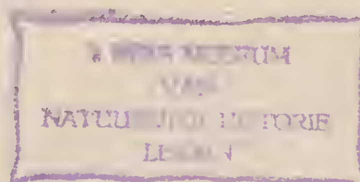

DE ALGEMEENE

EN BYZONDERE

NATUURLYKE HISTORIE.

VYFDE DEEL.

DE ALGEMEENE
EN BYZONDERE
NATUURLYKE HISTORIE,
MET DE
BESCHRYVING VAN
DES KONINGS KABINET.

DOOR

DE Heeren DE BUFFON EN DAUBENTON.

VYFDE DEEL.

TE AMSTERDAM,

By J. H. SCHNEIDER,

M DCC LXXV.

Met Privilegie van de Heeren Staaten van Holland en Westvriesland.

B E R I G T
VAN DEN
VERTAALER DER BESCHRYVINGEN.

Het is den Lezer onverſchillig om welke reden, of by welke gelegenheid, ik den moeijelyken taak, om de vertaaling van dit gewigtig Werk te vervolgen, heb op my genoomen; ik zal alleenlyk melden dat ik, my der Geneeskunde bevlytigende, geoordeeld heb dat eene vergelykende Ontleedkunde, waarvan de Hr. Daubenton het eerſt agtervolgd ontwerp ſchynt gemaakt en uitgevoerd te hebben, in het Neerduitſch over te brengen, met het oogmerk myner ſtudiën, zo wel als byzondere liefhebbery, zeer wel ſtrookte. Dit heb ik dienſtig geoordeeld wegens my zelven te melden; voor het overige zal ik hier ſlegts eenige korte byzonderheden byvoegen, die het gebruiken myner Vertaaling gemakkelyker zullen maaken.

Ik heb door de geheele Vertaaling van den Hr. Daubenton de woorden *carpe*, *metacarpe*, *tarſe*, en *metatarſe*, met derzelver gewoone Neerduitſche benaamingen van *voorhand*, *agterhand*, *voorvoet*, en *agtervoet*, vertaald, ſchoon ik langen tyd heb in beraad geſtaan, om *carpe agterhand*, *metatarpe voorhand*, *tarſe agtervoet*, en *metatarſe voorvoet*, te noemen; dit zoude, dunkt my, de natuurlykſte opvolging maaken, wanneer men den arm of het been afzonderlyk van het geraamte beſchryven wilde, dewyl het eenigzints oneigen ſchynt agterhand te noemen, het geen wezendlyk meer naar voren geplaatſt is dan de voorhand, en tuſſchen deze en de vingers begreepen wordt; dog de overweeging dat men, in de beſchryvingen van het geraamte, altoos van den romp naar de ledemaaten overgaat, die ook daarom *uiteinden* of *buitenleden* genoemd worden, en het voorbeeld van alle Neerduitſche Ontleedkundigen, die my bekend zyn, hebben my overgehaald om de aangenoomen naamen te gebruiken, of liever te behouden. Ik heb my zelven nog tegengeworpen dat het zeer oneigen luidde van eene *voorhand* en *agterhand* in de beſchryving van viervoetige dieren te ſpreeken, dewyl zy in de gewoone betekenis zekerlyk geene handen hebben. Het zoude miſſchien juiſter zyn als men in plaats van de woorden *voorhand* en *agterhand* in de voorſte voeten te gebruiken, van den *voorvoet* en *agtervoet* in den voorſten, zo wel als in den agterſten, poot ſprak, dog de verwarringen, welke deze gelykluidenheid byna niet konde miſſchen op veele plaatſen te veroorzaaken, hebben wy doen beſluiten om ſlegts naauwkeurig de voetſtappen van den Hr. Daubenton te volgen, wiens gezag zekerlyk groot genoeg is myne, ſchoon niet zeer eigene, benaamingen te verſchoonen. Men zy ook verdagt dat ik de woorden *voorvoet* en *agtervoet* in myne Vertaaling naauwkeurig van *voorſten voet* en *agterſten voet* onderſcheiden heb; een opſlag van het oog doet hunne verſchillende betekeniſſen zien.

De Hr. Daubenton gebruikt op verſcheiden plaatſen het woord *coffre*, om de holligheid te betekenen, welke door de ſchouderbladen, de ſleutelbeenderen, de wervelbeenderen van den rug, de ribben, en het borſtbeen gemaakt wordt; geen woord van deze betekenis by onze Ontleedkundigen vindende, heb ik het denkbeeld behouden, en hetzelve met het woord *koffer* zoeken uit te drukken.

Men vindt in de beſchryving van het Varken het woord *boutoir*, om den kraakbeenigen rand uit te drukken, die om het voorſt eind van het bovenſt kaakbeen in de rondte uitſteekt; ik heb dit met het Neerduitſch woord *ſchrobber* vertaald, het welk, ſchoon niet overal bekend, evenwel op zommige plaatſen van ons Land in gebruik is.

Ik heb het woord *gros* door *gros* vertaald; dit is een agtſte gedeelte van eene once; ik had liever het woord *drachma* genoomen, indien dit niet alleenlyk in medicinaal gewigt gebruikt wierdt.

JACOB VOEGEN VAN ENGELEN.

* 3

INHOUD

VAN DIT DEEL.

Door den Hr. DE BUFFON.
Vertaald
Door den Hr. C. VAN ENGELEN.

Door den Hr. DAUBENTON.
Vertaald
Door den Hr. JACOB VOEGEN VAN ENGELEN.

DE ALGEMEENE EN BYZONDERE NATUURLYKE HISTORIE.

HET SCHAAP (*).

Daar is nauwelyks aan te twyffelen, of de dieren, die tegenwoordig tam of huisselyk zyn, zyn eens wild geweest; die geene, waar van wy de Historie gegeeven hebben, strekken 'er ten bewyze van, en men heeft nog heden wilde paarden, ezels, en runderen. Maar de mensch, die zig zo veele milioenen individu's onderworpen heeft, kan die zig beroemen van zig eene enkelde geheele soort onderworpen te hebben? Gelyk zy allen geschapen zyn zonder dat hy daar deel in gehad heeft, zo mag men ook vaststellen, dat zy allen last gehad hebben om te groeijen en te vermenigvuldigen, zonder zyne hulpe. Byaldien men evenwel op de zwakheid en domheid der schaapen let, byaldien men tevens acht geeft, dat dit weerloos dier zyne behoudenis niet dan in de vlugt kan zoeken, dat het alle de verslindende dieren ten vyand heeft, die het zelve by voorkeur schynen te begeeren en met smaak te eeten; dat deze soort daarenboven weinig voortbrengt, dat elk individu slegts korten tyd leeft, enz. Byaldien men, zeg ik,

(*) Het Schaap wordt in 't Hebreeuwsch genoemd *Ail* of *Eel* de Ram; *Zon*, *Zoneb* de Ooy; in 't Chaldeeuwsch de Ram *Dikerin*, de Ooy *Ana*; in 't Arabisch de Ram *Kabsa*, de Ooy *Genas*; in 't Grieksch de Ram Κριος, de Ooy Οἶς; in 't Persiaansch de Ram *Nerameisch*, de Ooy *Gospa.d*; in 't Latyn de Ram *Aries*, de Hamel *Vervex*, de Ooy *Ovis*; in 't Italiaansch de Ram *Montone* of *Ariete*, de Ooy *Pecora*; in 't Spaansch de Ram *Carnèro*, de Ooy *Oveia*; in 't Fransch de Ram *Bellier*, de Hamel *Mouton*, de Ooy *Brebis*; in 't Hoogduitsch de Ram, *Widder*, *Schaf-bock*, de Ooy *Schaf*; in 't Engelsch de Ram, *Tup* of *Ram*, de Ooy *Sheepe*, in 't Poolsch *Owca*; in 't Sweedsch *Foar*; in 't Illyrisch *Owcze*.

dit alles in aanmerking neemt, zoude men byna geneigd zyn om te denken, dat het ſchaap, reeds van den eerſten beginne af, aan de zorg en bewaaring van den menſch is toevertrouwd, dat het zyne beſcherming noodig heeft gehad om te beſtaan, en zyn toeverzigt om te vermenigvuldigen, naardien men inderdaad geene wilde ſchaapen in de woeſtynen vindt; naardien in alle de plaatſen, alwaar de menſch het bevel niet voert, de leeuw, de tyger, de wolf, door hunne ſterkte en wreedheid heerſchen, naardien deze verſcheurende en vernielende dieren langer tyd leeven, en veel meer vermenigvuldigen dan het ſchaap; en naardien eindelyk de talryke troepen van deze ſoort, welke wy door onze zorgen en bewaaring zo ſterk vermenigvuldigd hebben, zo wy haar in de velden aan zig zelven overlieten, welhaaſt onder onze oogen verdelgd, en het geheele geſlagt door de menigte en vraatzugt der vyandlyke ſoorten vernietigd, zoude zyn.

Het ſchynt derhalven aan onze zorgen alleen te danken te zyn, dat deze ſoort in wezen is gebleeven, dat zy nog beſtaat, en zal kunnen blyven beſtaan; ja het ſchynt, dat zy, aan haar zelve overgelaaten, eerlang geheel omkomen en vernietigd worden zoude: het ooy heeft volſtrekt geene toevlugt, geene verweering; de ram heeft maar zwakke wapenen, zyn moed is ſlegts eene darteling, die, nutteloos voor hem zelven, laſtig is voor anderen, en welke men hem door het ſnyden ontneemt: de hamels zyn nog vreesagtiger dan de ooijen; het is uit vrees, dat zy zig zo dikwils by troepen te ſamen voegen; het geringſte ongewoone geraas is genoeg om hen te ſamen te dryven, en tegen elkanderen te dringen, en deze vrees gaat van de grootſte domheid vergezeld, want zy hebben geen denkbeeld van het gevaar te ontvlugten, zy ſchynen zelfs het ongemak hunner geſteldheid niet te voelen; zy blyven daar zy zyn, in den regen, in de ſneeuw; zy houden zig daar hardnekkig, en, om hen van plaats te doen veranderen en een weg te doen volgen, moeten zy een hoofd hebben, 't welk men leert om voortegaan, en wiens beweegingen zy ſtap voor ſtap natreeden: dit hoofd zou zelf, met de overigen van den troep, zonder beweeging, op de zelfde plaats blyven, zo het niet voortgedreeven wierdt door den harder, of opgewekt door den hond, voor geleide geſchikt; deze waakt inderdaad voor hunne veiligheid, verdedigt, beſtiert, ſcheidt, verzamelt hen, en weet hen alle de beweegingen, die hen ontbreeken, mede te deelen.

De ſchaapen zyn dan de domſte van alle viervoetige dieren, het zyn die, welke de minſte middelen ter hunner bewaaring, de minſte natuurlyke ingeeving, hebben; de geiten, die hen in zo veele opzigten gelyken, hebben oneindig meer gevoel, of, zo als men 't noemt, vernuft: zy weeten zig te beſtieren, zy vermyden de gevaaren, zy maaken zig ligtelyk met de nieuwe voorwerpen gemeenzaam; terwyl de ſchaapen noch weeten te vlugten, noch te naderen; hoe zeer zy hulp en onderſtand van nooden hebben, zy komen egter zo gereedelyk niet tot den menſch als de geit, en, het geen den uiterſten trap van vreesagtigheid of ongevoeligheid in de dieren ſchynt aan te duiden, is, dat de ooijen zig haare lammeren laaten ontneemen, zonder dezelve te beſchermen, zonder boos te worden, zonder wederſtand te doen, en zonder haare ſmart te kennen te geeven door een geſchrei van het gewoon geblaat verſchillende.

Maar dit dier, zo zwak, zo gering in zig zelven, zo weinig voorzien van aandoening, zo ontbloot van inwendige hoedanigheden, is voor den menſch het waardigſte dier, is dat dier, welks nuttigheid de onmiddelykſte en de uitgeſtrektſte is; het kan de noodzaaklykſte behoeften alleen vervullen, het verſchaft ons tevens voedzel en

kleederen, zonder de byzondere voordeelen in aanmerking te neemen, welken men heeft van het smeer, de melk, het vel, en zelfs de darmen, de beenderen, en de mest, van dit dier, waar aan de Natuur, om zo te spreeken, niets in eigendom schynt geschonken, niets gegeeven, te hebben, dan om het aan den mensch weder te geeven.

De liefde, die de leevendigste, en de algemeenste aandoening in de dieren uitmaakt, is ook de eenigste, die wat leevendigheid, wat beweeging, aan den ram schynt te geeven: hy wordt dartel, hy vegt, hy valt de andere rammen aan, zomtyds zelfs zyn eigen harder; maar het wyfje, schoon ritzig, schynt daarom niet leevendiger, niet woeliger; het heeft maar zo veel instinkt als noodig is om het mannetje niet af te wyzen, om haar voedzel te zoeken, en om haar lam te herkennen; het instinkt is des te zekerer, als het werktuigelyker, en, om zo te spreeken, meer ingeschaapen, is; het jonge lam zelf zoekt en vat, onder een geheele troep, de pram zyner moeder, zonder zig ooit te vergissen: men zegt ook, dat de schaapen aandoenlyk zyn voor de aangenaamheden van den zang, dat zy rustiger weiden, dat zy beter vaaren, en schielyker vet worden, zo zy dikwils de veldfluit hooren, omdat de muziek inderdaad bekoorlykheden voor hun heeft; maar men zegt nog algemeener, en op beteren grond, dat die fluit ten minsten dient om de verveeling van den harder te verminderen, en dat het in dit ledig en afgezonderd leeven is, dat men den oorsprong van de toon-konst moet zoeken.

Deze dieren, welker inborst zo eenvoudig is, zyn ook van een zwak gestel, zy kunnen niet lang gaan, het reizen vermoeit, verzwakt, en vermagert hen; zo dra zy loopen klopt hun 't hart, en zy zyn aanstonds buiten adem; de groote hitte, de sterke zon, verveelen hen zo veel als de vogtigheid, de koude en de sneeuw; zy zyn aan veelvuldige ziekten onderhevig, waar van de meeste besmettelyk zyn; de overmaat van vet doet hen zomtyds sterven, en dat belet de wyfjes altoos voort te teelen; zy werpen moeijelyk, zy hebben dikwils misdragten, en zy vorderen meer zorg, dan eenig ander huisdier.

Wanneer het wyfje op het punt is van te werpen, moet men het van het overige der troep afzonderen en zig gereed houden om het in de verlossing by te staan: het lam vertoont zig dikwils dwars, of met de voeten voor, en in dit geval loopt het ooy gevaar van 't leeven zo 't niet geholpen wordt: zodra het lam geworpen is neemt men het op, en zet het regt op zyne pooten; men haalt terzelfder tyd de melk uit, die in het uijer van de moeder is; die eerste melk is bedorven, en zou zeer nadeelig zyn voor 't lam: men wagt derhalven dat 'er nieuwe melk in het uijer kome, voor dat men het lam toelaate te zuigen; men houdt het warm, en men besluit het drie of vier dagen met zyne moeder, op dat het dezelve leere kennen; gedurende dien eersten tyd geeft men aan de moeder, om haar te herstellen, goed hooy en gemaalen garst, of zemelen met een weinig zout vermengd, men geeft haar wat lauwen drank, die uit water bestaat, daar men een weinig tarwe-, boonen-, of gierste-meel in mengt; na verloop van vier of vyf dagen kan men haar trapsgewyze weder aan de gemeene leevenswyze gewennen, en haar met de andere schaapen doen uitgaan; men zal alleenlyk zorg draagen van haar niet al te verre te dryven om haare melk niet te verhitten; eenigen tyd daar na als het lam, dat haar zuigt, wat sterker is geworden, en begint te springen, kan men het zyne moeder in 't veld laaten volgen.

Men verkoopt gemeenlyk alle de lammeren, die zwak zyn, aan den flagter, en men behoudt, om optebrengen, geene andere, dan die de fterkfte, de dikfte, en de wolligfte zyn: de lammeren van de eerfte dragt zyn nooit zo goed als die van volgende dragten; indien men die geenen, die in de maanden october, november, december, january, en february geboren zyn, wil opvoeden, houdt men hen, geduurende den winter, op ftal, men laat hen niet dan des avonds en des morgens uitgaan om te zuigen, en men brengt hen niet in 't veld dan in 't begin van april: eenigen tyd te voren geeft men hen dagelyks wat gras, om hen aan dat nieuw voedzel allengs te gewennen; men kan hen op de maand fpeenen, maar het is beter dat niet dan op de zes weeken of twee maanden te doen; men verkieft altoos de witte lammeren zonder vlekken boven de zwarte of gevlekte, omdat de witte wol beter verkogt wordt dan de zwarte of gemengde.

Het lubben moet vóór den ouderdom van vyf of zes maanden gefchieden, of zelfs wat laater, en kan in de lente of in den herfft verrigt worden, mits dat het weder zagt en gunftig is; deze bewerking gefchiedt op twee wyzen: de gemeenfte is de infnyding; men haalt de zaadballen door de gemaakte opening uit, en men neemt die ligtelyk weg: de andere manier is zonder infnyding; men bindt alleenlyk de beurfen boven de zaadballen af, met een dun touw, dat men wel vaft aanhaalt: door die fterke drukking worden de vaten, die op de zaadballen uitlopen, verdelgd; de eene en andere bewerking maakt het lam ziek en droevig, en men zal wél doen met het zelve, geduurende twee of drie dagen, zemelen te geeven met wat zout gemengd, om de afkeerigheid van voedzel, die dikwils op dezen ftaat volgt, voor te komen.

Op het eerfte jaar verliezen de fchaapen van de beide kunnen, gelyk ook de hamels, de twee voorfte tanden van het onderft kaakebeen; zy hebben, gelyk men weet, geene fnytanden in het bovenft kaakebeen; op de agttien maanden vallen de twee tanden, die naby de twee eerfte liggen, insgelyks uit, en op de drie jaar is derzelver aller plaats door anderen weder vervuld: zy zyn dan gelyk en wit; maar, naarmaate het dier ouder wordt, ontkaffen zy zig, verftompen, en worden ongelyk en zwart: men kent ook den ouderdom van den ram aan de hoornen; zy komen reeds in 't eerfte jaar, te voorfchyn, zyn dikwils zelfs by de geboorte te zien, en groeijen alle jaaren, zo lang het dier leeft, een ring aan. Gemeenlyk hebben de wyfjes geene hoornen, maar zy hebben beenagtige knobbels op 't hoofd, terzelfder plaatfe, daar de horens van de rammen groeijen: daar zyn egter eenige ooijen, die twee, en zelfs vier, horens hebben; deze ooijen zyn gelyk aan andere; haare horens zyn vyf of zes duim lang, minder gedraeid dan die der rammen, en wanneer daar vier horens zyn, zyn de twee buitenfte korter dan de twee andere.

De ram is in ftaat om op den ouderdom van agttien maanden voort te teelen, en op het jaar kan het ooy koppelen: men zal egter wél doen met te wagten, dat de ram drie, en het ooy twee, jaar oud is, voordat men de vermenging toelaat; het al te vroege voortbrengzel, en zelfs de eerfte werping, van deze dieren is altoos zwak en kwalyk gefteld: één ram is genoeg voor vyf en-twintig of dertig ooijen: men kieft hem uit de fterkfte en fchoonfte van zyne foort; hy moet horens hebben, want daar zyn rammen, die dezelve niet krygen, en die rammen zonder hoornen zyn in deze klimaaten minder fterk, en minder gefchikt voor de voortteeling: een fchoone en goede ram moet een fterken en dikken kop hebben, een breed voorhoofd,

groote en zwarte oogen, een korten platten neus, groote ooren, dikken hals, lang en verheven lyf, breeden rug en kruis, groote zaadballen, en langen ſtaart: de beſte van allen zyn de witte, wél voorzien van wol op den buik, op den ſtaart, op den kop, op de ooren en zelfs op de oogen: de ooijen, welker wol de overvloedigſte, de gevuldſte, de langſte, de zagtſte, en de witſte is, zyn ook de beſte voor de voortteeling, byzonderlyk zo zy tevens een groot lighaam, dikken hals, en lugtigen gang, hebben; men neemt ook waar, dat zy, die eer mager dan vet zyn, zekerer voortbrengen dan de andere.

De tyd, dat de ooijen ritzig worden, is van het begin van november tot het einde van april; zy kunnen egter op alle tyden van 't jaar koppelen en bevrugt worden, zo men haar, zo wel als aan den ram, voedzel geeft, dat haar verhit, gelyk zout water, en hennip zaad brood: men laat haar elk drie of vier maalen dekken, waar na men haar affcheidt van den ram; die zig by voorkeur met de oude ooijen koppelt, en de jongſte verontwaardigt; men draagt zorg van hem, geduurende den tyd der koppeling, niet aan regen of harde winden bloot te ſtellen, de vogtigheid belet haar te houden, en een donderſlag is genoeg om haar eene misgeboorte te doen krygen: een dag of twee nadat zy gedekt zyn geweeſt, brengt men haar weder tot de gewoone leevenswyze, en men houdt op met haar zout water te geeven, waar van het aanhoudend gebruik, zo wel als van het gemelde en ander heet voedzel, niet miſſen zoude haar ontydig te doen werpen: zy draagen vyf maanden, en werpen in 't begin der zesde: zy brengen gemeenlyk maar één lam, en zomtyds twee voort, in de heetſte klimaaten kunnen zy tweemaal 's jaars voortbrengen, maar in Frankryk en in de koudſte landen, werpen zy maar eens in 't jaar: men laat den ram by eenige tegen het einde van july of in 't begin van auguſtus komen om lammeren in january te hebben; men brengt hem vervolgens by een grooter getal in de maanden van ſeptember, october, en november, en men heeft overvloed van lammeren in de maanden van february, van maart, en van april; men kan 'er ook eene menigte hebben in de maanden may, juny, july, auguſtus en ſeptember, en zy zyn niet zeldzaam dan in de maanden october, november, en december.

Het ooy heeft zeven of agt maanden lang melk en in een grooten overvloed; die melk is een vry goed voedzel voor de kinderen en voor de landlieden; men maakt 'er ook zeer goede kaasjes van, inzonderheid als men dezelve met koeijen melk vermengt; het uur van de ooijen te melken is onmiddelyk voor dat zy naar 't veld gaan, of zodra zy van daar te rug koomen, men kan haar in den zomer tweemaal, en in den winter eens, 's daags melken.

De ooijen worden in den tyd, dat zy draagen, vet, omdat zy dan meer eeten dan op andere tyden: gelyk zy zig dikwils kwetſen, en dikwils vóór haaren tyd werpen, zo worden zy ligtelyk onvrugtbaar, en brengen niet zelden monſters voort; zo zy egter wél opgepaſt worden, kunnen zy haar geheel leeven lang voortteelen, dat is te zeggen tot den ouderdom van tien of twaalf jaaren, maar gemeenlyk zyn zy op de zeven of agt jaaren reeds oud en gebrekkig: de ram, die twaalf of veertien jaar leeft, is niet meer dan tot de agt jaar goed voor de voortteeling; men moet hem op dien tyd de zaadballen verdraeijen en hem met de oude ooijen vet meſten; het vleeſch van den ram, ſchoon dus behandeld, heeft altoos een ſlegten ſmaak, dat van het ooy is week en ſmaakeloos, daar dat van den hamel al-

leen ſappig, lekker, en boven alle andere ſoorten van gewoon vleeſch te verkiezen is.

De lieden, die een troep willen maaken, en daar voordeel mede doen, koopen ooijen en hamels van agttien maanden of twee jaar oud: men kan 'er honderd onder 't geleide van eenen harder ſtellen; zo hy wakker en bekwaam is, en van een goeden hond geholpen wordt, zal hy 'er weinige van verliezen. Hy moet hun voorgaan als hy hen naar 't veld leidt, en hy moet hen gewennen om zyne ſtem te verſtaan, en om hem te volgen zonder ſtille te ſtaan, en zonder af te wyken in koren velden, in wyngaarden, boſſchen, of in eenige beteelde landen, als waarin zy veel ſchade zouden doen; de hellingen der heuvels, en de vlakten boven de heuvelen verheven, zyn de plaatſen, die beſt voor de ſchaapen ſchikken; men vermydt om hen in laage, moeraſſige, of vogtige, plaatſen te leiden: men voedt hen des winters op ſtal met zemelen, met knollen, met hooi, ſtroo, rupsklaveren, hanekammetjes, bladen van olm-boomen, van eſſchen-boomen, enz. Men laat hen dagelyks, ten ware het weder uittermaate ſlegt mogt zyn, uitgaan, maar dit is meer, opdat zy zig eens vertreeden, dan om hun voedzel te laaten zoeken, en in het ongunſtig jaargetyde leidt men hen niet dan ten tien uuren des morgens naar 't veld, en men laat hen daar vier of vyf uuren lang, waarna men hen laat drinken, en ten drie uuren na den middag t'huiswaard leidt: in de lente en in den herfſt daarentegen laat men hen uitgaan zodra de zon de ryp of de vogtigheid heeft opgetrokken, en men leidt hen niet dan met zonnen-ondergang weder naar huis: het is in deze twee jaargetyden ook genoeg hen eens daags te laaten drinken, voor dat men hen naar de kooi te rug leidt, alwaar zy altoos voeder moeten vinden, maar in eene mindere hoeveelheid dan des winters; het is des zomers alleen, dat zy al hun voedzel in 't veld moeten haalen; men leidt hen daar tweemaal daags, en men laat hen ook tweemaal drinken: men laat hen 's morgens zeer vroeg uitlopen, en men laat hen geduurende vier of vyf uuren weiden, waarna men hen laat drinken en weder te rug leidt naar de ſchaapskooy, of naar eenige andere plaats daar zy lommer hebben: ten drie of vier uuren na den middag, als de grootſte hitte begint te verminderen, laat men hen wederom weiden tot op het einde van den dag: men zoude hen zelfs den geheelen nagt in 't veld moeten laaten, gelyk men in Engeland doet, zo men niets van den wolf te vreezen hadt; zy zouden daar te ſterker, te zinlyker, en te gezonder, door zyn: gelyk de al te groote hitte hen veel ongemak geeft, en de zonneſtraalen hen het hoofd bedwelmen, en draeijingen veroorzaaken, zo zal men wél doen met plaatſen te kiezen die tegen de zon aanliggen, en hen des morgens te leiden naar die ſchuintens der heuvelen, die door de vroege zon beſcheenen worden, en des namiddags naar die hellingen, die tegen de daalende zon aanliggen, omdat zy in 't weiden den kop altoos in de ſchaduwe van hun ligchaam kunnen houden: eindelyk moet men vermyden van hen niet te laaten trekken door plaatſen, die met doornen, diſtelen, brandnetels, ſtruwellen, enz, beſlagen zyn, zo men begeert, dat zy hunne wol behouden.

In drooge landen, in hooge ſtreeken, alwaar een overvloed van wilde thym en andere welriekende kruiden voor handen is, vindt men het ſchaapenvleeſch van eene betere hoedanigheid, dan in laage landen en vogtige valeijen, ten zy die vlakten zandagtig zyn, en naby de zee liggen, omdat dan alle kruiden en planten zoutagtig zyn, en het ſchaapenvleeſch nergens zo goed is als in die gezouten lande-

rijen en weiden; de ooijen geeven daar ook meer melk, en dezelve is lekkerer van smaak; niets streelt den eetlust dezer dieren meer dan 't zont, niets is hun ook heilzaamer, als zy 't maatig krygen; en in zommige streeken zet men in de schaapskooijen een zak met zout, of een zont-steen, gereed, daar zy allen beurtelings aan gaan likken.

Men moet alle jaaren de zulken uit zyn troep uitmonsteren, die oud beginnen te worden, en welken men wil mesten: gelyk deze eene verschillende handelwys van die der anderen vorderen, zo moet men 'er eene afzonderlyke troep van maaken; en, zo het in den zomer is, zal men hen vóór het opgaan der zonne veldwaards dryven, om hen het nat, en met dauw belaaden, gras te doen eeten; niets bevordert meer het vet worden der schaapen, dan dat zy veel water in krygen, en niets verhindert dit sterker dan de hitte der zonne; dus zal men hen om agt of negen uuren des morgens, voor dat de grootste hitte begint, naar stal te rug leiden, en men zal hen zout geeven om hen tot drinken op te wekken, en vervolgens zal men hen ten vier uuren in den agtermiddag weder naar de frische en vogtige weiden leiden; die kleine zorgen, twee of drie maanden agtervolgd, zyn genoeg, om hun al het voorkomen van lyvigheid en welvaart te geeven, en zelfs om hen zo vet te maaken als zy worden kunnen; maar dit vet, 't welk niet komt dan van de groote hoeveelheid waters, dat zy ingeslaagen hebben, is, om zo te spreeken, niet dan eene opblaazing, een œdema of zugtgezwel, dat hen in weinig tyds zou doen omkomen, en 't welk men niet voorkomt, dan door hen te slagten, onmiddelyk nadat zy dit valsch vet hebben aangenomen; hun vleesch zelf, wel verre van sappiger geworden te zyn, en meer stevigte gekreegen te hebben, is daar door dikwils laffer en smaakeloozer; men moet zig, zo men hen goed vleesch wil doen krygen, niet enkel bepaalen om hen dauw te laaten eeten en veel water te doen drinken, maar men moet hen terzelfder tyd sappiger voedzel geeven dan gras; men kan hen in den winter, en in alle jaargetyden, vet maaken door hen afzonderlyk op stal te zetten en hen te voeden met meel van garst, haver, tarwe, boonen, enz, vermengd met zout om hen des te menigvuldiger en rykelyker tot drinken aan te zetten: maar op welk eene wyze, en in welk een jaargetyde, men hen vet gemaakt hebbe, men moet 'er zig wel haast van ontdoen, want men kan hen nooit tweemaalen vet maaken, en zy sterven bykans allen aan lever-ziekten.

Men vindt dikwils wormen in de lever der dieren; men kan de beschryving der wormen van der schaapen en koeijen lever zien, in de *Journal des Savans*, (*a*) en in de *Ephemerides van Duitschland* (*b*); men meende, dat die zonderlinge wormen niet dan in de lever der herkauwende dieren gevonden wierden, maar de Hr. DAUBENTON heeft soortgelyken gevonden in de lever van den ezel (*c*) en het is waarschynlyk dat men ook dergelyken in de lever van verscheiden andere dieren vinden zal; maar men beweert ook kapelletjes of vlinders in de lever der schaapen gevonden te hebben: de Hr. ROUILLE, Minister en Staatssekretaris der buitenlandsche zaaken, heeft de goedheid gehad van my een brief mede te deelen,

(*a*) *Année* 1668.

(*b*) *Tom. V.* Ann. 1675 en 1676. [Zie ook eene Verhandeling over de botten of platte lever-wormen der schaapen en runderen, van den W. Ed. Hoogg. Hr. PETRUS CAMPER, agter het IIde Deel van de Nieuwe Wyze van Landbouwen, door My uitgegeeven, Amst. 1763.]

(*c*) Zie het IVde Deel van deze Natuurlyke Historie Beschryving van den ezel.

die hem in 1749. geſchreeven is door den Hr. GACHET DE BEAUSORT, Medicynen Doctor te Montiers in Tarantaiſe, waarvan ik hier het uittrekzel mede deele. „ Men heeft zedert langen tyd opgemerkt, dat de ſchaapen, die in onze Al-„ pen de beſte van Europa zyn, zomtyds oogzienlyk vermageren, hebbende „ witte, leepige en ſaamgetrokken oogen, weyagtig bloed, zonder byna eenig „ merkbaar rood gedeelte, eene drooge en ingetrokken tong, de neus vervuld „ met eene geelagtige, ſnotterige, en rottige, zelfſtandigheid, welk alles verge-„ zeld gaat van eene alleruiterſte zwakheid en verval van de geheele dierlyke „ huishouding, ſchoon zy onderwyl veel eeten. Verſcheiden nauwkeurige onder-„ zoeken hebben geleerd, dat deze dieren witte kapellen in de levers hebben, met „ wél geſchikte vleugelen, een half eyronden kop, die ruig en van de grootte is „ als die der zywormen, meer dan zeventig, welken ik heb doen uitkomen, door „ de beide kwabben te drukken, hebben my van de wezendlykheid der zaake „ overtuigd; de lever ontvelde terzelfder tyd over de geheele bolronde zyde; „ men heeft 'er geene dan in de aderen, en nooit in de ſlagaderen, gevonden; men „ heeft kleine kapelletjes met kleine worpjes in de gal-leider gevonden; de poort-„ ader en de capſula van Gliſſonius, die zig daar even als in den menſch ſchynen „ te vertoonen, weeken op de zagtſte aanraaking: de long en de andere ingewan-„ den waren gezond". Het ware te wenſchen, dat de Hr. Doctor GACHET DE BEAUSORT ons eene omſtandige beſchryving van deze kapellen hadt gegeeven, om het vermoeden weg te neemen, 't welk natuurlyk moet opkomen, dat de diertjes, welken hy gezien heeft, niet dan gewoone wormen der ſchaapen-levers zyn, die plat, zeer breed, en van zulk eene zonderlinge geſtalte zyn, dat men hen eer voor bladen dan voor wormen neemen zoude (*a*).

Men ſcheert jaarlyks de wol af van de hamels, van de ooijen, en van de lammeren; in de heete landen, alwaar men niet vreeſt het dier geheel en al te ontblooten, ſcheert men de wol niet af, maar men plukt die uit, en men maakt dikwils twee inzamelingen op één jaar; in Frankryk, en in de koudere klimaaten, vergenoegt men zig met dezelve eens 's jaars met groote ſchaaren af te ſcheeren, en men laat de ſchaapen een gedeelte hunner vagten, om hen voor de ruwheden van het weder te beveiligen. Het is in de maand van may dat dit geſchiedt, nadat men de ſchaapen wél gewaſſchen heeft, om de wol zo zinnelyk te maaken als mogelyk is; in de maand van april is het nog te koud, en zo men tot de maanden juny en july wagtede, zou de wol, geduurende het overige van den zomer, niet genoeg aangroeijen, om de dieren des winters voor de koude te beſchutten. De wol der hamels is gemeenlyk overvloediger en beter dan die der ooijen; die van den hals en van den rug is de beſte, die van de dijen, den ſtaart, den buik, de keel, enz, is zo goed niet, en die, welke men van geſtorvene of zieke beeſten neemt, is de ſlegtſte: men verkieſt ook de witte wol boven de grauwe, de bruine en de zwarte, omdat zy in 't verwen allerhande kleuren kan aanneemen. Wat de hoedanigheid betreft, de regte of gladde wol is beter dan de gekroesde, men wil zelfs, dat de ſchaapen, welker wol al te veel gekruld is, zo gezond niet zyn als de andere: men kan ook een aanmerkelyk voordeel van de ſchaapen trekken met hen te doen

(*a*) Zie de figuur dezer wormen in het IVde Deel, *Pl. XII. fig. 4 en 5.* [en in de gemelde Verhandeling van den Hr. P. CAMPER.]

doen perken, dat is te zeggen hen op zekere bepaalde plaatſen op het land te laaten loopen om hetzelve te meſten; men moet ten dien einde een ſtuk lands met eene beweegbaare ſchutting afperken, en de ſchaapen daar alle nagten, geduurende den zomer, in opſluiten: de drek, de pis, en de lighaams-warmte dezer dieren zullen de uitgeputte, koude, en onvrugtbaare landerijen verleevendigen, en honderd ſchaapen zullen, op deze wyze, in één zomer agt arpents, of vier morgens lands voor zes jaaren meſten.

De Ouden hebben gezegd dat alle herkauwende dieren ongel of ſmeer hadden, dit is evenwel niet nauwkeurig waar dan van de geit, en het ſchaap, en die van het ſchaap is overvloediger, witter, drooger, vaſter, en van betere hoedanigheid dan eenige andere: het vet verſchilt hier in van den ongel, dat het altoos week blyft, daar de ongel of het ſmeer koud wordende hard is; het is inzonderheid rondom de nieren, dat het ſmeer zig in groote hoeveelheid verzamelt, en de linker nier is daar altoos meer mede belaaden dan de regter: daar zit ook een goed gedeelte in het net, en rondom de darmen, maar dat ſmeer is op verre na zo vaſt of zo goed niet als dat van de nieren, van den ſtaart, en van de andere deelen des lighaams; de ſchaapen hebben geen ander vet dan het ſmeer, en die ſtof heeft in het geheel geſtel van hun lighaam derwyze de overhand, dat alle de uiterſte deelen van het vleeſch daar mede bedekt zyn: het bloed zelf bevat eene vry groote hoeveelheid, en het zaadvogt is 'er zo zeer mede belaaden, dat het van eene verſchillende zelfſtandigheid van die des zaadvogts van andere dieren ſchynt te zyn: het zaadvogt van den menſch, dat van den hond, van het paard, van den ezel, en waarſchynlyk dat van alle dieren die geen ſmeer hebben, ſmelt door de koude, verdunt zig in de lugt, en wordt des te vloeibaarer, naarmaate het langer geleeden is, dat het uit het lighaam van het dier gekomen is; het zaadvogt van den ram, en waarſchynlyk dat van den bok, en van de andere dieren, die ſmeer hebben, in plaats van zig in de lugt te verdunnen, wordt hard even als het ſmeer, en verlieſt alle zyne vloeibaarheid met zyne warmte: ik heb dit verſchil bemerkt, terwyl ik deze zaadvogten met het vergrootglas heb waargenomen; dat van den ram wordt reeds ſtyf eenige ſekonden nadat het uit het lighaam geweeſt is, en om de organiſche leevende klompjes, die het in eene verbaazend groote hoeveelheid bevat, daarin waar te neemen, moet men het objekt glas van het mikroskoop warm maaken, om het zaadvogt in zyn ſtaat van vloeibaarheid te houden.

De ſmaak van het ſchaapenvleeſch, de fynheid der wol, de hoeveelheid ſmeer, en zelfs de grootte en de dikte van het lighaam dezer dieren, verſchillen veel naar de verſchillende landen: in Frankryk is Berry de Provintie, alwaar zy overvloedigſt zyn: die van den omtrek van Beauvais zyn de vetſte en hebben het meeſte ſmeer: gelyk ook die van eenige andere plaatſen van Normandije; zy vallen zeer goed in Bourgonje, maar de beſte van allen zyn die der zandige kuſten van onze aan zee gelegene Provintiën: de wollen van Italie, van Spanje, en zelfs van Engeland zyn fyner dan de wollen van Frankryk: daar zyn in Poitou, in Provence, in den omtrek van Baijonne, en in eenige andere plaatſen van Frankryk, ſchaapen, die van vreemde raſſen ſchynen te zyn, en die veel grooter, ſterker, en ryker van wol vallen, dan de gemeene ſoorten: de ooijen brengen ook veel meer voort dan de andere, en werpen dikwils twee lammeren tevens, of twee lam-

meren in 't jaar: de rammen van dit ras teelen met de gewoone ooijen, waar uit een tusschensoort voortkomt, 't welk iets heeft van de beide soorten, waar uit het gesprooten is: in *Italie* en Spanje zyn 'er ook nog meer verscheidenheden in de rassen der schaapen, maar allen moeten zy beschouwd worden als slegts eene en dezelfde soort met onze schaapen formeerende, en die soort zo overvloedig, en zo verscheiden, strekt zig niet veel buiten Europa uit; de dieren met lange en breede staarten, die gemeen zyn in Afrika en Asia, en aan welken de Reizigers dien naam van Barbarysche schaapen gegeeven hebben, schynen van eene verschillende soort te zyn van onze schaapen, zo wel als de Vigogne en de Amerikaansche Lama.

Dewyl de witte wol meer geacht is dan de zwarte, zo verdelgt men bykans allerwegen de zwarte of gevlekte lammeren; daar zyn egter plaatsen, daar genoegzaam alle de ooijen zwart vallen, en men ziet overal van een witten ram en eene witte ooy zwarte lammeren geboren worden: in Frankryk zyn genoegzaam geene dan witte, bruine, zwarte, en gevlakte schaapen; in Spanje zyn roode schaapen; in Engeland zyn geele; maar die verscheidenheden en onderscheidingen in de kleur zyn nog toevalliger dan de verscheidenheden in de rassen, die egter niet dan door het verschillend voedzel en den invloed van het klimaat voortgebragt worden.

De Seve del. C. F. Fritzsch, sculp.

LE BÉLIER.

Buvée l'Americain. del. C. F. Fritzsch. sculp.

LA BREBIS.

De Seve del. B. de Bakker sc.

LA BREBIS COMMUNE.

BESCHRYVING VAN DEN RAM.

Wanneer men den ram en den ſtier uitwendig beſchouwt, vindt men ſlegts weinige gelykenis tuſſchen die twee dieren; maar indien men tot het inwendige doordringt, ſtaat men verbaaſd van aldaar ſlegts geringe verſchillen te bemerken, en men ziet duidelyk dat hun maakzel ten naaſten by hetzelfde zy: want als men de ingewanden van den ram met die van den ſtier vergelykt, wordt men gewaar dat het een dezer dieren in dezen, behalven ten opzigt der grootte, niet veel meer van het ander, dan de ezel van het paard, verſchilt. Het geraamte van den ram, met betrekking tot dat van den ſtier beſchouwd, is evenwel niet alleen kleiner, maar ook verſchillend geëvenredigd; het is om die reden dat deze dieren malkanderen zo weinig gelyken, dat, al onderſtelde men zelfs dat de ram, in plaats van met wol, gelyk de ſtier met hair bedekt ware, hy egter nog verre af zoude zyn van denzelven door de gedaante des lighaams te gelyken; hy zoude altoos den kop klein, den bek ſmal, den hals kort, de hoornen en de beenen lang, enz, hebben, in vergelyking van den ſtier.

De byna volkomene gelykenis, die men tuſſchen den ezel en het paard vindt, doet de verſchillen, die tuſſchen den ram en den ſtier zyn, zeer aanmerkelyk ſchynen, omdat men geneigd is te gelooven dat, ten opzigte van het geſlagt van dieren met geſpleeten hoeven, tot hetwelk zy behooren, 'er zo veele overeenkomſten tuſſchen hen moeſten gevonden worden als men tuſſchen het paard en den ezel vindt, beſchouwd als ſoorten van het geſlagt der enkelhoevigen: waarom verſchillen dan het paard, de ezel, en de zebra, die ſlegts eene hoef aan yderen voet hebben, minder van elkanderen dan de dieren met geſpleeten hoeven? heeft de Schepper de grensſcheidingen der Natuur in de enkelhoevige dieren naauwer bepaald, terwyl zyne alvermoogende hand zo veele verſcheidenheid in de ſtieren, de rammen, de bokken, de herten, de damherten, de rheebokken, en zo veel andere ſoorten van dieren, die twee hoeven aan yderen voet hebben, voortgebragt heeft? om deze vraag te beantwoorden moeten wy tot de beginſelen opklimmen, die dezelve hebben doen uitdenken, en wy zullen zien dat dezelve zeer kwalyk gegrond zyn; want de Natuur is gelykelyk vrugtbaar in alle haare voortbrengzelen voor de oogen van dezulken, die haar zonder vooroordeel beſchouwen.

Wat zyn, ten opzigte der dieren, die geſlagten, die klaſſen, enz., die op het getal der vingeren van de voeten gebouwd zyn? die rangſchikkende verdeeling vertoont ons de Natuur bepaald binnen een klein getal ſoorten van enkelhoevigen, een weinig meer uitgeſtrekt in die der dieren met geſpleeten hoeven, en, om zo te ſpreeken, onbepaald in de ſoorten van dieren met gevingerde voeten: deze tegenſtelling van vrugtbaarheid in eene klaſſe, en van onvrugtbaarheid in eene andere, zoude eene ſoort van ſtrydigheid in de Natuur zyn, indien dezelve wezendlyk plaats hadt; maar het is integendeel eene dwaaling van redeneering, dewyl die rangſchikking van dieren geheel willekeurig, en volſtrekt onafhangelyk is van de wetten der Natuur: men onderſtelt dat het getal van de klaſſen der dieren van het getal hunner vingeren afhangt, en ingevolge van eene onderſtelling verdeelt men de dieren in drie klaſſen, waarvan de eerſte, die de klaſſe

der enkelhoevigen is, ſlegts drie ſoorten bevat; daar zyn 'er vyf of zes maal zo veel in de klaſſen der dieren met geſpleeten voeten; en die der dieren met gevingerde voeten is vier of vyfmaal talryker dan de twee eerſten teſamen genomen: de grootſte verſchillen tuſſchen de ſoorten moeten noodzaakelyk in die klaſſen gevonden worden, welke het grootſt getal derzelven bevatten, om dat ieder ſoortelyk kenmerk een verſchil te meer in dezelve voortbrengt; dit is de reden waarom de ſoorten der dieren met geſpleeten voeten meer van malkanderen verſchillen dan die der enkelhoevigen, en daar worden nog aanmerkelyker verſchillen gevonden tuſſchen de ſoorten van dieren met gevingerde voeten; maar indien men de dieren in een grooter getal van klaſſen verdeelde, zouden de ſoorten eene byna even groote gelykenis hebben met malkanderen in ydere der klaſſen: men zoude onder de dieren met geſpleeten voeten, den ram en den bok, het hert, het damhert, en den rheebok vinden; en onder de dieren met de gevingerde voeten, den hond, den wolf en den vos, den haas en het konyn, den huismarter, den buntſing, den wezel, enz. die byna even veele overeenkomſten met malkanderen hebben, als daar tuſſchen het paard en den ezel gevonden worden: beſluiten wy hier dan uit, dat de rangſchikkende verdeelingen ons niet dan zeer onvolmaakte kundigheden van de voortbrengzelen der Natuur kunnen geeven, en dat zy ons dikwyls in eene dwaaling zouden leiden, indien men in de rangſchikkingen niet onderſcheidde het geen wezendlyk is, van het geen ſlegts in de inbeelding beſtaat.

Alle dieren hebben overeenkomſten en verſchillen de eene met betrekking tot de andere; zy gelyken malkanderen allen door hunne natuur, en het wezendlyk maakzel van hunne voornaame deelen; zy verſchillen niet dan door hun temperament, en door hun maakzel, hunne grootte, hunne kleur, enz; een Natuurbeſchouwer moet zig voorſtellen deze verſchillen te bewyzen en hen in de verſchillende ſoorten te volgen, om eene volmaakter kennis te verkrygen van yder individu in het byzonder, en van de overeenkomſten, welke de dieren onder malkanderen hebben, het zy ten aanzien van de individueele eigenſchappen, het zy ten opzigte van de ſoortelyke kenmerken; de voornaame verſchillen beſtaan in de gedaante en het maakzel, in het volſtrekt gebrek, en zelfs in de natuurlyke berooving van eenige lighaamsdeelen: zo lang dezelfde deelen in verſchillende ſoorten van dieren gevonden worden, ſchoon zy door hun maakzel en hunne bewerktuiging verſchillen, gelyk de blindedarm van het paard van dien van den ſtier, kan men de voetſpooren van die veranderingen volgen, en volgens kleine ſchaduwingen van de eene ſoort tot de andere overgaan; maar wanneer een of verſcheiden deelen meêr of minder in eene ſoort, dan in eene andere, gevonden worden, gelyk, by voorbeeld, twee hoorns, drie maagen, en één vinger aan yder voet, meêr in den ſtier dan in het paard, en wanneer het eerſtgenoemde dier de haaktanden niet heeft, die aan de beide kaakbeenderen van het tweede gevonden worden, noch de ſnytanden van het bovenſt, terwyl het twee ſnytanden meer heeft in het onderſt kaakbeen, doen die groote verſchillen de voorwerpen van het tafereel der Natuur zonder verwarring ſchynen; de deelen welke zekere dieren meêr hebben dan andere zyn wezendlyke trekken; die, welke aan anderen ontbreeken, zyn ſterke ſchaduwen, en die ſchaduwen brengen niet minder toe dan de trekken om de onderſcheidende kenmerken van yder voortbrengzel uit te drukken.

Zulke kenmerken zyn het voornaamſt oogmerk der beſchryvingen: men moet

dezelve in alle de kleinigheden uitdrukken; de verklaaring, die men van dezelve maakt, kan noch te lang, noch te omſtandig zyn, dewyl zy de byzondere werkmiddelen uitdrukt, welke de Natuur gebruikt in de algemeene werktuigkunde van de dierlyke huishouding; het is om die reden dat ik het paard en den ſtier beſchreeven heb in alle de uitgeſtrektheid van het ontwerp, dat ik my voor de beſchryvingen der viervoetige dieren heb voorgeſteld, zonder eenige der byzonderheden voorby te gaan, welke ik in de gelykeniſſen en verſchillen heb waargenomen, welke men vindt tuſſchen een enkelhoevig dier, gelyk het paard, en een dier met geſpleeten hoeven, gelyk de ſtier: na de beſchryving van het paard in het breede verklaard te hebben, heb ik een gedeelte van die van den ezel agtergelaaten, om dat ik, ten opzigte der beenderen, zo ſterk eene gelykenis tuſſchen den ezel en het paard gevonden heb, dat het my nutteloos is voorgekomen het geraamte van den ezel in zyn geheel te beſchryven; ik ben zelfs niet in alle de omſtandigheden van myn ontwerp van beſchryving, ten opzigt der uiterlyke en weeke deelen getreeden, dan om te doen zien tot welk een punt zommige dieren malkanderen gelyken, ſchoon zy van verſchillende ſoorten zyn: dewyl 'er, zo wel voor het uit als inwendige, duidelyker verſchillen zyn, tuſſchen den ram en den ſtier, dan tuſſchen den ezel en het paard, zo zal ik niets van de beſchryving van den ram overſlaan, maar door de evenredigheden van de verſchillende deelen des lighaams van dat dier tot tafelen te brengen, in plaats van dezelve in het vervolg van myne redeneering in te voegen, zal ik de beſchryving in de wyze bekorten, zonder van den grond der zaak af te neemen, en, zonder eenige verandering in myn ontwerp te maaken, zal ik hetzelve voor yder dier in zyn geheel kunnen uitvoeren: ik zal deze handelwyze volgen voor de enkelhoevige dieren, en voor die met geſpleeten hoeven, welke in het vervolg van dit Werk zullen beſchreeven worden; maar ik zal de afmeetingen der dieren met gevingerde pooten niet tot tafelen brengen, dan na één van die dieren, juiſt op dezelfde wyze als het paard en den ſtier, beſchreeven te hebben: de hond is het eerſte van de dieren met gevingerde pooten, van het welk ik de beſchryving geeven zal; men zal dezelve, benevens die van den ſtier en van het paard, als drie voornaame modellen van het maakzel der viervoetige dieren kunnen aanmerken, met betrekking tot de verſchillen, die tuſſchen de enkelhoevigen, en de dieren met geſpleeten hoeven, en met gevingerde pooten, gevonden worden.

De benaamingen der lighaamsdeelen van den ram zyn dezelfde als voor den ſtier, behalven dat de ram geene koſſem heeft, en dat het voorſt gedeelte van het aangezigt den naam draagt van bek, en niet van muil, gelyk by den ſtier.

De gemeenſte kleur der rammen, der hamelen, en der oojien, is het vuil wit of het bleekgeel; daar zyn ook verſcheiden zwartagtig bruine, en men ziet 'er eene menigte die met geelagtig wit en met zwart gevlakt zyn; alle deze dieren zyn met wol bedekt, dewelke eene ſoort van hair is, zeer verſchillend van die van het paard, van den ezel, en zelfs van den os: de wol is ſamengeſteld uit ſterke, dunne en zeer buigzaame draaden, zagt en vet op het gevoel, en op zulk eene wyze gekronkeld, dat een vlokje gekrulde wol, het welk ſlegts vyftien lynen lengte heeft, zig tot drie duimen drie lynen, en zelfs meer, verlengen kan, indien men het in eene regte lyn uitgerekt heeft; deze wol zit op den rug, en op de zyden van den hals; die van het overige van den hals, van de zyden van het lighaam,

van den buik, van de ſchouderen, is minder gekruld en langer; maar de wol, die men op het buitenſt der dijen en van den ſtaart vindt, is harder, dikker en byna glad, zy hadt tot vyf duimen lengte in de rammen, die ik heb waargenomen; eindelyk het hoofd, het binnenſt der armen en der dijen, en het onderſte gedeelte der beenen, is ſlegts bekleed met eene harde en korte wol, die meer naar hair dan naar wol gelykt, dezelve was niet meer dan omtrent negen lynen lang.

Men kan de wezenstrekken van deze dieren met den eerſten opſlag van het oog bepaalen, en dezelve met twee woorden uitdrukken: de oogen die groot zyn, en ver van den anderen afſtaan, de neergeboogen hoorns, de ooren die horizontaal aan ydere zyde van het hoofd ſtaan, de lange en uitgerekte bek, het gekromde neusbeen, zyn trekken die zeer wel met de zagtaartigheid en de verſtandeloosheid van dit dier overeenkomen: de hoorns zyn van eene geelagtige kleur, yder derzelven verheft zig een weinig naar om hoog, by zyn begin, en buigt zig dan naar agteren en ter zyde, verlengt zig naar beneden en naar voren, en kromt zig vervolgens naar om hoog en een weinig ter zyden (Zie *Pl. I*,). De hoorns, welke ik aan eenige ooijen gezien heb, hadden byna dezelfde rigting als die der rammen: ſchoon de hoorns van deze dieren op de onvoordeeligſte wyze voor hunne verdeediging, en op de onaanzienelykſte voor hun uitzigt, geplaatſt zyn, ſchynen evenwel de ooijen, die geene hoornen hebben, (gelyk die, welke men *Pl. II* heeft afgebeeld) de hamels, en de lammers, nog zwakker en dommer dan de rammen en ooijen, aan welken de hoorns niet ontbreeken: in het algemeen vertoonen het gelaat en de houdingen der dieren van deze ſoort noch lugtigheid, noch kragt, noch moed; hun lighaam vertoont niet dan een wanſchikkelyken klomp, op vier drooge en ſtyve pooten geſteld: de voorpooten zyn zo regt als ſtokken, en de agterpooten hebben eene gelykvormige bogt, waarvan de holle zyde naar voren ſtaat; de ſtaart hangt tot de waaden neder, en blyft zonder beweeging digt tegen het lighaam aan zitten, gelyk een bos wol, die men aan hetzelve zoude vaſtgemaakt hebben (zie *Pl. I en II*); wanneer het gebeurt dat eenige rammen malkanderen tergen, en zig tot een gevegt bereiden, toont hunne eerſte beweeging eerder vrees en bloôhartigheid dan drift en moed; zy laaten hun hoofd zakken, en ſtaan onbeweeglyk in tegenwoordigheid van den anderen; eindelyk naderen zy zig, en ſtooten malkanderen met geweld en by herhaalingen met het voorhoofd en de baſis der hoornen, want de punt is zodanig geſteld, dat zy zig van denzelven niet bedienen kunnen: zy hebben geene andere konſt om zig te verweeren of den anderen aan te vallen, dan hun voorhoofd tegen de ſtooten te bieden, of met hetzelve ſtooten te geeven; en in de hardnekkigſte gevegten is het oog zonder vuur, en de mond en de ooren byna zonder eenige beweeging.

De grootte der rammen verſchilt naar evenredigheid veel meer dan die der ſtieren; de ram, die (*Pl. I*) vertoond wordt, was van eene middelmaatige kloekte, de uitwendige deelen van zyn lighaam geeven de volgende afmeetingen.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het geheele lighaam, gemeeten in eene regte lyn van de punt van den bek tot aan den aars.	3.	1.	0.
Hoogte van het voorſte ſtel	1.	9.	0.
Hoogte van het agterſte ſtel	1.	10.	0.
Lengte van het hoofd, van het einde van den bek tot aan het begin der hoornen	0.	6.	0.

	voeten,	duimen,	lynen.
Omtrek van het einde van den bek, agter de neusgaten gemeeten.	0.	7.	0.
Omtrek van den mond	0.	4.	0.
Afstand tusschen de hoeken van het onderst kaakbeen	0.	2.	6.
Afstand tusschen de neusgaten in het midden	0.	0.	8.
Lengte van het oog van den eenen hoek tot den anderen	0.	0.	9.
Afstand tusschen de twee oogleden, wanneer dezelve geopend zyn.	0.	0.	7.
Afstand tusschen den voorsten hoek en het einde der lippen	0.	4.	6.
Afstand tusschen den agtersten hoek en het oor	0.	1.	8.
Afstand tusschen de voorste hoeken der oogen, in eene regte lyn gemeeten	0.	3.	0.
Afstand tusschen dezelve langs de kromte van het neusbeen gemeeten.	0.	3.	9.
Omtrek van het hoofd, voor de hoornen en voor de ooren genomen.	1.	2.	0.
Lengte der ooren	0.	3.	0.
Afstand tusschen de ooren en de hoornen	0.	0.	5.
Breedte van de basis, op de buitenste kromte gemeeten	0.	2.	6.
Afstand tusschen de beide ooren, om laag genomen	0.	3.	2.
Lengte van den hals	0.	9.	0.
Omtrek digt by het hoofd	1.	4.	0.
Omtrek digt by de schouderen	1.	10.	0.
Hoogte	0.	7.	0.
Omtrek van het lighaam, agter de voorpooten gemeeten	2.	4.	0.
Omtrek op de dikste plaats	2.	9.	0.
Omtrek voor de agterpooten	2.	7.	0.
Lengte van den stomp van den staart	1.	1.	0.
Omtrek aan deszelfs begin	0.	4.	6.
Lengte van den arm, van den elleboog tot aan de knie	0.	6.	6.
Omtrek op de dikste plaats	0.	8.	0.
Omtrek van de knie	0.	4.	0.
Lengte van de pyp	0.	5.	0.
Omtrek op de dunste plaats	0.	2.	4.
Omtrek van den kogel	0.	3.	9.
Lengte van de koot	0.	1.	6.
Omtrek van de koot	0.	3.	6.
Omtrek van de kroon	0.	4.	6.
Hoogte van het onderste van den voet tot aan de knie	0.	7.	0.
Afstand van den elleboog tot aan den schoft	0.	6.	6.
Afstand van den elleboog tot onder aan den voet	1.	1.	6.
Lengte der dij, van de knieschyf tot aan de waade	0.	8.	0.
Omtrek digt by den buik	0.	8.	0.
Lengte der pyp, van de waade tot aan den kogel	0.	6.	9.
Omtrek	0.	3.	0.
Lengte der spoorgezwellen	0.	0.	7.
Hoogte der hoeven	0.	1.	1.
Lengte van den voorhoef tot aan de hiel, aan de voorste voeten.	0.	1.	9.
Lengte aan de agterste voeten	0.	1.	7.
Breedte der twee hoeven te samengenomen in de voorste voeten.	0.	1.	5.
Breedte aan de agterste voeten	0.	1.	3.
Afstand tusschen de twee hoeven	0.	0.	2½.
Omtrek der beide hoeven samen genomen, en aan de voorste voeten gemeeten	0.	5.	9.
Omtrek aan de agterste voeten gemeeten	0.	5.	0.

De ram, en alle de dieren van zyne soort, hebben my toegescheenen zo sterk naar den os te gelyken, door de plaatsing en de gedaante der vier maagen, der ingewanden, enz, dat ik die deelen, in eene ooije gezien (*Pl. III*), heb doen afbeelden om de ingewanden aan te wyzen, die zig, by de opening van den onderbuik, in de meesten der herkaauwende dieren vertoonen; ik zoude die afbeelding naar eenen os hebben laaten maaken, en dezelve zoude in de beschryving van den stier (Deel IV van dit Werk) gevonden zyn geworden, indien het niet veel gemakkelyker ware geweest de teekening te maaken naar een dier, zo klein als de ram, in vergelyking van den os: de onderbuik door twee insnydingen geöpend zynde, de eene in de lengte, en de andere in de dwarschte, heeft men de vier lappen (*AAAA*) naar buiten omgeslagen, en men zag de pens (*B*), welke het grootst gedeelte van de linkerzyde besloeg, de muts (*C*), die agter het middelrif (*D*) lag, de boekenpens (*E*), en de lebbe (*F*), en de darmen (*GG*), die het agterste gedeelte van de pens omringden.

De ram, van welken de afmeetingen voor de uiterlyke lighaamsdeelen, hier boven opgegeeven, genomen zyn, woog zeven-en-vyftig ponden; hy heeft ook ten onderwerpe gediend voor het onderzoek der zagte deelen; ik gaa de omstandige beschryving van alle die deelen, welke naar die van den os geleeken, met stilzwygen voorby, want het is genoeg hier hunne voornaame afmeetingen, tot een tafel gebragt, optegeeven, om hunne grootte, betrekkelyk tot die van het dier, te bepaalen; maar het is noodzaakelyk eerst de verschillen aanteduiden welke in zekere deelen, met die van den os vergeleeken, of in zig zelven beschouwd, gevonden worden.

By het openen van dezen ram vondt men dat het netvlies naar dat van den os geleek; de tepeltjes van de pens waren breeder naar evenredigheid van hunne lengte, en de gedaantens van het netwerk uitgestrekter, in vergelyking van de hoogte van hunne middelschotjes, dan in den os: het getal der bladen van de derde maag is niet altoos het zelfde in verscheiden onderwerpen, ik heb 'er omtrent zestig in eenigen, en tagtig in anderen geteld.

De lever woog vyftien oncen, dezelve was roodagtig van kleur. De galblaas strekte zig anderhalven duim buiten de lever uit: het vogt der gal was helder, en olyfkleurig, dat is te zeggen van een geelagtig groen; men vondt hetzelve ter zwaarte van een gros en negen-en-veertig greinen; ik heb in de lever van dezen ram, die in de lente van den jaare 1754 is ontleed geworden, eene zeer groote menigte wormen gevonden, botjes geheeten, volmaakt gelykende naar die, welke ik in de lever van eene ezelin gevonden heb; hierom wys ik te rug op de beschryving, welke ik van die wormen gegeeven heb, op de historische zekerheden welke ik aangaande dat onderwerp heb bygebragt, op de afbeeldingen van die gekorvenen, naar het leven geteekend, in het IV Deel van dit Werk, bladz. 206. en eenige volgenden, en *Pl. XII*, *fig.* 2, 3, 4 *en* 5. De wormen van den ram, over welke ik hier handel, waren niet alleen door de galbuizen verspreid, maar men vondt 'er ook in het vogt der gal zelven: zy waren in zeer grooten getale in alle die deelen, en van zeer verschillende grootten; de grootste hadden byna dezelfde maaten als die uit de lever der ezelin, van welke ik melding gemaakt heb; de kleinste waren als dunne draadjes, van één of twee lynen lengte, men vondt ze voornamelyk in de galblaas, en zy zwommen in dat vogt: ik heb dezelfde wormen

D. S. del.

D. S. del.

C. F. F. sc.

men in de lever en in de galblaas van eenige rammen en van verſcheiden ooijen gezien, welke ik ontleed heb, en in een groot getal levers van ooijen, welke ik in verſchillende jaargetyden heb doen openen: eindelyk ik heb 'er gevonden in alle de dieren van deze ſoorr, welke ik inwendig beſchouwd heb; het geen my doet gelooven dat zy 'er allen hebben, ten allen tyde, en in allen ouderdom, behalven de vrugt van het ſchaap; want ik heb geene wormen waargenomen in de lever van die vrugten, welke ik geopend heb, ſchoon ik dezelve zorgvuldig gezogt heb, om door my zelven zeker te zyn van een *factum*, in de *Ephemerides van Duitſchland*, door den Hr. FROMMANN, opgegeeven, die verzekert dat men van die wormen gevonden heeft in de lever van lammeren, die nog in den buik van hunne moeder beſlooten waren (*a*); die waarneeming is in Frankonie in den jaare 1664 gedaan, geduurende eene ziekte, die een groot getal jonge ſtieren en vaarzen deedt omkomen: men ſchreef derzelver oorzaak toe aan het groot getal van wormen, dat in de lever van die dieren gevonden wierdt: indien die gedagte waar is, kan men niet twyfelen of zy draagen ten allen tyde de zaaden van die zelfde ziekte by zig, dewyl zy altoos wormen in de lever hebben. De milt woog eene once zes groſſen, zy was roodagtig van kleur.

De nieren zyn niet ſaamgeſteld uit knobbeltjes gelyk die van den os, haare gedaante is niet driehoekig gelyk die der nieren van het paard en van den ezel, maar zy hebben de gewoone gedaante der nieren van de meeſten der andere dieren; de regter lag de helft van haare lengte meer naar voren dan de linker, en was op zulk eene wyze geplaatſt, dat het voorſt gedeelte veel meer naar de linkerzyde lag, dan het agterſt; het bekken was groot, de tepeltjes waren vereenigd, en de verſchillende zelfſtandigheden zeer onderſcheiden.

Daar kwam ſlegts eene tak uit de bogt van de groote ſlagader: de beenderen, welke men vindt in het hart der dieren van de ſoort van den ſtier en van die van het hert, hadden my doen vermoeden, dat men miſſchien diergelyke in den ram vinden zoude, te meer omdat ik 'er in den rheebok ontdekt heb: ik dagt dat die beenderen in alle herkaauwende dieren zouden zyn, maar ik heb 'er in niet éénen ram noch in ééne ooy gevonden; miſſchien zoude men dezelve in zeer oude onderwerpen moeten zoeken: de longen geleeken na die van den os, op eenige kleine verſchillen na, die in de diepte der inſnydingen gelegen waren, en die in verſchillende onderwerpen verſcheiden zyn.

Daar waren op het voorſt gedeelte van de tong kleine klieragtige korreltjes van eene ronde gedaante, hun uiterſte was rondagtig, en zeer dun: men zag op het agterſt gedeelte klieren van verſchillende gedaantens, waarvan de grootſte in het midden waren, en anderhalve lyn middellyn hadden: het voornaame verſchil dat ik op de tong van den ram, met die van den os vergeleeken, heb waargenomen, is, dat de draadjes van het voorſte deel zich naauwlyks vertoonden, terwyl de tepels van het midden des agterſten deels naar evenredigheid veel breeder en platter waren dan by den os.

Het verhemelte was met omtrent vyftien vooren doorſneeden, byna in eene regte lyn geſchikt; men vondt de breedſte, gelyk by het paard, op de plaats der

(*a*) Zie *la Collection Académique*, *Ephémérides des Curieux de la Nature*, *dec.* 1. *ann.* 6 & 7. *Obſ.* 188.

ſtangruimtens; derzelver randen waren weinig verheven, en met zulke fyne tandjes gekarteld, dat ik derzelver voetſpooren eerſt erkende, na dezelve in den os, in welken zy zeer duidelyk zyn, te hebben waargenomen; want de verhemeltens dezer beide dieren verſchillen niet veel behalven in de grootte: alle de vooren worden gekruiſt door eene ſoort van goot, die in de lengte loopt, en die dezelve, door het midden hunner lengte, in twee gelyke deelen verdeelt, behalven eenige vooren in het voorſt gedeelte van het verhemelte van den os, en in het agterſt gedeelte van dat van den ram: het ſtrotklapje geleek naar dat van den os, maar het was niet naar agteren omgekruld; de herſſenen woogen twee oncen één gros en een half, en de kleine herſſenen drie groſſen en zeſtig greinen.

Deze ram hadt vier zeer zigtbaare tepels, voor den balzak geplaatſt, twee aan ydere zyde, op een duims afſtand van den anderen; maar ik heb ſlegts twee tepels, eene aan elke zyde, aan verſcheiden andere rammen en aan verſcheiden hamels, gezien; en ik heb een hamel gevonden die twee tepels aan de regter, en maar eene aan de linkerzyde hadt.

Het hoofdje der roede was van eene zeer onregelmaatige gedaante, hetzelve wordt (*Pl. IV, A, fig.* 1 *en* 2) vertoond, met een gedeelte (*B*) van de roede, en de voorhuid (*C, fig.* 1) over zyne geheele lengte tot aan zyne inplanting (*D, fig.* 1 *en* 2) op de roede: het hoofdje der roede ſcheen door eene ſoort van vyggezwel geëindigd te zyn, van eene roodagtige kleur, gemaakt door een vleeſchig knobbeltje, ſchuinſch op het bovenſt gedeelte van het hoofdje geplaatſt; dit knobbeltje (*E, fig.* 1, van voren, en *F, fig.* 2, van agteren gezien) hadt een halven duim lengte, vyf lynen breedte, en eene halve lyn dikte; de goot van de pisbuis (*G, fig.* 1 *en* 2) liep boven het hoofdje uit, ter lengte van twaalf of dertien lynen: dat gedeelte van de pisbuis hadt op zyn meeſt ſlegts ééne lyn middellyns, hetzelve was zagt en beweegbaar, zo dat het zig op het hoofdje nederboog en aan hetzelve vaſt bleef zitten; men heeft daar in een ſtilet (*H*) ingebragt, om hetzelve in zyne geheele lengte te vertoonen: voor het overige was het hoofdje plat op de zyden; de ballen hadden eene eyronde gedaante, hunne inwendige zelfſtandigheid was van eene zeer bleeke geelagtige kleur, en men onderſcheidde in dezelve, gelyk in die van den ſtier, eene ſoort van pit, dat in de lengte liep, en zig tot drie vierde deelen van de lengte van den bal uitſtrekte: daar waren onder de roede van den ram twee koorden, gelyk aan die van den ſtier, door hunne vaſthegtingen en hunne rigtingen; de roede maakte eene dubbele kromming, en daar was een duims afſtand tuſſchen de beide bogten: de overige deelen der voortteeling ſcheenen gelyk aan die van den ſtier.

De ooy, die voor de beſchryving der teeldeelen gediend heeft, was zeer oud; zy wierdt in het midden van den herfſt gedood: zy hadt ſlegts twee tepels, ééne aan wederszyden, op vier en een halven duimen afſtand van de klink, en twee en een halven duimen afſtand van malkanderen, geplaatſt: de klink eindigde om laag in eene punt, gelyk die der teeven; het hoofdje van den kittelaar was zeer klein, en een halven duim boven de punt van de klink geplaatſt; de opene plaats, die zig tuſſchen beiden bevondt, hadt vier lynen diepte.

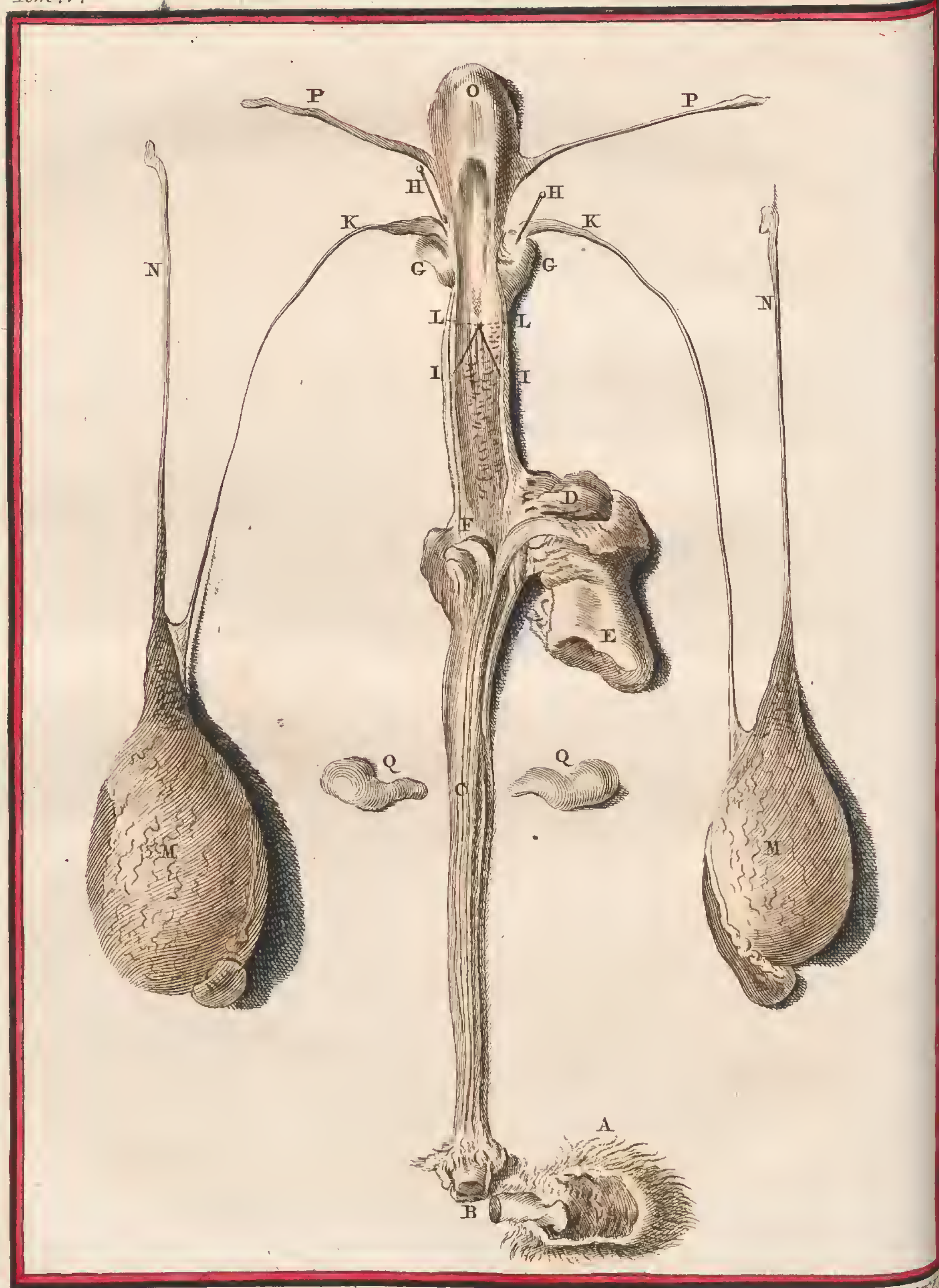
De blaas hadt eene onregelmaatige gedaante, daarin dat het bovenſte deel, in hetwelk de pisleiders uitliepen, vooruitſteekende was; men zag op de randen van den mond der lyfmoeder drie, vry groote, knobbels, die malkanderen raakten; de

Pl. V.

De Sève del.

C.L.P. sc.

De Seve del.

C.F.

opening was zeer naauw, en byna geheel gesloten: het lighaam der lyfmoeder werdt zeer klein bevonden, en derzelver holligheid zo gering, dat men dezelve naauwlyks van die van den hals onderscheidde, in welken ook verscheiden knobbels waren: de hoorns lagen van agteren tegen malkander aan, en waren, gelyk in de koe, door vliezen vereenigd, ter lengte van omtrent vyftien lynen; het overig gedeelte boog zig ter zyden en naar beneden, en het einde was omgekruld: de trompetten strekten zig op eene kromme lyn uit, die kronkelingen maakte, zy liepen ieder op een paviljoen uit: de ballen hadden eene onregelmaatige en een weinig langwerpige gedaante, de linker was grooter dan den regter: men zag op denzelven een vleeschig uitwas of klieragtig lighaam, dat omtrent eene lyn hoog was, op twee lynen middellyns; op denzelven waren ook doorschynende waterblaasjes, zo wel als op den regter bal, op welken geen vleeschig uitwas gevonden werdt; by de opening van den linker bal, bleek het dat hy opgedikt was geworden, door het vleeschig uitwas dat zig uitwendig uitstrekte, en dat deszelfs grootste gedeelte besloeg, het geen men in den anderen bal niet bevonden hadt.

De teeldeelen zyn, in alle dieren, aan gebreeken van vorming onderhevig, die, by den eersten opslag, hunne kunne twyfelagtig maaken; daar was dus ook, drie jaaren geleeden, te Chaulnes een ram, dien men vermoedde aan de natuur der ooijen deel te hebben, omdat de pis door eene opening geloosd wierdt, die in den bilnaad was; ondertusschen zag men de ballen uitwendig, en dezelve waren wel gemaakt: men vertoonde dien ram aan myn Heer den Hertog van Chaulnes, welken zyne liefde voor de weetenschappen oplettend maakt op alles, wat tot derzelver bevordering kan dienstig zyn; hy oordeelde dat dit dier verdiende ontleed te worden, en deedt het ons te Parys brengen. De opening van de voorhuid en het hoofdje (*A*, *Pl. V*) waren naar de gewoone wyze geplaatst, maar het hoofdje was niet doorboord; daar was slegts eene goot (*B B*), die aan den rand der voorhuid begon, zy strekte zig langs de geheele roede uit, liep tusschen de twee ballen (*C C*) heen, en verlengde zig tot aan den staart: de opening (*D*), door welke de pis zig loosde, was in die goot op eenigen afstand van den aars (*E*) geleegen.

Het dier geopend zynde, vondt men dat de deelen der voortteeling als naar gewoonte gevormd waren, behalven dat de pisbuis aan het begin der roede eindigde, gelyk men (*A*, *Pl. VI*) kan zien benevens de voorhuid in haare lengte gespleeten en uitgestrekt om het hoofdje te doen zien; *B*, het hoofdje dwars doorgesneeden zonder eenig voetspoor van de pisbuis; *C* de goot, die zig langs de geheele roede uitstrekte, *D* de aars; *E*, den regtendarm; *F*, de plaats daar de puisbuis eindigde, en door welke de pis zig uitwendig loosde, *G G*, de zaadblaasjes, *H I*, de stiletten, die in de pisbuis ingebragt zyn, door de afvoerende vaaten (*K K*), om de mondjes der zaadblaasjes te toonen, *M M*, de zaadballen; *N N*, de koorden der zaadvaaten; *O*, de blaas; *P P*, de pisleiders: men vondt ter plaatse, alwaar de lyfmoeder in de wyfjes geplaatst is, twee vleeschige lighaamen (*Q Q*) die, by den eersten opslag van het oog, door hunne gedaante en ligging, eenigzins naar eene byna verdweenen lyfmoeder scheenen te gelyken; maar dezelve oplettend onderzoekende, heb ik in dezelve niet éénе andere overeenkomst met dat ingewand gevonden; men kan uit de beschryving der teeldeelen van den ram, daar wy thans van spreeken, oordeelen dat hy een zeer wel bewerkt zaadvogt hadt, en dat hy dat zelfs konde uitwerpen door de opening die in

den bilnaad was, maar daar was geene goot in de roede tot doorlaating van de pis, noch voor de uitwerping van het zaadvogt.

De vrugt van den ram heeft bekleedzelen, zeer gelyk aan die van de vrugt van de koe, het zy door de knopjes (*cotyledones*), die het adervlies aan de lyfmoeder hegten, het zy door de ligging en de gedaante van het pisvlies, het zy door het zetfel, dat in het vogt van dat vlies gemaakt wordt.

In het midden van de maand april eene draagende ooy, die digt by den tyd haarer werping was, hebbende doen openen, vond ik dat de knopjes ten getale van vier-en-vyftig waren, de navelftreng hadt twee tot twee en een half duimen lengte: men opende de blaas van de vrugt om het pisvlies op te blaazen; dit vlies fcheen veel meer verlengd naar de eene zyde dan naar de andere, want een der hoornen was flegts eenen voet lang, op twee of drie duimen middellyns ter dikfte plaatfen, en de lengte van den anderen hoorn was van omtrent twee voeten, op twee of twee en een half duimen middellyns: in het midden der lengte van dien hoorn waren 'er twee vernaauwingen op drie en een half duimen afftand van elkanderen, die de middellyn tot een of twee lynen verminderden; het gedeelte van het pisvlies, dat zig tusfchen die twee vernaauwingen bevondt, hadt geen vier duimen omtreks, het overige van den hoorn hadt omtrent twee duimen middellyns op de dikfte plaatfen; ik heb in het vogt van het pisvlies van den ram kleine dryvende lighaampjes, fteenagtig, van eene groenagtige kleur en van eene vaftheid, byna gelyk aan die van de *hippomanes*, gevonden: door de uitdamping van dat vogt heb ik een zetfel bekomen van denzelfden aart als de dryvende lighaampjes, het geen bewyft dat zy ook, gelyk de *hippomanes*, een zetfel van het vogt van het pisvlies zyn (*a*).

De baktanden waren reeds voor een groot gedeelte in de vrugt gevormd, maar de fnytanden waren naar evenredigheid niet evenveel gegroeid; de hoeven waren puntig van voren, en aan hun einde een weinig omgeboogen.

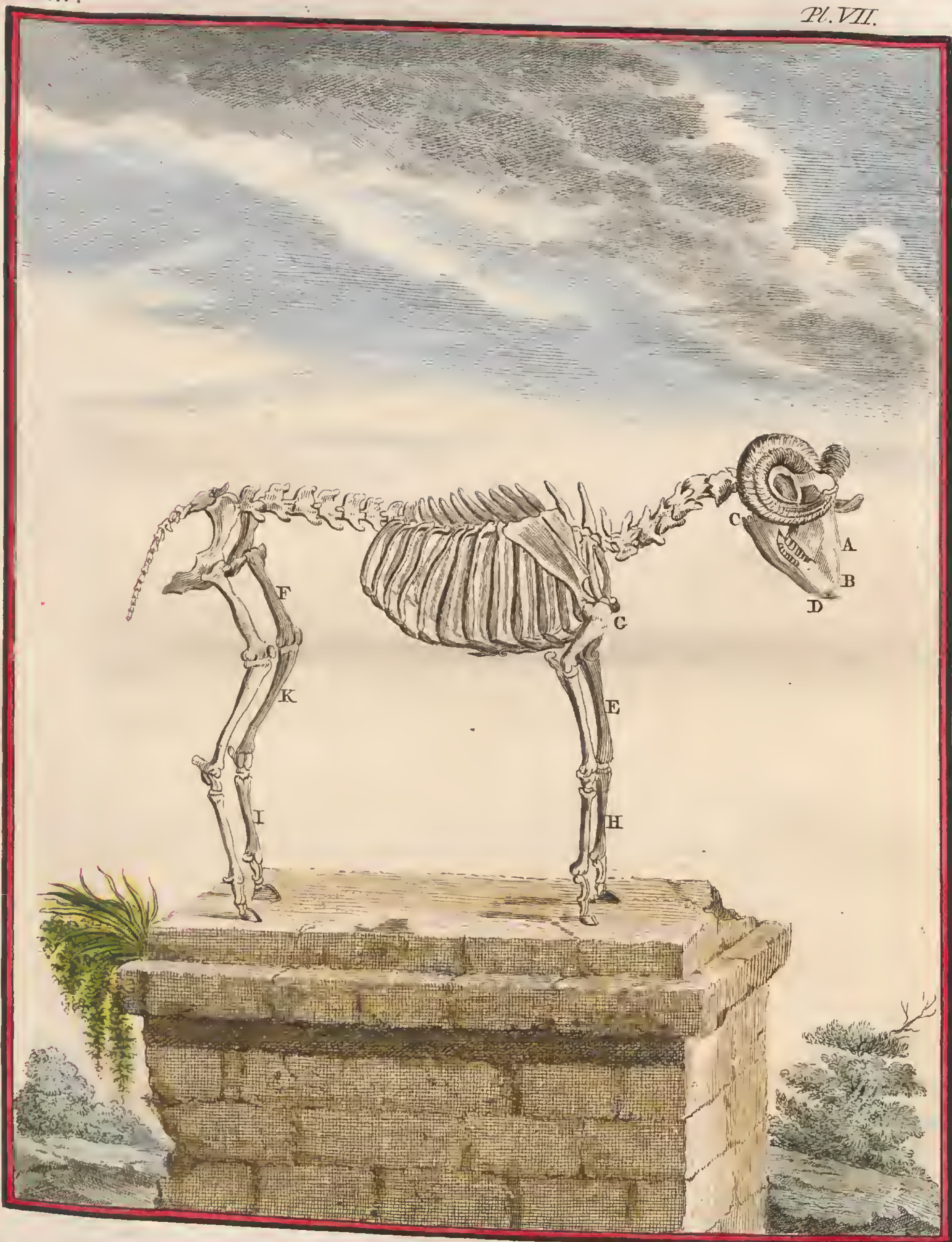
De vier maagen vulden flegts een zeer klein gedeelte van den onderbuik in vergelyking van dat, hetwelk zy in een volwasfen fchaap beflaan: de lebbe lag aan de linkerzyde, en de andere maagen lagen allen agter de lever en het middelrif opgerold: nadat men de maagen opgeblaazen hadt, vondt men de lebbe, gelyk in het kalf, veel grooter dan de pens; maar de grootte van de pens, van de muts, en van de boekenpens fcheen wel geëvenredigd, met betrekking tot de afmeetingen van die zelfde deelen op een volwasfen fchaap genomen: de dwarfche omtrek van de pens was van vier duimen drie lynen, en die van de lebbe van zeven duimen vyf lynen ter dikfte plaats: de pens was flegts twee duimen lang, van de plaats af, daar de hals aan de muts raakt, tot aan het uiterfte van de groote bolrondheid; de lengte der lebbe was van drie duimen en een halven, in eene regte lyn gemeeten, en van vyf duimen en een halven als men de bolronde kromte volgt.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van de pens van den ram, van voren naar agteren, van de muts tot aan het einde van de bolrondheid der linkerzyde . .	0.	10.	0.
Breedte	1.	0.	0.
Hoogte	0.	6.	0.
Dwarfche omtrek des lighaams van de pens	2.	8.	0.
Omtrek in de lengte gemeeten, van voren digt by den flokdarm, en van agteren op den top van de groote bolronde verhevenheid.	2.	10.	0.

(*a*) Zie *Les Mémoires de l'Académie royale des Sciences, année* 1751 *en* 1752.

	voeten,	duimen,	lynen.
Omtrek van den hals der pens	1.	1.	0
Diepte van de insnyding die denzelven van het lighaam afscheidt.	0.	3.	3.
Omtrek van het grondstuk der regter bolronde verhevenheid	1.	5.	0.
Omtrek van het grondstuk der linker bolronde verhevenheid	0.	10.	0.
Diepte van de insnyding die de beide bolronde verhevenheden van één scheidt	0.	2.	6.
Lengte van de muts	0.	6.	0.
Omtrek op de dikste plaats	1.	0.	6.
Groote omtrek van de boekenpens	0.	10.	6.
Kleine omtrek	0	8.	0
Omtrek van het lighaam der lebbe in de lengte gemeeten	1.	9.	0
Dwarsche omtrek op de dikste plaats	1.	1.	0.
Omtrek van den slokdarm	0.	3.	0.
Omtrek van den portier	0.	1.	6.
Lengte der grootste tepeltjes van de pens	0.	0.	2.
Breedte	0.	0.	1.
Hoogte der middelschotten van het netwerk der muts	0.	0.	1.
Middellyn van de grootste gedaanten van het netwerk	0.	0.	10.
Lengte van de goot der muts	0.	2.	6.
Breedte	0.	0.	8.
Breedte der grootste bladen van de derde maag	0.	2.	0.
Breedte der middelste	0.	1.	0.
Hoogte der grootste plooijen van de lebbe	0.	0.	8
Lengte der dunne darmen, van den portier tot aan den blindendarm.	66.	0.	0.
Omtrek van den twaalfvingerigendarm op de dikste plaatsen	0.	2.	6.
Omtrek op de dunste plaatsen	0.	1.	6.
Omtrek van den nugterendarm op de dikste plaatsen	0.	1.	6.
Omtrek op de dunste plaatsen	0.	1.	0.
Omtrek van den omgebogen darm op de dikste plaatsen	0.	2.	6.
Omtrek op de dunste plaatsen	0.	1.	6.
Lengte van den blindendarm	0.	9.	0.
Omtrek op de dikste plaats	0.	7.	0.
Omtrek op de dunste plaats	0.	5.	0.
Omtrek van den kronkeldarm op de dikste plaatsen	0.	7.	0.
Omtrek op de dunste plaatsen	0.	2.	6.
Omtrek van den regtendarm digt by den kronkeldarm	0.	5.	6.
Omtrek van den regtendarm digt by den aars	0.	7.	0.
Lengte van den kronkeldarm en regtendarm te samengenomen.	20.	0.	0.
Lengte van de geheele ingewandsbuis, behalven den blindendarm.	86.	0.	0.
Lengte van de lever	0.	4.	0
Breedte	0.	7.	0.
Grootste dikte van dezelve	0.	1.	2.
Lengte van de galblaas	0.	2.	6.
Grootste middellyn van dezelve	0.	0.	9.
Lengte van de milt	0.	4.	6.
Breedte	0	2.	6.
Dikte	0.	0.	6.
Dikte van het alvleesch	0.	0.	4.
Lengte der nieren	0.	2.	0.
Breedte	0.	0.	9.
Dikte	0.	1.	0.
Lengte van het zenuwagtig middelpunt, van de holle ader tot aan de punt	0.	2.	10.

	voeten,	duimen,	lynen.
Breedte	0.	6.	6.
Breedte van het vleeſchig gedeelte tuſſchen het zenuwagtig middelpunt en het borſtbeen	0.	2.	2.
Breedte van iedere zyde van het zenuwagtig middelpunt	0.	2.	8.
Omtrek van de baſis van het hart	0.	6.	0.
Hoogte van de punt tot aan het begin van de longenſlagader	0.	2.	10.
Hoogte van de punt tot aan den longenzak	0.	2.	2.
Middellyn van de groote ſlagader van buiten naar buiten gemeeten.	0.	0.	6.
Lengte van de tong	0.	4.	6.
Lengte van het voorſte deel derzelve, van het toompje tot aan het einde.	0.	1.	4.
Breedte van de tong	0.	0.	9.
Breedte der vooren van het verhemelte	0.	0.	1½.
Hoogte der randen	0.	0.	0½.
Lengte der randen van de opening van het ſtrottenhoofd	0.	0.	7.
Breedte van die zelfde randen	0.	0.	2.
Afſtand tuſſchen hunne onderſte einden	0.	0.	2.
Lengte der herſſenen	0.	2.	4.
Breedte	0.	2.	1.
Dikte	0.	1.	2.
Lengte der kleine herſſenen	0.	1.	2.
Breedte	0.	1.	3.
Dikte	0.	1.	0.
Afſtand tuſſchen den aars en den balzak	0.	4.	0.
Hoogte van den balzak	0.	3.	6.
Dikte van den balzak	0.	1.	6.
Breedte	0.	3.	3.
Afſtand tuſſchen den balzak en den mond van de voorhuid	0.	6.	0.
Afſtand tuſſchen de randen van de voorhuid en het eind der roede.	0.	2.	0.
Lengte van het hoofdje	0.	1.	3.
Breedte	0.	0.	3½.
Dikte	0.	0.	5½.
Lengte der roede van de ſplyting der ſponsagtige lighaamen tot aan de inplanting der voorhuid	0.	9.	0.
Breedte der roede	0.	0.	5.
Dikte	0.	0.	4.
Lengte der ballen	0.	3.	0.
Breedte	0.	2.	0.
Dikte	0.	1.	0.
Breedte van den opperbal	0.	0.	6.
Dikte	0.	0.	2.
Lengte der afleidende vaten	0.	11.	6.
Middellyn over het grootſt gedeelte van derzelver uitgeſtrektheid.	0.	0.	1.
Middellyn digt by de blaas	0.	0.	2.
Lengte van de koorden der roede	0.	4.	0.
Middellyn	0.	0.	1½.
Groote middellyn van de blaas	0.	7.	6.
Kleine omtrek	0.	6.	6.
Lengte der zaadblaasjes	0.	1.	0.
Breedte	0.	0.	6.
Dikte	0.	0.	4.
Lengte van het geheele lighaam eener ooy, in eene regte lyn gemeeten, van het einde van den bek tot aan den aars	3.	3.	0.

C.F.f.s.

	voeten,	duimen,	lynen.
Hoogte van het voorſte ſtel	I.	II.	O.
Hoogte van het agterſte ſtel	2.	I.	O.
Lengte van den kop, van het eind van den bek tot agter de ooren.	O.	7.	6.
Omtrek van het eind van den bek agter de neusgaten gemeeten.	O.	7.	O.
Omtrek van den kop agter de oogen gemeeten	I.	2.	O.
Omtrek van het lighaam agter de voorpooten gemeeten	2.	I.	O.
Omtrek op het midden, op de dikſte plaats	2.	6.	O.
Omtrek voor de agterpooten	2.	O.	O.
Afſtand tuſſchen den aars en de klink	O.	O.	9.
Lengte der klink	O.	O.	10.
Lengte der ſcheede	O.	4.	O.
Omtrek van de ſcheede	O.	3.	3.
Groote omtrek van de blaas	O.	7.	6.
Kleine omtrek	O.	6.	O.
Lengte van de pisbuis	O.	I.	O.
Omtrek.	O.	I.	O.
Lengte van den hals en van het lighaam van de lyſmoeder.	O.	I.	4.
Omtrek van het lighaam	O.	I.	3.
Lengte der hoornen van de lyſmoeder	O.	6.	6.
Omtrek op de dikſte plaatſen	O.	I.	5.
Omtrek aan het eind van yderen hoorn	O.	O.	4.
Afſtand in eene regte lyn tuſſchen de zaadballen en het eind van den hoorn	O.	2.	O.
Lengte van de kromme lyn, welke ydere trompet doorloopt.	O.	4.	O.
Lengte der ballen	O.	O.	8.
Middellyn	O.	O	4.

De kop van het geraamte van den ram verſchilt hierin voornamelyk van dat van den ſtier, dat de hoornen digter by malkanderen en by de oogputten geplaatſt zyn: het voorhoofdsbeen maakt geen dwarſchen rand tuſſchen de beide hoornen, en het agterhoofdsbeen, in plaats van holrond te zyn, is bolrond: de eigenlyke beenderen van den neus (*A*, *Pl. VII*), zyn geboogen, dat is te zeggen, bolrond over hunne lengte; de beenderen van het bovenſt kaakbeen zyn minder breed op hun onderſt eind (*B*), zodat de bek van den ram, naar evenredigheid, ſmaller is dan de muil van den ſtier: de beide zyden van het onderſt kaakbeen zyn minder bolrond over haare lengte, en de omtrek (*C*), dien de takken maaken, is minder rond; het voorſt gedeelte van dat kaakbeen kromt zig naar boven, en de ſnytanden (*D*), volgen die rigting: het getal en de gedaante van alle de tanden is hetzelfde in den ram als [illegible] ſtier: hunne wervelbeenderen van den hals verſchillen nergens in, dan dat de voorſte en agterſte dwarſche uitſteekzels van het derde en vierde wervelbeen in den ram minder van den anderen onderſcheiden zyn: het voorſt gedeelte van het borſtbeen ſcheen veel bolronder dan in den ſtier; de grond van de goot van het bekken was niet holrond in haare lengte: het ſtraalbeen (*E*) maakte over zyne lengte eene kleine bolronde verhevenheid naar voren; maar het dijebeen (*F*), dat regt is in den ſtier, hadt in denzelfden zin eene bolrondheid, maar veel duidelyker dan het ſtraalbeen: het ſchouderbeen (*G*), en de pyp (*H*), zyn veel langer, ten opzigte van het ſtraalbeen (*E*), in den ram, dan in den ſtier, het dijebeen (*F*) is korter, en het been van de pyp (*I*) is langer met betrekking tot het ſcheenbeen (*K*): voor het overige ſcheen het geraamte van den ram gelyk

aan dat van den ſtier, behalven de verſchillen van afmeetingen, die men in de volgende tafel vindt, vergeleeken met de afmeetingen van het geraamte van den ſtier.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van den kop van de punt van het bovenſt kaakbeen tot de tusſchenwydte der hoornen	0.	6.	0.
Breedte van den bek	0.	0.	$8\frac{1}{2}$.
Breedte van den kop, ter plaatſe van de oogputten gemeeten.	0.	3.	0.
Lengte van het onderſt kaakbeen, van het uiterſte der ſnytanden tot aan den omtrek van deszelfs takken	0.	6.	0.
Hoogte van de agterſte oppervlakte van den kop	0.	4.	4.
Breedte	0.	2.	6.
Breedte van het onderſt kaakbeen agter de ſnytanden.	0.	0.	10.
Breedte op de plaats der ſtangruimtens	0.	0.	8.
Hoogte der takken van het onderkaakbeen tot aan het knokkelwyze uitſteekzel	0.	2.	1.
Hoogte tot aan het kroonwyze uitſteekzel	0.	2.	10.
Breedte op de plaats van den omtrek der takken	0.	1.	8.
Breedte der takken onder de groote uitſnyding	0.	1.	1.
Afſtand tuſſchen de omtrekken der takken, van buiten naar buiten gemeeten	0.	2.	6.
Afſtand tuſſchen de knokkelswyze uitſteekzelen	0.	2.	10.
Dikte van het voorſte deel des bovenſten kaakbeens	0.	0.	1.
Breedte van dat kaakbeen ter plaatſe van de ſtangruimtens	0.	0.	10.
Lengte van de bovenſte zyde	0.	3.	5.
Afſtand tuſſchen de oogputten en de opening der neusgaten.	0.	1.	10.
Lengte van die opening	0.	2.	2.
Breedte	0.	0.	11.
Lengte van de eigenlyke neusbeenderen	0.	2.	5.
Breedte	0.	0.	6.
Breedte der oogputten	0.	1.	6.
Hoogte	0.	1.	4.
Lengte der hoornen	1.	1.	0.
Omtrek aan de baſis	0.	5.	0.
Lengte van het been van den hoorn	0.	5.	7.
Omtrek aan de baſis	0.	4.	4.
Lengte der langſte ſnytanden buiten het kaakbeen	0.	0.	7.
Breedte aan hun einde	0.	0.	$2\frac{1}{2}$.
Afſtand tuſſchen de ſny-en bak-tanden	0.	1.	6.
Lengte van het gedeelte van het bovenſt kaakbeen, dat voor de baktanden is	0.	1.	11.
Lengte van de grootſten dier tanden, buiten het kaakbeen.	0.	0.	$4\frac{1}{2}$.
Breedte	0.	0.	6.
Dikte	0.	0.	4.
Lengte van de beide voornaamſte deelen van het tongbeen.	0.	2.	0.
Breedte van de ſmalſte plaats	0.	0.	2.
Lengte der tweede beenderen	0.	0.	5.
Breedte	0.	0.	2.
Lengte der derde beenderen	0.	0.	6.
Breedte	0.	0.	2.
Lengte van het middelſte been	0.	0.	3.
Breedte in het midden	0.	0.	2.
Lengte der takken van de vork	0.	0.	6.

Breed-

	voeten,	duimen,	lynen.
Breedte op de dikste plaats	0.	0.	2.
Lengte van den hals	0.	7.	6.
Breedte van het gat van het eerste wervelbeen van boven naar beneden.	0.	0.	4.
Lengte van de eene zyde naar de andere	0.	0.	8.
Lengte der dwarsche uitsteekzelen van voren naar agteren	0.	1.	9.
Breedte van het voorst gedeelte des wervelbeens	0.	2.	0.
Breedte van het agterst gedeelte	0.	2.	0.
Lengte van de bovenste oppervlakte	0.	0.	9.
Lengte van de onderste oppervlakte	0.	0.	9.
Lengte des lighaams van het tweede wervelbeen	0.	1.	6.
Hoogte van het doornagtig uitsteekzel	0.	0.	7.
Breedte	0.	1.	3.
Lengte van het kortst wervelbeen, dat het zesde is	0.	0.	7.
Hoogte van het langst doornagtig uitsteekzel, hetwelk dat van het zevende wervelbeen is	0.	1.	2.
Breedte	0.	0.	5.
De grootste dikte	0.	0.	2.
Hoogte van het kortst uitsteekzel, hetwelk dat van het vierde wervelbeen is	0.	0.	6.
Omtrek van den hals op het zevende wervelbeen, hetwelk de dikste plaats is, gemeeten	0.	6.	6.
Lengte van dat gedeelte van den ruggraat, dat uit de wervelbeenderen van den rug bestaat	0.	10.	0.
Hoogte van het doornagtig uitsteekzel des eersten wervelbeens	0.	2.	5.
Hoogte van dat van het derde, hetwelk het langste is	0.	3.	0.
Hoogte van dat van het laatste, dat het kortst is	0.	0.	8.
Breedte van dat van het laatste, dat het breedst is	0.	0.	9.
Breedte van dat van het eerste, dat het smalst is	0.	0.	4.
Lengte van het lighaam des laatsten wervelbeens, dat het langst is.	0.	0.	10.
Lengte van het lighaam des eersten wervelbeens, dat het kortst is.	0.	0.	7.
Lengte der eerste ribben	0.	3.	3.
Hoogte van den driehoek, dien zy maaken	0.	2.	6.
Breedte op de breedste plaats	0.	1.	3.
Lengte van de agtste rib, die de langste is	0.	8.	0.
Lengte van de laatste der valsche ribben, die de kortste is	0.	4.	4.
Breedte van de breedste rib	0.	0.	6.
Breedte van de smalste	0.	0.	2.
Lengte van het borstbeen	0.	7.	0.
Breedte van het zesde been, dat het breedst is	0.	1.	6.
Breedte van het eerste been, dat het smalst is	0.	0.	5.
Dikte van het derde been, dat het dikst is	0.	0.	6.
Dikte van het zevende been, dat het dunst is	0.	0.	2.
Hoogte van de doornagtige uitsteekzelen der wervelbeenderen van de lendenen	0.	0.	8.
Breedte van dat van het vierde, dat het breedst is	0.	1.	0.
Breedte van dat van het laatste, dat het smalst is	0.	0.	9.
Lengte van het dwarsch uitsteekzel van het vierde wervelbeen, dat het langst is	0.	1.	5.
Lengte van het lighaam der wervelbeenderen van de lendenen	0.	1.	0.
Lengte van het heiligbeen	0.	3.	6.
Breedte van het voorst gedeelte	0.	2.	6.
Breedte van het agterst gedeelte	0.	1.	1.

	voeten,	duimen,	lynen.
Hoogte van het doornagtig uitsteekzel des eersten valschen wervelbeens, dat het langste is	0.	0.	8.
Lengte van het eerste valsch wervelbeen van den staart, dat het langste is	0.	0.	7.
Lengte van het laatste dat het kortst is	0.	0.	3.
Middellyn	0.	0.	2.
Lengte van het bovenst gedeelte van het heupbeen	0.	2.	4.
Hoogte van het been, van het midden der knokkelswyze holligheid tot op het midden der bovenste zyde	0.	3.	6.
Breedte boven de knokkelswyze holligheid	0.	0.	6.
Middellyn van die holligheid	0.	0.	9.
Breedte van den tak van het zitbeen, die het lighaam des beens verbeelt	0.	0.	6.
Dikte	0.	0.	2.
Lengte der waare takken te samengenomen	0.	0.	9.
Lengte van de goot	0.	1.	8.
Breedte in het midden	0.	1.	7.
Diepte van de goot	0.	0.	11.
Diepte der uitsnyding van het agterst eind	0.	1.	1.
Afstand tusschen de twee uiterstens van de uitranding, van buiten naar buiten gemeeten	0.	1.	7.
Lengte der eyronde gaten	0.	1.	3.
Breedte	0.	0.	8.
Breedte van het bekken	0.	2.	3.
Hoogte	0.	2.	8.
Lengte van het schouderblad	0.	5.	0.
Lengte van deszelfs basis	0.	3.	2.
Lengte van de agterste zyde	0.	4.	8.
Lengte van de voorste zyde	0.	4.	10.
Breedte van het schouderblad op de smalste plaats	0.	0.	8.
Hoogte van den doorn op de verhevenste plaats	0.	0.	9.
Middellyn van de panswyze holligheid	0.	0.	8.
Lengte van het schouderbeen	0.	4.	7.
Omtrek op de dunste plaats	0.	1.	10.
Middellyn van den knop	0.	1.	0.
Breedte van het bovenst deel	0.	1.	4.
Dikte	0.	1.	7.
Breedte van het onderst deel	0.	1.	0.
Dikte	0.	0	10.
Lengte van de ellepyp	0.	6.	2.
Dikte op de dikste plaats	0.	0.	1.
Hoogte van den elleboogsknokkel	0.	1.	2.
Breedte aan het eind	0.	0.	9.
Dikte op de dunste plaats	0.	0.	3.
Lengte van het straalbeen	0.	5.	0.
Breedte van het bovenst einde	0.	1.	0.
Dikte op de binnenzyde	0.	0.	6.
Dikte op de buitenzyde	0.	0.	5.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	7.
Dikte	0.	0.	3.
Breedte van het onderst eind	0.	1.	0.
Dikte	0.	0.	8.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het dijebeen	0.	5.	6.
Middellyn van deszelfs hoofd	0.	0.	8.
Middellyn van het midden des beens	0.	0.	6.
Breedte van het onderst eind	0.	1.	3.
Dikte	0.	1.	6.
Lengte der kniefchyven	0.	0.	10.
Breedte	0.	0.	7.
Dikte	0.	0.	6.
Lengte van het fcheenbeen	0.	6.	7.
Breedte van deszelfs hoofd	0.	1.	4.
Dikte	0.	1.	5.
Omtrek van het midden des beens	0.	1.	7.
Breedte van het onderst eind ter plaatfe van de enkelen	0.	0.	11.
Dikte	0.	0.	8.
Hoogte van de voorhand	0.	0.	8.
Lengte van het hielbeen	0.	1.	9.
Breedte	0.	0.	7.
Dikte op de dunfte plaats	0.	0.	3.
Hoogte van het wigge-en fchip-been, te famengenomen	0.	0.	6.
Lengte van de pypen der voorpooten	0.	4.	0.
Breedte van het bovenst eind	0.	1.	0.
Dikte	0.	0.	7.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	5.
Dikte	0.	0.	4.
Breedte van het onderst einde	0.	0.	10.
Dikte	0.	0.	5.
Lengte van de pypen der agterpooten	0.	4.	4.
Breedte van het bovenst uiteind	0.	0.	8.
Dikte	0.	0.	9.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	4.
Dikte	0.	0.	4.
Breedte van het onderst eind	0.	0.	9.
Dikte	0.	0.	6.
Lengte der beenderen van de eerfte regelen der vingeren	0.	1.	1.
Breedte van het bovenst eind	0.	0.	4.
Breedte van het onderst eind	0.	0.	4.
Dikte op de dunfte plaats	0.	0.	3.
Lengte van de beenderen der tweede regelen	0.	0.	7.
Breedte op de fmalfte plaats	0.	0.	2.
Dikte op de dunfte plaats	0.	0.	3.
Lengte van de beenderen der derde regelen	0.	1.	0.
Breedte	0.	0.	8.
Dikte	0.	0.	5.

BESCHRYVING
VAN HET GEDEELTE VAN HET KABINET,
DAT BETREKKING HEEFT TOT DE NATUURLYKE HISTORIE
VAN DEN RAM.

No. CDLXVI. *Zetzel van het vogt uit het Pisvlies van den ram.*

Dit zetzel bestaat uit kleine klompjes, van welken in de beschryving van den ram melding gemaakt is: men bewaart hetzelve in het Kabinet in moutwyn.

No. CDLXVII. *Ongebooren vrugt van een schaap.*

Men kan in deze vrugt, die in moutwyn ligt, zien, het geen men aangaande den groei der tanden en de gedaante der hoeven, op het artikel van de vrugt van het schaap, in de beschryving van dat dier, gezegd heeft.

No. CDLXVIII, *De vier maagen van eene ongebooren schaapenvrugt.*

Zy zyn allen aan malkanderen vast, gelyk in den natuurlyken staat, met moutwyn gevuld, en in dat vogt bedolven: men onderscheidt, in de groep, die zy maaken, ligtelyk het verschil tusschen de grootte van de pens, en die van de lebbe, zodanig als ik hetzelve in de beschryving van den ram heb opgemerkt.

No. CDLXIX. *De roede van een ram.*

Dit stuk ligt in moutwyn: de zonderlinge gedaante der roede is daar zeer duidelyk aan te zien, zo wel als de verlenging der pisbuis, waarvan in de beschryving van de teeldeelen van den ram melding gemaakt is.

No. CDLXX. *Lik-of hair-bal van een hamel.*

Deze likbal is van eene onregelmaatige gedaante, rond en platagtig; hy heeft omtrent een duim middellyns en negen lynen dikte; hy weegt een gros en tweeen-dertig greinen; de oppervlakte is ongelyk, en bedekt met eene bruine korst, die op eenige plaatsen hooger is dan op anderen, gelyk die der lik-ballen, waarvan No. CDLV, IV Deel pag. 209 gesprooken is: deze van welken wy thans melding maaken, is aan het Kabinet vereerd geworden door wylen den Hr. Geoffroi, Lid van de Koninglyke Akademie der Weetenschappen, en wierdt, in den jaare 1737, met negen-en-twintig anderen, in éénen hamel gevonden.

No. CDLXXI. *Het geraamte van eenen ram.*

Dit is het geraamte dat ten onderwerpe voor de beschryving van de beenderen van den ram gediend heeft; het hoofd heeft een voet en anderhalven duim omtrek, voor de hoornen en op de hoeken van het onderst kaakbeen gemeeten: de omtrek van het koffer is van een voet agt duimen, het voorste stel heeft een voet tien duimen hoogte, van den grond af, tot boven aan het doornagtig uitsteekzel, het hoogste van alle die der wervelbeenderen; en het agterste stel, een voet tien duimen en een halven van den grond af tot boven het heupbeen.

No. CDLXXII. *Doorsneeden der hoornen van eenen ram.*

Dit stuk bestaat uit een groot gedeelte van het voorhoofdsbeen, aan hetwelk de hoorns vast zyn; die van de regterzyde is dwarsch doorgesneeden geworden, op twee vingeren breedte boven de grondlyn: door middel van deze doorsneede, ziet men de dikte der wanden van den hoorn, welke dikte op zommige plaatsen van minder dan eene lyn is, men ziet ook de holligheid, die in het been van den hoorn gevonden wordt, en welke negen lynen middellyn heeft: die holligheid is eene uitbreiding van de holligheid des voorhoofdsbeens, die zig tot omtrent het derde gedeelte der lengte van het been des hoorns uitstrekt: de linker hoorn is op zodanig eene wyze doorgesneeden, dat men zien kan dat 'er eene ledige plaats, vyf lynen lang, tusschen het einde van het been en de holligheid van den hoorn overblyft; die beenderen zyn zeer spongieus; daar zyn op derzelver oppervlakte redelyk diepe groefjes die in de lengte loopen, en zy eindigen in kleine puntjes.

No. CDLXXIII. *De kop van eene ooy met hoornen.*

Deze kop heeft zeven en een half duimen lengte van het uiteind van het bovenst kaakbeen tot aan het agterhoofd, en een voet een duim en een half omtrek, voor de hoornen, op het agterste gedeelte der oogputten, en op de hoeken van het onderkaakbeen, gemeeten; yder hoorn heeft zes duimen lengte, en drie duimen en een half omtrek aan zyne basis: daar is een afstand van negen duimen tusschen de uiteinden der beide hoornen.

No. CDLXXIV. *De kop van eene ooy zonder hoornen.*

De lengte van dezen kop is van zeven duimen van het eind des bovensten kaakbeens tot aan het agterhoofd, en dezelve heeft een voet een en een halven duim omtreks, op het agterst gedeelte der oogputten, en op de hoeken van het onderkaakbeen, genomen. De vyfde baktand van de regterzyde van het onderkaakbeen is veel langer dan de anderen, omdat de tegenoverstaande tand van het bovenkaakbeen uitgevallen was, en dus den groei van den langen ondertand niet belet hadt: daar ligt op het verglaassel der baktanden eene vry dunne laag zwartagtige stof, een weinig gebronsd en gepolyst gelyk zekere vuursteenen; die stof wordt op de baktanden der rammen, der ooijen, en der hamels gevonden.

No. CDLXXV. *De kop van een hamel met hoornen.*

Deze kop heeft zeven duimen en een half lengte van het einde des bovensten kaakbeens tot aan het agterhoofd, en dertien duimen omtrek voor de hoornen en op de hoeken van het onderkaakbeen gemeeten: de hoorns strekken zig naar agteren en naar buiten uit, en krommen zig naar om laag en naar binnen; men was verpligt geweest derzelver einden in het dier terwyl dit leefde af te neemen, omdat zy aan het agterhoofd raakten; zy verschillen in gedaante van die van den ram, en zyn dunner en platter op de zyden; zy hebben slegts twee duimen en negen lynen omtreks aan de basis: het been van yderen hoorn heeft een duim agt lynen lengte, en twee duimen en een half omtrek aan zyn begin; de derde tand van ydere zyde van het bovenst kaakbeen is veel korter dan de anderen, en schynt nieuwlings gevormd te zyn; het geen my doet vermoeden dat 'er verscheiden maaltanden in het schaap, en de andere dieren van deszelfs soort, uitvallen en weder aangroeijen. Men zal in de beschryving van dat gedeelte van het Kabinet, hetwelk betrekking heeft tot de Natuurlyke Historie van het varken, een *factum* vinden, hetwelk bewyst dat de varkens maaltanden verliezen, die door nieuwe tanden worden opgevolgd.

No. CDLXXVI. *De kop van een hamel zonder hoornen.*

De lengte van dezen kop is van zeven duimen twee lynen, van het eind des bovenften kaakbeens tot aan het agterhoofd; dezelve heeft een voet een duim en agt lynen omtrek, op het agterft gedeelte der oogputten, en de hoeken van het onderft kaakbeen gemeeten; men heeft eene doorfneede gedaan tuffchen de beide oogputten om de voorhoofdsholligheden te vertoonen.

No. CDLXXVII. *Het tongbeen van een ram.*

Men kan de afmeetingen van dat ftuk in de tafel zien, alwaar die der beenderen van den ram zyn opgegeeven: alle de deelen, uit welken dat tongbeen beftaat, vindt men in hunne natuurlyke ligging geplaatft.

DE GEITEN (*).

Schoon de ſoorten der dieren alle van malkanderen afgeſcheiden zyn door eene tuſſchenruimte, welke de Natuur niet kan overſchreeden, ſchynen zommige egter malkanderen door zo veele overeenkomſten te naderen, dat 'er, om zo te ſpreeken, tuſſchen dezelven niets overblyft, dan juiſt die ruimte, welke noodig is om de lyn van afſcheiding te trekken; en wanneer wy die aangrenzende ſoorten vergelyken, en met betrekking tot ons beſchouwen, vertoonen de eene zig als ſoorten van de eerſte nuttigheid, en de andere ſchynen niet dan hulpſoorten te zyn, die de plaats der eerſten, in verſcheiden opzigten, zouden kunnen vervullen, en ons tot dezelfde gebruiken dienen; dus zoude, by voorbeeld, de ezel de plaats van het paard byna vervullen kunnen, en, op dezelfde wyze, zo de ſoort van het ſchaap ons mogt ontbreeken, zoude die van de geiten dezelve kunnen vergoeden; de geit verſchaft melk, zo wel als het ooy, en zelfs in grooteren overvloed; zy verſchaft ook eene menigte ſmeer; haar hair, ſchoon ruwer dan de wol, dient ook om zeer goede ſtoffen te maaken; haar vel is beter dan dat der ſchaapen; het hair der jonge geitjes komt dat der lammeren vry naby, enz. Deze hulpſoorten zyn boerſcher, ſterker, dan de voornaame ſoorten; de ezel en de geit vorderen zo veele zorgen niet als het paard en het ooy; zy vinden overal hunne koſt, en eeten eveneens allerhande planten, grof gras, ſtruiken met doornen beladen, enz; zy hebben minder aandoening van de ruwheden des klimaats, zy kunnen den byſtand der menſchen beter ontbeeren; hoe minder zy ons toebehooren, hoe meer zy aan de Natuur ſchynen te behooren, en in plaats van zig te verbeelden, dat die ondergeſchikte, die tweede, ſoorten niet dan door de verbaſtering der eerſte ſoorten zyn voortgebragt; in plaats van den ezel als een verbaſterd paard te beſchouwen, zou 'er meer reden zyn om te zeggen, dat het paard een volmaakte ezel is, dat het ooy niet dan eene ſoort van tederer geit is, die wy opgepaſt, volmaakt, en ten onzen nutte voortgeplant, hebben; en dat, in het algemeen, de volmaaktſte ſoorten, inzonderheid in de huisdieren, hunnen oorſprong hebben uit de minder volmaakte ſoort van wilde dieren, die daar naaſt by komen, omdat de Natuur alleen zo veel niet heeft kunnen doen als de Natuur en de menſch met malkanderen vereenigd.

Hoe het zy, de geit is eene onderſcheiden ſoort, en die mogelyk nog verder van het ſchaap af is, dan de ezel van het paard; de bok koppelt gaarne met het ooy, gelyk de ezel met de Merrie, en de ram voegt zig met de geit, gelyk de hengſt met de ezelin; maar ſchoon deze koppelingen vry menigvuldig, en zomtyds

(*) De Bok en de Geit worden in 't Hebreeuwſch genoemdt *Schagnir* en *Tſaphir*; in 't Caldeeuwſch de Bok *Ize*, de Geit *Eza*; in 't Griekſch Τράγος de Bok, Αἴξ de Geit; in 't Arabiſch *Maez* de Bok, *Schaab* de Geit; in 't Perſiaans *Buſan* de Bok, *Buz* de Geit; in 't Latyn *Hircus* de Bok, de Geit *Capra*; in 't Italiaans *Beccho* de Bok, de Geit *Cabra*; in 't Spaanſch *Cabron* de Geit *Cabra*; in 't Frans, de Bok *le Bouc*, de Geit *la Chevre*; in 't Hoogduits de Bok *Bock* de Geit *Geiſſe*; in 't Engelſch, *Goatebucke* of *male Goate* de Bok, de Geit *a ſhe Goate*, in 't Poolſch *Koziel*, in 't Sweedſch *Get*, in 't Illyrieſch de Bok *Kozel*, de Geit *Koza*.

vrugtbaar zyn, is 'er egter nog geene tusschensoort tusschen de geiten en de schaapen uit voortgekomen; die twee soorten zyn onderscheiden, blyven altoos verdeeld, en altoos op denzelfden afstand van malkander; zy worden derhalven door die vermengingen niet verbasterd, zy hebben geene nieuwe stammen gemaakt, geene nieuwe rassen van middel dieren doen in wezen komen, zy hebben niet voortgebragt dan verschillende individu's, die geen invloed hebben op de eenheid van elk der eerste soorten, en die daarentegen de wezendlykheid van hun soortelyk verschil, van hunne karakteristieke verscheidenheid, bevestigen.

Maar daar zyn verscheiden gevallen, waarin wy noch die karakters met zo veele zekerheid onderscheiden, noch over hunne verscheidenheden uitspraak doen kunnen; daar zyn veele andere, waarin wy verpligt zyn ons oordeel op te schorten, en nog eene menigte andere, waaromtrent wy geene kundigheid hebben; want behalven de onzekerheid, waarin de strydigheid der getuigenissen wegens de *facta*, die tot ons overgebragt zyn, ons werpt, behalven de twyffeling, die uit de weinige naauwkeurigheid van hun, die de Natuur waargenomen hebben, voortspruit, zo is de grootste hinderpaal voor onze vorderingen de byna gedwongen onkunde, waarin wy zyn nopens eene menigte uitwerkzelen, welken de tyd alleen aan onze oogen niet heeft kunnen vertoonen, en die zig zelfs voor die der nakomelingschap niet ontwikkelen zullen dan door vereende proeven en waarneemingen: onderwylen dwaalen wy in de duisternis, en wy gaan met ongerustheid tusschen vooroordeelen en waarschynlykheden, kennende zelfs de mogelykheid der dingen niet, en verwarrende, alle oogenblikken, de begrippen der menschen met de daaden der Natuur: de voorbeelden vertoonen zig in menigte, maar, om dezelve niet dan uit ons onderwerp te neemen, wy weeten dat de bok en de geit koppelen en te samen voortbrengen, maar niemand heeft ons nog gezegd, of daar een onvrugtbaare muilezel, dan of 'er een vrugtbaar dier, uit geboren worde, 't welk een stam voor volgende geslagten zyn kan; op dezelfde wyze, schoon wy weeten, dat de ram met de geit koppelt, zyn wy onkundig, of zy te samen voortbrengen, en hoedanig dit voortbrengzel zy? wy gelooven in 't algemeen dat de muilezels, dat is te zeggen, de dieren, die uit de vermenging van twee verschillende soorten geboren worden, onvrugtbaar zyn, omdat het niet schynt, dat de muilezels, die van den ezel en de merrie, even weinig als die, welke van den hengst en van de ezelin, voortkomen, iets teelen onder malkanderen, of met hun, daar zy uit geboren zyn: dit gevoelen ondertusschen is mogelyk kwalyk gegrond; de Ouden zeggen stellig, dat de muilezel op den ouderdom van zeven jaaren kan voortbrengen, en dat hy met de merrie teelt (*a*); zy zeggen, dat de muilezelin kan ontvangen, schoon zy haare vrugt niet volmaaken kan (*b*); het ware derhalven noodig de valsheid of waarheid van deze *facta* aan te toonen, als welke eene duisterheid over de wezendlyke onderscheiding der dieren, en over de beschouwing der voortteeling, verspreiden (*c*); daarenboven, schoon wy de soorten van alle dieren, die naby ons

(*a*) *Mulus septennis implere potest, & jam cum equa conjunctus hinnum procreavit.* ARISTOTELES *Hist. Animal. Lib. VI. Cap. XXIV.*

(*b*) *Itaque concipere quidem aliquando mula potest, quod jam factum est; sed enutrire neque in finem perducere non potest; mas generare interdum potest.* ARISTOTELES *de Gener. Anim. Lib. I. Cap. VI.*

(*c*) Hoe zeer ik my heb voorgesteld, om het Werk van mynen grooten Autheur met geene by-

ons naby komen, vry duidelyk kennen, weeten wy egter niet, wat hunne vermenging
met malkanderen of met vreemde dieren voortbrengen zoude? wy zyn zeer kwa-

byvoegzelen of aanmerkingen te belaaden, daar zig de gelegenheid anders dikwils genoeg toe
opdoen zoude, vind ik egter goed, in een onderwerp van zo veel belang als de muilezels, eene
laatere waarneeming, dan de Hr. DE BUFFON konde hebben, hier te plaatfen, zo als ik dezel
ve vindt in de Natuurkundige Verhandelingen, te Amfterdam by *A. van der Kroe* gedrukt, IV
Deel No. 14, blz. 285—287, alwaar men ons tot de *Académie des Sciences de* Paris 1769. *Anat*
Memoire II. wyft: dus luidt deze nieuwe waarneeming. ,, Het is een doorgaand gevoelen, 't welk
,, zelfs by Natuuronderzoekers aangenomen is, dat de muilezels onbekwaam zyn om hun ge-
,, flagt voort te planten; men heeft evenwel al vroeg uitzonderingen te voorfchyn gebragt,
,, die de gegrondheid van dezen regel voor 't minft in twyffel moeften doen trekken, en de
,, waarheid en zekerheid dier uitzonderingen fchynt buiten alle tegenfpraak beveftigd te wor-
,, den door eene waarneeming van den Hr. DE NORT, Ridder van de orde van St. Louis, te St.
,, Domingo, aan de Akademie der Weetenfchappen te Parys gezonden; dit verhaal is van zo-
,, danige getuigeniffen vergezeld, en men heeft in het zelve alle de formaliteiten, om valfch-
,, heid, zo wel als wantrouwen, voor te komen, zo wel in acht genomen, dat het, gelyk ik
,, zeide, geene redelyke tegenfpraak ontmoeten kan.

,, De gemelde Edelman hadt eene muilezelin, het voortbrengzel van eenen ezel en eene
,, merrie, welker lighaam aanmerkelyk gezwollen was, en die eenige tekens van ongefteldheid
,, in de deelen der voortteeling toonde; hy gaf dezelve over in handen van een zwarten Bees-
,, ten Doktor, om door dezen van haare ongefteldheid geneezen te worden; de Neger-Doktor,
,, die zekerlyk wel te verfchoonen is, dat hy de natuur der ziekte, of liever den ftaat van zy-
,, ne dierlyke lyderes, niet vermoedde, poogde haar op den grond te werpen, met oogmerk
,, om haar een drank te doen inneemen: terwyl hy met dat inzigt haar onder den voet tragt-
,, te te krygen, en geweldig behandelde, bragt de muilezelin eenen jongen muilezel, leevend
,, en welgemaakt, ter wereld; de moeder en het jong ftierven egter beiden na verloop van
,, tien uuren, naar alle waarfchynlykheid ingevolge der mishandelingen, welke zy door de ge-
,, weldigheid van den ruwen Neger-Doktor tot het gemelde oogmerk geleeden hadden.

,, Toen de Akademie dit berigt van den Ridder DE NORT ontving, herinnerden zig zommi-
,, gen van derzelver leden, dat zy meer van dergelyke geboorten, te Napels voorgevallen, ge-
,, hoord hadden, en fchreeven, om verdere onderregting deswegen te bekomen, aan den Va-
,, der DE LA TORRE, een wélbekend, zeer kundig en verftandig, Correfpondent van de Aka-
,, demie: deez' vervoegde zig by DON CARLOS DE MARCO Sekretaris van Staat, en by den
,, Prins van FRANCAVILLA, die beiden groote ftoeterijen hadden, daar zy eene menigte muilezels
,, in opvoedden: het voornaame van hun berigt was van den volgenden inhoud.

,, Men teelt te Napels twee foorten van muilezels, de eene foort beftaat uit het voortbreng-
,, zel van een hengft en eene ezelin, welke in alle opzigten gerekend wordt veel beter te zyn
,, dan de andere en meer gemeene foort, voortgebragt door de koppeling van een hengft-ezel
,, en eene merrie; deze foort wordt te Napels *Gazzino* geheeten, en het zyn waarfchynlyk
,, deze, welken men hier en elders met den naam van muilezels benoemt: de mannetjes muil-
,, ezels van de eerfte foort, of die van de ezelinnen voortkomen, zyn altoos onbekwaam ge-
,, vonden om hun geflagt voort te planten, ten minften heeft men nooit een voorbeeld te Na-
,, pels gezien, dat 'er eenige vrugt van gekomen zy; maar de wyfjes muilezels van dezelfde
,, foort brengen zomtyds jongen te voorfchyn, fchoon de voorbeelden daar van zeldzaam zyn;
,, Vader DE LA TORRE is getuige van een voortbrengzel van die foort geweeft, het welk ge-
,, beurde, terwyl de tegenwoordige Koning van Spanje te Napels regeerde; en de Prins van
,, FRANCAVILLA en DON CARLOS DE MARCO verzekeren de Akademie, dat zy beiden voorbeel-
,, den van denzelfden aart in hunne ftoeterijen gehad hebben: zy melden niets van de andere
,, foort van muilezels, namelyk die van den Hr. DE NORT, die van een hengftezel en een
,, merriepaard worden voortgebragt; onderwylen verklaart de Akademie, na alle blykbaarhe-
,, den, die haar over dit onderwerp zyn voorgekomen, overwoogen te hebben, dat de manne-
,, tjes van beide foorten ftandvaftig onvrugtbaar zyn, maar dat de wyfjes der beide foorten,
,, in zommige, zeldzaam plaats hebbende, en tot dus verre onbekende, omftandigheden, in ftaat
,, zyn om voort te teelen".

lyk onderrigt aangaande de jumars, dat is te zeggen, aangaande het voortbrengzel van de koe en den ezel, of van de merrie met den ſtier; wy weeten niet of de zebre niet met het paard of den ezel voortbrengen zoude? of het dier met den breeden ſtaart, waaraan men den naam van het ſchaap van Barbarijen gegeeven heeft, niet met onze ſchaapen zoude teelen? of de klipgeit niet eene wilde geit is, en of zy met onze geiten niet eene middelſoort zoude maaken? of de aapen wezendlyk in ſoorten verſchillen, dan of zy, even als de honden, niet dan eene en dezelfde ſoort, maar door eene menigte verſchillende raſſen onderſcheiden, uitmaaken? of de hond met de wolf en de vos kan voortbrengen? of het hert met de koe, de hinde met het damhert, enz, teele? onze onkunde wegens alle deze byzonderheden is, gelyk ik gezegd heb, byna gedwongen, dewyl de proefneemingen, waar door die ſtukken zouden kunnen beſliſt worden, meer tyd, zorgen, en koſten vereiſchen, dan het leeven en de middelen van een gemeen man toelaaten; ik heb eenige jaaren lang poogingen van dien aart aangewend, ik zal 'er verſlag van geeven als ik van de muilezels ſpreeken zal; maar ik zal by voorraad toeſtaan, dat zy my ſlegts weinige opheldering gegeeven hebben, en dat de meeſte dezer proeven zonder een goeden uitſlag zyn afgeloopen.

Hier van hangen egter de volkomen kennis der dieren, de naauwkeurige verdeeling hunner ſoorten, en het volmaakt begrip hunner hiſtorie, af; en hier van hangen ook de wyze om dezelve te beſchryven, en de konſt om haar te verhandelen, grootelyks af; maar dewyl wy van deze kundigheden, zo noodzaakelyk tot ons voorwerp, beroofd zyn, dewyl het ons, by gebrek van ſtukken, onmogelyk is, overeenkomſten vaſt te ſtellen, en onze redeneeringen te gronden, kunnen wy niet beter doen, dan ſtap voor ſtap te gaan, yder dier afzonderlyk en op zig zelven te beſchouwen, en alle de zulken, die zig onder onze oogen niet vermengen, als verſchillende ſoorten te beſchouwen, en hunne hiſtorie in afgezonderde deelen te beſchryven, ons zelven intuſſchen voorbehoudende om hen te ſamen te voegen en in malkander te ſmelten, zodra wy door onze eigen ondervinding, of die van anderen, beter onderrigt zullen zyn.

Het is om deze reden, dat, ſchoon 'er verſcheiden dieren zyn, die naar de ſchaapen en geiten gelyken, wy hier niet dan van de tamme of huiſſelyke ſchaapen en geiten ſpreeken: wy weeten niet of de vreemde ſoorten zouden kunnen voortbrengen en nieuwe raſſen met die gemeene dieren maaken? wy hebben derhalven grond om dezelve als verſchillende ſoorten te beſchouwen, tot dat het door de uitkomſt beweezen zy, dat de individu's van elk der vreemde ſoorten zig met de gemeene ſoort vermengen, en andere individu's teelen kunnen, die met malkanderen voortbrengen, dewyl dit kenmerk alleen de wezendlykheid en eenheid uitmaakt van het geen men zo wel in de dieren als in de planten ſoort moet noemen.

De geit heeft uit heuren aart meer gevoel en vernuft dan het ſchaap; zy komt gaarne by den menſch, zy maakt zig ligtelyk gemeenzaam, zy is aandoenlyk voor liefkoozingen en vatbaar voor verknogtheid; zy is ook ſterker, vaardiger, vlugger, en minder vreesagtig, dan het ſchaap; zy is leevendig, grillig, geil, en zwervende: het is niet dan met moeite dat men haar geleidt, en dat men haar in een troep by malkanderen kan houden; haar luſt is in eenzaame plaatzen om te zwerven, ſteiltens op te klauteren, zig op de punten van rotſen, en op den rand van ſteiltens, te plaatſen, en zelfs daar te ſlaapen; zy zoekt den bok met drift, zy kop-

pelt met hitte, en brengt al vroeg jongen voort; zy is ſterk en wel in ſtaat om te zoogen; bykans alle kruiden zyn haar goed, en daar zyn 'er weinigen, die haar ongemak doen: het lighaamsgeſtel, 't welk in alle dieren veel invloed heeft op de geaartheid, ſchynt in de geit egter niet wezendlyk van dat van het ſchaap te verſchillen; die twee ſoorten van dieren, welker inwendig maakzel byna geheel gelyk is, eeten, groeijen, en vermenigvuldigen op dezelfde wyze, en gelyken malkanderen ook in het karakter der ziekten, die dezelfde zyn, met uitzondering ſlegts van eenige, waaraan de geit niet onderhevig is; zy is, gelyk het ſchaap, niet bang voor de groote hitte; zy ſlaapt in de zon, en ſtelt zig gaarne voor zyne ſterkſte ſtraalen bloot, zonder daar ongemak van te hebben, en zonder dat deze hitte haar bedwelmingen of draeijingen veroorzaake; zy vreeſt de ſtormen niet, maakt zig niet onverduldig in den regen, maar zy ſchynt gevoelig te zyn voor de geſtrengheden der koude: de uitwendige beweegingen, dewelke, gelyk wy gezegd hebben, veel minder van het maakzel des lighaams, dan van de kragt en de verſcheidenheid der gewaarwordingen, tot de eetluſt en de liefde's vermaaken betreklyk, afhangen, zyn om deze reden, veel minder afgemeeten, veel leevendiger, in de geit, dan in het ſchaap: de onſtandvaſtigheid van haare geaartheid blykt uit de onregelmaatigheid van haare werkingen; zy gaat voort, zy ſtaat ſtil, zy loopt, zy huppelt, zy ſpringt, zy nadert en verwydert zig, zy toont en zy verbergt zig, zy komt en zy vlugt, als uit grilligheid, en zonder andere bepaalende oorzaak dan de onbeſtuurde leevendigheid van haar inwendig gevoel, en alle de buigzaamheid der werktuigen, alle de ſpieragtigheid van haar lighaam, zyn naauwelyks genoeg voor de dartelheid en ſnelheid dier beweegingen, die haar natuurlyk zyn.

Men heeft blyken, dat deze dieren natuurlyk vrienden zyn van den menſch, en dat zy in de onbewoonde plaatſen niet woeſt worden: toen in 1698. een Engelſch ſchip aan 't eiland van Bonaviſta ten anker lag, kwamen twee Negers aan boord, en booden de Engelſchen zo veele bokken voor niet aan, als zy zouden willen komen haalen; op de verwondering, welke de Kapitein wegens dat voorſtel blyken deedt, gaven zy ten antwoord, dat 'er niet meer dan twaalf perſoonen op het geheele eiland waren, dat de bokken en geiten aldaar zodanig waren toegenomen, dat zy het hun laſtig maakten, en dat, wel verre, dat 'er veele moeite aan vaſt zoude zyn om hen te vangen, zy de menſchen van zelve met eene ſoort van hardnekkigheid, even als de huisdieren, volgden (*a*).

De bok kan op zyn eerſte jaar voortteelen, en de geit op de zeven maanden, maar de vrugten dier haaſtige voortteeling zyn zwak en gebrekkig, en men wagt gemeenlyk, dat de eene en andere agttien maanden of twee jaar oud zyn, voor dat men hun toelaate te koppelen: de bok is een vry ſchoon, zeer gezond, en zeer heet, dier; één is genoeg om honderd en vyftig geiten, geduurende twee of drie maanden, te dekken, maar die drift, die hem verteert, duurt ſlegts drie of vier jaar, en deze dieren zyn op den ouderdom van vyf of zes jaar kragteloos en zelfs oud; men moet derhalven voor de voortteeling van het geſlagt een jongen bok, en van eene goede gedaante, verkiezen, dat is te zeggen, een die omtrent twee jaar

(*a*) *Hiſtoire générale des Voyages, Tom. I.* pag, 518.

oud, en groot van *gestalte*, is; hy moet een korten en vleezigen hals, ligten kop, hangende ooren, dikke dijen, vaste beenen, hebben; zyn hair moet zwart, dik, en zagt, zyn baard lang en wel gevuld zyn: daar valt omtrent de geiten minder te kiezen; men kan alleenlyk aanmerken, dat die, welker lighaam groot, en de stuit breed, is, die gevulde dijen, vaardige en lugtige beweegingen, hebben, welker uijers groot, de voeten lang, het hair zagt en gevuld, zyn, met regt voor de beste gehouden mogen worden.

Zy zyn gemeenlyk ritzig in de maanden september, october en november, en zelfs, als zy den bok maar een weinig naderen, zyn zy op alle andere tyden van het jaar wel haast geschikt om denzelven te ontvangen, en zy kunnen in alle jaargetyden koppelen en voortbrengen; zy houden egter zekerer in den herfst, en men verkiest de maanden van october en november om eene andere reden, te weeten om de jonge geitjes het voordeel te doen hebben van malsch gras te vinden, wanneer zy eerst beginnen te weiden: de geiten namelyk draagen vyf maanden, en werpen in 't begin van de zesde, zy zoogen haar jong een maand of vyf weeken, dus moet men omtrent zevende half maand rekenen tusschen den tyd, dat men haar heeft laaten dekken, en dien, waarin het jong geitje begint te weiden.

Zo men de geiten met de schaapen leidt, blyven zy niet agter den troep, zy gaan denzelven integendeel altoos voor; het is beter haar afzonderlyk op de heuvels te dryven; zy houden van de verheven plaatsen en de bergen, zelfs de steilste en moeijelykste; zy vinden zo veel voedzel als zy noodig hebben op de heiden, op drieslanden, op onbeteelde en op onvrugtbaare gronden; men moet haar van de beteelde gronden afhouden, haar beletten op korenvelden, en wyngaarden of losschen, te komen; zy maaken eene groote vernieling in het hakhout; de stammen, daar zy de tedere spruitjes en den malschen bast met greetigheid afknabbelen, sterven bykans allen; zy vreezen de vogtige plaatsen, de moerassige weiden, het vette voeder; men vokt haar zelden in vlakke landen aan; zy vaaren daar kwalyk, en haar vleesch heeft eene slegte hoedanigheid: in de meeste heete klimaaten voedt men de geiten in groote menigte, en men geeft haar geen stal of kooy; in Frankryk zouden zy omkomen, zo men haar des winters voor de ruwheden van 't jaargetyde niet beschuttede; men behoeft haar des zomers niet te strooijen, maar zy hebben dit des winters noodig, en gelyk alle vogtigheid haar veel ongemak baart, zo laat men haar op haare mest niet liggen, maar men geeft haar dikwils versche strooijing; men laat haar des morgens vroeg uit om haar naar 't veld te leiden; de groente met dauw belaaden, hoe nadeelig voor de schaapen, is zeer nuttig voor de geiten: gelyk zy wild en zwervende zyn, zo kan een mensch, hoe sterk en vaardig hy zyn moge, niet meer dan vyftig bestieren; men laat haar niet uitgaan als het sneeuwt of yzelt; men voedt haar dan op stal met hooy en kleine takjes van boomen, in den herfst verzameld, of met kool, raapen, en andere peulvrugten: hoe meer zy eeten, hoe meer haare melk vermeerdert, en om dien overvloed van melk nog beter te onderhouden of te vermeerderen, doet men haar veel drinken, en men geeft haar zomtyds salpeter of water met zout: men kan haar veertien dagen nadat zy geworpen hebben, beginnen te melken, zy geeven, vier of vyf maanden lang, veel melk, en dat tweemaal 's daags.

De geit brengt gemeenlyk maar één, zomtyds twee, zeer zelden drie, en

nooit meer dan vier, jongen voort; zy werpt niet dan van den ouderdom van een jaar of agttien maanden, tot op de zeven jaaren: de bok zoude insgelyks tot dien ouderdom, en misschien langer, kunnen teelen, zo men hem meer vierde, maar gemeenlyk dient hy niet dan tot den ouderdom van vyf jaar; men hervormt hem dan, om hem te mesten met de oude geiten, en de jonge bokjes, welken men op den ouderdom van zes maanden snydt, om hun vleesch sappiger en malscher te maaken; men maakt hen op dezelfde wyze vet als de schaapen; maar welk eene zorg men aanwende, en welk voedzel men hun geeve, hun vleesch is nooit zo goed als schaapenvleesch, ten zy in zeer heete klimaaten, alwaar het schaapenvleesch laf en slegt van smaak is: de sterke lugt van den bok komt niet van zyn vleesch maar van zyn vel; men laat deze dieren niet oud worden; zy zouden mogelyk tien of twaalf jaar kunnen leeven, maar men ontdoet 'er zig van, zodra zy minder bekwaam worden voor de voortteeling, want hoe ouder zy zyn hoe slegter hun vleesch is.

Gemeenlyk hebben de bokken en geiten hoornen; daar zyn egter, schoon in minderen getale, bokken en geiten zonder hoornen: zy verschillen ook veel in de kleur van 't hair, men zegt dat de witte, en die, welke geene hoornen hebben, dezulken zyn, die de meeste melk geeven, en dat de zwarte de sterkste en gezondste van allen zyn: deze dieren, die byna niets aan voedzel kosten, laaten egter niet na veel op te brengen; men verkoopt het vleesch, het smeer, het hair, en het vel: hunne melk is gezonder en beter dan die der ooijen; zy wordt in de medicynen gebruikt, zy stremt ligtelyk, en men maakt 'er goede kaas van; dewyl zy maar weinige boteragtige deeltjes heeft, zo moet men 'er de room niet van afscheiden: de geiten laaten zig gemaklyk melken, zelfs van kinderen, voor welken haare melk een zeer goed voedzel is: zy zyn, even als de koeijen en schaapen, onderhevig om van slangen gezoogen te worden, en nog meer van een vogel bekend onder den naam van Geiten-zuiger, of vliegende pad, die zig des nagts aan haare prammen hegt, en haar, zegt men, haare melk doet verliezen.

De geiten hebben geene snytanden in het bovenst kaakebeen; die van het onderst kaakebeen vallen uit en vernieuwen zig in dezelfde orde, en op denzelfden tyd, als die der schaapen: de knoopen der hoornen en de tanden kunnen den ouderdom aanwyzen: het getal der tanden is niet standvastig in de geiten; zy hebben 'er gemeenlyk minder dan de bokken, die ook een ruwer vel, langer baard, en zwaarer hoornen, hebben dan de geiten: deze dieren hebben, even als de koeijen en schaapen, vier maagen, en zy herkauwen; de soort is meer verspreid dan die van het schaap: men vindt geiten, aan de onze gelyk, in verscheiden deelen der wereld; zy vallen in Guinee en in andere heete landen kleiner, zy zyn grooter in Moskovie, en in andere koude klimaaten: de geiten van Angora of van Syrie, met hangende ooren, zyn van dezelfde soort als de onze; zy vermengen zig te samen, en teelen voort, zelfs in onze klimaaten: het mannetje heeft hoorns byna zo lang als de gemeene bok, maar op eene verschillende wyze gerigt en gedraaid, zy strekken zig aan ydere zyde van het hoofd naar den gezigteinder uit, en maaken kruллynen, ten naasten by gelyk de trekker van een schietgeweer: de hoornen van 't wyfje zyn kort en krommen zig, agterwaards, naar beneden, en naar voren,

zodat zy byna by het oog uit loopen, en het schynt, dat hunne bogt en rigting verschillen: de bok en de geit van Angora, welke wy in de Dierengaarde des Konings gezien hebben, hadden de hoornen zodanig, als wy dezelve beschryven, en de geiten hebben, gelyk bykans alle de andere dieren van Syrie, zeer lang gevuld hair, en zo fyn, dat men 'er stoffen van maakt zo fraey en zo glanzig als onze zyde stoffen.

De Seve del. C.S. f.

LE BOUC.

De Seve del. G. S. sc.

LA CHEVRE.

BESCHRYVING VAN DEN BOK.

Schoon de bok ten naastenby van dezelfde grootte zy als de ram, en schoon hy hem byna in alle de byzonderheden der inwendige deelen gelyk zy, verschilt hy egter voor het uiterlyke veel van denzelven; en daar is misschien, behalven ten opzigt der grootte, niet veel meer gelykheid tusschen den bok en den ram, dan tusschen den ram en den stier; deze drie dieren hebben voor algemeene kentekenen de werktuigen der herkaauwing, de hoornen, den gespleeten hoef, enz; daar is evenveel overeenkomst tusschen hen beiden, in de zagte inwendige deelen, als tusschen het paard en den ezel, maar daar is een veel grooter verschil in de uiterlyke gedaante van het lighaam, en in die der beenderen.

De bok verschilt van den ram door het maakzel des hoofds, de lengte en de rigting der hoornen, de dikte der beenen, de hoedanigheid van het hair, en de verscheidenheid van deszelfs lengte; want de bok heeft eene soort van hair onder aan de benedenkaak, en maanen langs den hals en den rug tot aan den staart toe: alle die verschillen verdienen in eene tafel van afmeetingen voor de uiterlyke deelen van den bok opgegeeven te worden; maar het zoude nutteloos zyn eene omstandige beschryving der weeke inwendige deelen te geeven, omdat zy byna geheel naar die van den ram gelyken: de beschryving van het geraamte van den bok moet integendeel geheel gegeeven worden, om de verschillen te doen zien, die in de beenderen van dat dier, met die van den ram en van den stier vergeleeken, gevonden worden, te meer omdat de verschillen van het uitwendig maakzel des lighaams van de gedaante der beenderen afhangen.

De gemeenste kleur van den bok en van de geit zyn het wit en het zwart; daar zyn 'er die geheel wit en geheel zwart zyn, andere, en deze zyn in grooter getale, zyn gedeeltelyk wit gedeeltelyk zwart; daar zyn 'er ook veele die bruin en vaal zyn: het hair is van ongelyke lengte op verscheiden deelen des lighaams; overal is het vaster dan het paardenhair, maar minder hard dan dat van deszelfs staart of maanen; ik heb een bok gezien die gedeeltelyk zwart en gedeeltelyk wit was, en die wol hadt van eene witagtige kleur met hair vereenigd, boven aan de zyden des lighaams, en met vlokken geschikt, die even laag als het hair, en zelfs laager, nederdaalden.

Het hair van den bok, die *Pl. VIII* vertoond wordt, scheen ons harder en vaster dan dat van den ezel: het was van eene zeer ongelyke lengte; dat van den baard was tot negen duimen lang; die baard maakte een bos hair die agter de kin onder de hoeken van den mond geplaatst was, en die zig ter lengte van drie duimen naar de zyde van de keel uitstrekte, zie *Pl. VIII*. Het hair van het voorhoofd, van den hals, van de borst, van de zyden des lighaams, van den buitenkant der armen en der dijen, hadt byna drie duimen lengte; dat van den kop, behalven van het voorhoofd en van den baard, dat van de ooren, van het onderst van den buik, van den binnenkant der armen en der dijen; en van het onderst der vier pooten, van de knien af, en van de waden tot aan den kogel, was zeer kort;

maar op de koot, en voornamelyk op de kroon, was het een weinig langer: de hairen uit de maanen van dien bok waren gelyk aan die van het paard; die hairen vielen aan ydere zyde van den hals neder, derzelver lengte was van een halven voet digt by den schoft: daar liep ook eene soort van maanen langs den geheelen rug en het kruis, en zelfs tot aan het eind van den staart; dezelve verdeelde zig in twee zydelingsche deelen, welker hairen zig naar agteren en een weinig naar buiten uitstrekten, en langzaamerhand van den schoft tot aan het eind van den staart in lengte verminderden, alwaar zy tennaastenby van dezelfde lengte waren als de hairen van de buitenzyde der dijen; maar men vondt nog eene soort van vervolging van staarthair langs het agterst gedeelte van ydere dije, tot op eenigen afstand van de wade: dat staarthair was niet anders dan hair van eene middelmaatige lengte; daar was ook maanenhair, gelyk aan dit staarthair, op het voorhoofd, op de wyze van eene bles.

Deze bok was zwart, wit, en vaal op de zyden van het hoofd; de buitenkant der ooren, en de zyden van den hals waren gedeeltelyk wit en gedeeltelyk vaal, zo wel als de zyden des lighaams, de heupen, en de buitenzyde der dijen; maar het wit heerschte op de zyden des lighaams en op de schouders, en het vaal vertoonde zig meer dan het wit op de heupen en op de dijen tot aan de wade toe; al het overige des lighaams was zwart: daar waren witte hairen in de maanen op het midden van den hals, vaale, vermengd met zwarte hairen, op den rug en het kruis, tot aan den staart toe: by het begin van dat deel zag men een dwarschen witten en vaalen band, die het eind van de maanen van het begin van den staart scheen te onderscheiden: de kleuren ondertusschen der dieren van deze soort zyn verscheiden in verschillende individus: ik beschryf ook de kleuren van dezen in het byzonder om geene andere rede, dan omdat hy op *Pl. VIII* is afgebeeld.

Hy hadt hoorns van eene grysagtig bruine kleur, zy waren een weinig plat, en liepen evenwel rondagtig aan de beide zyden, en aan den agtersten en buitensten rand; maar de voorste rand was scherp, ongelyk, en wierdt op verschillende plaatsen door meer of min dikke knobbels geëindigd: daar was op yderen hoorn een groot getal groefjes, die een weinig golvende waren, denzelven omringden, en zeer digt by den anderen zaten; de hoorns verwyderden zig, uit het hoofd komende, langzaamerhand van elkanderen, vervolgens boogen zy zig naar agteren en naar buiten, verlengden zig horizontaal aan ydere zyde van het dier, en boogen zig eindelyk een weinig naar om laag en naar voren; de hoorns der bokken zyn meer of minder lang, en op verschillende wyzen gedraaid (zie de hoorns van het geraamte van den bok *Pl. XIII*; dezelve verschillen van die van den bok *Pl. VIII*). De meeste geiten hebben ook hoorns; dezelve zyn minder lang dan die der bokken, maar zy hebben dezelfde plaatsing en rigting.

Daar zyn verschillende rassen in de soort van den bok gelyk in die van het paard maar dezelve zyn zo talryk niet; wy kennen in Frankryk byna geen ander dan die der bokken en der geiten welke men ons van Angora heeft aangebragt, en welker ras zig kruist met dat, hetwelk onze lugtstreek eigen is: het schynt daar van op het uiterlyke daarin te verschillen, dat de bok van Angora (*Pl. X*), en de geit (*Pl. XI*) het hair golvend hebben, zeer lang, zeer fyn, en blinkend als zyde; de ooren hangende en de hoornen spiraalswyze gedraaid, gelyk in de beschryving van de geit pag. 38. is gezegd geworden.

De

De Seve del.

LE BOUC D'ANGORA.

De Sève del.   C.T. f.

LA CHEVRE D'ANGORA.

De groote hoornen die boven den kop van den bok uitſteeken, en de lange baard die aan zyne kin is vaſtgehegt, geeven hem een miſſelyk en dubbelzinnig voorkomen, maar om de kentekenen van zyn uitzigt te onderſcheiden, zoude men niet dan zyn wezen moeten beſchouwen, zonder op de hoornen of op den baard te letten; men zoude dan zien dat zig een voorkomen van ſnedigheid vertoonde, omdat het gedeelte van het wezen, dat zig van de oogen tot aan de punt der lippen uitſtrekt, verlengd en uitgerekt is; het eind van den bek behoorlyk rond loopt, de kin wel gemaakt is, de beide lippen wel geſcheiden zyn door de ſpleet van den mond, en de bovenſte lip wel geëindigd is door de openingen der neusgaten, die zeer digt aan malkanderen ſtaan met hunnen buitenkant, en die eene ſpleet maaken, welke evenwydig loopt met die van den mond; alle deze trekken ſpreeken duidelyk, bezielen het aangezigt van den bok, en geeven hem een voorkomen van leevendigheid en zagtheid: de afſtand der oogen, ſchoon groot in dit dier, maakt het wezen niet dom, omdat het zelve zeer ſmal is, en byna geheel door de bles beſlaagen wordt (zie de geit *Pl. IX.*); voor het overige zyn de oogen zeer leevendig, zeer groot en zeer duidelyk, ſchoon een weinig op de zyden van het hoofd geplaatſt; zy geeven nog grootere leevendigheid aan den bok dan het maakzel van het eind van zynen bek, en dan zyne ooren, die wel geëvenredigd zyn, wel geplaatſt, en overeind ſtaan: de oogen maaken den meeſtbezielden trek uit door de fraaije geele kleur van de iris, en vooral door de zonderlinge gedaante van den oogappel; deze maakt een langwerpig vierkant, welks zyden onregelmaatig, en, om zo te ſpreeken, met franjes eindigen, en welks hoeken rondagtig zyn; dit vierkant is meeſtentyds zodanig geplaatſt, dat de onderſte voorſte hoek tennaaſtenby op de hoogte zy van den voorſten hoek van het oog, en de agterſte bovenſte hoek op de hoogte van den agterſten hoek van het oog.

Beſchouwen wy nu den bok met zyne hoornen en zynen baard; het aangezigt zal op het oogenblik in de dwarſchte midden door gedeeld, en, om zo te ſpreeken, dubbeld, ſchynen; het wezen zal een dubbelzinnig uitzigt hebben, omdat de voorkomens van ſnedigheid en leevendigheid zig in eene zwaare en domme houding gaan veranderen, gelyk wy nader verklaaren zullen: de uitgeſtrektheid van het neusbeen, van de oogen tot aan de neusgaten, naakt en van trekken ontbloot zynde, ſchynen de oogen tot het opperſt gedeelte van het aangezigt te behooren, dat ter baſis voor de hoornen ſtrekt, en met het voorhoofd, de ooren, en de hoornen, eene verafzynde, en, om zo te ſpreeken, afgeſcheide groep ſchynt te maaken van het onderſt gedeelte des aangezigts, dat, met den baard vereenigd, eene andere groep maakt, beſtaande uit de neusgaten, de lippen, den mond, de kin, en den baard: onderſtellen wy dat men dat deel van het aangezigt bedekke, en dat men niet dan het bovenſt deel zie, dan zyn de hoorns zo dik en zo groot, dat zy, om zo te ſpreeken, de evenredigheden der ooren, de leevendigheid der oogen, en de kleinheid van het voorhoofd doen verdwynen: deze drie deelen, die, zonder de hoornen gezien, het uitzigt van lugtigheid en leevendigheid vertoonden, doen geen uitwerkſel meer, wanneer men de hoornen beſchouwt, die boven dezelve ſtaan, zy geeven dan niet meer het geringſt denkbeeld van lugtigheid of ſnedigheid, en het geheel, door deze vereeniging gemaakt, is niet dan lomp en zwaar. Zien wy nu welke verandering daar in het onderſte gedeelte van

het wezen van den bok voorvalle, wanneer men hetzelve afzonderlyk van het bovenſt gedeelte en van de hoornen beſchouwt; dan vertoonen de trekken der neusgaten en van den mond, die ſterk zyn uitgedrukt, alleen een geheel maakende met den baard, en niet meer verzagt of bezield zynde door de oogen en door de andere trekken van het bovenſt gedeelte des aangezigts, dan vertoonen die trekken, zeg ik, niet dan een voorkomen van lompheid en domheid, in plaats van het uitzigt van leerzaamheid, welke de bek van den bok vertoont, vereenigd zynde met het overige van het wezen, en afgeſcheiden van den baard gezien: zie daar waarom men, het geheel aangezigt met de hoornen en den baard, gelyk in zynen natuurlyken ſtaat, vereenigende, in den bok niet dan een dubbelzinnig en miſſelyk aangezigt ziet, dat ſomber ſchynt wanneer het hoofd van ter zyde gezien wordt, en men den bek boven en voor den baard ziet uitſteeken.

Het lighaam van den bok ſchynt in het algemeen of te klein ten opzigte van deszelfs hoornen, of te groot ten opzigte van de hoogte der beenen, die zeer kort zyn, voornamelyk de voorpooten, hetgeen maakt dat de ſchoft laager is dan de heupen: de zwakke hals, en de kleine en laage kop ſchynen overlaaden door de hoornen, welker uitgeſtrektheid te groot is naar evenredigheid des lighaams; de bok is nog door eene andere onevenredigheid mismaakt; dat is dat de lendenen, de heupen, het kruis, de billen en de dijen, met één woord het geheel agterſt gedeelte van het lighaam, te dik ſchynen, en de agterpooten te lang, in vergelyking van het overige des lighaams; daarenboven zyn de kniën naar binnen gedraaid, en de pooten zo kort dat zy geknoopt ſchynen; ook zyn de voorpooten dikker dan de agterpooten: de bok vertoont ondertuſſchen zyne hoornen met bevalligheid en draait dezelve gemakkelyk naar alle kanten, de houding, die hy aanneemt om dezelve te vertoonen, met het nederbuigen van het hoofd, ſtaat hem wel; hy ligt de voorpooten met gemak op, en vertoont in alle zyne beweegingen veel buigzaamheid en gezwindheid.

Daar zyn in de meeſte geiten, en in eenige bokken, voor den hals, twee verlengingen van het vel, aan welken men den naam van eikels gegeeven heeft, (*A*, *Pl. IX*); die van de geit, die op deze plaat is afgebeeld, waren twee duimen onder het onderſt kaakbeen, en op den afſtand van anderhalven duim van malkanderen, geplaatſt; zy hadden twee duimen lengte en omtrent een duim omtrek; zy waren gelyk het overig des lighaams met hair bedekt: de eikel van de regterzyde zat aan een klein klootrond lighaampje vaſt, dat een half duim middellyn hadt; maar de andere eikel, en alle die, welke ik in andere geiten gevoeld heb, kwamen enkel uit het vel, en hunne lengte was van twee tot drie duimen.

De grootte der bokken verſchilt tennaaſtenby gelyk die der rammen; de bok die *Pl. VIII* vertoond wordt, was van eene middelbaare kloekte; de uitwendige deelen des lighaams gaven de volgende afmeetingen.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het geheel lighaam in eene regte lyn gemeeten van het eind van den bek tot aan den aars . . .	4.	0.	1.
Hoogte van het voorſte ſtel . . .	2.	2.	0.
Hoogte van het agterſte ſtel	2.	3.	0.
Lengte van den kop van het eind van den bek tot agter de hoornen.	0.	9.	0.

	voeten,	duimen,	lynen.
Omtrek van het eind van den bek, agter de neusgaten gemeeten.	0.	9.	0.
Omtrek van den bek	0.	5.	6.
Afſtand tuſſchen de hoeken van het onderſt kaakbeen . .	0.	2.	6.
Afſtand tuſſchen de neusgaten om hoog	0.	0.	3.
Afſtand om laag	0.	1.	3.
Lengte van het oog van den eenen hoek tot den anderen . .	0.	1.	2.
Afſtand tuſſchen de beide oogleden, wanneer dezelve open zyn.	0.	0.	8.
Afſtand tuſſchen den voorſten hoek en het eind der lippen . .	0.	5.	6.
Afſtand tuſſchen den agterſten hoek en het oor . . .	0.	2.	0.
Afſtand tuſſchen de voorſte hoeken der oogen, in eene regte lyn gemeeten	0.	4.	0.
Afſtand derzelve volgens de kromte van het neusbeen gemeeten.	0.	5.	3.
Omtrek van den kop, voor de hoornen en de ooren gemeeten.	1.	4.	0.
Lengte der ooren	0.	5.	0.
Breedte van de baſis, over de buitenſte kromte gemeeten . . .	0.	3.	0.
Afſtand tuſſchen de beide ooren om laag gemeeten . .	0.	4.	0.
Lengte van den hals	0.	11.	0.
Omtrek by den kop	1.	2.	0.
Omtrek by de ſchouderen	1.	7.	0.
Hoogte	0.	6.	0.
Omtrek van het lighaam agter de voorpooten gemeeten . .	2.	8.	0.
Omtrek op de dikſte plaats	3.	0.	0.
Omtrek voor de agterpooten	2.	9.	0.
Lengte van den ſtomp van den ſtaart	0.	6.	0.
Breedte aan deſzelfs begin	0.	1.	6.
Lengte van den arm, van den elleboog tot aan de knie . .	0.	9.	0.
Omtrek op de dikſte plaats	0.	7.	0.
Omtrek van de knie	0.	5.	6.
Lengte van de pyp	0.	4.	0.
Omtrek op de dunſte plaats	0.	3.	6.
Omtrek van den kogel	0.	4.	0.
Lengte van de koot	0.	1.	8.
Omtrek van de koot	0.	4.	6.
Omtrek van de kroon	0.	6.	0.
Hoogte van het onderſt van den voet tot aan de knie . . .	0.	8.	0.
Afſtand van den elleboog tot aan de ſchoft . . .	0.	10.	0.
Afſtand van den elleboog tot onder aan den voet . .	0.	5.	0.
Lengte van de dije, van de knieſchyf tot aan de wade . .	0.	11.	0.
Omtrek, digt by den buik	0.	11.	0.
Lengte van de pyp van de wade tot aan den kogel	0.	8.	0.
Omtrek	0.	4.	0.
Lengte der ſpoorgezwellen	0.	0.	9.
Hoogte der hoeven	0.	1.	4.
Lengte van het voorſt gedeelte des hoefs tot aan de hiel, in de voorpooten	0.	2.	3.
Lengte in de agterpooten	0.	2.	3.
Breedte der beide hoeven te ſamen genomen in de voorpooten.	0.	1.	9.
Breedte in de agterpooten	0.	1.	5.
Afſtand tuſſchen de beide hoeven	0.	0.	9.
Omtrek der beide hoeven, op de voorpooten, te ſamen genomen.	0.	6.	6.
Omtrek op de agterpooten	0.	6.	3.

Eene byna volkomene gelykheid, in het ontleeden van den bok en de geit, tusschen de weeke inwendige deelen van het lighaam dier beide dieren, en die van den ram en van de ooy, gevonden hebbende, liet ik het voorneemen vaaren van eene omstandige beschryving te geeven van die deelen in den bok en in de geit gezien, en besloot dezelve met die van den ram en van de ooy te vergelyken, om met meerdere zekerheid over de gelykenissen te oordeelen, en om de verschillen te erkennen die tusschen dezelve mogten gevonden worden: met dit oogmerk deed ik terzelfder tyd een bok en een ram dooden, die byna van dezelfde grootte waren.

Deze beide dieren geopend en naast malkanderen gelegd zynde, heb ik geen verschil gevonden, dat verdiende genoemd te worden, hetzy in de uitgestrektheid en de ligging van het netvlies, de gedaante en de plaatsing der vier maagen, of in de tepeltjes van de pens, het netwerk van de muts, de bladen van de derde maag, of de plooijen van de lebbe.

De lever, de galblaas, en de milt van den bok waren ten naastenby gelyk aan die zelfde ingewanden in den ram beschouwd, ten opzigte der ligging, der gedaante, der kleur, des gewigts, enz; daar waren ook in de lever van den bok wormen, gelyk aan die, welke in de levers der rammen, der hamelen, en der ooijen gevonden worden, en welke ik in de lever van eene ezelin ontdekt heb, maar het getal dier wormen was zo groot niet in den bok als het gemeenlyk in de schaapen is, en ik heb dezelve niet gevonden in alle de bokken, noch in alle de geiten, die ik ontleed heb.

Het alvleesch, de nieren, het middelrif, de longen, het hert, de groote slagader, de tong, het verhemelte, de opening van het strottenhoofd, de groote en kleine herssenen van den bok, scheenen niet verschillende te zyn van die zelfde deelen in den ram beschouwd.

De tepels van den bok hadden dezelfde plaatsing als die van den ram, en hun getal verschilt in de dieren van de soort van den bok gelyk in die van de soort van den ram: daar is 'er slegts één aan ydere zyde in de meeste individus, en in anderen vindt men 'er twee aan eene zyde, en één aan de andere, of twee aan elke zyde; maar ydere reis dat ik twee tepels aan ydere zyde gezien heb, was één derzelven minder groot dan de andere; het is in de wyfjes en voornamelyk in die, welke melk hebben, dat men de verschillen moet zoeken, die tusschen de tepels plaats hebben, en die welke tusschen de uijers gevonden worden: alle de geiten hebben maar twee uijers, en daar is in de meeste maar eene tepel aan ydere uijer: de twee uijers (*A*, *B*, *fig.* 1, *pl. XII*) waren van elkanderen gescheiden door eene ruimte (*C*) met hair begroeid; zy hadden elk negen duimen lengte en tien duimen omtreks; men ziet op de regter uijer (*A*) de beide tepels (*D E*) zeer duidelyk: de linker uijer (*B*) is midden door de voorste tepel (*F*) in de lengte doorgesneeden, zodanig dat de agterste tepel (*G*) in haar geheel gebleeven is: door middel van deze doorsneede ontdekt men het binnenst van deze uijer, en men wordt gewaar dat de buis van de uijer (*F*), gelyk die der tepels van de koe, in eene holligheid (*H H*) uitloopt, die zig van de eene zyde van de uijer tot de andere uitstrekt, en die tot verlaatbak voor de melk dient; dezelve hadt omtrent drie duimen lengte, en wierdt van boven door de klieragtige zelfstandigheid van de uijer geslooten, in welke verscheiden ongelykheden (*I I I*) waren. Na deze zelfde

Fig. 1.

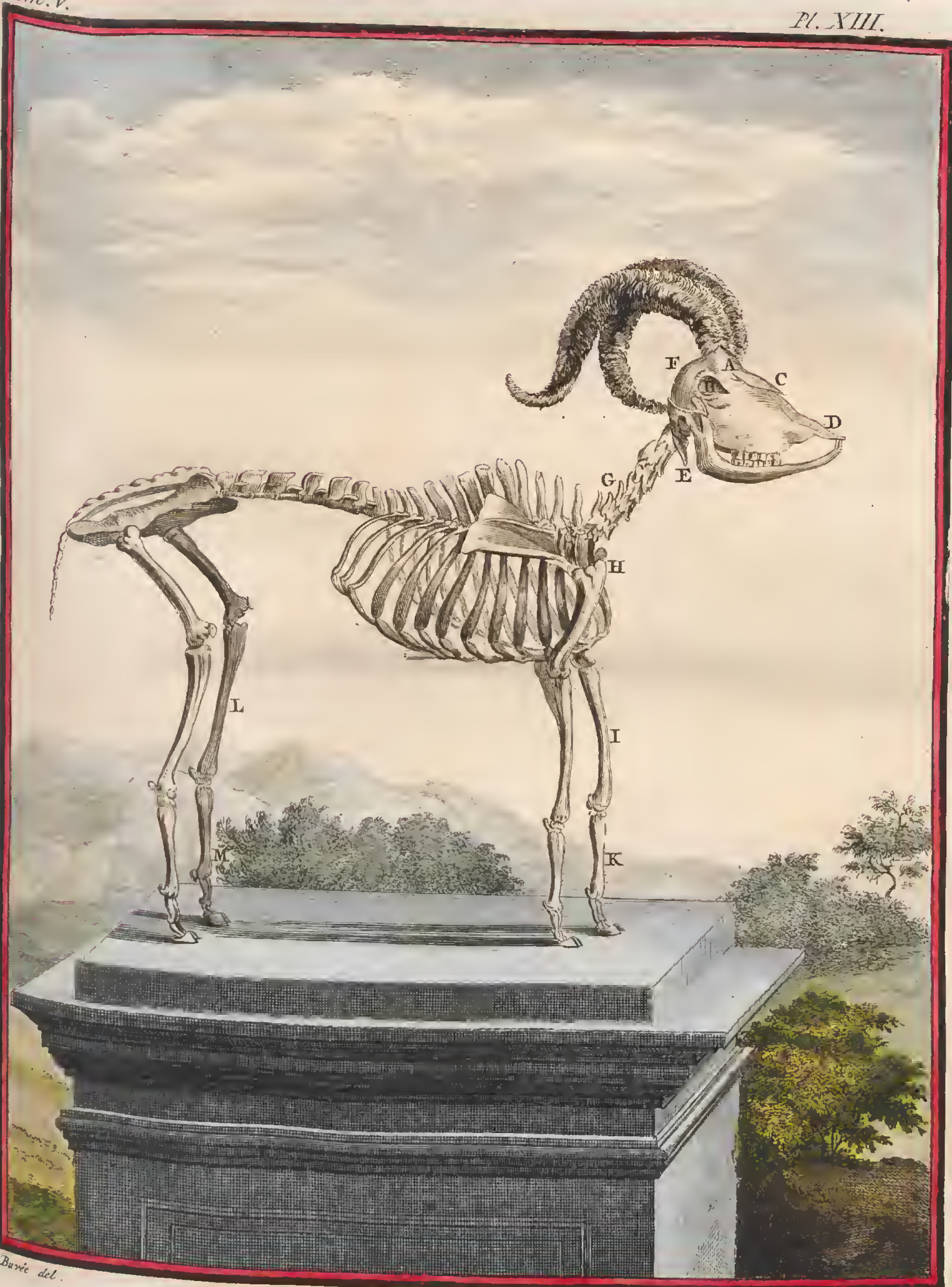

Fig. 2.

Fig. 3.

De Seve del.

Burée del. C.F.F. sc.

uijer te hebben omgekeerd, heeft men op de andere zyde eene doorſneede in de lengte gemaakt, van het eind der agterſte tepel (*G*, *fig.* 1, *en K*, *fig.* 2) tot aan het bovenſt eind (*L*) van de uijer, en men heeft eene holligheid (*M*) geopend, met welke de mond van de tepel (*K*) gemeenſchap hadt: die holligheid, welke veel minder uitgeſtrekt was dan de andere holligheid (*H H*, *fig.* 1), ſcheen een gedeelte van de uijer te zyn, dat zo veel niet was uitgegroeid als het ander, omdat de melk daar niet in eene even groote menigte ingevallen was: men heeft het verſchil van grootte, dat tuſſchen die twee holligheden plaats hadt, in *fig.* 3, nog duidelyker vertoond, alwaar men dezelfde uijer op nieuws in de lengte tuſſchen de beide tepels (*N O*) doorgeſneeden ziet; de eene tepel (*N*) heeft gemeenſchap met de groote holligheid (*P*), dezelfde die in *fig.* 1 door de letter *H* aangeweezen wordt; en de andere tepel (*O*, *fig.* 3) heeft gemeenſchap met de kleine holligheid (*Q*), dezelfde die *fig.* 2 door de letter *M* geteekend is: men kan ook het middelſchot (*R*, *fig.* 3) zien, dat deze twee holligheden van malkanderen ſcheidt.

Dat verſchil in de grootte der beide holligheden van de uijeren in de geit die wy beſchryven, bewyſt dat, zo de uijers van dat dier in alle haare deelen even ſterk gegroeid waren, ydere uijer, gelyk die van de koe, uit twee klieragtige deelen zoude beſtaan hebben, tennaaſtenby van dezelfde grootte, en dat men twee holligheden, ten naaſtenby van dezelfde uitgeſtrektheid, zoude gevonden hebben, eene boven ydere tepel, en eene onder elk der klieragtige zelfſtandigheden; maar het een klieragtig gedeelte, meer dan het ander, gegroeid zynde, is daar eene grootere hoeveelheid melks bereid geworden, die eene der zyden van de uijer uitgezet heeft, terwyl de andere gebleeven is zonder te groeien: wanneer men onderſtelt dat 'er een nog grooter verſchil van groei tuſſchen de beide klieragtige deelen van eene uijer plaats hebbe, zal het een der klieragtige gedeeltens byna geheel onzigtbaar worden; en indien dat voorvalt wanneer het lighaam van het dier zig begint te ontzwagtelen, kan het gebeuren dat dat gedeelte van de uijer verdwynt of wegraakt, en dat de uijer maar één holligheid en maar ééne tepel heeft; de uijers van de meeſte geiten zyn ook juiſt zodanig gemaakt, en ik meen dat het door deze oorzaak is; ik heb niet eene ooy gezien, die meer dan eene tepel aan ydere uijer hadt; maar ik geloof dat men eenige van die dieren zoude kunnen vinden, die twee tepels aan yder der beide uijeren hadden, gelyk in de geit van welke ik melding maak, omdat ik aan eenen ram vier tepels, twee aan ydere zyde, gezien heb (*a*).

In de vergelyking welke ik tuſſchen de teeldeelen van den bok en van de geit, en die van den ram en van de ooy gemaakt heb, heb ik geene verſchillen gevonden, die van een genoegzaam belang waren om eene byzondere beſchryving te verdienen; men vondt op het roedehoofdje van den bok een vleeſchig knobbeltje, gelyk op dat van den ram, en de pisbuis ſtrekte zig tot boven de oppervlakte van het roedehoofdje uit, en maakte een klein, zagt, en buigzaam, buisje, dat zig omboog, en op het roedehoofdje als gekleefd zat, in den tyd dat 'er geene opregting der roede plaats hadt; maar wanneer de roede uitkwam, zag men dat het eind van de pisbuis zig byna in eene regte lyn buiten het roedehoofdje uitſtrekte.

(*a*) Zie de beſchryving van den ram bladz. 16.

In het midden van de maand april, denzelfden dag dat ik eene draagende ooy deed openen, die digt by den werptyd was, en van welke ik in de befchryving van den ram melding maakte, opende ik ook eene geit, die draagende en digt by haaren werptyd was, gelyk de ooy, om te gelyk in die beide dieren alles, wat tot hunne vrugten betrekking hadt, te kunnen waarneemen: het adervlies van de vrugt van de geit zit, gelyk dat van de vrugt der ooy, met knopjes aan de lyfmoeder vaft; de gedaante van het pisvlies is ook tennaaftenby dezelfde in die beide dieren, en het vogt van het pisvlies geeft in beiden een zetzel van dezelfde natuur: de navelftreng van de vrugt van de geit was twee duimen en een half lang; de middellyn van het pisvlies was van omtrent vier duimen op de dikfte plaats, en yder van deszelfs hoornen was een voet lang; daar kwam een klomp zetzelftof uit van eene geelagtige olyfkleur; dezelve was een duim twee lynen lang, agt lynen breed op de breedfte plaats, en twee of drie lynen dik: deszelfs zelfftandigheid was gelyk aan die der bezinkzelen van het pisvlies van het paard, van den ftier *(a)*, enz; ik heb honderd en tien knopjes geteld; de meeften hadden zeven of agt lynen middellyns; men vondt 'er die grooter en die kleiner waren: zy waren in grooter getale in de hoornen van de lyfmoeder dan overal elders.

Men heeft in eene andere geit twee vrugten, één in yderen hoorn der lyfmoeder, en bezinkzels in de beide pisvliezen gevonden; zy waren van eene witagtige kleur, zeer klein en klonterig: eene dezer vrugten was een mannetje en hadt vier tepels; de twee agterfte waren veel grooter dan de voorfte; daar waren op de kruin van het hoofd twee zeer duidelyke knobbels, die de plaatfing der hoornen aanweezen: na het vel te hebben weggenomen, vond ik dat het panvlies, en niet het been, ter plaats van deze verhevenheden was opgezet; de bekleedzels waren ook dikker en harder op die knobbels dan elders: de andere vrugt was een wyfje, en hadt flegts twee tepels, éêne aan ydere zyde, en men zag geene fchaduw van knobbels op het hoofd

Het geraamte van den bok (*Pl. XIII*) verfchilt niet van dat van den ram, dan door de gedaante van eenige deelen; de grootfte verfchillen vindt men in den kop, en vooral in de hoornen; die van den bok zyn meer naar voren geplaatft dan die van den ram; hunne bafis ftrekt zig uit tot aan de plaats van het voorhoofd dat tot het bovenft gedeelte der oogputten behoort: de hoorns van den bok zyn veel minder geboogen, dan die van den ram, en derzelver kleur is bruiner: de voorfte en binnenfte rand is veel fcherper, en de agterfte en buitenfte rand veel ronder.

Het voorhoofd (*A*) van den bok loopt van boven met een ronden bogt, terwyl dat van den ram plat is; de oogputten (*B*) zyn rond, de neusbeenderen (*C*) zyn byna regt; zo wel als die van het bovenft kaakbeen (*D*); de neusbeenderen van den ram zyn daarentegen geboogen, dat is te zeggen bolrond van buiten over hunne geheele lengte: het bovenft kaakbeen is naar evenredigheid breeder, en deszelfs beenderen hebben, op de randen van de opening van den neus, eene holronder bogt dan die van den ram: de hoeken (*E*), welke de twee takken des onderften kaakbeens maaken, zyn ftomper in den bok dan in den ram, en het agterhoofd (*F*) is meer bolrond van buiten.

(*a*) Zie de *Mémoires de l'Académie royale des Sciences*, voor de jaaren 1751 en 1752.

De doornagtige uitſteekzels (*G*) van de laatſte wervelbeenderen van den nek zyn in den bok, meer dan in den ram, naar voren geboogen; maar het getal der wervelbeenderen, en dat der ribben is hetzelfde in de geraamtens van die beide dieren: het heiligbeen van den bok is ſmaller aan zyn agterſt deel dan dat van den ram: de valſche wervelbeenderen van den ſtaart zyn tien in getal; het bekken is, naarmaate van zyne breedte, hooger dan in den ram; de uitranding van het agterſt gedeelte van de goot is minder diep; daar heeft een aanmerkelyk verſchil plaats tuſſchen de betrekkelyke lengte van de beenderen der voor-en agter-pooten, afzonderlyk in de voor-en agter-pooten beſchouwd, en vergeleeken met die van de beenderen der pooten van den ram: het ſchouderbeen (*H*) van den bok is langer in vergelyking van het ſtraalbeen (*I*), en het ſtraalbeen langer naar evenredigheid van de pyp (*K*); het ſcheenbeen (*L*) is ook langer met betrekking tot de pyp (*M*). Voor het overige ſcheen het geraamte van den bok zeer gelyk aan dat van den ram, op eenige kleine verſchillen na, die in de volgende tafel worden opgegeeven.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van den kop, van het eind van het bovenſt kaakbeen tot aan de plaats tuſſchen de hoornen	0.	6.	0.
Breedte van den bek	0.	0.	9½.
Breedte van den kop, tuſſchen de oogputten gemeeten . .	0.	3.	8.
Lengte van het onderſt kaakbeen, van het uiteind der ſnytanden tot aan de buitenzyde van deszelfs takken gemeeten . .	0.	7.	0.
Hoogte van de agterſte zyde van het hoofd . . .	0.	5.	8.
Breedte	0.	3.	0.
Breedte van het onderſt kaakbeen voor de ſnytanden . . .	0.	1.	3.
Breedte op de plaats der ſtangruimtens	0.	0.	10.
Hoogte der takken van het onderſt kaakbeen tot aan het knokkelswyze uitſteekzel	0.	2.	6.
Hoogte tot aan het kroonswyze uitſteekzel . . .	0.	3.	6.
Breedte op de plaats van het uiteinde der takken . .	0.	1.	10.
Breedte der takken onder de groote uitranding . .	0.	1.	2.
Afſtand tuſſchen de einden der takken, van buiten naar buiten gemeeten	0.	3.	0.
Afſtand tuſſchen de knokkelswyze uitſteekzelen . . .	0.	3.	0.
Dikte van het voorſt gedeelte des bovenkaakbeens . .	0.	0.	1.
Breedte van dat kaakbeen ter plaats van de ſtangruimtens . . .	0.	0.	10.
Lengte van de bovenſte zyde	0.	4.	0.
Afſtand tuſſchen de oogputten en de opening der neusgaten . . .	0.	2.	2.
Lengte van die opening	0.	2.	10.
Breedte	0.	0.	11.
Lengte der eigenlyke beenderen van den neus . . .	0.	2.	11.
Breedte	0.	0.	8.
Breedte der oogputten	0.	1.	6.
Hoogte	0.	1.	6.
Lengte der hoornen	1.	6.	6.
Omtrek aan de baſis	0.	6.	6.
Lengte der langſte ſnytanden buiten het been	0.	0.	8.
Breedte aan het eind	0.	0.	3.

	voeten,	duimen,	lynen.
Afſtand tuſſchen de ſny-en bak-tanden	0.	1.	8.
Lengte van dat gedeelte der bovenkaak dat voor de baktanden is.	0.	2.	3.
Lengte van de grootſte dier tanden buiten het been	0	0.	6.
Breedte	0.	0.	8.
Dikte	0.	0.	5.
Lengte van de twee voornaamſte ſtukken van het tongbeen . .	0.	2.	4.
Breedte van de ſmalſte plaats	0.	0.	2½.
Lengte der tweede beenderen	0,	0.	6.
Breedte	0.	0.	3.
Lengte der derde beenderen	0.	0.	9.
Breedte	0.	0.	1½.
Lengte van het middelſt been	0.	0.	3.
Breedte in het midden.	0.	0.	2.
Lengte der takken van de vork.	0.	0.	6.
Breedte op de dikſte plaats	0.	0.	3.
Lengte van den hals	0.	9.	0.
Breedte van het gat des eerſten wervelbeens van boven naar beneden.	0.	0.	8.
Lengte van de eene zyde naar de andere	0.	1.	0.
Lengte der dwarſche uitſteekzelen van voren naar agteren . .	0.	2.	6.
Breedte van het voorſt gedeelte des wervelbeens . .	0.	2.	6.
Breedte van het agterſt gedeelte	0.	2.	9.
Lengte van den bovenſten kant	0.	1.	1.
Lengte van den onderſten kant.	0.	1.	1.
Lengte van het lighaam des tweeden wervelbeens	0.	1.	10.
Hoogte van het doornagtig uitſteekzel.	0.	1.	0.
Breedte.	0.	2.	1.
Lengte van het kortſt wervelbeen, dat het zesde is . .	0.	1.	1.
Hoogte van het langſt doornagtig uitſteekzel, hetwelk dat van het zevende wervelbeen is	0.	1.	6.
Breedte	0.	0.	6.
De grootſte dikte	0.	0.	3.
Hoogte van het kortſt uitſteekzel hetwelk dat van het vierde wervelbeen is	0.	0.	9.
Omtrek van den hals, op het zevende wervelbeen, daar dezelve het dikſt is., gemeeten.	0.	7.	6.
Lengte van het gedeelte der ruggegraat, dat uit de wervelbeenderen van den rug beſtaat	1.	1.	0.
Hoogte van het doornagtig uitſteekzel des eerſten wervelbeens.	0.	2.	0.
Hoogte van dat van het vierde, dat het langſt is . . .	0.	4.	0.
Hoogte van dat van het laatſt, dat het kortſt is . . .	0.	0.	10.
Breedte van dat van het laatſt dat het breedſt is . .	0.	0.	10.
Breedte van dat van het tiende, dat het ſmalſt is . . .	0.	0.	3.
Lengte van het lighaam des laatſten wervelbeens, dat het langſt is.	0.	1.	2.
Lengte van het lighaam des eerſten wervelbeens, dat het kortſt is.	0.	0.	9.
Lengte van de eerſte ribben	0.	4.	6.
Hoogte van den driehoek, dien zy maaken	0.	3.	2.
Breedte op de breedſte plaats	0.	1.	5.
Lengte van de agtſte rib, die de langſte is	0.	9.	4.
Lengte van de laatſte der valſche ribben, die de kortſte is.	0.	6.	0.
Breedte van de breedſte rib	0.	0.	8.

	voeten,	duimen,	lynen.
Breedte van de ſmalſte	0.	0.	2.
Lengte van het borſtbeen	0.	10.	0.
Breedte van het zesde been, dat het breedſt is	0.	1.	6.
Breedte van het eerſte been, dat het ſmalſt is	0.	0.	5.
Dikte van het derde been, dat het dikſt is	0.	0.	6.
Dikte van het zevende been, dat het dunſt is	0.	0.	2.
Hoogte der doornagtige uitſteekzelen van de wervelbeenderen der lendenen	0.	0.	11.
Breedte van dat van het vierde, dat het breedſt is	0.	1.	4.
Breedte van dat van het laatſte, dat het ſmalſt is	0.	1.	0.
Lengte van het dwarſch uitſteekzel des vierden wervelbeens, dat het langſt is	0.	1.	6.
Lengte des lighaams van de wervelbeenderen der lendenen	0.	1.	5.
Lengte van het heiligbeen	0.	4.	7.
Breedte van het voorſt gedeelte	0.	3.	0.
Breedte van het agterſt gedeelte	0.	0.	11.
Hoogte van het doornagtig uitſteekzel des eerſten valſchen wervelbeens, dat het langſt is	0.	0.	9.
Lengte van het eerſte valſche wervelbeen van den ſtaart, dat het langſt is	0.	0.	9.
Lengte van het laatſt, dat het kortſt is	0.	0.	5.
Middeliyn	0.	0.	1.
Lengte van de bovenzyde van het heupbeen	0.	2.	9.
Hoogte van dat been, van de panswyze holligheid tot aan het midden der bovenzyde	0.	4.	10.
Breedte boven de panswyze holligheid	0.	0.	9.
Middellyn van die holligheid	0.	1.	0.
Breedte van den tak des zitbeens, dat het lighaam van het been verbeelt	0.	0.	8.
Dikte	0.	0.	3.
Breedte der waare takken te ſamengenomen	0.	0.	10.
Lengte van de goot	0.	2.	10.
Breedte in het midden	0.	1.	10.
Diepte van de goot	0.	1.	1.
Diepte der uitranding van het agterſt eind	0.	0.	11.
Afſtand tuſſchen de beide uiterſtens der uitranding, van buiten naar buiten gemeeten	0.	1.	8.
Lengte der eyronde gaten	0.	1.	8.
Breedte	0.	0.	10.
Breedte van het bekken	0.	2.	8.
Hoogte	0.	3.	10.
Lengte van het ſchouderblad	0.	6.	4.
Lengte van deszelfs baſis	0.	3.	8.
Lengte van de agterſte zyde	0.	6.	3.
Lengte van de voorſte zyde	0.	6.	5.
Breedte van het ſchouderblad op de ſmalſte plaats	0.	0.	10.
Hoogte van den doorn op de verhevenſte plaats	0.	0.	10.
Middellyn van de panswyze holligheid	0.	1.	0.
Lengte van het ſchouderbeen	0.	7.	0.

	voeten,	duimen,	lynen.
Omtrek op de dunſte plaats	0.	2.	6.
Middellyn van de knop	0.	1.	3.
Breedte van het bovenſt gedeelte	0.	1.	10.
Dikte	0.	2.	3.
Breedte van het onderſt gedeelte	0.	1.	3.
Dikte	0.	1.	1.
Lengte van de ellepyp	0.	8.	7.
Dikte op de dikſte plaats	0.	0.	3.
Hoogte van den elleboogsknokkel	0.	1.	9.
Breedte aan het eind	0.	0.	11.
Dikte op de dunſte plaats	0.	0.	4.
Lengte van het ſtraalbeen	0.	6.	8.
Breedte van het bovenſt eind	0.	1.	3.
Dikte op de binnenſte zyde	0.	0.	8.
Dikte op de buitenſte zyde	0.	0.	6.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	9.
Dikte	0.	0.	5.
Breedte van het onderſt eind	0.	1.	4.
Dikte	0.	0.	11.
Lengte van het dijebeen	0.	7.	7.
Middellyn van deszelfs hoofd	0.	0.	10.
Middellyn van het midden des beens	0.	0.	9.
Breedte van het onderſt eind	0.	1.	8.
Dikte	0.	1.	11.
Lengte der knieſchyven	0.	1.	3.
Breedte	0.	0.	10.
Dikte	0.	0.	7.
Lengte van het ſcheenbeen	0.	9.	0.
Breedte van deszelfs hoofd	0.	1.	9.
Dikte	0.	1.	9.
Omtrek van het midden des beens	0.	2.	0.
Breedte van het onderſt eind, ter plaatſe van de enkelen	0.	1.	2.
Dikte	0.	0.	9.
Hoogte van de voorhand	0.	0.	11.
Lengte van het hielbeen	0.	2.	6.
Breedte	0.	0.	10.
Dikte op de dunſte plaats	0.	0.	4.
Hoogte van het wigge-en ſchip-been, te ſamen genomen	0.	0.	6.
Lengte van de pypen der voorpooten	0.	4.	9.
Breedte van het bovenſt eind	0.	1.	3.
Dikte	0.	0.	9.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	8.
Dikte	0.	0.	6.
Breedte van het onderſt eind	0.	1.	2.
Dikte	0.	0.	8.
Lengte van de pypen der agterpooten	0.	5.	1.
Breedte van het bovenſt eind	0.	0.	10.
Dikte	0.	0.	10.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	6.
Dikte	0.	0.	6.

	voeten,	duimen,	lynen.
Breedte van het onderſt eind	0.	1.	0.
Dikte	0.	0.	8.
Lengte van de beenderen der eerſte regelen . . .	0.	1.	6.
Breedte van het bovenſt eind	0.	0.	7.
Breedte van het onderſt eind	0.	0.	6.
Dikte op de dunſte plaats	0.	0.	5.
Lengte van de beenderen der tweede regelen . . .	0.	0.	10.
Breedte op de ſmalſte plaats	0.	0.	3.
Dikte op de dunſte plaats	0.	0.	4.
Lengte van de beenderen der derde regelen . . .	0.	1.	6.
Breedte	0.	1.	0.
Dikte	0.	0.	6.

BESCHRYVING

VAN HET GEDEELTE VAN HET KABINET,

DAT BETREKKING HEEFT TOT DE NATUURLYKE HISTORIE.

VAN DEN BOK.

No. CDLXXVIII. *Zetzel in het vogt van het pisvlies van den bok.*

Dat zetzel maakt eene kleine platte en langwerpige klomp uit; men bewaart hetzelve in moutwyn, gelyk dat uit het pisvlies van den ram.

No. CDLXXIX. *Vrugt van eene geit.*

Men kan aangaande deze vrugt zien, het geen men in de beſchryving van den bok heeft opgemerkt, vooral ten opzigte der verhevenheden, die op de kruin van den kop der vrugt van dat dier, ter plaatſe daar de hoorns moeten uitkomen, gevonden worden.

No. CDLXXX. *De vier maagen van de vrugt eener geit.*

Dezelve zyn geplaatſt, en worden bewaard, gelyk die van de vrugt van het ſchaap, waarvan No. CDLXVIII geſprooken is; men onderſcheidt hierin de grootte en de gedaante van ydere dezer maagen.

No. CDLXXXI. *Het geraamte van een bok.*

Dit is het geraamte dat voor de beſchryving der beenderen van den bok gediend heeft; de kop heeft een voet drie duimen en een halven omtrek, voor de hoornen, en op de hoeken van het onderſt kaakbeen, gemeeten; de omtrek van het koffer is van twee voeten twee duimen; het voorſte ſtel heeft twee voeten vier duimen hoogte, van den grond af tot boven het doornagtig uitſteekzel, het hoogſt van alle die der wervelbeenderen; en het agterſte ſtel twee voeten vyf duimen en een half van den grond af tot boven het heupbeen.

No. CDLXXXII. *Een kop van een bok, zonder hoornen.*

De lengte, van het eind van het bovenſt kaakbeen tot aan het agterhoofd, is van negen duimen en een halven, en de omtrek van een voet vyf duimen negen lynen, op de hoeken van het onderſt kaakbeen, aan het agterſt gedeelte der oogputten, en over de twee groote verhevenheden, gemeeten, die men vindt ter plaatſe daar de hoorns zitten by de bokken, die hoornen hebben die verhevenheden zyn op den afſtand van een duim van den anderen geplaatſt, de lengte van yder derzelven is van anderhalven duim en de breedte van een duim; derzelver oppervlakte is oneffen, en derzelver zelfſtandigheid zeer ſponsagtig; zy zyn hol van binnen, en derzelver holligheid is door verſcheiden beenige afſcheidzelen in veele celletjes verdeeld, die eene verlenging zyn der voorhoofdsholligheden: men heeft het bekke-

neel agter die verhevenheden geopend, en, door middel van die doorſneede, heeft men gezien dat het voorhoofdsbeen anderhalven duim dik was, van deszelfs binnenſte zyde tot boven de verhevenheden.

No. CDLXXXIII. *Kop van eene geit met hoornen.*

Deze kop heeft agt duimen drie lynen lengte, van het uiterſt des bovenſten kaakbeens tot aan het agterhoofd, en een voet drie duimen en een halven omtrek voor de hoornen, op het agterſt gedeelte der oogputten, en op de hoeken van het onderſt kaakbeen, gemeeten; de lengte van den regter hoorn is van tien duimen, en die van den linker hoorn ſlegts van negen duimen en een halven; zy zyn beide van dezelfde dikte; derzelver omtrek is van drie duimen en een halven aan de baſis; daar is een afſtand van vier duimen en een halven tuſſchen de uiteinden der beide hoornen.

No. CDLXXXIV. *Doorgeſneeden hoorns eener geit.*

Deze hoorns zyn zeven duimen en een halven lang, en hebben drie duimen en een halven omtrek aan de baſis; zy zyn aan een gedeelte van het voorhoofdsbeen vaſt: de regter hoorn is dwarſch doorgezaagd geworden, op twee vingeren breedte boven de baſis; door middel van die doorſneede ziet men dat de wanden van den hoorn op zommige plaatſen niet meer dan eene lyn dikte hebben; de hoorn heeft drie duimen vier lynen omtreks ter plaatſe van de doorſneede, en het been van den hoorn twee duimen agt lynen ter zelfder plaatſe: daar is binnen in dat been eene holligheid, die eene verlenging is van de voorhoofdsholligheden; zy ſtrekt zig byna tot aan het eind van het been uit, heeft een duim negen lynen omtreks, en is door een beenagtig middelſchot in de lengte gedeeld, en in twee vakken geſcheiden: de andere hoorn is zodanig doorgezaagd geworden, dat men kan zien dat het been, hetwelk hy bevat, zo lang is als de opening van den hoorn: die beenderen hebben vier duimen negen lynen lengte en drie duimen twee lynen omtrek aan de baſis; derzelver zelfſtandigheid is veel vaſter dan die van de beenderen uit de hoornen van den ram.

No. CDLXXXV. *Kop van eene geit zonder hoornen.*

De lengte van dezen kop is van agt duimen negen lynen van het einde des bovenſten kaakbeens tot aan het agterhoofd; dezelve heeft een voet vier duimen omtrek op het agterſt gedeelte der oogputten, en op de hoeken van het onderſt kaakbeen gemeeten; daar zyn op het voorhoofd twee knobbels, op de plaats alwaar anders de hoorns ſtaan, tennaaſtenby als op den kop van den bok zonder hoornen, No. CDLXXXII beſchreeven.

No. CDLXXXVI. *Het tongbeen van een bok.*

Men vindt de afmeetingen van dat ſtuk in de tafel, welke die der beenderen van den bok bevat; alle de ſtukken, uit welken het is ſamengeſteld, zyn in hunne natuurlyke plaatſing.

No. CDLXXXVII. *Het vel van eene geit van Angora.*

Het hair van dit vel is karmozyn rood geverwd geworden, behalven dat van het onderſt gedeelte der pooten, hetwelk zyne natuurlyke kleur heeft behouden; hetzelve is wit, en, op zommige plaatſen, met eene geele tint gemengd: de ooren zitten aan het vel vaſt, en zyn omtrent vier duimen lang; zy zyn met een zeer kort hair bedekt, en gelyk het overige van het vel karmozyn geverwd: het hair is op

het lighaam omtrent agt duimen lang; hetzelve is in golvende vlokken vergaderd, en fyner dan menſchen-hair.

No. CDLXXXVIII. *Het geraamte eener geit van Angora.*

Het is een weinig grooter dan dat, hetwelk ten onderwerpe voor de beſchryving der beenderen van den bok gediend heeft; voor het overige heb ik tuſſchen die beide geraamtens niet één verſchil gevonden, dat eene byzondere beſchryving verdiende.

HET VARKEN, HET SIAMSCH VARKEN, EN HET WILD ZWYN (*).

Wy voegen het varken, het Siamſch varken, en het wild zwyn te ſamen, omdat zy met hun driën inderdaad maar ééne ſoort uitmaaken; het laatſtgemelde is het dier in zyn woeſten, de twee eerſten zyn dezelfde dieren in den huiſſelyken, ſtaat beſchouwd; en ſchoon zy door eenige uitwendige kenmerken, miſſchien ook in eenige gebruiken verſchillen, zo hebben wy egter, dewyl deze verſchillen niet wezendlyk zyn, dewyl dezelve tot hunnen toeſtand alleen betrekking hebben, dewyl hunne geäartheid zelve, geduurende hunnen huiſſelyken ſtaat, niet veel veranderd is, en dewyl zy eindelyk onderling koppelen, en individu's voortbrengen, waar uit weder andere geboren worden, een kenmerk, waar in de eenheid en ſtandvaſtigheid van de ſoort beſtaat; zo hebben wy, zeg ik, hen, om alle deze redenen, niet van elkanderen willen affcheiden.

Deze dieren zyn zonderling; zy zyn, om zo te ſpreeken, eenig in hunne ſoort; zy ſtaan op zig zelven, zy ſchynen meer afgezonderd dan eenige andere; zy grenzen aan geene ſoort, die men als hoofdſoort of als byſoort kan aanmerken, gelyk als het paard ten opzigte van den ezel, of het geſlagt der geiten en bokken ten opzigte van dat der ſchaapen; zy hebben geene groote verſcheidenheid van raſſen, gelyk die van den hond; zy hebben iets van verſcheiden ſoorten, en egter verſchillen zy wezendlyk van alle. Dat zy, die de Natuur tot kleine ſamenſtelzels willen brengen, die haare oneindige verſcheidenheden in een formulier van rangſchikking bevatten willen, dit dier met ons beſchouwen, en zien, of het zig niet aan alle hunne leerwyzen onttrekt: in de pooten gelykt het niet naar die, aan welken zy den naam van eenhoevigen of eenklaauwigen gegeeven hebben, nademaal het zwyn verdeelde hoeven heeft; het gelykt ook niet naar die, welken zy gevorkte voeten of biſulca noemen, gelyk de koe, het ſchaap, de geit, enz, dewyl het zwyn wezendlyk vier vingers of toonen van binnen heeft, ſchoon zig uitwendig niet meer dan twee vertoonen; het gelykt niet naar die, welken zy geſpleeten voeten noemen, dewyl het zwyn op niet meer dan twee toonen loopt, en de twee andere niet genoeg ontzwagteld, ook niet geplaatſt zyn gelyk die der dieren met geſpleeten voeten, en zelfs niet genoeg uitkomen, dat het varken zig daar van zoude kunnen bedienen: daar zyn hier dan dubbelzinnige, daar zyn twyffelagtige, kenmerken, waarvan de eene blykbaar zyn, de andere verhoolen liggen. Zal men zeggen, dat dit eene dwaaling der Natuur zy? Dat deze leden, deze vingeren,

(*) Het varken wordt in 't Hebreeuwſch genaamd *Chaſir*; in 't Chaldeeuwſch *Chaſira*; in 't Arabiſch, *Kaniſir*; in 't Grieſch Ὗς of χοῖρος; in 't Perſiaans *Mar* of *Buk*; in 't Latyn *Sus*, de Beer *Verres*, de Zog *Scropha*; in 't Italiaanſch *Porco*, de Beer *Verro*, de Zog *Scropha*; in 't Spaanſch *Puerco*; in 't Franſch *Porc*, de Beer *Verrat*, de Zog *Truie*; in 't Hoogduiſch *Sau*, *Schwein*, de Beer *Eber*, de Zog *Mutterſchwein* of *tragende Sau*; in 't Engelſch *Hog*, *Swine*; de Beer *Boar*, de Zog *Sow*; in 't Poolſch *Wieprz*.

die uitwendig niet genoeg ontzwagteld zyn, niet geteld moeten worden? maar deze dwaaling is ſtandvaſtig; daarenboven gelykt dit dier in de andere beenderen van den voet niet naar die met gevorkte voeten, en het verſchilt 'er ook nog van door de treffendſte kenmerken; want deze hebben hoornen en hebben geene ſnytanden in het bovenſt kaakebeen, zy hebben vier maagen, zy herkauwen, enz: het varken heeft geene hoornen, het heeft tanden in de bovenſte, gelyk in de onderſte, kaak, het heeft maar ééne maag, het herkauwt niet; het is derhalven blykbaar, dat het noch van het geſlagt der eenhoevigen, noch van dat der gevorkte voeten, is: het is ook niet van de ſpleethoevigen, dewyl het van deze dieren verſchilt niet ſlegts door het uiteinde van den voet, maar ook door de tanden, door de maag, de ingewanden, de inwendige deelen der voortteeling, enz: alles, wat men zoude kunnen zeggen, is, dat het in zommige opzigten de ſchaduwing maakt tuſſchen de eenhoevigen, en de gevorkte voeten, en in andere opzigten tuſſchen de biſulca, en de ſpleethoevigen; want het verſchilt minder van de eenhoevigen dan de andere, in de orde en het getal der tanden; het gelykt hen ook in de lengte der kaakebeenen; het heeft, gelyk zy, maar ééne maag, die ſlegts veel grooter is; maar door een aanhangzel, 't welk daar mede verbonden is, zo wel als door de plaatſing der ingewanden, ſchynt het aan de gevorkte voeten of herkauwende te naderen; het gelykt hen ook door de uitwendige teeldeelen, en terzelfder tyd gelykt het naar de ſpleethoevigen in de gedaante der pooten, in het maakzel des lighaams, en in het talryk voortbrengzel der jongen. Aristoteles is de eerſte geweeſt (a), die de viervoetige dieren verdeeld heeft in eenhoevigen, gevorkte voeten, en geſpleeten hoeven, en hy erkent, dat het varken van een dubbelzinnig ſoort is; maar de eenige reden, welke hy daar van geeft, is, dat 'er in Illyrie, Pœonie, en in eenige andere ſtreeken, eenhoevige varkens gevonden worden. Dit dier is ook eene ſoort van uitzondering op twee algemeene regels der Natuur; namelyk, dát, hoe grooter de dieren zyn, hoe minder zy voortbrengen, en vervolgens, dat de dieren met geſpleeten hoeven boven alle anderen het meeſt voortbrengen; het varken, ſchoon van eene geſtalte verre boven het middelmaatige, brengt meer voort dan eenig der ſpleethoevige of andere dieren; door deze overeenkomſt, zo wel als door het maakzel der zaadballen of eijerſtokken van de zog, ſchynt het zwyn zelfs het uiterſt van de leevendbaarende ſoorten te zyn, en tot de eijerleggende ſoorten te naderen. Eindelyk is het geheel van eene twyffelagtige, dubbelzinnige, Natuur, of, om beter te zeggen, het zal zodanig voorkomen aan hun, die gelooven, dat de onderſtellende orde hunner denkbeelden de wezendlyke orde der dingen maakt, en die in de oneindige keten der wezens niet dan eenige ſchynbaare punten zien, daar zy alles toe brengen willen.

Het is niet door den omtrek der Natuur te vernauwen, door haar in een kleinen kring

(a) *Quadrupedum autem, quae ſanguine conſtant, eadem, quae animal generant, alia multifida ſunt, qualis hominis manus pedesque habentur. Sunt enim; quae multiplici pedum fiſſura digitantur, ut canis, leo, panthera; alia biſulca ſunt, quae forcipem pro ungula habent, ut oves, caprae, cervi, equi fluviatiles: alia infiſſo ſunt pede, ut quae ſolipedes nominantur, ut equus, mulus; genus ſane ſuillum ambiguum eſt; nam & in terra Illyriorum, & in Pœonia, & nonnullis aliis locis, ſues ſolipedes gignuntur.* Aristoteles *Hiſt. Animal. lib. II. cap. I.*

kring te besluiten, dat wy haar zullen kunnen leeren kennen; het is niet door haar uit byzondere inzigten te doen werken, dat men haar zal leeren beöordeelen, of haare oogmerken ontdekken; het is niet door haar onze denkbeelden te leenen, dat men de bedoelingen van den Schepper der Natuur zal opspooren; in plaats van de grenzen haarer magt te vernauwen, moeten wy dezelve tot in het oneindige uitstrekken; men moet niets onmogelyks zien, alles verwagten, en onderstellen, dat alles, wat kan zyn, waarlyk is; de twyffelagtige soorten, de onregelmaatige voortbrengzels, de buiten-ordesche wezens, zullen dan ophouden ons te verwonderen, en dezelve zullen in de oneindige orde der dingen zo noodzaaklyk worden als de andere; zy vervullen de tusschenruimten van den keten, zy maaken de knoopen, de tusschenpunten, zy wyzen 'er ook de uiterstens van aan: deze wezens zyn voor den menschelyken geest dierbaare afdrukzels, die eenig in hun soort zyn, waarin de Natuur, minder overeenkomstig met haar zelve schynende, en zig minder, als 't ware, aan wetten bindende, zig openlyker vertoont; waarin wy zonderlinge kenmerken kunnen bespeuren, vlugtige trekken opmerken, die ons aanduiden, dat haare oogmerken veel algemeener zyn dan onze beschouwingen, en dat, zo zy niets vergeefsch doet, zy ook niets doet uit die inzigten, welken wy haar toeschryven.

Moet men inderdaad geene aanmerkingen maaken op het geen wy wegens het varken gezegd hebben? spoort ons dit niet van zelf tot bedenkingen aan, en worden wy niet eigenaartig geleid om gevolgen uit dit zonderling maakzel te trekken? dit dier schynt naar geen oorspronkelyk, byzonder, en volmaakt, ontwerp gevormd te zyn, naardien het een samenstelzel is van andere dieren: het heeft blykbaar nutteloose deelen, of liever deelen, daar het geen gebruik van maaken kan; het heeft vingers, waarvan alle de beenderen volmaaktelyk geformeerd zyn, en die hetzelve egter nergens toe dienen: de Natuur is derhalven, in het maaken van haare gewrogten, wel verre af van zig aan eind-oorzaaken te willen onderwerpen; waarom zoude zy nu en dan geene overtollige deelen plaatsen, daar zy zo dikwils gebrekkig is in de wezendlyke deelen te schenken? hoe veele dieren zyn 'er niet, die van zintuigen en ledemaaten beroofd zyn? waarom wil men, dat, in yder individu, yder deel nuttig zy voor andere, en noodzaaklyk voor het geheel? is het niet genoeg, om zig by malkanderen te bevinden, dat zy malkanderen niet beschadigen, dat zy zonder hinder kunnen groeijen, en zig ontzwagtelen zonder malkanderen over en weder uit te wisschen of te bedekken? alles, wat malkanderen niet genoeg benadeelt om malkander te verdelgen, alles wat te samen bestaan kan, bestaat; en misschien zyn 'er minder betrekkelyke, nuttige, of noodzaakelyke, deelen in de meeste wezens, dan onverschillige, nutteloose, of overtollige; maar, gelyk wy altoos alles tot een zeker oogmerk brengen willen, zo onderstellen wy, wanneer de deelen geene schynbaare gebruiken hebben, altoos verborgen nuttigheden in dezelve, wy verbeelden ons overeenkomsten, die geen grond hebben, die niet bestaan in de natuur der dingen, en die alleenlyk dienen om dezelve te verdonkeren: wy bedenken niet, dat wy de Wysgeerte verbasteren, dat wy haar voorwerp, 't welk is om het HOE der dingen te weeten, om de wyze, waar op de Natuur werkt, te doorgronden, uit het oog verliezen, en in loutere eind-oorzaaken doen ontaarten, en dus in de plaats van dit wezendlyk voorwerp der Philosofie, het HOE der dingen, ons met een ydel denkbeeld bezig houden, en het WAAROM der

dingen zoeken, dat is, te zeggen, de bedoeling, welke de Natuur zig in haare verrigtingen voorſtelt, of welke wy ons verbeelden daar in te vinden.

Het is te dezer oorzaake, dat wy de voorbeelden, die tegen deze verbeelding zyn aangekant, en die deze ydele pooging van onzen geeſt ſtuiten kunnen, zorgvuldig moeten verzamelen; dat wy moeten blyven ſtaan op die byzonderheden, die geſchikt zyn om een algemeen vooroordeel tegen te gaan, waaraan wy geneigd zyn ons over te geeven, eene dwaaling van leerwyzen te ſtuiten, daar wy ſmaak in hebben, en welke wy dus altoos verkiezen, ſchoon dezelve alleenlyk ſtrekt om onze onkunde te bewimpelen, en ſchoon zy nutteloos, en zelfs ſtrydig, is met het onderzoek en de ontdekking van de uitwerkzelen der Natuur: wy kunnen, zonder dat wy buiten ons onderwerp treeden, andere voorbeelden geeven, waardoor deze eindoogmerken, welken wy zo los aan de Natuur toeſchryven, blykbaar tegengeſprooken en wederlegd worden.

De *Phalanges*, de rijen der vingeren, zegt men, zyn niet gemaakt, dan om vingers te formeeren; ondertuſſchen zyn 'er in het varken nuttelooze *phalanges*, dewyl zy geene vingers maaken, daar het dier zig van kan bedienen; terwyl in de dieren met gevorkte voeten, (en 't is de Hr. DAUBENTON, die de eerſte deze ontdekking gedaan heeft) kleine beentjes gevonden worden, die zelfs geene *phalanges* maaken; byaldien nu dat het oogmerk van de Natuur geweeſt is, dan is het tevens blykbaar, dat zy haar ontwerp in de varkens niet dan ten halve heeft uitgevoerd, en dat zy het in andere dieren nauwelyks heeft begonnen.

De *Allantoïde*, of het pisvlies, is een vlies, 't welk men in het voortbrengzel van de teeling der zog, der merrie, der koe, en van verſcheiden andere dieren, vindt; dit vlies is vaſt aan den bodem der blaas van de vrugt; het is gemaakt, zegt men, om de pis te ontvangen, welke de vrugt, geduurende haar verblyf in 's moeders lighaam, looſt; en inderdaad men vindt, op het oogenblik dat het dier geboren is, eene zekere hoeveelheid vogts in dit vlies; maar die hoeveelheid is niet aanmerkelyk: in de koe, waarin het miſſchien overvloediger dan in eenig ander dier gevonden wordt, komt het op eenige pinten uit, en de ruimte van de *allantoïde* is zo groot, dat 'er geene evenredigheid tuſſchen die twee voorwerpen is: dit vlies maakt, als men het met lugt opblaaſt, eene ſoort van dubbelen zak in de gedaante van eene halve maan, van dertien of veertien voeten langte, en van tien, elf, of zelfs twaalf, duimen middellyns; is 'er nu, om niet meer dan drie of vier pinten vogts te ontvangen, een vat noodig, welks ruimte verſcheiden teerlingsvoeten bevat? de blaas alleen van de vrugt, zo dezelve in den bodem niet doorboord ware geweeſt, zou genoeg zyn, om die kleine hoeveelheid vogts te bergen, gelyk zy inderdaad genoeg is in den menſch, en in die ſoorten van dieren, waarin men nog geen pisvlies ontdekt heeft: dit vlies is derhalven niet gemaakt met oogmerk om de pis van de vrugt te ontvangen, en zelfs niet met eenig ander van onze oogmerken; want die groote ruimte is niet ſlegts nutteloos voor dit voorwerp, maar ook voor alle andere oogmerken, dewyl men zelfs niet onderſtellen kan, dat dezelve met mogelykheid gevuld kan worden, en zo dit vlies vol ware, zoude het een byna even groot lighaam maaken als het lighaam van het dier, 't welk het bevat, en zoude het, bygevolg, daar niet in begreepen kunnen worden; en, gelyk hetzelve op het oogenblik der geboorte ſcheurt, en met de andere

vliezen, die tot omkleedzel voor de vrugt dienden, wordt weggeworpen, zo spreekt het van zelf, dat het dan nog nutteloozer is dan het te voren was.

Het getal der prammen is, zegt men, in ydere soort betreklyk tot het getal der jongen, 't welk het *wyfje* moet voortbrengen en voeden: maar waarom heeft het mannetje, 't welk niet werpen moet, doorgaands het zelfde getal prammen? en waarom heeft de zog, die dikwils agttien, en zelfs twintig, jongen werpt, slegts twaalf prammen, dikwils minder, nooit meer? toont dit niet, dat het niet uit de eindoorzaaken is, dat wy de werken der Natuur beoordeelen, kunnen, dat wy haar ook geene kleine oogmerken moeten toeschryven, en haar naar geene zedelyke gevoegelykheden laaten werken? toont dit niet, dat het onze zaak alleenlyk is te onderzoeken, hoe zy inderdaad werke, en, om haar te kennen, alle de natuurkundige betrekkingen te bezigen, welke de oneindige verscheidenheid haarer voortbrengzelen ons vertoont? ik erken dat deze leerwyze, de eenigste, die ons tot eenige wezendlyke kundigheden leiden kan, onvergelykelyk moeijelyker is dan de andere, en dat 'er eene oneindige menigte byzonderheden in de Natuur gevonden wordt, waarin men deze methode, even weinig als in de straksgemelde voorbeelden, met geene vrugt gebruiken kan; ondertusschen is het klaar, dat wy, in plaats van te onderzoeken, waar toe de groote ruimte van de *allantoïde* diene, en te vinden dat zy nergens toe dient, en nergens toe dienen kan, ons niet moeten toeleggen, dan om de natuurkundige betrekkingen te zoeken, die ons aanwyzen mogen, welke daar de oorsprong van kan zyn? wanneer wy, by voorbeeld, waarneemen, dat in het voortbrengzel van de generatie der dieren, die geene groote ruimte van maag en ingewanden hebben, de *allantoïde* of zeer klein is, of geheel niet gevonden wordt, dat, bygevolg, het voortbrengzel van dit vlies eenige betrekking met die groote ruimte van ingewanden heeft; enz. En verder, wanneer wy in aanmerking neemen, dat het getal der prammen niet gelyk is met het getal der jongen, maar dat alleenlyk die dieren, die het meest voortbrengen, ook die zyn, welke het grootste getal prammen hebben, zo zal men hier geene zedelyke overeenkomst, geene bedoeling der jongen, voor de oorzaak van dit Natuurkundig verschynzel opgeeven, maar zal men kunnen denken, dat dit talryk voortbrengzel van het maakzel der inwendige deelen van de voortteeling afhangt, en dewyl de prammen insgelyks uitwendige afhangingen van die zelfde deelen der voortteeling zyn, zo zal men met reden vermoeden, en in het algemeen met de grootste waarschynlykheid vaststellen, dat tusschen het getal of de orde dezer deelen, en die der prammen, eene natuurkundige betrekking moet plaats hebben, welke men tragten moet te ontdekken.

Maar ik wys thans den regten weg alleenlyk aan; het is hier de plaats niet, om denzelven verder te agtervolgen: ondertusschen kan ik my niet beletten van in 't voorbygaan aan te merken, dat ik eenige reden heb te onderstellen, dat het talryk voortbrengzel meer van het maakzel der inwendige deelen der voortteeling, dan van eenige andere oorzaak afhangt; want het is niet van de meerdere hoeveelheid van het zaadvogt, dat het groot getal in de voortbrenging afhangt, dewyl het paard, het hert, de ram, de bokken, de andere dieren, die een grooten overvloed van zaadvogt hebben, niet dan in kleinen getale voortbrengen; terwyl de hond, de kat, en andere dieren, die, met betrekking tot hunnen omtrek, slegts eene mindere hoeveelheid zaadvogt hebben, in meerderen getale voortbrengen:

het is insgelyks niet van de menigte der koppelingen dat dit getal afhangt; want men weet met zekerheid, dat het varken en de hond flegts eene enkele koppeling noodig hebben, om voort te brengen, en in grooten getale voort te brengen; de lange duurzaamheid der koppeling, of, om beter te zeggen, van den tyd der uitwerping van het zaadvogt, fchynt even weinig de oorzaak, waar aan men dit uitwerkzel hebbe toe te fchryven, want de hond blyft daarom alleen lang gekoppeld, omdat hy wederhouden wordt door eene verhindering, die uit het maakzel zelf der deelen van den hond geboren wordt, gelyk men hier agter in de befchryving van den hond zien zal; en fchoon het varken die verhindering niet heeft, en langer tyd gekoppeld blyft dan de meefte andere dieren, kan men daar, ten opzigte van het talryk voortbrengzel, niets uit befluiten, dewyl men ziet, dat de haan flegts een oogenblik van nooden heeft, om alle de eijeren te bevrugten, welken eene hen in eene maand tyds leggen kan: ik zal gelegenheid hebben tot eene nadere ontzwagteling der denkbeelden, welken ik hier opftapel, met dit oogmerk alleen, om te doen voelen, dat eene enkele waarfchynlykheid, een vermoeden, mits dat het op natuurkundige overeenkomften gegrond zy, meer licht verfpreidt, en meer vrugt voortbrengt, dan alle de eindoorzaaken met malkanderen vereenigd.

By de byzonderheden, welke wy reeds hebben bygebragt, moeten wy nog eene andere voegen; te weeten, dat het vet van het varken van dat van alle andere viervoetige dieren verfchilt, niet flegts in zyne vaftheid en hoedanigheid, maar ook door zyne plaatfing in het lighaam des diers: het vet van de menfchen, en van de dieren, die geen fmeer hebben, gelyk de hond, het paard, enz, is eenpaarig met het vleefch vermengd; het fmeer in den ram, in den bok, in het hert, enz, wordt niet dan aan de uiteinden van het vleefch gevonden; maar het fpek van het varken is noch met het vleefch vermengd, noch aan de uiteinden van het vleefch verzameld, het bedekt het overal, en maakt eene dikke, onderfcheidene, en doorgaande, laag tuffchen het vleefch en het vel: het varken heeft dit met den walvifch en de andere walvifchaartige dieren gemeen, welker vet niet dan eene foort van fpek is, ten naaften by van de eigen zelfftandigheid, maar olyagtiger dan dat van het varken; dit fpek maakt in de walvifchaartige dieren insgelyks onder het vel, eene laag van verfcheiden duimen dikte, die het vleefch omvangt.

Nog eene byzonderheid, zelfs grooter dan de andere; namelyk, dat het varken geen zyner eerfte tanden verlieft; de andere dieren, gelyk het paard, de ezel, de koeijen, de fchaapen, de geiten, de honden, en zelfs de menfch, verliezen alle hunne eerfte fnytanden; die melktanden vallen uit voor dat zy den ouderdom van te kunnen voortteelen bereikt hebben, en worden welhaaft door anderen opgevolgd; in het varken daarentegen vallen de melktanden nooit uit, zy groeijen zelfs geduurende het geheele leeven: daar zyn zes tanden voor in 't onderft kaakebeen, die fcherp fnydende zyn; daar zyn ook, in het bovenft kaakebeen, zes tanden, die daar tegen overftaan, maar, door eene onvolmaaktheid, die geene weêrgaade heeft in de Natuur, zyn deze zes tanden van het bovenft kaakebeen van eene zeèr verfchillende gedaante van die der tanden van het onderft kaakebeen; in plaats dat zy van boven en ter zyde fnyden zouden, zyn zy lang, rolrondagtig, en ftomp aan de punt, zodat zy byna een regten hoek maaken met die van het bovenft kaakebeen, en zig met hunne einden niet dan zeer fchuinfch tegen malkanderen voegen.

Het is het varken, met nog twee of drie andere soorten van dieren, alleen, die die slagtanden, of zeer lange hondstanden, hebben, zy verschillen hier in van andere tanden, dat zy buiten uitsteeken, en geduurende het geheele leeven van het dier groeijen: in den olyfant en in de zeekoe zyn zy rolrond en eenige voeten lang: in het wild zwyn en in het mannetje van 't varken, of den beer, zyn zy gekromd, en maaken een gedeelte van een kring, zy zyn plat en snydende, en ik heb 'er gezien van negen of tien duimen lengte; zy staan zeer diep in de tandkassen, en zy hebben ook, gelyk die van den olyfant, eene holte in het boveneinde; maar de olyfant en de zeekoe hebben geene slagtanden dan in het bovenst kaakebeen, hun ontbreeken zelfs de hondstanden in het onderst kaakebeen, terwyl het mannetje onder de varkens, en het wild zwyn, die in de beide kinnebakken hebben, en die van het onderst nuttiger zyn voor het dier: zy zyn ook gevaarlyker, want het is met de onderste slagtanden, dat het wild zwyn kwetst.

De zog, de wilde zog, en het gesneeden varken, hebben ook die vier hondstanden in het onderst kaakebeen, maar zy groeijen veel minder dan die van den beer, en komen byna nooit buiten; behalven deze zestien tanden, te weeten twaalf sny-, en vier hondstanden, hebben zy nog agt-en-twintig kauwtanden, hetwelk in alles vier-en-veertig tanden maakt; het wild zwyn heeft grooter slagtanden, zwaarer snuit, en langer kop en nek, dan het tamme varken; het heeft ook dikker pooten, meer verdeelde hoeven, en is altoos zwart van hair.

Van alle viervoetige dieren schynt het varken het domste dier te zyn; de onvolmaaktheden zyner gestalte schynen invloed te hebben op zyn inborst; alle zyne manieren zyn plomp, alle zyne smaaken onzuiver, alle zyne gewaarwordingen bepaalen zig tot eene ruwe gulzigheid en beestagtige vraatzugt, die het onverschillig alles doen inslaan wat zig vertoont, en zelfs zyn eigen jongen, op het oogenblik hunner geboorte, doen verslinden, zyne gulzigheid hangt waarschynlyk af van zyne geduurige behoefte om de groote holte van zyn maag te vullen, en de grofheid zyner lusten van zyne stompe zintuigen van smaak en gevoel: de ruwheid van zyn hair, de hardheid van het vel, de dikte van het vet, maaken deze dieren weinig gevoelig voor slagen: men heeft muizen op hunnen rug zien huisvesten, en hun spek en vel wegvreeten, zonder dat zy het scheenen te voelen; zy hebben derhalven een zeer dom gevoel, en hunne smaak is even grof als hun gevoel: hunne andere zintuigen zyn goed; de jaagers weeten wel, dat de wilde zwynen van zeer verre zien, hooren, rieken, dewyl zy, om hen te verrassen, verpligt zyn hen des nagts in stilte op te wagten, en zig beneden den wind te plaatsen, om de uitvloeizels, die hen van verre treffen, en die hen leevendig genoeg treffen om aanstonds te rug te keeren, aan hunnen reuk te onttrekken.

Deze onvolmaaktheid in de zintuigen van den smaak en van het gevoel wordt nog vermeerderd door eene ziekte die hen melaatsch maakt, dat is te zeggen volstrekt ongevoelig, en waarvan men den eersten oorsprong misschien minder moet zoeken in het weefzel van het vleesch of het vel van dit dier, dan in zyne natuurlyke morsigheid, en in het bederf, 't welk moet voortkomen uit het bedorven voedzel daar het zig somtyds mede opvult; want het wild zwyn, 't welk zulke morsigheden niet behoeft te eeten, en dat gewoonlyk van graanen, vrugten, eekels, en wortelen, leeft, is aan deze ziekte niet onderhevig, even weinig als de jonge big zo lang hy zuigt; men voorkomt zelfs deze ziekte niet, dan door het

varken in een zinlyk hok te houden, en hetzelve de ruimte van gezond voedzel te geeven: zyn vleesch zal zelfs uitmuntend van smaak, en zyn vet hard en bros, worden, indien men het, gelyk ik dit gezien heb, veertien dagen of drie weeken voordat men het doodt, in eene gevloerde, en altoos zinlyke, stal, zonder strooijing houdt, en het, voor alle voedzel, niet dan zuivere en drooge tarwe geeft, en het maar zeer weinig laat drinken: men kiest hier toe een jong varken, van een jaar oud, dat wel in het vleesch en half vet is.

De gewoone wyze van hen te mesten is hun overvloed van garst, eekels, kool, gekookte groente of peulvrugten, en veel water met zemelen gemengd, te geeven; in twee maanden zyn zy vet, het spek is overvloedig en dik, maar het is niet vast of wit genoeg, en het vleesch, schoon goed, is altoos wat laf; men kan hen ook onkostbaarer mesten op 't land, alwaar veel eeken-beuken-kastanje-boomen, enz, zyn, wanneer men hen namelyk in den herfst, als de eekels vallen, en de kastanjes, en de beuken uit haaren bolster raaken, in de bosschen jaagt: zy eeten eveneens allerhande wilde vrugten, en zy worden daar in korten tyd vet van, inzonderheid zo men hen des avonds, als zy te rug komen, lauw water met wat zemelen en met meel van dolik geeft: deze drank doet hen slaapen, en vermeerdert derwyze hun vet, dat men 'er gezien heeft, die niet meer gaan, en die zelfs zig niet beweegen, konden: ook worden zy schielyker vet in den herfst, wanneer de eerste koude zig begint te laaten voelen, zo wel ter oorzaak van het meerder voedzel, 't welk dan voorhanden is, als omdat de uitwaassemingen hen dan minder dan des zomers doet verliezen.

Men wagt met het varken niet dat het oud worde, eer men het gaa mesten, gelyk men veeltyds die gewoonte met ander vee heeft; want hoe ouder het varken is, hoe moeijelyker het wordt om hetzelve vet te maaken, en hoe slegter het vleesch is: het snyden, het welk altoos vooraf moet gaan, geschiedt gemeenlyk op den ouderdom van zes maanden, in de lente of in den herfst; nooit in den tyd der groote hitte, of der groote koude, als die de wonde even gevaarlyk en moeijelyk om te geneezen maaken zouden; want het is gemeenlyk door insnyding dat deze bewerking geschiedt, schoon men dezelve ook zomtyds door eene enkele afbinding doet, gelyk wy ten opzigte van de schaapen gezegd hebben: zo deze bewerking in de lente geschied is, mest men de varkens reeds in den volgenden herfst, en het gebeurt zelden, dat men hen twee jaaren laat leeven; zy groeijen egter sterk geduurende het tweede jaar, en zy zouden blyven groeijen geduurende het derde, vierde, vyfde jaar, enz; dezulken, die zig boven de anderen in grootte en lyvigheid doen opmerken, zyn niet dan ouder varkens, welken men verscheiden jaaren in de afgevallen eekels heeft laaten loopen: de duuring van hunnen groei bepaalt zig niet tot vier of vyf jaaren; de dekbeeren of mannetjes varkens, welken men voor de voortplanting der soort bewaart, worden nog dikker op hunne vyf of zes jaaren, en hoe ouder een wild zwyn is, hoe dikker, harder en zwaarer, het wordt.

De leevensduuring van het wild zwyn kan zig tot vyf-en-twintig, of dertig, jaaren uitstrekken (*a*). ARISTOTELES zegt twintig jaaren, voor de varkens in 't algemeen, en hy voegt 'er by, dat de mannetjes teelen, en de wyfjes voortbrengen tot op de vyftien jaar: zy kunnen op den ouderdom van negen maanden, of van

(*a*) Zie *la Venerie de* DU FOUILLOUX, Paris 1614. pag. 57.

een jaar, reeds koppelen, maar het is beter te wagten, dat zy agttien maanden of twee jaaren oud zyn: de eerste dragt der zog is niet talryk; de biggen zyn zwak, en zelfs onvolmaakt, wanneer zy geen jaar oud is; zy is, om zo te zeggen, op alle tyden driftig, zy zoekt de koppeling schoon zy draagt, hetwelk voor eene buitenspoorigheid moet gehouden worden onder de dieren, waarvan het wyfje, in byna alle soorten, het mannetje afwyst, zodra het ontvangen heeft. Deze hitte der zog, die byna geduurig is, onderscheidt zig egter door sterker aanvallen, en door ongeregelde beweegingen, welken het dier altoos eindigt, met zig in 't slyk te wentelen; geduurende dezen tyd stort zy een witagtig vogt, dat vry dik en vry overvloedig is; zy draagt vier maanden, werpt in het begin van de vyfde, en zoekt welhaast het mannetje weder, wordt andermaal bevrugt, en brengt bygevolg tweemaal 's jaars voort. De wilde zog, die in alle andere opzigten naar de tamme gelykt, draagt maar eenmaal 's jaars, waarschynlyk by gebrek van voedzel, en door de noodzaaklykheid, waarin zy is, om alle haare jongen een langen tyd te voeden en te zoogen, terwyl men de tamme zog alle haare biggen niet langer dan veertien dagen of drie weeken laat zoogen; men neemt haar dan eenigen af, en men laat haar niet meer dan agt of negen behouden, men verkoopt die anderen; op de veertien dagen zyn zy goed om te eeten, en gelyk men niet veel wyfjes noodig heeft, dewyl het de gesneeden beeren zyn, die het meeste voordeel opbrengen, en welker vleesch best is, zo ontdoet men zig van de wyfjes speenvarkens, en men laat aan de moeder niet dan twee wyfjes met zeven of agt mannetjes.

Het mannetje, 't welk men verkiest om het geslagt voort te planten, moet het lighaam kort, gedrongen, en eer vierkant dan lang hebben; de kop moet dik, de snuit kort en plat, de ooren moeten groot en hangende, de buik neerzakkende, de billen breed, de pooten kort en dik, de borstels dik en zwart zyn: de witte varkens zyn nooit zo sterk als de zwarte: de zog moet lang van lighaam, ruim en breed van buik, zyn, zy moet lange prammen hebben; een vreedzaame geruste geaartheid en vrugtbaarheid komen hier zeer in aanmerking. Zo ras de zog bevrugt is moet zy van den beer afgezonderd worden; die zou haar in dezen toestand nadeel kunnen toebrengen. Terwyl zy jongen heeft is 't noodig dat zy rykelyk gevoed, en dat 'er zorgvuldig op gepast, worde, dat zy haare jongen niet verslinde; en de beer, die dit nog minder ontzien zoude, moet daar volstrektelyk afgehouden worden; de tyd van paaren is in 't begin der lente, ten einde de jongen, in den zomer geworpen, tyd hebben om te groeijen, sterk, en vóór den winter vet, te worden: maar wil men, dat zy twee reizen werpen, dan moet de eerste koppeling in november geschieden, opdat de jongen in maart ter wereld komen, en de zog in may ten tweeden reize gedekt worde; daar zyn zoggen die geregeld om de vyf maanden werpen. De wilde zog, die, gelyk gezegd is, maar eens in 't jaar werpt, paart in january of february, en werpt in may of juny; zy zoogt geduurende drie of vier maanden haare jongen, die haar volgen, en door haar geleid, bestierd, en belet, worden van malkanderen te verlaaten of te dwaalen, tot dat zy twee of drie jaaren oud zyn: het is dus niet zeldzaam wilde zoggen te zien vergezeld van haare jongen van het laatste, en tevens van het voorgaande, jaar, men laat de tamme zog niet toe haare jongen geduurende meer dan twee maanden te zoogen; men begint hen zelfs na verloop van drie weeken met de moeder naar 't veld te leiden, om hen allengs te gewennen zig op gelyke wyze als zy te voe-

den; men speent hen vyf weeken daar na, en men geeft hen 's morgens en 's avonds huy met zemelen gemengd, of slegts lauw water met gekookte groentens.

Deze dieren houden veel van aardwormen en zekere wortelen, gelyk die van de wilde krooten; het is om deze wormen te vinden, en om die wortels te snyden, dat zy met hunnen snuit in de aarde wroeten. Het wild zwyn, welks snuit langer en sterker is dan die van het tamme varken, graaft dieper; ook graaft het bykans altoos in een regte lyn in 't zelfde spoor, daar het varken hier en daar graaft: dewyl het veel vernieling aanregt moet men het van de beteelde landen afhouden, en het niet laaten loopen dan in de bosschen en op landerijen die men rusten laat.

Men noemt in de jagttermen de wilde zwynen, die niet boven de drie jaaren oud zyn, *beesten van gezelschap*, omdat zy zig tot op dien ouderdom niet van malkanderen scheiden, en allen hunne gemeene moeder volgen, zy gaan niet alleen, dan als zy sterk genoeg zyn om de wolven niet meer te vreezen; deze dieren maaken dan van zelve een soort van troepen, en het is daarvan dat hunne vryheid afhangt: wanneer zy aangevallen worden, wederstaan zy door hun grootgetal, zy helpen malkander, zy verdedigen zig onderling; de grootsten byten 't spits af, zy zetten zig in een kring, wél geslooten tegen malkanderen, en zy plaatsen de kleinsten in 't midden: de huisvarkens verdedigen zig ook op dezelfde wyze, en men heeft geene honden noodig om hen te bewaaren; maar dewyl zy onleerzaam en hard zyn, zo kan een vaardig en sterk man niet meer dan vyftig bestieren. In den herfst en in den winter leidt men hen in de bosschen, alwaar overvloed van wilde vrugten is; des zomers laat men hen in vogtige en moerassige plaatsen loopen, alwaar zy eene menigte van wormen en wortels vinden; en in de lente jaagt men hen op onbeteelde landen; men laat hen tweemaal's daags uitgaan, van de maand maart af tot in de maand october toe; men laat hen 's morgens, zodra de dauw opgetrokken is, tot tien uuren; des agtermiddags van twee uuren tot 's avonds, weiden; des winters leidt men hen maar eenmaal daags, by mooi weder, in 't veld; de dauw, de sneeuw, en de regen, zyn hun hinderlyk: als 'er een onweder, of zelfs een zeer overvloedige regen, opkomt, is het vry gemeen hen, den een na den anderen, de troep te zien verlaaten, en met vollen ren, en onder een geduurig geschreeuw, tot voor de deur van hun hok te zien loopen; de jongsten schreeuwen het hardst, en het meest; dit schreeuwen is verschillende van hun gewoon geknor; het is een geschreeuw van smert, gelyk aan de eerste schreeuwen, die zy voortbrengen, wanneer men hen bindt om hen te keelen: het mannetje schreeuwt minder dan het wyfje; het gebeurt zelden dat men het wild zwyn hoort schreeuwen, ten zy het vegt en door een ander gekwetst wordt; de wilde zog schreeuwt meer, en wanneer zy schielyk verrast en verschrikt worden, blaazen zy met zo veel geweld, dat men hen op een grooten afstand hoort.

Schoon deze dieren zeer gulzig zyn, tasten zy de andere dieren niet aan, noch verslinden dezelve, gelyk de wolven: zy eeten egter zomtyds bedorven vleesch; men heeft wilde zwynen paardenvleesch zien eeten, en wy hebben in hunne maagen vel van een jong geitje, en vogel-pooten, gevonden; maar het is meer nood dan natuurlyke trek, die hen tot zulk voedzel bepaalt: ondertusschen kan men hen niet vryspreeken dat zy niet greetig zyn naar bloed en bloedig versch vleesch, dewyl zy hunne eigen jongen eeten, en zelfs kinderen in de wieg aanranden: zodra

dra zy iets fappig, vogtig, vet, of olyagtig, vinden, likken zy het, en voleindigen weldra met het door te zwelgen: ik heb verfcheidenmaalen eene geheele troep dezer dieren, op hunne terugkomft uit het veld, zien ftilftaan rondom een hoop vette klei, die onlangs uitgebaggerd was: allen likten zy die aarde of modder, die maar weinig olyagtig was, en zommigen floegen zelfs eene vry groote hoeveelheid binnen; hunne gulzigheid is, gelyk men ziet, zo plomp en grof, als hunne geaartheid ruw en dom is; zy hebben geene zeer onderfcheidene gewaarwordingen, de biggen kennen nauwelyks haare moeders, of zyn ten minften zeer onderworpen om zig te vergiffen, en om de eerfte zog aan te vatten, die haar haare prammen wil laaten vaten: de vrees en de noodzaaklykheid geeven waarfchynlyk wat meer gevoel en natuurlyke ingeeving aan de wilde varkens; het fchynt dat de jongen getrouwelyk gehegt zyn aan hunne moeder, die ook oplettender op hunne behoeftens fchynt te wezen dan de tamme zog is. In den bronstyd zoekt het mannetje het wyfje op, en volgt het; het blyft doorgaands dertig dagen by haar in de digtfte, de eenzaamfte, en de afgelegenfte, boffchen: het is dan wilder dan ooit, en het wordt zelfs woedend als een ander mannetje zyn plaats wil inneemen; zy vegten, zy kwetzen, ja dooden zomtyds, malkanderen: wat de wilde zog betreft, zy wordt niet woedende dan wanneer men haare jongen aantaft, en in 't algemeen, in bykans alle wilde dieren, wordt het mannetje woefter, terwyl het zoekt te koppelen, en het wyfje nadat het geworpen heeft.

Men maakt op het wilde zwyn eene openlyke jagt met honden, of men doodt het by verraffing in de maanefchyn: gelyk het niet dan langzaam vlugt, gelyk het eenen zeer fterken reuk agter zig laat, gelyk het zig tegen de honden verdedigt, en dezelve altoos gevaarlyk kwetft, moet men 'er met geene goede jagt-honden, die voor de herten jagt bekwaam zyn, op jaagen; die jagt zou hunnen reuk verftompen, en hen gewennen om langzaam te loopen: bulhonden, die men wat geoeffend heeft, zyn goed genoeg voor de wilde zwynen jagt. Men moet niet dan de ouden aantaften; men kent hen ligtelyk aan hunne fpooren: een jong zwyn van drie jaar is moeijelyk te jaagen, omdat het, zonder te blyven ftaan, eenen grooten weg aflegt; daar een oud zwyn niet verre loopt, dikwils ftand houdt, en onvervaard voor de honden zig tegen dezelven verzet; overdag houdt het zig doorgaands fchuil in zyn hol, in het digft en diepft der boffchen gemaakt; des nagts gaat het uit om voedzel te zoeken: wanneer, in den zomer, het koren ryp is, wordt het ligft betrapt in de landerijen, die met tarwe of haver beflagen zyn, als welken het dikwils bezoekt: gevangen en gedood zynde draagen de jaagers zorg om terftond de ballen af te fnyden, als welker reuk zo fterk en doordringend is, dat, dit verzuimd zynde, in vyf of zes uuren, al het vleefch daar van aangeftooken en doortrokken zou zyn: van een oud wild zwyn is de kop en een gedeelte van den hals alleen goed om te eeten; terwyl het vleefch der jongen, die niet meer dan een jaar oud zyn, lekker en fyn van fmaak is: het vleefch van een ouden wilden of tammen beer is nog flegter dan dat van de zog, 't zy wild of tam: het is door fnyden en meften alleen, dat zy goed voedzel worden kunnen; de Ouden (a) hadden voor een gewoonte de jonge wilde zwynen, die zy van de moer konden afkrygen, te fnyden, en hen dan weder in de boffchen te laaten loopen: de-

(a) Aristoteles, *Hiftoriæ Animal. Lib. VI. Cap.* 28.

ze gesneden wilde zwynen groeiden veel sterker dan de andere, en hun vleesch was beter dan dat der tamme varkens.

Zy, die zig eenigen tyd op het land onthouden hebben, weeten wel, dat 'er veel voordeel op de zwynen zit; het vleesch is even hoog, of hooger van prys als rundvleesch, het vet wordt zomtyds twee of driemaal duurder verkogt, het bloed, de ingewanden, de pooten, de tong, alles is goed tot spyzen: de mest der zwynen is koeler dan die van andere dieren, en kan dus alleen in heete en drooge gronden gebruikt worden: het vet der ingewanden, de reuzel, die zeer van 't ander vet verschilt, wordt tot welriekende smeeringen en andere einden gebruikt: van de huid vervaardigt men zeeven, en de borstels worden tot verfkwasten, schnijers, en boenderwerk gebezigd; het varkenvleesch vat veel beter zout en salpeter, en is, gezouten, veel duurzaamer dan eenig ander vleesch.

Deze soort van dieren, schoon in eene zeer groote menigte, door Europa, Asia, en Afrika, verspreid, wierdt in de nieuwe wereld niet gevonden, doch nadat de Spanjaarden zwarte varkens op het vaste land van dat wereld-deel overgevoerd, en op meest alle de groote eilanden van Amerika gebragt, hebben, zyn zy daar sterk vermenigvuldigd, en op veele plaatsen wild geworden: zy gelyken naar onze Europische wilde zwynen; zy zyn evenwel korter van lyf, breeder van kop, en dikker van huid, (*a*) dan de tamme varkens, die in heete landen allen zwart zyn, gelyk de wilde zwynen.

Uit een van die belagchelyke vooroordeelen, welken het bygeloof alleen in stand kan doen blyven, onthouden zig de Mahometaanen van dit nuttig dier, zy maaken zig diets, dat het onrein is, en zy durven het daarom niet aanraaken noch 'er van eeten: de Chineesen integendeel houden veel van het varkens-vleesch, en kweeken daar talryke kudden van aan, het is hun gewoon voedzel, en het verbod van dat vleesch in de Mahometaansche wet, is, zegt men, een der grootste hinderpaalen om dezelve in China te ontvangen.

Die Chineesche varkens, die van dezelfde soort zyn als die van Siam en Indië, verschillen weinig van de Europische (*b*), zy vallen wat kleiner, en staan laager op de pooten, zy zyn in Europa nu wél bekend, en worden van eenigen aangevokt, dewyl zy blanker en lekkerder vleesch uitleveren, zy vermengen zig met de varkens van 't gemeen geslagt, en zy teelen met dezelve voort: de Negers hoeden veele zwynen, en schoon men 'er weinig onder de Mooren, en in alle de landen door Mahometaanen bewoond, aantreft, worden de wilde zwynen in Asia en Afrika egter in zo groot eene menigte als in Europa gevonden.

Deze dieren kunnen derhalven in allerhande lugtstreeken aarten; het schynt alleenlyk, dat het wild zwyn in koude landen een huisdier geworden zynde meer ontaard is dan in heete landen; een trap van warmte te meer is ook genoeg om hunne kleur te veranderen; in de Noordelykste Provintiën van Frankryk, en zelfs in Vivarais, zyn zy doorgaands wit, terwyl zy in de Provintie van Dauphiné, die daar zeer digt aan grenst, alle zwart zyn: die van Languedoc, van Provence, van Spanje, van Italie, van de Indiën, van China, en van Amerika, zyn ook van dezelfde kleur; het varken van Siam gelykt meer dan het Fransche varken

(*a*) *Histoire générale des Antilles, par le Pere* DU TERTRE, Paris 1667. *Tom. II.* pag. 295.
(*b*) Zie hier agter de beschryving van 't Varken.

naar het wild zwyn: een der merkbaarſte kenteekenen van verbaſtering is in den vorm te beſpeuren; naarmaate deze dieren meer verbaſterd, of, wilt gy liever, naarmaate zy door de opvoeding en door den ſtaat van huiſſelykheid tammer geworden en meer verzagt zyn, vindt men de ooren buigzaamer, ſlapper, en meer hangende; en inderdaad het tamme varken heeft veel minder ſtyve, veel langer, en meer geboogen, ooren dan het wild zwyn, hetwelk men als het oorſpronkelyk modél van het ras moet beſchouwen.

BESCHRYVING VAN HET VARKEN.

Het wild zwyn, het varken van Siam, en het gewoone varken zyn drie rassen van dezelfde soort, want alle deze dieren vermengen zig in de koppeling, en hun voortbrengzel is vrugtbaar: hoe meer men dezelve, zo ten aanzien van het inwendige als uitwendige beschouwt, hoe meer men overtuigd wordt, dat zy malkanderen in alle de kentekenen van de soort, die zy gemeen hebben, gelyk zyn; men vindt tusschen hen niet dan geringe verschillen, welke deze drie rassen onderscheiden; de wilde zwynen behooren tot het oorspronkelyk ras dat de andere heeft voortgebragt: schoon die dieren wild zyn, moet egter derzelver historie en beschryving niet van de historie en de beschryving van de gewoone varkens en van die van Siam, dat huisdieren zyn, afgescheiden worden: het is om deze reden dat wy verpligt zyn in dit artikel van het ontwerp der verdeeling van de viervoetige dieren, in huisdieren, wilde dieren, enz, af te gaan, om dat het noodzaakelyk is hier een wild dier te beschryven, terwyl wy van de huisdieren handelen: zo waar is het dat alle willekeurige verdeelingen, hoe eenvoudig ook, niet volmaakt overeenkomstig met de Natuur kunnen zyn.

Het wild zwyn (*Pl. XIV*), dat van het oorspongelyk ras is, van hetwelk de overige rassen zyn afgestamd, draagt de kentekenen van de soort zonder eenige verandering; het varken van Siam (*Pl. XV*) en het gewoone varken (*Pl. XVI*) integendeel eenige veranderingen in hunnen staat van tamheid ondergaan hebbende, schynt het dat de beschryving van deze drie rassen van dieren in ons werk onder die der wilde dieren, op den naam van het zwyn, moest gevonden worden: maar gelyk wy ons hebben voorgesteld met die dieren te beginnen, welke wy het grootst belang hebben te kennen, omdat zy ons het nuttigst zyn, en gelyk het om die reden is, dat wy de viervoetige dieren in huisdieren, wilde dieren, en vreemde dieren, verdeeld hebben, moeten wy de wilde zwynen tot de gewoone varkens brengen, omdat wy meer nut van de laatst- dan van de eerst-genoemden trekken: om die zelfde reden schynt het gevoegelyk de soort, welke de drie rassen van wilde zwynen, van gewoone varkens en van siamsche varkens gemeen hebben, door de benaaming van varken, en niet door die van wild zwyn uit te drukken: dit zal zelfs geene nieuwheid in taal veroorzaaken, want in Bourgogne geeven de landlieden dikwils aan het wild zwyn den naam van zwynvarken, het geen wild varken beteekent, volgens de Italiaansche etymologie van het woord wild zwyn (*a*); wy zullen dus in het vervolg van dit werk onder den naam van varken alle de rassen van deszelfs soort betrekken, en die benaaming zal het ons gemakkelyk maaken dezelve allen met één woord aan te duiden, wanneer wy de soort der varkens met andere soorten van dieren vergelyken zullen.

Het varken is in den rang der dieren met gespleeten hoeven geplaatst geworden, omdat hetzelve niet meer dan twee vingers aan yderen voet heeft die den

(*a*) In 't Latyn betekent de benaaming van *sus agrestis* hetzelfde als die van *Aper.*

De Seve del. C. L. F. sc.

LE SANGLIER.

Buvée, l'Americquain del. C.T.T. fc.

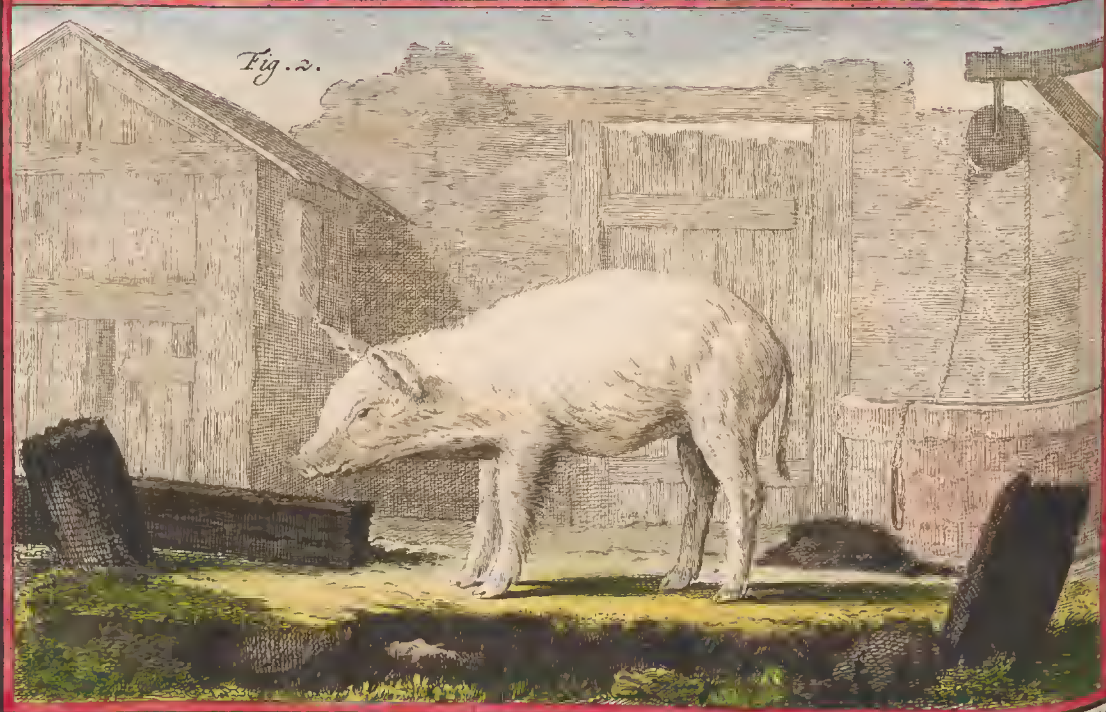
LE COCHON DE SIAM.

De Seve del. C.F.F. sc.

LE VERRAT.

De Seve del. C.F.F.f.

LE COCHON DE LAIT.

grond raaken, dewyl de laatste regel van alle de vingeren met eene zelstandigheid van hoorn omringd is, en omdat, zo men de voeten van het varken niet dan uitwendig beschouwt, zy zeer veel naar die van den stier, van den ram, van den bok, enz, gelyken; maar zodra men het vel heeft weggenomen vindt men dezelve zeer verschillende, want daar zyn vier beenderen in de voorhand en in den voorvoet, en vier vingers, waarvan elk uit drie welgevormde regelen bestaat: de twee middelste vingers zyn langer dan de andere, en hebben elk eenen hoef die den grond raakt: de beide anderen zyn veel korter, en derzelver laatste regel is met eenen hoorn bekleed, gelyk aan dien der hoeven, maar dezelve is hooger, en ter steede geplaatst, alwaar de spoorgezwellen der dieren van de soort van den stier, van den ram, van den bok, enz, zitten; ik heb in de beschryving van den stier, in 't IV Deel, pag. 259, melding gemaakt van twee beenderen die onder de spoorgezwellen liggen, maar ik heb 'er drie onder de spoorgezwellen van het hert gevonden, en het schynt dat zy betrekking hadden tot de drie regelen der vingeren: men kan dus zeggen dat verscheiden herkauwende dieren, met gespleeten hoeven, vier vingers hebben gelyk het varken, schoon twee derzelven onvolmaakter zyn dan de beide anderen; maar het varken heeft twee beenderen in de voorhand, één in den voorvoet, en drie in de agterhand en in den agtervoet meêr dan die dieren; het heeft daarenboven nog het knitbeen meer; de ellepyp is ook beter gevormd dan in den stier, in den ram, in den bok, in het hert, enz; de pooten van het varken verschillen ook zo veel van die der genoemde dieren door de uiterlyke gedaante als door het inwendig maakzel; de hiel, die men gemeenlyk de waade noemt, is in het varken veel laager geplaatst, omdat hetzelve de beenderen van de agterhand en van den agtervoet, naar evenredigheid, veel korter heeft, dan de pypen van den stier, van den ram, van den bok, enz.

Het varken verschilt ook van die dieren daarin dat het geene hoornen heeft, en dat hetzelve geene snytanden in het bovenkaakbeen; noch hondstanden in de beide kaakbeenderen ontbreeken; dat het slegts eene maag heeft, want de verlenging in de gedaante van munnikskap, welke men aan het eind van den grooten blinden zak vindt, kan niet voor ééne tweede maag worden aangezien; dat deszelfs ingewandsbuis veel korter is, en dat het twee ribben en ten minsten zes uijers meer heeft: men zal een groot getal andere wezendlyke verschillen in de byzonderheden der beschryving van dit dier vinden, maar men zal daar ook zonderlinge gelykenissen in vinden, als, by voorbeeld, de omwentelingen van den kronkeldarm rondom zyn middelpunt, de lengte en dunte van de roede, enz.

De varkens zyn met lange borstels bedekt, die regt en buigzaam zyn, derzelver hardheid is grooter dan die van het hair of van de wol, derzelver zelfstandigheid is kraakbeenagtig, en zelfs overeenkomstig met die van hoorn; zy verdeelen zig aan haar eind in verscheiden draadjes, die zomtyds zeven of agt, en zomtyds meer, in getale zyn, en die tot zes of agt lynen lengte hebben; als men deze draadjes van den anderen verwyderd kan men yderen borstel van het een tot het ander eind opsplyten: de dikste en langste borstels maaken eene soort van manen op de kruin van het hoofd, langs den hals, op den schoft en het lighaam tot aan het kruis: de wilde zwynen hebben tusschen de borstels eene soort van hair dat veel korter, zeer buigzaam, en van eene geelagtige, aschgraauwe, of zwartagtige kleur is, op verschillende deelen des lighaams van het dier, of naar deszelfs ver-

ſchillende onderdommen: dit hair is zagt, en tennaaſtenby als wol gekruld; het ontbreekt ten eenemaal aan de gewoone varkens en aan de varkens van Siam; de borſtels zyn wit, vuil wit, geelagtig, vaal, bruin, en zwart van kleur.

Het jong wild zwyn (*Pl. XVII, fig.* 1), heeft kleuren die het in het vervolg verlieſt, dit noemt men de *levrey*; dezelve is op de vrugt (*D, Pl. XXI*) geteekend, zodra dezelve begint hair te krygen: die levrey maakt banden die zig over de lengte van het geheel lighaam, van den kop tot den ſtaart, uitſtrekken; die banden zyn beurtelings van eene ligt vaale, en van eene uit vaal en bruin gemengde, kleur; die, welke over den ſchoft gaat, en die zig langs den geheelen rug uitſtrekt, is zwartagtig: op de overige deelen des lighaams is het dier van eene kleur, die uit wit vaal en bruin is ſaamgeſteld.

Wanneer de jonge wilde zwynen de levrey hebben afgelegd, is de kop gemeenlyk van eene gryze kleur, met ros en zwart gemengd: de langſte borſtels zyn op den hals geplaatſt, en hebben omtrent vier duimen lengte; het grootſt gedeelte van ydere borſtel is zwart, boven het zwart is dezelve grys, en nog hooger ros van kleur, welke laatſte zig tot het eind van de borſtel uitſtrekt, die drie kleuren vertoonen zig zelfs wanneer de borſtels tegen malkanderen geplaatſt zyn: het lighaam is van eene vaale kleur met bruine of zwarte vlakken, om dat ydere borſtel gedeeltelyk vaal en gedeeltelyk zwart is; de ſtaart heeft eene vaale kleur, behalven aan het eind, dat zwart is; deze is ook de kleur, die de pooten van onderen hebben.

Een wild zwyn dat tweehonderd zeven en-vyftig ponden woog, en welks lengte, in eene regte lyn gemeeten van den ſchrobber tot aan het begin van den ſtaart, van vyf voeten en agt duimen was, en welks omtrek, op het midden van het lighaam ter dikſte plaats gemeeten, van vier voeten twee duimen was, hadt den ſnuit en de ooren zwart, en het overig van den kop van eene kleur, die uit wit, geel, en op zommige plaatſen met zwart, gemengd was; de keel was rosagtig; daar waren op den rug borſtels van drie en een halven duim lengte, en derzelver kleur was zwart op de lengte van twee duimen van den wortel af, wat hooger waren zy vuil wit, en aan het eind, ter lengte van byna een halven duim, roodagtig bruin van kleur: die borſtels lagen agter over, en bedekten malkanderen op zodanig eene wyze dat men niet dan de bruine kleur van derzelver einden zag: de borſtels van de zyden des lighaams en van den buik hadden ſlegts omtrent drie duimen lengte, en derzelver kleuren waren dezelfde als die der borſtelen van den rug; maar ſchoon zy ook agter over lagen, vertoonde zig derzelver wit zo wel als het bruin, omdat zy yler en minder digt tegen elkanderen ſtonden, dan die van den rug: de borſtels der okſelen en liezen hadden eene rosagtige kleur; die van den buik, van de binnenzyde der dijen, en van den balzak, waren niet zeer digt geplaatſt, en ſcheenen ook van eene rosagtige kleur te zyn; ondertuſſchen waren de meeſte wit, en derzelver punt ſlegts rosagtig; de overigen waren gedeeltelyk zwart, wit en ros; de kop, het eind van den ſtaart, en het onderſt der pooten; hadt eene zwarte kleur: de borſtels van de punt van den ſtaart eener wilde zog waren tot zeven duimen lang (*a*).

(*a*) Wanneer men een dier in de byzonderheden van alle deszelfs deelen wil beſchryven, hetzelve zo wel inwendig als uitwendig, op verſchillende tyden, en in de beide kunnen, be-

Een Siamſch varken welks lengte, in eene regte lyn gemeeten van den ſchrobber af tot aan het begin van den ſtaart, drie voeten agt duimen en een halven bedroeg, hadt langs den geheelen hals en rug borſtels, die zes duimen lang waren; de lengte van die van den kop en van de billen was ſlegts van twee of drie duimen; de lippen, de zyden van het hoofd, het onderſt van den hals, de borſt, de buik, de binnenſte zyde der pooten, enz, waren weinig met hairen voorzien, en geheel naakt op zommige plaatzen: alle de borſtels hadden eene zwarte kleur; maar men vondt 'er witte tuſſchen de oogen, en geelagtige, gelyk die van de meeſte tamme varkens, op de lippen, aan het eind van den ſtaart en op de voeten; men hadt reden om te gelooven dat deze geelagtige kleur veroorzaakt was door de vermenging van het tam varken in de koppeling, welke dit individu hadt voortgebragt, want ik heb een ander ontleed dat noch geel noch wit hadt: het Siamſch varken draagt geene levrey, het wordt met zyne zwarte kleur geboren, die altoos dezelfde blyft.

De meeſte huis-of tamme-varkens hebben by hunne geboorte eene witte kleur, die in het vervolg niet verandert dan daarin dat de borſtels aan hun eind eene geelagtige tint aanneemen, die donkerer ſchynt dan zy natuurlyk is, omdat het dier zig dikwyls in de ſtof en in vuiligheid wentelt: gelyk de borſtels op malkanderen liggen blyft daar niets dan derzelver geelagtig eind bloot, en dit is de reden waarom die varkens meer van eene geelagtige dan van eene witte kleur ſchynen te hebben: daar zyn ook veelen die bruin, of zwart, of met die kleuren gevlakt zyn, welke zy dan by hunne geboorte medebrengen; de langſte borſtels der tamme varkens zyn van vier tot vyf duimen, het eind van den ſnoet, de zyden des hoofds, de omtrek der ooren, de keel, de buik, de ſtomp van den ſtaart, enz; hebben zeer weinig borſtels en zyn byna naakt.

Het voorſt gedeelte van den ſnoet van het varken, dat gemeenlyk den naam van ſchrobber draagt, wordt door een plat en rond kraakbeen gemaakt, hetwelk in het midden een klein beentje bevat, waarvan in het vervolg zal geſprooken worden; dat kraakbeen is door de beide openingen der neusgaten doorboord, en voor het uiteind des bovenſten kaakbeens geplaatſt, het ſteekt aan de kanten, en vooral van boven, buiten het vel uit, dat het eind van dat kaakbeen overdekt; zodat de

ſchouwen, de toevallige verſcheidenheden en de ſtandvaſtige kentekenen der individu's van eene zelfde ſoort onderſcheiden, moet men voorwerpen hebben, in zulk eenen getale, als ik my niet dan in eenen langen tyd en met moeite zoude hebben kunnen bezorgen voor de beſchryving der wilde dieren, indien myn Hr. de Marquis DE COURTANVAUX de goedheid niet gehad hadt zynen Jagermeeſter van het Graafſchap *de Tonerre* bevel te geeven, van my alle de wilde beeſten te bezorgen welke ik noodig zoude hebben; dit voordeel heeft my in ſtaat geſteld alle de waarneemingen, die tot het ontwerp van myne beſchryvingen betrekking hebben, op wilde dieren te doen: ik ben deze openlyke erkentenis myner dankbaarheid verſchuldigd, voor het belang, dat voorgemelde Marquis de COURTANVAUX in mynen arbeid genomen heeſt. Nog andere perſoonen hebben toegebragt om my die ſoort van hulpmiddelen te bezorgen; ik zoude by voorbeeld in de dringendſte omſtandigheden geen wild zwyn gehad hebben, terwyl ik de beſchryving van het varken opmaakte, indien myn Hr. de Baron D'ANSTRUDE, die onze nabuur in Bourgogne is, geen middel gevonden hadt om 'er my zo veelen te bezorgen als om welke ik verleegen was, en zelfs de goedheid gehad van in de boſſchen zyner Baronny D'ANSTRUDE zwynen van verſchillenden ouderdom, en wilde zoggen, die meer of min in haaren dragt gevorderd waren, uit te kiezen en met zyne eigene hand te dooden, om my in ſtaat te ſtellen eene volkomene beſchryving van dezelve te geeven.

omtrek van den fchrobber op een groot varken gemeeten, van negen duimen zeven lynen was; het kraakbeen verhefte zig tien lynen boven het vel van het neusbeen, en het eind van den fnoet hadt, by den fchrobber gemeeten, flegts agt duimen negen lynen omtreks: het eind van het onderft kaakbeen is onder dat van het bovenft, agter het onderft gedeelte van den fchrobber, geplaatft.

Het varken heeft den kop lang, het eind van den fnoet dun, naar evenredigheid der dikte van den kop, en het agterft gedeelte van het bekeneel zeer verheven; de oogen klein, de ooren breed, den hals dik en kort, het lighaam dik, het kruis ingevallen, den ftaart dun en van middelbaare lengte, en de pooten kort en regt, vooral de voorpooten.

Het wild zwyn heeft den kop langer, het onderft gedeelte des neusbeens meer geboogen, en de flagtanden grooter en fnydender dan de andere varkens; de ftaart is kort en regt: het Siamfch varken heeft den kop langer, den fnoet dikker, de oogen minder klein, de ooren minder groot, den hals en de voorpooten korter, de voeten dikker, en den ftaart langer dan het tam varken, en zonder eenige bogt; het voorhoofd is verheven en de rug uitgehold, ten naaftenby gelyk in het wild zwyn: het tam varken heeft de ooren naar voren gerigt, en niet naar boven, gelyk die van het Siamfch varken en van het wild zwyn; dat verfchil is reeds zeer duidelyk tuffchen den jongen beer (*Pl. XVII, fig.* 1) en het jong varkentje, dat de moer nog zoogt, en dat men gemeenlyk fpeenvarken noemt (*fig.* 2); op dien ouderdom fchynt de kop minder groot, het lighaam minder dik, en de ftaart is langer in het tam varken, dan in het varken van Siam en het wild zwyn; maar hy is aan zyn begin nog niet omgekruld in het fpeenvarken voor dat het omtrent zes weeken oud is, op dien ouderdom tennaaftenby buigt dezelve zig onmiddelyk na zyne komft uit het lighaam naar boven; hy maakt gemeenlyk een kleinen boog naar de linker of naar de regter zyde gerigt, hy verlengt zig naar om laag, en maakt nog eenige kleine bogten langs het overige zyner lengte; het tam varken heeft het lighaam langer dan het zwyn en het varken van Siam: onder de tamme varkens, hebben de mannetjes, die niet gefneeden zyn, en welke men beeren noemt, den kop langer en het beneden deel des voorhoofds minder ingedrukt, dan die welke gefneeden zyn geworden; deze zyn de aanmerkelykfte verfchillen, welke men tuffchen de drie raffen van varkens vindt, waarvan hier gefprooken wordt: men zal in de volgende tafelen de omftandige opgave vinden van de evenredigheden des lighaams van die dieren, met malkanderen vergeleeken, en men zal van derzelver gedaante kunnen oordeelen door de *Pl. XIV, XV, en XVI*, waarop zy ftaan afgebeeld.

De groote kop en de lange en dikke fnoet van het varken geeven hetzelve eene houding van verftandeloosheid, welke de rigting der ooren nog duidelyker maakt in het tam varken, dat dezelve voorover laat vallen, dan in het varken van Siam en in het wild zwyn, die ze regt op houden: de oogen zyn zo klein en het aangezigt zo ontbloot van trekken, dat hetzelve geene uitdrukking zoude maaken, indien 'er uit den mond aan de zyden geene flagtanden te voorfchyn kwamen; zy doen de bovenlip opklimmen door zig naar boven te krommen, en fchynen een teken te zyn van de woeftheid van het varken, gelyk zy ook de vreeslykfte wapens zyn, die het in zyne woede kan gebruiken: het lighaam is even kwalyk gemaakt als het wezen dom gelykt; de hals is zo dik, en zo kort, dat de kop byna aan de

fchou-

ſchouderen raakt; dit dier houdt hem altoos zeer laag, en op zulk eene wyze, dat hetzelve zyn borſtſtuk niet vertoont: de voorpooten hebben zo weinig hoogte, dat het varken genoodzaakt ſchynt den kop laag te houden om op zyne pooten te ſteunen, en dat zyn geheel lighaam ſchynt voorover te zullen vallen: dit dier vertoont ook niet de minſte lugtigheid in zyne beweegingen; daar is geene buigzaamheid in zyne pooten, naauwlyks kromt het dezelve om ze voort te zetten, en zyn gang is nooit vaardig zonder gedwongen te zyn: het varken heeft, in zyne grootſte woede, een dof gelaat en eene ſtyve houding, het ſtoot, het boort, en verſcheurt met zyne ſlagtanden; maar altoos zonder behendigheid en zonder vaardigheid, zonder den kop te kunnen opbeuren, en zonder zig zo gemakkelyk te kunnen draaien en vouwen als de meeſte andere dieren.

AFMEETINGEN VAN HET WILD-ZWYN, VAN HET SIAMSCH, EN VAN HET TAM VARKEN.	HET WILD-ZWYN. *Pl. XIV.*			HET VARKEN VAN SIAM. *Pl. XV.*			DE BEER. *Pl. XVI.*		
	voeten,	duimen,	lynen.	voeten,	duimen,	lynen.	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het geheele lighaam in eene regte lyn gemeeten van den ſchrobber tot aan den aars	5.	9.	0.	3.	8.	6.	4.	7.	0.
Hoogte van het voorſte ſtel.	2.	3.	6.	1.	9.	6.	2.	3.	4.
Hoogte van het agterſte ſtel.	2.	6.	3.	1.	9.	0.	2.	5.	8.
Lengte van den kop van den ſchrobber tot tuſſchen beide ooren	1.	4.	0.	0.	11.	0.	1.	1.	0.
Omtrek van het eind van den ſnoet op den ſchrobber gemeeten	0.	9.	0.	0.	6.	6.	0.	8.	0.
Omtrek van den ſnoet agter den ſchrobber, op de dunſte plaats, gemeeten. .	0.	7.	6.	0.	6.	0.	0.	7.	0.
Omtrek op de hoeken van den bek gemeeten	1.	3.	6.	1.	0.	8.	1.	1.	2.
Omtrek onder de oogen gemeeten.	2.	0.	0.	1.	6.	0.	1.	2.	0.
Omtrek van den bek van de eene ſplyting der lippen tot aan de andere	1.	1.	0.	0.	10.	0.	1.	0.	0.
Afſtand tuſſchen beide de neusgaten . . .	0.	1.	0.	0.	0.	8½.	0.	0.	10.
Afſtand tuſſchen den ſchrobber en den voorſten hoek van het oog	0.	10.	6.	0.	6.	6.	0.	9.	6.
Afſtand tuſſchen den agterſten hoek en het oor .	0.	3.	0.	0.	2.	0.	0.	2.	0.
Lengte van het oog van den eenen hoek tot den anderen	0.	1.	3.	0.	1.	1.	0.	0.	11

AFMEETINGEN van het Wild-Zwyn, van het Siamsch, en van het tam Varken.	Het Wild-zwyn. Pl. XIV.			Het Varken van Siam. Pl. XV.			De Beer. Pl. XVI.		
	voeten,	duimen,	lynen.	voeten,	duimen,	lynen.	voeten,	duimen,	lynen.
Opening van het oog.	0.	0.	6.	0.	0.	5.	0.	0.	4.
Afstand tusschen de voorste hoeken der oogen, volgens de kromte des neusbeens gemeeten . . .	0.	5.	0.	0.	3.	0.	0.	4.	3.
Diezelfde afstand in eene regte lyn gemeeten . . .	0.	4.	0.	0.	2.	9.	0.	3.	6.
Omtrek van den kop tusschen de oogen en de ooren gemeeten	2.	6.	0.	1.	9.	6.	2.	1.	0.
Lengte der ooren	0.	5.	0.	0.	4.	0.	0.	6.	0.
Breedte van derzelver basis, op de uitwendige kromte gemeeten	0.	5.	0.	0.	4.	0.	0.	5.	6.
Afstand tusschen de beide ooren om laag gemeeten. . .	0.	4.	6.	0.	2.	10.	0.	4.	6.
Lengte van den hals . . .	0.	6.	0.	0.	3.	0.	0.	6.	0.
Omtrek agter de ooren gemeeten . .	2.	7.	0.	1.	11.	0.	2.	3.	0.
Omtrek voor de schouders.	3.	1.	0.	2.	3.	0.	2.	9.	0.
Omtrek van het lighaam agter de voorpooten gemeeten	3.	6.	6.	2.	10.	0.	3.	6.	0.
Omtrek op de dikste plaats.	4.	1.	0.	3.	0.	8.	3.	9.	0.
Omtrek voor de agterpooten.	3.	3.	0.	2.	7.	8.	3.	0.	0.
Hoogte van het onderst van den buik tusschen de buikzyden	1.	7.	3.	0.	9.	0.	1.	2.	6.
Dezelfde hoogte onder de borst	1.	3.	4.	0.	7.	8.	1.	1.	0.
Lengte van den stomp van den staart . .	0.	10.	4.	0.	10.	0.	1.	1.	0.
Omtrek van den staart by het begin van den stomp . . .	0.	4.	3.	0.	2.	6.	0.	3.	3.
Lengte van den voorarm van den elleboog tot aan den voor-of boven-voet	0.	9.	6.	0.	6.	10.	0.	9.	0.
Omtrek op de dikste plaats.	1.	0.	6.	0.	9.	0.	1.	0.	0.
Breedte van den voorarm by den elleboog	0.	5.	6.	0.	4.	0.	0.	5.	0.
Dikte ter zelfde plaats . . .	0.	3.	0.	0.	1.	10.	0.	2.	4.
Omtrek van den voorvoet . .	0.	6.	8.	0.	5.	8.	0.	7.	0.
Omtrek van den agtervoet aan de voorpooten	0.	6.	0.	0.	5.	0.	0.	6.	0.
Lengte van den voorvoet tot aan het eind der hoeven.	0.	7.	0.	0.	6.	6.	0.	7.	0.

AFMEETINGEN van het Wild-Zwyn, van het Siamsch en van het tam Varken.	Het Wild-Zwyn. Pl. XIV.			Het Varken van Siam. Pl. XV.			De Beer. Pl. XVI.		
	voeten,	duimen,	lynen.	voeten,	duimen,	lynen.	voeten,	lynen,	duimen.
Lengte van het been van de knie tot aan de hiel . . .	0.	10.	4.	0.	9.	6.	0.	11.	0.
Omtrek digt by den buik.	1.	8.	0.	0.	10.	4.	1.	4.	6.
Breedte ter plaatſe van de hiel	0.	3.	0.	0.	2.	8.	0.	3.	2.
Omtrek van den agtervoet in de agterpooten	0.	6.	0.	0.	6.	0.	0.	6.	0.
Lengte van de hiel tot aan het eind der hoeven . . .	1.	0.	0.	0.	8.	6.	0.	11.	0.
Lengte der ſpoorgezwellen.	0.	1.	3.	0.	1.	0.	0.	1.	2.
Hoogte der hoeven . . .	0.	2.	2.	1.	5.	0.	0.	1.	6.
Lengte van het voorſt gedeelte van de hoef tot aan de agterzyde van den hoorn in de voorpooten	0.	2.	3.	0.	1.	7.	0.	1.	10.
Lengte in de agterpooten . . .	0.	2.	0.	0.	1.	10.	0.	1.	8.
Lengte van het voorſt gedeelte van den hoef tot aan het agterſt van den voet	0.	2.	8.	0.	1.	11.	0.	2.	2.
Breedte der beide hoeven aan de voorpooten te ſamen gemeeten	0.	2.	3.	0.	1.	8.	0.	1.	10.
Breedte in de agterpooten . . .	0.	2.	0.	0.	1.	10.	0.	1.	8.
Afſtand tuſſchen de beide hoeven	0.	0.	7.	0.	0.	5.	0.	0.	6.
Omtrek der beide hoeven te ſamen genoomen, en op de voorpooten gemeeten . . .	0.	7.	0.	0.	5.	8.	0.	6	6.
Omtrek op de agterpooten.	0.	7.	0.	0.	5.	8.	0.	6.	0.
Omtrek van de kroon in de voorpooten	0.	6.	6.	0.	5.	6.	0.	6.	0.
Omtrek in de agterpooten . .	0.	5.	6.	0.	4.	10.	0.	5.	4.

De beſchryving der inwendige weeke deelen van de varkens der drie raſſen is voornamelyk naar die van het wild zwyn en het Siamſch varken (*a*) gemaakt,

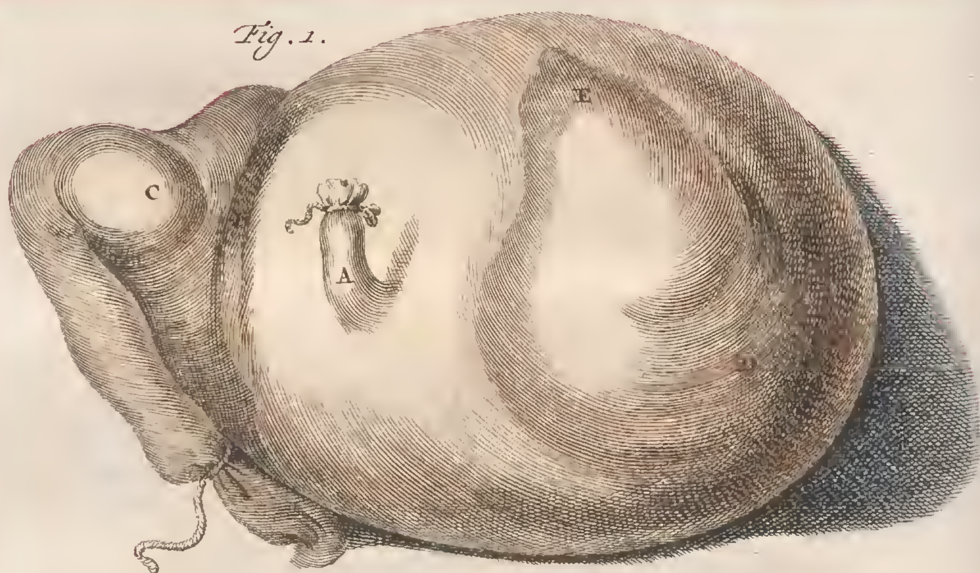
(*a*) De varkens van Siam zyn niet zeldzaam in Frankryk en in Holland, maar de meeſte lieden, die 'er hebben, beſchouwen hen als eene ſoort van zeldzaamheden, en willen zig niet ontdoen van dezulken, die in den ouderdom zyn van voort te teelen; het was ten minſten niet gemakkelyk 'er in Bourgogne te vinden, alwaar ik dit dier ontleed heb, om het met het wild zwyn te vergelyken, en ik zoude hierom, by gebrek van een noodzaakelyk voorwerp voor myne vergelykingen, opgehouden zyn geworden, indien de Hr. DE LA MARCHE, eerſte Preſident van het Parlement van Bourgogne, de goedheid niet gehad hadt my 'er één te geeven; dit was het eenigſt dat in zyn fraay park de Montmuſart, digt by Dion, liep: na het ontleed te hebben, heb ik 'er een geraamte van opgezet, dat in het Kabinet geplaatſt is; de Hr. DE LA MARCHE hadt aan hetzelve reeds een zeer groot fraay en zonderling blok Rots-kriſtal preſent gedaan, welks beſchryving men in het vervolg van dit Werk vinden zal.

welker uitwendige afmeetingen in de voorgaande tafel zyn opgegeeven: het wild zwyn woog tweehonderd tien, en het varken van Siam vier-en-negentig ponden: de beer, die ten onderwerpe gediend heeft voor de afmeetingen der weeke inwendige deelen, was vier voeten eenen duim lang, van den fchrobber tot aan het begin van den ftaart; de lengte van den kop, van den fchrobber af tot agter de ooren was van een voet en een duim, en de omtrek voor de oogen gemeeten van een voet elf duimen; de hals hadt vyf duimen lengte, en twee en een halven voet omtreks in het midden: de hoogte van dien beer was van twee voeten en eenen duim van den grond af tot aan den fchoft toe, en van twee voeten twee duimen en een halven van het benedenft van den voet tot aan het bovenft des heupbeens: het lighaam hadt twee voeten tien duimen omtreks agter de voorpooten gemeeten, drie voeten vyf duimen over het midden des lighaams op de dikfte plaats, en twee voeten elf duimen voor de agterpooten; hetzelve woog honderd drie-en-vyftig ponden.

Het netvlies van het varken, dat is te zeggen, van het wild zwyn, van het varken van Siam, en van het tam varken, is agter de maag omgevouwen, maar zig ontvouwende is het groot genoeg om in eenigen de helft van den onderbuik te bedekken, en in anderen kan men het tot de fchaambeenderen uitrekken.

De twaalfvingerige darm maakt eenige kleine kronkelingen naar de regterzyde, by kromt zig naar binnen agter de nier van die zyde om, en loopt naar de linkerzyde: de omwentelingen van den nugteren darm zyn in de navelftreek en in de regterzyde gelegen; die van den omgewonden darm zyn in de regterdarmftreek of buikzyde en in die van den eigenlyk gezegden onderbuik gelegen; de plaats, alwaar dit ingewand zig met den blindendarm vereenigt, is niet altoos dezelfde, omdat de plaatfing van den blindendarm in de meefte individu's verfchillende is; deze ftrekt zig in de regterzyde en in de ftreek van den eigenlyk gezegden onderbuik van de regter naar de linkerzyde uit, of in de linker buikzyde in de fchuinfchte van omhoog naar omlaag, en van voren naar agteren, en het fcheen my toe dat die rigtingen zomtyds nog wel andere verfcheidenheden ondervonden, omdat dat dit ingewand van plaats veranderen kan, en ook in de daad door verfchillende oorzaaken dikwyls verplaatft wordt, voornamelyk door de grootte van de blaas, die, een groot gedeelte van den eigenlyken onderbuik beflaande, wanneer zy vol is, den regtendarm naar de linker- of de regter-zyde verplaatft: de kronkel- of kartel-darm ftrekt zig by zyne komft uit den blindendarm naar voren uit, en maakt byna eyronde omwentelingen, waarvan verfcheiden, in verfchillende vlaktens, om hetzelfde middelpunt loopen, tennaaftenby gelyk die van den karteldarm in de herkauwende dieren, zo als in den ftier, den ram, den bok, het hert, het damhert, den rheebok, enz; maar in het varken is dat gedeelte van den kronkeldarm, hetwelk deze omwentelingen maakt, naar evenredigheid veel grooter, en de omwentelingen hebben eene verfchillende plaatfing; dezelve zyn onder de dunne darmen geplaatft, en door een celagtig weefzel met malkanderen vereenigd; de klomp dien zy maaken hangt los, hy vertoont zig by de opening van den onderbuik, en men vindt hem in verfchillende plaatfingen: de karteldarm loopt, na deze omwentelingen om hetzelfde middelpunt gemaakt te hebben, naar de regterzyde agter de maag om, buigt zig naar omlaag, vervolgens naar binnen, en vereenigt zig eindelyk met den regten- of endel darm.

De dunne darmen hadden byna overal dezelfde dikte in hunne geheele uitge-

De Seve del.

De Seve del.

C.F.F. sc.

ſtrektheid, de blindedarm was dikker dan de kronkeldarm, en deze verminderde in dikte naar maate hy den regtendarm naderde.

In het wild zwyn en het tam varken beſloeg de maag het voorſt gedeelte van den onderbuik, en ſtrekte zig byna even ver ter linker-als ter regterzyde uit; maar in het varken van Siam was zy veel meer naar de linkerzyde geleegen: in allen ligt de groote bogt van de maag naar omlaag: daar is ſlegts een zeer klein verſchil tuſſchen den ſlokdarm (*A*, *fig.* 1, *Pl. XVIII*) en den hoek (*B*), dien het regt gedeelte (*C*) van de maag maakt, door zig naar boven te krommen; en het gedeelte (*D*), dat ter linkerzyde van den ſlokdarm ligt, heeft byna dezelfde uitgeſtrektheid als dat, hetwelk ter regterzyde gelegen is; de groote blinde zak is dus zeer ruim, daarenboven verlengt hy zig naar omhoog door een uitdrukzel dat in eene punt uitloopt, die naar voren omgeboogen is, en eenigermaate de gedaante van een munnikskap heeft (*E*); dit aanhangzel hadt in het wild zwyn een voet en een duim omtreks op de grondlyn, en de lengte der bolle zyde was van agt duimen van de baſis af tot aan de punt; hetzelve hadt naar evenredigheid dezelfde maaten in het varken van Siam als in den tammen beer: na het openen der maag, wierdt ik een vlies (*F*, *fig.* 2) gewaar, dat zig, by het uitkomen uit den ſlokdarm, op eenigen afſtand in eene vierkante ruimte uitſtrekt; hetzelve is gerimpeld en gevouwen, de randen zyn getekend door eene ſoort van indrukzel of trek; en nadat men de maag heeft laaten weeken kon men het gemakkelyk afligten; men heeft in de Plaat de plaatſen (*G H*) vertoond, alwaar deszelfs randen losgegaan waren: by het begin van den portier was eene verhevenheid (*I*) in de gedaante van eene tepel, vyftien lynen lang, omtrent zeven lynen breed, en in volwaſſene onderwerpen vier of vyf lynen dik; ſchoon men de maag zo veel mogelyk uitrekte, bleef daar eene zeer duidelyke plooy (*K*) over, die deszelfs bovenſt gedeelte tuſſchen den ſlokdarm en den portier dwarſch doorliep: het geheel regter gedeelte was met eenen zeer wolligen rok bekleed, die zig niet over het linker gedeelte noch over het vierkant vlies uitſtrekte, in het midden van hetwelk men den mond van den ſlokdarm vondt: daar was ook eene zeer aanmerkelyke plooy of omvouwing die den rand (*L*) maakte der verlenging van den grooten blindenzak, naar de zyde van den mond des ſlokdarms; de inwendige oppervlakte van deze verlenging was glad, en derzelver vliezen waren niet zeer dik: ik heb in de maag van een wild zwyn veeren en pooten van vogelen gevonden, en in die van eene zeug eene groote hoeveelheid van hair van eenen rheebok met eenige lappen vel van dat dier.

De lever ſtrekte zig byna even ver ter linker-als ter regterzyde uit in de meeſte onderwerpen die ik beſchouwd heb; in anderen verlengde zy zig ſlegts weinig naar den linkerkant: zy beſtond uit vier kwabben, drie aan de regter en één aan de linkerzyde, geheel of ſlegts gedeeltelyk; daar waren daarenboven nog een gedeelte van de bovenſte regter kwab, en een gedeelte der middelſte kwab van die zelfde zyde, die men voor twee kleine kwabben zoude hebben kunnen aanzien, indien dezelve wat minder aan de anderen vaſtgezeten hadden; de galblaas was in eene uitranding van de middelſte kwab geplaatſt, die het klein gedeelte dezer kwab, van welke ik zo even geſprooken heb, onderſcheidde; maar die uitranding vindt men niet altoos; wanneer zy ontbreekt zit de galblaas onder de kwab gedooken: daar zyn nog andere verſcheidenheden in de lever der varkens, het zy in derzelver gedaante, het zy in die der kwabben, en in derzelver betrekkelyke grootten; de le-

ver van het wild zwyn woog drie ponden zes oncen, dezelve was van binnen bruin, en van buiten blaauw, zonder twyfel omdat het dier niet dan langen tyd na zyn dood geopend was geworden: de galblaas hadt eene langwerpige gedaante, en bevatte zes groſſen en een half vogts, welks kleur oranjeagtig was met eene groenagtige tint gemengd; de lever van het varken van Siam woog twee ponden en een half, dezelve was, zo wel van buiten als van binnen, roodagtig van kleur; men vondt geene gal in de blaas, welker holligheid in tweën geſcheiden was door twee witte kasjes, die een melkagtig en ſmaakeloos vogt in zig hielden; de galbuis was verſtopt; daar waren ook in de regter onderſte en bovenſte kwab gelyke ingekaſte gezwellen, die ſteeltjes hadden, en die zouden hebben kunnen doen gelooven dat die van de middelſte kwab van dezelfde natuur waren, indien men dezelve niet naauwkeurig ter plaats gevonden hadt, daar de galblaas moeſt zyn: de galblaas was zeer gaaf in de lever van eene zog van Siam, die ik gelyktydig met het varken ontleedde; zy zat aan het midden der middelſte kwab zonder uitranding vereenigd; deze lever woog ſlegts een pond en veertien oncen: de galblaas hadt dezelfde gedaante als die van het wild zwyn; derzelver afmeetingen zullen met die der weeke inwendige deelen van het varken van Siam opgegeeven worden; zy bevatte ſlegts een gros helder vogt, van eene ſchoone oranje kleur: de lever van den tammen beer woog twee ponden elf oncen en anderhalf groſſen; zy hadt eene blaauwe kleur, zo wel van buiten als van binnen; de galblaas was langwerpig, zy bevatte zes groſſen van een geelagtig vogt.

De milt is zeer lang, en in de regterzyde gelegen, dwarſch van boven naar beneden en van voren naar agteren; in eenigen ſtrekt zy zig uit tot aan 't midden van de maag: ik heb eene wilde zeug gezien, welker milt zig tot aan de regterzyde uitſtrekte, ook was zy twee en-twintig duimen lang: alle de dieren van de ſoort van het varken hebben de milt gemeenlyk van dezelfde breedte, over meer dan de helft van haare lengte; het onderſt gedeelte is een weinig ſmaller en dunner, meeſtentyds loopen de beide einden rond af, en somtyds eindigt het bovenſt uiteind in eene punt; behalven die verſcheidenheden zyn 'er nog andere in de breedte: ik heb eene milt van een wild zwyn gevonden, die aan haar bovenſt middelſt gedeelte veel breeder was dan op eenige andere plaats. Dit ingewand heeft drie vlakke zyden, die in de lengte loopen, eene aan den buitenkant, en twee, die ſmaller zyn, aan de binnenzyde; de milt van het wild zwyn was zwartagtig rood van kleur, zo wel van buiten als van binnen, zy woog negen oncen drie groſſen; die van het varken van Siam hadt ook eene zwartagtig roode kleur, derzelver gewigt was van drie oncen één gros en agttien greinen; die van den beer eindelyk hadt eene roodagtig bruine kleur, en woog drie oncen vyf groſſen.

Het alvleeſch beſtaat uit drie takken, die zig by den portier vereenigen; de langſte tak ſtrekt zig tot aan de linker nier uit, de kortſte loopt langs den twaalfvingerigendarm, de derde loopt tuſſchen de twee eerſten in, en is de dikſte van allen aan zyn eind.

De plaatſing der nieren betrekkelyk tot malkanderen is dikwyls verſcheiden; somtyds zyn zy beiden op dezelfde lyn geplaatſt, op andere tyden is de regter meer naar voren geplaatſt dan de linker, en in het varken van Siam heb ik dezelve meer naar agteren gevonden: deze nier was evenwel minder lang en minder dik dan de linker, die vier duimen agt lynen lengte hadt, twee duimen vyf lynen breedte,

en één duim en een halven dikte: men zal de afmeetingen der regter nier in de tafel vinden, daar die der overige weeke inwendige deelen zullen worden opgegeeven; de nieren van de varkens der drie rassen zyn langwerpig en plat, het indrukzel is klein, het bekken breed, en de tepeltjes groot en onderscheiden.

Het zenuwagtig middelpunt des middelrifs heeft twee takken die zig naar agteren uitstrekken; die der regterzyde is gemeenlyk de langste; ik heb opgemerkt dat het zenuwagtig middelpunt dikker was in het wild zwyn dan in de overige varkens, en ik heb gevonden dat het vleeschig gedeelte tot vier lynen dik was.

De regter long in het wild zwyn en in den beer heeft vier kwabben, die gelyk in den stier geplaatst zyn; de derde bovenste kwab is de grootste van allen, aan de linkerzyde zyn slegts twee kwabben; maar in het varken van Siam hadden de longen slegts vyf kwabben, drie aan de regter-en twee aan de linkerzyde; de meesten waren niet tot aan hunnen wortel van één gescheiden, zodat de tweede kwab der regterzyde, die ontbrak, wel met de eerste en derde konde verward worden, betrekkelyk tot die van den tammen beer en het wild zwyn; men zag de punt van die tweede regterkwab in den Siamschen beer, maar zelfs geen voetspoor van dezelve in deszelfs wyfje.

Het hart ligt schuinsch van boven naar beneden, en van voren naar agteren: het verschilt, wat de gedaante betreft, in verschillende onderwerpen; want het schynt korter of langer, en meer of minder puntig; daar komen twee takken uit de bogt van de groote slagader.

De tong is bezaaid met zeer kleine witte en vooruitsteekende korreltjes; daar zyn op het agterst gedeelte twee platte klieren van twee of drie lynen lengte, en van omtrent anderhalve lyn breedte, zy zitten naast elkanderen op byna een halven duim afstands geplaatst: men vindt tusschen die klieren en het strotklapje eene ruimte van twee duimen; die bedekt is met puntige en kegelswyze tepelen, die redelyk groot zyn en agter over liggen.

Het verhemelte is met omtrent twee-en-twintig breede en diepe voren doorsneeden; de verhevenheden of ribbetjes der dertien eerste vooren zyn aan hunnen top geëindigd, of, om zo te spreeken geboord, door eenen rondagtigen draad: alle de graaten worden in het midden hunner lengte door eene andere voor gekruist, die midden door het verhemelte in de lengte loopt; die voor is naauwer dan die, welke in de breedte loopen: de ribbetjes van deze vooren zyn niet allen op eene zelfde lyn geplaatst, op het regter en linker gedeelte van de tong aan weerszyden van de voor, die in de lengte loopt; daar zyn 'er veelen, welker binnenst eind vlak over het midden eener voor van de andere zyde uitloopt.

Het strotklapje was dik, en in plaats van in eene punt uit te loopen, was 'er in het midden van deszelfs kanten eene kleine uitranding, op welke eene redelyk ondiepe goot uitliep.

De hersenen van het wild zwyn woogen vier oncen vier grossen, en de kleine hersenen vyf grossen; de hersenen van het varken drie oncen twee grossen en een half, en de agterhersenen vyf grossen; en eindelyk de hersenen van het varken van Siam twee oncen vyf grossen en agt-en-veertig greinen, en de kleine hersenen vyf grossen

De meeste varkens, het zy beeren of zeugen, hebben tien tepels op hunnen buik, vyf aan ydere zyde; ik heb 'er één gezien dat 'er zes aan de eene en vyf

aan de andere zyde hadt, en ik heb aan eenige vrugten zes tepels aan ydere zyde geteld, die zig allen zeer duidelyk vertoonden.

Het roedehoofdje van het wild zwyn (*A*, *Pl. XIX*) was zeer lang, en byna rolrond van gedaante, behalven aan deszelfs eind (*B*) alwaar het de gedaante van eenen kantzuil (*prisma*) hadt; het eindigde in eene punt en was daar kolfswyze omgeboogen; de roede (*C*) hadt slegts één sponsagtig lighaam, en maakte boven de zaadballen, op vier duimen afstand van de inplanting (*D*) der voorhuid (*E*), twee plooijen (*F G*), die omtrent een duim van malkanderen afzaten, zodat de roede op die plaats in drie deelen onderscheiden was; dezelve was plat op het grootst gedeelte haarer lengte, maar zy wierdt ronder en verminderde in dikte naar maate zy het hoofdje naderde; de ballen (*H H*) waren zeer groot, en de opperbal maakte aan zyn agterst eind een langwerpigen knobbel (*II*), die omtrent anderhalven duim lengte hadt tegen één duim dikte in het midden van eene zyde, en anderhalven duim van eene andere zyde gemeeten: de zaadblaasjes (*K L*) waren zeer uitgestrekt, en digt by de blaas (*M*) en het eind der afleidende vaaten (*N O*) geplaatst; de voorstanders (*P Q*) strekten zig langs de pisbuis (*R*) van de zaadblaasjes tot aan de versnellende spieren (*S*) uit; maar in deze figuur zyn de voorstanders van de pisbuis losgemaakt, en op zulk eene wyze gekeerd dat het eind (*T V*), dat naar den kant van de pisbuis lag, thans aan de zyde van het roedehoofdje geplaatst is: zy hadden, ter plaats van de versnellende spieren, gemeenschap met de pisbuis door eene goot aan hun eind (*X T*) geplaatst; zy waren op hunne buitenste zyde door eene spier bekleed, die een of twee lynen dikte hadt, men heeft den regter voorstander geopend, en in dezen staat afgebeeld; zy bevatteden beiden een zeer wit en zeer lymig vogt; in de zaadblaasjes vondt men een vloeibaar en melkagtig vogt; de inwendige zelfstandigheid der ballen was aschkleurig met een bleek rood gemengd; zy bevatteden eene kern gelyk die van den stier: de koorden (*Z Z*) van de roede waren rond ter plaatse van de plooi, en plat onder de bilnaad; zy liepen by den aars heen, een aan ydere zyde, tot in het bekken, en eindigden aan het heiligbeen: de teeldeelen van den beer waren gelyk die van het zwyn; ik heb ook geen wezendlyk verschil tusschen deze deelen van gemelde dieren en die van het varken van Siam gevonden, schoon de zaadblaasjes en de voorstanders in dat dier weinig gegroeid waren, om dat het gesneeden was geworden; men vondt evenwel nog eenen bal in den onderbuik, die zeer klein was gelyk in de tafel van de afmeetingen der inwendige weeke deelen nader zal opgegeeven worden.

De wilde zog, die ten onderwerpe voor de beschryving van de deelen der voortteeling, en voor de afmeetingen dier deelen, welke in de volgende tafel worden opgegeeven, gediend heeft, woog honderd een-en-veertig ponden; zy was vier voeten en een half lang van den schrobber af tot aan den aars; de omtrek haares lighaams was van drie voeten twee duimen agter de voorpooten, drie voeten en een halven over het midden des lighaams, op de dikste plaats, en van twee voeten tien duimen voor de agterpooten.

Het onderst eind der klink hadt de gedaante van eenen puntigen en vooruitsteekenden bek: het hoofdje van den kittelaar was omgeboogen en liep in eene punt uit, het geleek in 't klein naar het roedehoofdje van het wild zwyn; de wanden der scheede maakten verscheiden rimpels op de lengte van twee of drie duimen

men naar den kant van den mond der lyfmoeder; de holligheid van dit gedeelte der ſcheede was veel naauwer dan van dat gedeelte, hetwelk digt by de klink is: de blaas hadt de gedaante van eene peer: de mond van de lyfmoeder was ſlegts door eene omranding, die niet zeer duidelyk was, getekend: de hoornen hadden eene groote lengte, en maakten kronkelingen even gelyk de darmen; de linker hoorn was een weinig langer dan de regter; het paviljoen der trompetten was ſlegts op eene plaats aan de zaadballen vaſtgehegt, het overig gedeelte hing los; de ballen hadden byna de gedaante van eene nier, en de zaadvaaten eindigden in dezelve ter plaats van het indrukzel; de uitwendige oppervlakte van yderen bal was met zwarte puntjes bezaaid op een bleeken vleeſchkleurigen grond.

De Siamſche zog, naar welke ik de beſchryving der teeldeelen gegeeven, en de afmeetingen dier deelen genomen heb, was tennaaſtenby van dezelfde kloekte als de beer van dat zelfde ras, die ten onderwerpe voor de beſchryving des geheelen lighaams gediend heeft; ik heb in de teeldeelen van dit wyfje ſlegts zeer geringe verſchillen van die der wilde zog gevonden: het hoofdje van den kittelaar was kleiner en maakte ſlegts een knobbeltje; de mond van de lyfmoeder was minder duidelyk, daar waren geene andere rimpels dan die in de lengte liepen, en die zig in den hals der lyfmoeder van de eene zyde tot de andere uitſtrekten; de ballen waren ſamengeſteld uit ronde korreltjes, van ongelyke grootten; de grootſte waren doorſchynende en van eene geelagtige kleur, zy hadden drie of vier lynen middellyns, en zy beſtonden uit een vliesje dat een zeer vloeibaar en zeer helder vogt bevatte; daar waren andere korrels, die minder groot waren en van eene zwarte kleur, die een rood vogt in zig hadden; de kleinſte korrels eindelyk ſcheenen klieragtig en hadden eene geele kleur.

De tamme zog, welker teeldeelen ik ga beſchryven, hadt vier voeten lengte van den ſchrobber af tot aan het begin van den ſtaart; de omtrek des lighaams was van drie voeten twee duimen agter de voorſte pooten, en van drie voeten drie duimen om de valſche ribben gemeeten: ik heb in derzelver teeldeelen, met die van de wilde zog vergeleeken, ſlegts de volgende verſchillen waargenomen: de ſcheede wierdt wyder digt by de lyfmoeder, welker mond getekend was door een knobbeltje op haar bovenſt gedeelte geplaatſt; daar waren drie andere knobbeltjes met het eerſte op éénе rei in het lang van den hals der lyfmoeder geplaatſt; die vier knobbeltjes beſloegen eene plaats van drie duimen lengte, en hadden gemeenſchap met indrukzelen, die buiten aan waren: het lighaam der lyfmoeder maakte van boven eenen boog in haare lengte, die ook van drie duimen was; daar waren inwendig dwarſche plooijen ter hoogte van een duim: het paviljoen beſtondt uit een zeer dun vlies, dat twee of drie duimen hoogte hadt; wanneer het in de rondte uitgeſtrekt was, hadt het eenigermaate de gedaante van een hollen kegel of domper; de randen waren niet met franje bezet, en hetzelve hadt vier of vyf duimen omtrek: de ballen waren van eene zeer onregelmaatige gedaante, en ſamengeſteld uit korrels ter grootte van erwten en rondagtig gelyk druivenpitten: verſcheiden van die korrelen waren doorſchynend, wanneer men ze doorſtak ſpatte 'er een helder vogt uit dezelve; de anderen ſcheenen klieragtig, en waren grys, geel, of rood van kleur: deze zog hadt reeds gedraagen; in dezulke, wel e geſneeden zyn geworden, dat is te zeggen, welken men de ballen ontnomen heeft voor dat zy gedraagen hebben, loopt het lighaam der lyfmoeder niet boogswy-

ze, en de wanden van dat ingewand zyn ongelyk en knobbelagtig, van den mond af tot aan de fcheiding der hoornen; de hals is naauwer, het binnenft vlies der lyfmoeder en der hoornen is vafter, en heeft geene bloedvaaten die zig even duidelyk vertoonen als in de zoggen die gedraagen hebben.

Men kan de wyfjes teeldeelen van de foort der varkens, en de plaatfing der vrugten in de hoornen der lyfmoeder, zien, als men de oogen flaat op *Pl. XX*, waarop de teeldeelen van eene draagende zog zyn afgebeeld (*A*, *fig.* 1) vertoont den aars, *B* den regten darm, *C* de klink, *D* het hoofdje van den kittelaar, *E* de pisbuis, *F* de blaas, *G* de fcheede van onderen gezien, *H* de fcheede omgedraaid en van boven gezien, *I K* den regter hoorn der lyfmoeder geopend, om de vrugten, die dezelve in zig befloot, te vertoonen, *L* een vrugt door haare bekleedzelen heen gezien, *M* een vrugt flegts door het lamsvlies gezien, *N N N* drie vrugten, die geheel ontbloot zyn, *O O O* de bekleedzels der vrugten die vol waren, en die den hoorn der lyfmoeder vulden, *P P* den linker hoorn van de lyfmoeder, *Q Q Q* de plaatfen, alwaar binnen in dien hoorn vrugten zaten, *R R* de trompetten, *S S* de paviljoenen, *T* het eijerneft der regterzyde, *V* het eijerneft van de linkerzyde, opgefneeden en van binnen gezien: *fig.* 2, een eijerneft van dezelfde lyfmoeder, leevensgrootte vertoond: *fig.* 3, een eijerneft leevensgrootte uit eene tamme zog genomen, die men verzekerde nog niet gedraagen te hebben.

De agt vrugten, welke men in deze lyfmoeder gevonden heeft, waren alle byna van dezelfde grootte; zy hadden byna twee duimen en eene lyn lengte, van de kruin van den kop af tot aan het begin van den ftaart toe; de lengte van den kop was van negen lynen, van den fchrobber af tot aan het agterhoofd; de fchrobber hadt reeds zyne volkomene gedaante; de kruin van den kop was hoog bolrond; de ftaart hadt zeven lynen lengte, en was dus, naar evenredigheid, veel langer dan in het volwaffen varken: men konde de beide kunnen onderfcheiden, fchoon zy veel naar malkanderen geleeken; men zag in de mannetjes de roede, die zig naar voren uitftrekte, van den aars af, ter lengte van drie lynen, en die reeds aan haar eind een knopje maakte, dat agter over geboogen lag: in het wyfje wierdt men flegts dat knopje gewaar zeer digt by den aars geplaatft, en ook, gelyk by het mannetje, agter over geboogen: dit was het hoofdje van den kittelaar; daar waren vyf vrouwelyke en drie mannelyke vrugten.

De bekleedzels dezer vrugten, en derzelver pisvliezen, waren nog niet genoeg gegroeid om ze gemakkelyk van malkanderen te kunnen fcheiden, en hunne wa-te gedaante te befchouwen: tot laatftgemeld oogmerk heb ik eene draagende wilde zog doen openen, die digt by den tyd haarer werping was: op het gezigt der lyfmoeder konde men oordeelen dat zy vyf vrugten bevattede, drie aan de regter en twee aan de linkerzyde; zy lagen op eenigen afftand van elkanderen, en men onderfcheidde derzelver ledemaaten door de gedaante, die zy uitwendig aan de lyfmoeder mededeelden; dat ingewand aan het eind van den linker hoorn geopend zynde, heeft men daar de vrugt uitgenomen, die digft by dat eind lag; men nam dezelve met alle haare bekleedzelen uit de lyfmoeder, zonder dat men voelde dat zy de minfte vafthegting aan dezelve hadt, die weêrftand boodt: na dat men den klomp, die uit de vrugt, derzelver vogten en bekleedzelen beftont, zonder iets te kwetfen, op een tafel nedergelegd hadt, zag men dat het adervlies de gedaante eener halve maan hadt; de vrugt lag naar den dikften kant, met den rug buiten-

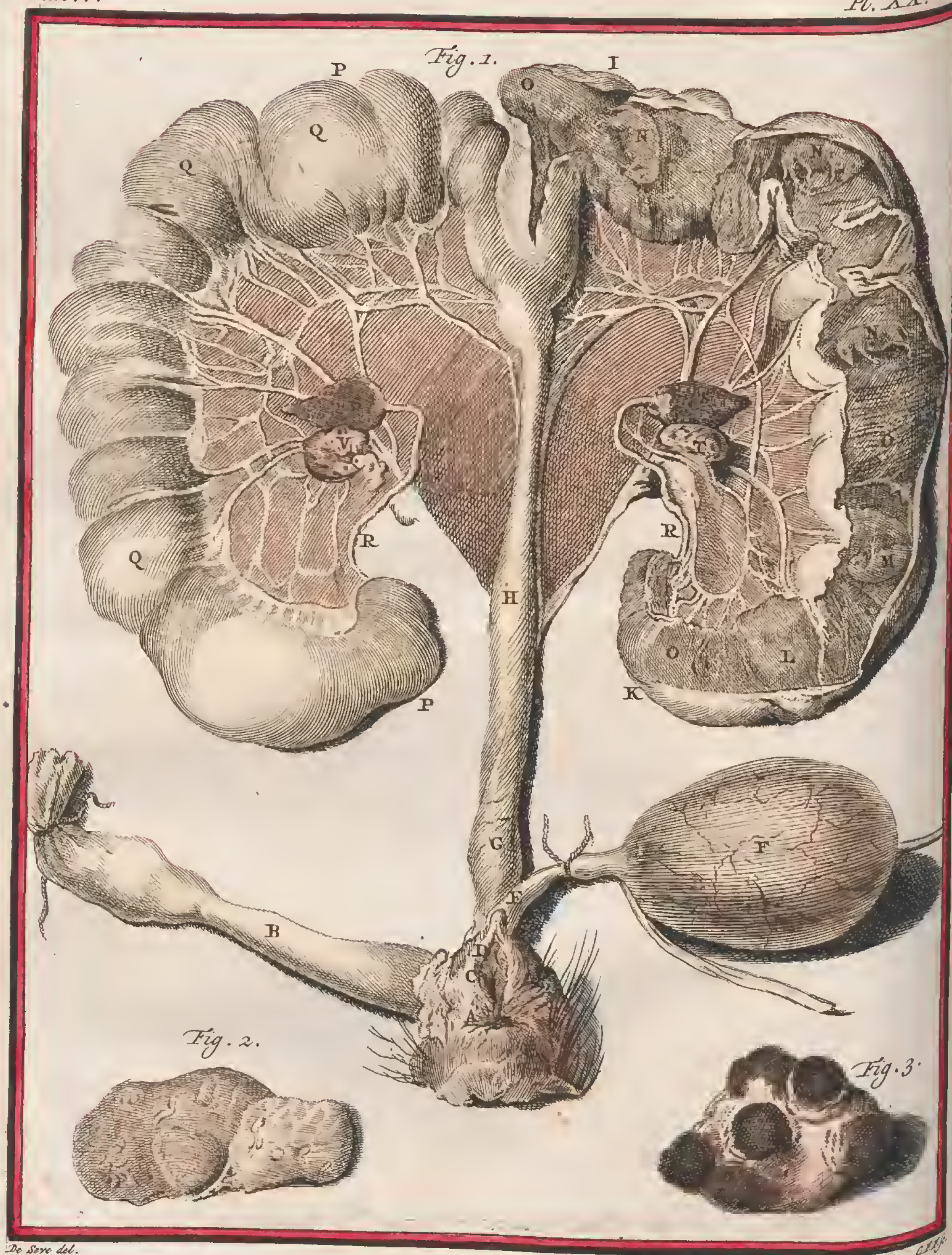
waards gekeerd; de beide hoorns van de halve maan verminderden langzaam in dikte tot aan hun eind; aldaar waren zy yder in twee takken verdeeld, die ongeveer drie, vier, of vyf duimen lang waren; de een was gemeenlyk korter dan de andere en altoos dunner; de kleinste bestont uit een vlies, dat zeer fyn en van eene geelagtige kleur was, met eene ligte tint groen gemengd; dat vlies maakte eenen zak, dien men, na denzelven geopend te hebben, heeft opgeblaazen; de lugt zette denzelven op, en ging vervolgens in den hoorn van de halve maan, en van daar in den anderen hoorn over, en kwam eindelyk tot aan het eind van den tak van dien hoorn, die tegen over den geenen stont, door welken men de lugt inbragt; zomtyds ging ook de lugt in den anderen tak van de beide hoornen, en zette denzelven geheel of gedeeltelyk op: de plaats in de halve maan, alwaar de vrugt geplaatst was, liet zig niet opzetten: men heeft daarna het adervlies (*A B*, *Pl. XXI*) en het lamsvlies (*C*) op den rug der vrugt (*D*) opgescheurd, en men heeft dezelve door die opening uit haare bekleedzelen genomen, zonder de navelstreng (*E*) te breeken; toen gong de lugt vrijer van den eenen hoorn naar den anderen over, maar het gedeelte (*F*), dat tusschen beiden, en aan het eind van de navelstreng, geplaatst was, liet zig slegts opzetten tot eene dikte, welker middellyn van eenen tot anderhalven duim was, op eene lengte van omtrent twee duimen; aan ydere zyde maakten de hoorns eene groote uitzetting (*G G*) die vier duimen middellyn hadt, vervolgens strekten zy zig uit ter lengte van anderhalven voet, langzaamerhand in dikte verminderende tot aan hun eind toe, welks middellyn slegts van twee duimen en een halven was: die zak, die de gedaante van eene halve maan hadt, was het pisvlies; want na de vrugt geopend, en een stilet in de blaas ingebragt te hebben, ging dat stilet door tot in den blaasband, vervolgens door de geheele lengte van de navelstreng, en eindelyk in den zak, van welken wy spreeken: het pisvlies, dat op *Pl. XXI* vertoond wordt, hadt eene byzondere gedaante; aan het eind (*H*) van den eenen hoorn was nog maar een klein gedeelte (*I*) van het adervlies (*B*) over, dat opgeklommen was tot aan de plaats (*K*), toen men het pisvlies opblies; men ziet aan het eind van den anderen hoorn den tak (*L*) door het pisvlies gemaakt; toen men dien tak hadt opgeblaazen, scheurde het adervlies, zodat men in plaats van den tak, dien het adervlies maakt, in de figuur slegts de lappen (*M M*) ziet, zo als zy zig na de scheuring vertoonen.

Het adervlies bekleedde, gelyk in andere dieren, het lamsvlies, het pisvlies, en de vrugt; dit is de reden waarom men, toen het pisvlies opgeblaazen was, deszelfs gedaante niet naauwkeurig hadt kunnen onderkennen, omdat het de vrugt raakte, en het was niet dan na het ader- en lamsvlies geopend te hebben, ter plaatse, die den rug der vrugt bedekte, en na deze uit haare bekleedzelen genomen te hebben, zonder de streng af te snyden, dat het pisvlies zyne waare gedaante heeft aangenomen; men heeft, door dat middel, ook gezien, dat het eind der beide hoornen van het pisvlies door het adervlies heen gong, in eenen mond van eenige lynen middellyns, die aan de splyting der beide takken van het eind van ydren hoorn der halve maan, door de bekleedzelen der vrugt gemaakt, geplaatst is: een dezer takken behoort dan aan het pisvlies, de ander aan het adervlies: de randen der monden of openingen van dat vlies waren gerimpeld en met knobbeltjes bezet; die plooijen en die knobbeltjes wierden ongetwyfeld voortgebragt door de

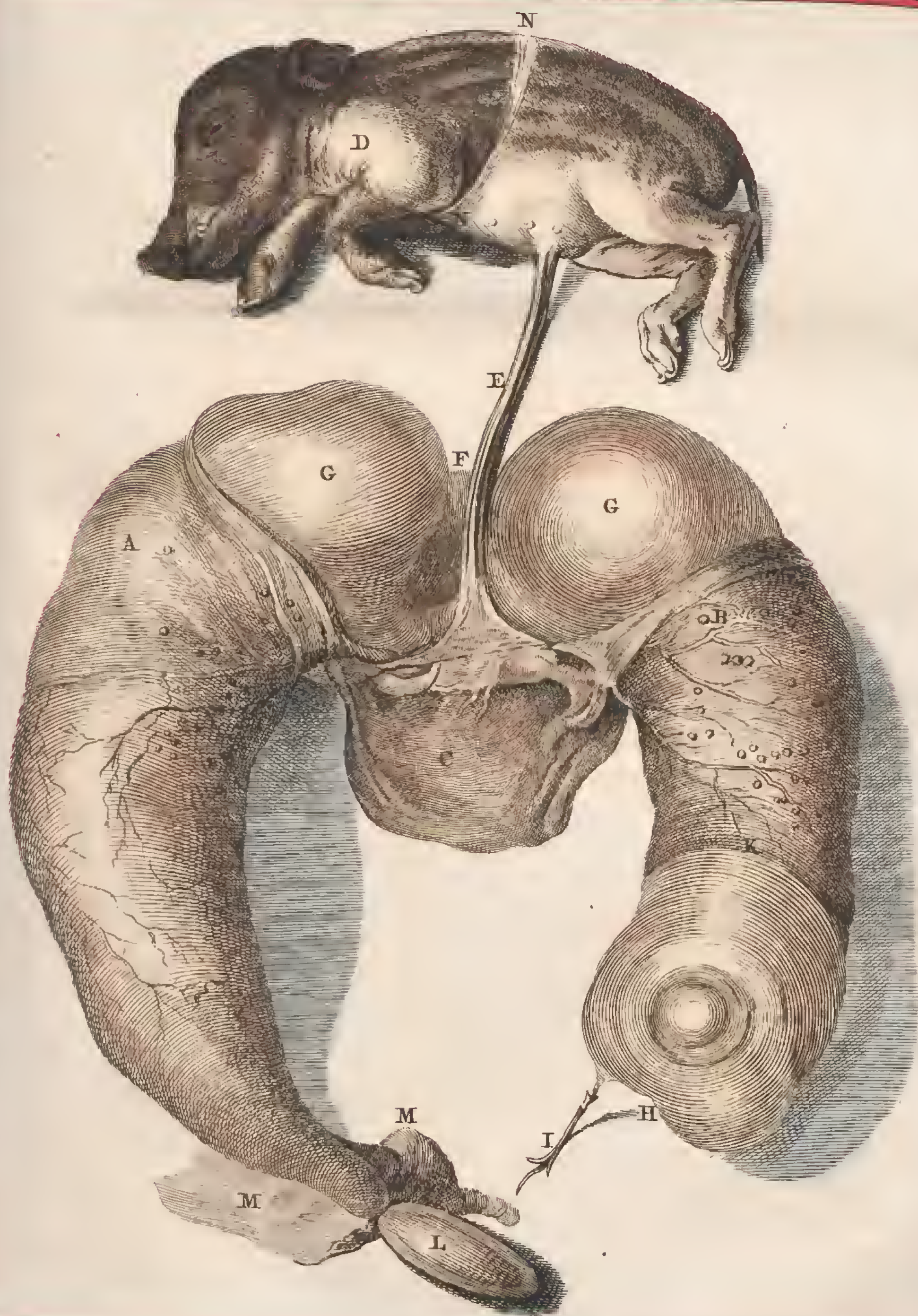
verlengingen of verdubbelingen van het pisvlies, dat met plooijen zit, ter plaatſe van die verënging: het gebeurt dikwyls, dat de hoorn van het pisvlies, in plaats van met zyn uiteind in de opening van het adervlies te gaan, zig daar van ter zyden indringt: wanneer men in dat geval het klein gedeelte van het pisvlies, dat buiten het adervlies is, opblaaſt, zetten zig de beide takken van den hoorn der halve maan te gelyk op, omdat het eind van den hoorn van het pisvlies in dien tak gevonden wordt, dien het adervlies maakt; het pisvlies is wit, zeer dun en doorſchynend; het adervlies is een weinig dikker; daar zyn op deszelfs uitwendige zyde roode korrels, van eene donkerer kleur, en welker zelfſtandigheid vry week is, of los aan één zit; wanneer men dezelve opende kwam daar een roodagtig vogt uit te voorſchyn, en het knobbeltje verminderde veel in omtrek; ik geloof dat die knobbeltjes voor moederkoek dienen, en eene ſoort van lyfmoeder-knopjes (*cotyledones*) zyn.

De vrugt was onmiddelyk met een zeer dun en doorſchynend vlies omwonden, dat van den navel kwam, zeer onderſcheiden was van het lamsvlies, en onmiddelyk op de huid gelegen was, en dat het geheel lighaam, den kop, de oogen, de ooren, de vier pooten, tot aan het onderſt van de voeten, en tot het eind van den ſtaart, bekleedde: de navelſtreng gong door dat vlies heen, dat ook ter plaatſe van den mond, van den aars, van de opening der voorhuid en van de klink afgebrooken was: men heeft dat vlies van het geheel voorſt gedeelte der vrugt, (*D*, *Pl. XXI*) weggenomen, en men heeft het ſlegts op het agterſt gedeelte derzelve gelaaten op dat het duidelyk op de plaats der doorſneede (*N N*) gezien mogt kunnen worden.

De navelſtreng hadt zes duimen lengte, en aan haar begin omtrent twee lynen middellyns; de blaasband opgeblaazen zynde, wierdt de navelſtreng ook opgezet zodat dezelve toen op zommige plaatſen byna een halven duim middellyns hadt: de lengte der vrugt, van de kruin des hoofds tot aan den aars gemeeten, was van negen duimen, het lighaam hadt agt duimen omtrek op de dikſte plaats, de lengte van den kop was van drie duimen agt lynen, van de plaats tuſſchen de ooren tot aan den ſchrobber; de ſtaart hadt twee duimen lengte; de rand van den ſchrobber was reeds zeer ſcherp, en de ſlagtanden vertoonden zig alreê, de grootſte hadden drie lynen lengte en twee lynen breedte aan de baſis; de vooren van het verhemelte waren wel gevormd en op de tong ingedrukt. Het geen my het zonderlingſt van allen voorkwam, is, dat de bovenſte lip aan beide zyden ter diepte van twee lynen uitgerand was, ter plaatſe (*P*) alwaar de ſlagtanden naderhand moeſten langs komen; de oogen waren geheel geſlooten, de ooren lagen over, en digt tegen den hals aan: de pooten en de ſtaart waren half uitgeſtrekt; en lagen in de minſt mogelyk gedwongene houding; de vier nagels van yderen voet, dat is te zeggen de twee hoeven en de twee ſpoorgezwellen, waren wit, zeer lang, en door eene punt geëindigd, die ſchulpwyze naar voren omgeboogen was; deze vrugt hadt hair op verſcheiden plaatſen van haar lighaam, voornamelyk op de kruin van het hoofd, langs den hals en op den rug; maar men wierdt hetzelve naauwelyks op de ooren, de keel, het onderſt van den hals, de borſt, den buik, enz, gewaar: men zag de levrey duidelyk getekend, voornamelyk de zwarte ſtreep, die op den hals en op den rug is; men onderkende de kunne ligtelyk, zo wel als de tepels, die ten getale van vyf aan ydere zyde waren: ik heb inwendig in de vrugten opgemerkt dat

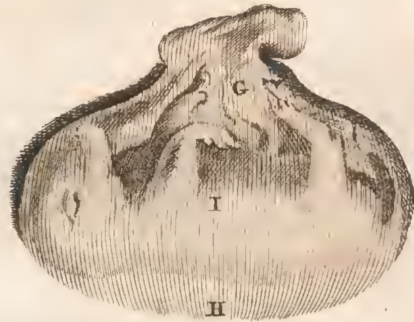

De Seve del.

De Seve del. C.Y.F. sc.

Fig. 1.

Fig. 2.

De Seve del. *C.F.F. sc.*

de verlenging van den grooten blindenzak van de maag reeds wel gevormd was in de gedaante van een munnikskap, en dat hy eene grootte bereikt hadt evenredig aan die, welke hy in volwassenen heeft.

Eene draagende tamme zog geopend zynde vondt men tien vrugten in de lyfmoeder, vyf in yderen hoorn: na den hoorn te hebben opgespouwen, zag men dat het adervlies van yder vrugtje, om zo te spreeken tegen de inwendige wanden der lyfmoeder geplakt zat, die vry diepe en zeer dunne dwarsche plooijen maakten: de bekleedzels der vrugt maakten eenen langwerpigen klomp, en men voelde de vrugt in het midden van derzelver lengte, het pisvlies strekte zig voorby het adervlies uit van de beide einden (*A B*, *fig.* 1. *Pl. XXII*) van de massa, welken de bekleedzels uitmaakten: na het pisvlies door één van deszelfs einden (*B*) opgeblaazen te hebben, heeft de langwerpige massa zig gekromd en de gedaante van een boog van een cirkel aangenomen, of van eene halve maan van omtrent twee voeten lengte, en van twee duimen middellyns op de dikste plaatsen; toen onderscheidde men zeer duidelyk de gedeeltens (*A B*) van het pisvlies, die zig voorby het adervlies uitstrekten, daaraan, dat hun vlies wit, zeer dun en zeer doorschynend was: yder van die gedeelten hadt drie of vier duimen lengte op omtrent anderhalven duim middellyns: op die plaats (*C*) alwaar het pisvlies uit het adervlies kwam, was eene vernaauwing van een duim middellyns, door de randen der opening van het adervlies gemaakt, die zeer sterk aan het pisvlies waren vastgehegt, welks rimpeling eene soort van band maakte: het pisvlies was zeer naauw in het midden van zyne lengte digt by de navelstreng (*D*); het hadt op die plaats slegts byna een duim middellyn; het was op diezelfde plaats dat het lamsvlies (*E E*) en de vrugt (*F*) gelegen waren: dat vlies was byna zo dun als het pisvlies, en maakte een zak (*G H*, *fig.* 2) die niet veel meer dan drie duimen en een halven lengte hadt, een en een halven duim breedte, en negen lynen dikte; dezelve bevatte een klaar en geelagtig vogt, en de vrugt (*I*); het adervlies (*K L*, *fig.* 2) omringde dien zak en het grootst gedeelte van het pisvlies; dit adervlies was op verre na zo dun niet als het pisvlies, noch als het lamsvlies; men zag op hetzelve zeer duidelyke takken van bloedvaaten, het was met eene groote menigte kleine witagtige korreltjes bezet, en hadt uitwendig eene roodagtige, en inwendig eene witagtige kleur; maar die doorgaande kleur wierdt door kleine doorschynende plekjes afgebrooken, in welker middelpunt zig de witagtige korreltjes bevonden, van welken reeds is melding gemaakt geworden, en die misschien voor moederkoek dienden.

De navelstreng was eenen duim lang; de lengte der vrugten was van drie duimen drie lynen van de kruin des hoofds tot aan het begin van den staart; het ligchaam hadt twee duimen negen lynen omtreks, en het hoofd eenen duim drie lynen lengte, van de plaats tusschen de ooren tot aan den schrobber, en twee duimen agt lynen omtrek tusschen de ooren en oogen gemeeten; de lengte van den staart was van negen lynen: deze vrugten hadden den schrobber reeds wel gevormd: het hoofdje van den kittelaar der wyfjes was zeer groot naar evenredigheid van dat der volwassenen, en meer vooruitsteekend dan de roede der mannelyke vrugten; de hoeven en de spoorgezwellen waren reeds getekend, en derzelver eind naar voren omgeboogen: men zag ook de tepels; zes dezer vrugten hadden 'er tien, vyf aan ydere zyde, en de twee andere vrugten twaalf, zes aan ydere zyde: de lever

was zeer groot in vergelyking van de andere ingewanden en de verlenging in de gedaante van een munnikskap was wel gemaakt op den grooten blindenzak van de maag.

Het vogt van het pisvlies der vrugten van de wilde en van de tamme zog liet, na te zyn uitgedampt, een zetzel over, gelyk aan dat van het vogt der pisvliezen, van hetwelk wy reeds in dit Werk melding gemaakt hebben.

AFMEETINGEN DER WEEKE INWENDIGE DEELEN.	HET WILD-ZWYN.			HET VARKEN. VAN SIAM.			DE BEER.		
	voeten,	duimen,	lynen.	voeten,	duimen,	lynen.	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte der dunne darmen van den portier tot aan den blindendarm . . .	51.	6.	0.	42.	6.	0.	46.	0.	0.
Omtrek van den twaalfvingerigen darm op de dikste plaatsen	0.	4.	0.	0.	3.	6.	0.	3.	0.
Omtrek van denzelven op de dunste plaatsen . .	0.	3.	0.	0.	2.	6.	0.	2.	6.
Omtrek van den nugteren darm op de dikste plaatsen.	0.	3.	3.	0.	3.	0	0.	3.	0.
Omtrek van denzelven op de dunste plaatsen . .	0.	2.	6.	0.	2.	9.	0.	2.	0.
mtrek van den omgeboogen darm op de dikste plaatsen.	0.	3.	3.	0.	3.	4.	0.	3.	3.
Omtrek van denzelven op de dunste plaatsen . .	0.	2.	6.	0.	1.	8.	0.	2.	0.
Lengte van den blinden darm.	0.	8.	0.	0.	5.	0.	0.	7.	0.
Omtrek van denzelven op de dikste plaats . . .	1.	0.	0.	0.	11.	6.	1.	0.	0.
Omtrek op de dunste plaats.	0.	5.	0.	0.	8.	6.	0.	9.	0.
Omtrek van den kronkeldarm op de dikste plaatsen . .	0.	9.	6.	0.	9.	6.	0.	8.	0.
Omtrek van denzelven op de dunste plaatsen . .	0.	4.	0.	0.	4.	0.	0.	5.	0.
Omtrek van den endeldarm by den kronkeldarm gemeeten	0.	5.	0.	0.	4.	0.	0.	5.	0.
Omtrek van den regtendarm by den aars . . .	0.	5.	4.	0.	6.	8.	0.	5.	6.
Lengte van den kronkel- en endel-darm te samen gemeeten . . .	13.	0.	0.	11.	0.	0.	15.	0.	0.
Lengte van de geheele ingewandsbuis, den blindendarm niet mede begreepen.	64.	0.	0.	53.	6.	0.	61.	0.	0.
Groote omtrek van de maag.	2.	8.	0.	2.	2.	0.	2.	9.	0.
Kleine omtrek van dezelve.	1.	11.	0.	1.	8.	0.	2.	3.	0.
Lengte van de kleine kromte, van den hoek af, welken het regterdeel maakt, tot aan den slokdarm toe.	0.	3.	0.	0.	3.	0.	0.	2.	0.

AFMEETINGEN DER WEEKE INWENDIGE DEELEN.	HET WILD-ZWYN.			HET VARKEN VAN SIAM.			DE BEER.		
	voeten,	duimen,	lynen.	voeten,	duimen,	lynen.	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van den flokdarm tot aan den bodem van den grooten blindenzak . .	0.	5.	0.	0.	3.	9.	0.	5.	6.
Omtrek van den portier . .	0.	3.	9.	0.	3.	6.	0.	4.	3.
Omtrek van den flokdarm. .	0.	4.	2.	0.	2.	6.	0.	3.	6.
Lengte van de lever . .	1.	1.	0.	0.	11.	9.	0.	11.	0.
Breedte van dezelve . . .	1.	0.	0.	0.	9.	9.	0.	11.	0.
Derzelver grootste dikte . .	0.	1.	10.	0.	1.	7.	0.	1.	7.
Lengte van de galblaas . .	0.	3.	8.	0.	2.	0.	0.	4.	0.
Derzelver grootste middellyn.	0.	1.	8.	0.	0.	10.	0.	1.	6.
Lengte van de milt . .	1.	3.	6.	0.	9.	6.	1.	0.	0.
Breedte van het onderst eind.	0.	1.	3.	0.	1.	0.	0.	0.	11.
Breedte van het bovenst eind.	0.	1.	6.	0.	1.	6.	0.	1.	7.
Breedte in het midden. .	0.	3.	8.	0.	1.	6.	0.	1.	7.
Derzelver dikte . . .	0.	0.	7.	0.	0.	10.	0.	0.	8.
Dikte van het alvleesch .	0.	0.	5.	0.	0.	8.	0.	0.	6.
Lengte der nieren . .	0.	5.	7.	0.	4.	0.	0.	4.	3.
Breedte van dezelven . .	0.	2.	9.	0.	2.	0.	0.	2.	4.
Dikte van dezelven . .	0.	1.	3.	0.	1.	2.	0.	0.	11.
Lengte van het zenuwagtig middelpunt van de holle ader tot aan de punt. .	0.	4.	0.	0.	4.	0.	0.	4.	0.
Breedte van hetzelve. .	0.	6.	6.	0.	7.	0.	0.	4.	9.
Breedte van het vleeschig gedeelte tusschen het zenuwagtig middelpunt en het borstbeen . . .	0.	3.	6.	0.	1.	0.	0.	1.	6.
Breedte van ydere zyde van het zenuwagtig middelpunt	0.	3.	6.	0.	2.	6.	0.	2.	3.
Omtrek van de basis van het hert	1.	0.	0.	0.	7.	9.	0.	8.	4.
Hoogte van de punt tot aan den oorsprong van de longenslag-ader . . .	0.	5.	6.	0.	3.	9.	0.	4.	0.
Hoogte van de punt tot aan het longenzakje . .	0.	3.	10.	0.	2.	10.	0.	3.	0.
Middellyn van de groote slagader van buiten naar buiten gemeeten . . .	0.	0.	9.	0.	0.	6.	0.	0.	8.
Lengte van de tong . .	0.	9.	0.	0.	6.	0.	0.	8.	0.
Lengte van het voorste deel, van het toompje af tot aan de punt . . .	0.	4.	0.	0.	2.	6.	0.	4.	0.
Breedte van de tong . .	0.	1.	3.	0.	1.	2.	0.	1.	2.
Breedte van de vooren van het verhemelte . . .	0.	0.	5.	0.	0.	3.	0.	0.	3.
Hoogte van de randen. .	0.	0.	3.	0.	0.	2.	0.	0.	2.

AFMEETINGEN DER WEEKE INWENDIGE DEELEN.	HET WILD-ZWYN.			HET VARKEN VAN SIAM.			DE BEER.		
	voeten,	duimen,	lynen.	voeten,	duimen,	lynen.	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van de randen der opening van het strottenhoofd	0.	1.	1.	0.	0.	9.	0.	0.	10.
Breedte van die randen. . .	0.	0.	1.	0.	0.	1.	0.	0.	1½.
Afstand tusschen derzelver onderste uiteinden . .	0.	0.	5.	0.	0.	5.	0.	0.	4.
Lengte van de hersenen . .	0.	3.	5.	0.	2.	8.	0.	3.	0.
Breedte van dezelven . . .	0.	2.	3.	0.	2.	0.	0.	2.	3.
Dikte van dezelven . . .	0.	1.	2.	0.	1.	4.	0.	1.	2.
Lengte van de kleine hersenen	0.	1.	0.	0.	1.	2.	0.	1.	0.
Breedte van dezelven. .	0.	1.	8.	0.	1.	6.	0.	1.	7.
Dikte van dezelven. . .	0.	0.	8.	0.	1.	0.	0.	1.	0.
Afstand tusschen den aars en den balzak . . .	0.	1.	6.	0.	0.	0.	0.	0.	9.
Hoogte van den balzak . .	0.	1.	4.	0.	0.	0.	0.	2.	0.
Afstand tusschen den balzak en den mond der voorhuid.	1.	2.	6.	0.	0.	0.	1.	1.	0.
Afstand tusschen de randen van de voorhuid en het eind der roede . . .	0.	1.	8.	0.	2.	0.	0.	1.	6.
Lengte van de roede . . .	0.	6.	0.	0.	4.	3.	0.	5.	0.
Omtrek van dezelve . . .	0.	1.	0.	0.	0.	10.	0.	0.	11.
Lengte van de roede van de splyting der sponsagtige lighaamen tot aan de inplanting van de voorhuid. .	1.	1.	0.	0.	7.	0.	0.	11.	0.
Breedte van de roede . .	0.	0.	4.	0.	0.	3.	0.	0.	4.
Dikte . . .	0.	0.	5.	0.	0.	4.	0.	0.	6.
Lengte der ballen . .	0.	4.	0.	0.	1.	9.	0.	4.	0.
Breedte van dezelve . .	0.	2.	6.	0.	1.	1.	0.	2.	4.
Dikte van dezelve . .	0.	1.	11.	0.	0.	7.	0.	1.	9.
Breedte van den opperbal.	0.	0.	5.	0.	0.	3.	0.	0.	6.
Dikte van denzelven.	0.	0.	2.	0.	0.	1½.	0.	0.	3.
Lengte der afvoerende vaaten.	1.	5.	0.	0.	5.	6.	0.	11.	0.
Middellyn op het grootst gedeelte van hunne uitgestrektheid . .	0.	0.	1.	0.	0.	½.	0.	0.	1.
Lengte van de koorden der roede	1.	2.	0.	0.	8.	0.	0.	10.	0.
Breedte van dezelve . .	0.	0.	2.	0.	0.	2.	0.	0.	2½.
Dikte van dezelve	0.	0.	1.	0.	0.	1.	0.	0.	1.
Groote omtrek van de pisblaas.	1.	10.	0.	1.	1.	6.	2.	0.	0.
Kleine omtrek van dezelve.	1.	6.	0.	1.	0.	0.	1.	6.	0.
Lengte van de pisbuis. . .	0.	7.	0.	0.	4.	6.	0.	6.	0.
Omtrek van de pisbuis. . .	0.	2.	0.	0.	1.	10.	0.	2.	0.
Lengte der zaadblaasjes.	0.	4.	10.	0.	2.	0.	0.	3.	4.
Breedte van dezelve . . .	0.	2.	3.	0.	0.	7.	0.	1.	11.
Dikte van dezelve . . .	0.	0.	10.	0.	0.	3.	0.	0.	11.

Leng-

AFMEETINGEN DER WEEKE INWENDIGE DEELEN.	HET WILD-ZWYN.			HET VARKEN VAN SIAM.			DE BEER.		
	voeten	duimen	lynen.	voeten	duimen	lynen.	voeten	duimen	lynen.
Lengte van de voorſtanderen.	0.	5.	6.	0.	1.	9.	0.	4.	0.
Breedte van dezelve . . .	0.	1.	4.	0.	0.	5.	0.	0.	10.
Dikte	0.	1.	0.	0.	0.	3.	0.	0.	8.

AFMEETINGEN VAN DE WYFJES TEELDEELEN.	WILDE ZOG.			SIAMSCHE ZOG.			TAMME ZOG.		
	voeten	duimen	lynen.	voeten	duimen	lynen.	voeten	duimen	lynen.
Afſtand tuſſchen den aars en de klink . . .	0.	1.	0.	0.	0.	11.	0.	0.	4½.
Lengte van de klink . . .	0.	1.	0.	0.	0.	11.	0.	1.	6.
Lengte van het hoofdje van den kittelaar . . .	0.	0.	2½.	0.	0.	½.	0.	0.	3.
Middellyn van hetzelve.	0.	0.	1.	0.	0.	½.	0.	0.	1.
Lengte van de ſcheede.	0.	8.	0.	0.	7.	6.	0.	10.	0.
Omtrek van dezelve.	0.	4.	0.	0.	3.	6.	0.	4.	0.
Groote omtrek van de pisblaas	1.	5.	6.	1.	9.	0.	1.	1.	6.
Kleine omtrek van dezelve.	1.	2.	0.	1.	3.	6.	0.	10.	6.
Lengte van de pisbuis.	0.	3.	0.	0.	3.	0.	0.	3.	4.
Omtrek van dezelve . . .	0.	1.	8.	0.	2.	0.	0.	1.	6.
Lengte van het lighaam der lyfmoeder . . .	0.	4.	0.	0.	4.	6.	0.	6.	0.
Omtrek van hetzelve . . .	0.	1.	3.	0.	3.	6.	0.	4.	3.
Lengte van de hoornen der lyfmoeder . . .	2.	0.	0.	2.	0.	0.	5.	0.	0.
Omtrek van deze hoornen op de dikſte plaats. . .	0.	1.	3.	0.	3.	0.	0.	3.	9.
Omtrek op het eind van yderen hoorn . . .	0.	0.	9.	0.	1.	6.	0.	2.	8.
Afſtand tuſſchen de ballen en het eind van den hoorn in eene regte lyn . . .	0.	0.	6.	0.	0.	7.	0.	3.	0.
Lengte van de kromme lyn, welke de trompet doorloopt	0.	6.	6.	0.	5.	0.	0.	5.	0.
Lengte der ballen. . .	0.	0.	9.	0.	0.	10.	0.	1.	3.
Breedte van dezelven . .	0.	0.	6.	0.	0.	9.	0.	0.	9.
Dikte van dezelven . .	0.	0.	3.	0.	0.	9.	0.	0.	4.

De kop van het varken, van zyne ſpieren ontbloot, verſchilt minder door zyne gedaante van den kop van het paard en van den ezel dan van dien van den ſtier, van den ram, van den bok, enz, al onderſtelde men zelfs dat die laatſtgenoemde dieren geene hoorns hadden; het agterhoofd (*A*, *Pl. XXIII*) is hooger in het varken dan in het paard geplaatſt, en de verlengingen van dat deel ſtrekken zig

naar omhoog en niet naar agteren uit: de kop is veel langer en minder dik dan die van het paard: het gedeelte des bovenften kaakbeens, dat de maaltanden bevat, wel verre van breeder te zyn dan het tegenoverftaand deel in het onderkaakbeen, gelyk in het paard, den ftier, enz, is integendeel veel fmaller.

De kop van het varken, van ter zyden gezien, vertoont de gedaante van eenen driehoek, welks zyden zeer ongelyk en byna regtlynig zyn, vooral in het wild zwyn (*fig.* 1, *Pl. XXIV*). De bovenkant (*A B*) van den kop is byna regt, maar in het varken van Siam is het neusbeen (*A*, *fig.* 2) hol onder de oogputten (*B*), en het voorhoofd (*C*) bolrond; en in het tam varken is de kruin (*A*, *fig.* 3) veel meer verheven dan in het varken van Siam en het wild zwyn; zodat het voorhoofd (*B*) naar binnen fchynt geboogen; dat verfchil is minder duidelyk in den beer; het onderft gedeelte (*B C*, *Pl. XXIII*) van het onderkaakbeen is in het varken over zyne lengte niet boogswyze van gedaante gelyk in den ftier, hetzelve is niet even hoog op de plaats (*C*, *fig.* 1, *Pl XXIV*) die by de takken (*D*) is, als die van het paard; en de takken verheffen zig niet zo hoog, en loopen niet even vertikaal, als in den ftier en het paard; zy zyn een weinig naar agteren geboogen, fteeds blyvende onderftellen dat het lighaam des kaakbeens op een horizontaal vlak (*E F*) draagt; de bovenfte kant van den kop wordt van voren geëindigd door de eigenlyke neusbeenderen (*A*), en van agteren door de verlengingen (*B*) van het agterhoofd: de oogputten (*G*) zyn van eene onregelmaatige gedaante, en kleiner in vergelyking dan in het paard, den ezel, den ftier, den ram, den bok, enz. Daar is tusfchen het voorhoofsbeen (*H*) en het jukbeen (*I*) eene vry groote ledige plaats, die de beenige wanden der oogputten afbreekt, zodat zy, als de kop van fpieren ontbloot is, naar agteren omtrent het zesde gedeelte hunnes omtreks open zyn; de randen van yderen oogput dus afgebrooken, hebben twee uiteinden; de bovenfte rand wordt geëindigd door een uitfteekzel van het voorhoofdsbeen, de onderfte wordt gemaakt door het jukbeen, dat zig op die plaats niet hooger verheft dan het juk, of jukbeenig uitfteekzel, van het flaapbeen.

Daar is boven het eind des bovenften kaakbeens een klein beentje (*D*, *fig.* 3.), dat zig voor de opening van den neus tusfchen de beide neusgaten verheft; dat been is in het midden van den fchrobber, en ftrekt ter bafis en ten fteunpunt voor dat gedeelte, hetwelk zeer fterk is.

Het varken heeft zes fnytanden, twee hondstanden, en veertien maaltanden, zeven aan ydere zyde in yder kaakbeen; hetgeen in het geheel vier en veertig tanden maakt: de twee middelfte fnytanden (*K*, *fig.* 1) van het bovenkaakbeen raaken malkanderen door hun boveneind, en ftaan aan hunnen wortel zeer ver van malkanderen af: die tanden ftrekken zig van agteren naar voren uit in ydere zyde van het kaakbeen, en krommen zig naar omlaag, daar zy uit het been komen om zig met hun eind aan malkanderen te voegen; zy maaken door die vereeniging een boog van eenen cirkel, deze boog loopt voor de vier middelfte fnytanden des onderften kaakbeens: de tweede fnytand (*L*) van ydere zyde van het bovenkaakbeen, is naaft die van het midden geplaatft, en is byna even breed, maar minder lang; deszelfs eind is fnydend, omdat het nooit aan de ondertanden raakt; de derde en laatfte fnytand (*M*) van ydere zyde van het bovenkaakbeen, is de kleinfte; dezelve heeft gemeenlyk twee voornaame gedeeltens of kwabben, die ongelyk in

grootte en door een gootje onderscheiden zyn, gelyk die, waarvan wy in de beschryving der tanden van den hond melding zullen maaken; het grootst gedeelte, steekt naar voren uit, en is spits, want deze tand raakt met zyn eind nooit eenen anderen aan: hy is ook op eenigen afstand van de tweede snytanden, en nog verder van de hondstanden, geplaatst. De snytanden van het onderkaakbeen staan tegen malkanderen aan, en strekken zig naar voren en een weinig naar omhoog uit; de vier middelsten zyn lang en smal; de laatste aan ydere zyde is niet breeder, maar veel minder lang, dezelve raakt met zyn eind aan geen anderen tand, en hy staat zeer ver af van de hondstand van datzelfde kaakbeen; deze tand in het onderkaakbeen staat juist tegen over de plaats die ledig blyft: ik heb den kop van eenen tammen beer gezien, alwaar geen voetspoor was van den laatsten snytand der linkerzyde noch van deszelfs kasje.

Men geeft aan de vier hondstanden van het wild zwyn den naam van slagtanden, en aan die der varkens van Siam en der tamme varkens dien van haaktanden; de gedaante van alle die tanden is dezelfde, maar de slagtanden van het wild zwyn zyn veel langer dan de haaktanden der andere varkens: in den kop van een wild zwyn (*Pl. XXIV. fig.* 1), die één voet vier duimen en een halven lengte hadt van het voorst eind der eigenlyke beenderen van den neus, tot aan het eind der verlengingen van het agterhoofd, strekte de slagtand (*N*) van ydere zyde des bovensten kaakbeens zig schuinsch van binnen naar buiten, en van agteren naar voren uit, en boog zig met zyne punt naar omhoog; het agterst gedeelte was in eene holligheid vervat, en maakte eene uitzetting in het been, en daar was eene beenagtige opstaande rand of kam, die dwarsch stondt op de plaats alwaar ydere slagtand uit het been kwam: die van de linkerzyde was de langste; hy strekte zig ter lengte van anderhalven duim buiten het been uit, en zat ter diepte van eenen duim drie lynen in hetzelve: ik beschouw dat gedeelte als den wortel; het was hol en hadt zeer dunne wanden of kanten aan zyn eind: nadat men dien slagtand hadt uitgetrokken maakte dezelve door zyne uitwendige bogt twee derde gedeeltens van eenen cirkel, wiens middellyn van twee duimen agt lynen zoude geweest zyn; die slagtanden hadden eene platte en langwerpige vlakte op de bovenste zyde, die vlakte was in haare lengte door eene voor gedeeld; zy hadden op de dikste plaats twee duimen en een halven omtreks by het uitkomen uit de kaak: een gedeelte van den slagtand der regterzyde was afgebrooken terwyl het dier nog leefde, want de plaats van de breuk was door de wryving glad geworden.

De slagtand (*O*) van ydere zyde des ondersten kaakbeens strekte zig van voren naar agteren uit, en boog zig met zyn eind naar buiten en naar omhoog; zy waren beiden even lang; zy strekten zig buiten het been uit ter lengte van twee en een halven duim, en stonden in hetzelve ter diepte van vier duimen; dat gedeelte was hol in zyne geheele uitgestrektheid, en hadt zulke dunne wanden aan zyn eind als die der bovenste slagtanden: de slagtanden van het onderst kaakbeen uitgenomen zynde, maakten yder, door hunne uitwendige kromte, drie zevende deelen van den omtrek eenes cirkels, die vyf duimen en een halven middellyns zoude gehad hebben, zy hadden drie vlakke zyden die in de lengte liepen, de smalste was van buiten en de breedste van onderen: deze was op de breedste plaats tien lynen breed, en de omtrek der beide slagtanden was op de dikste plaats van twee duimen tien lynen; de onderste slagtand is meer naar voren geplaatst dan de bovenste,

en raakt met zyne agterste zyde den voorsten kant van den anderen slagtand; de bewegingen van het onderst kaakbeen veroorzaaken eene wryving tusschen de beide slagtanden, die dezelven gedeeltelyk splyt, en gelyk die wryving aan twee kanten geschiedt, waarvan de een hol-en de ander bol-rond is, en gelyk de slagtanden zig verlengen naar maate het dier ouder wordt, zo moet het, indien zy beide in hunnen groei niet tennaastenby dezelfde kromming aanneemen, noodzaakelyk gebeuren, dat één van beiden afbreeke, of dat zy niet meer tegen malkanderen kunnen glyden, en in dat geval zoude de mond zig niet langer geheel kunnen sluiten, en het dier sterven by gebrek van te kunnen kaauwen.

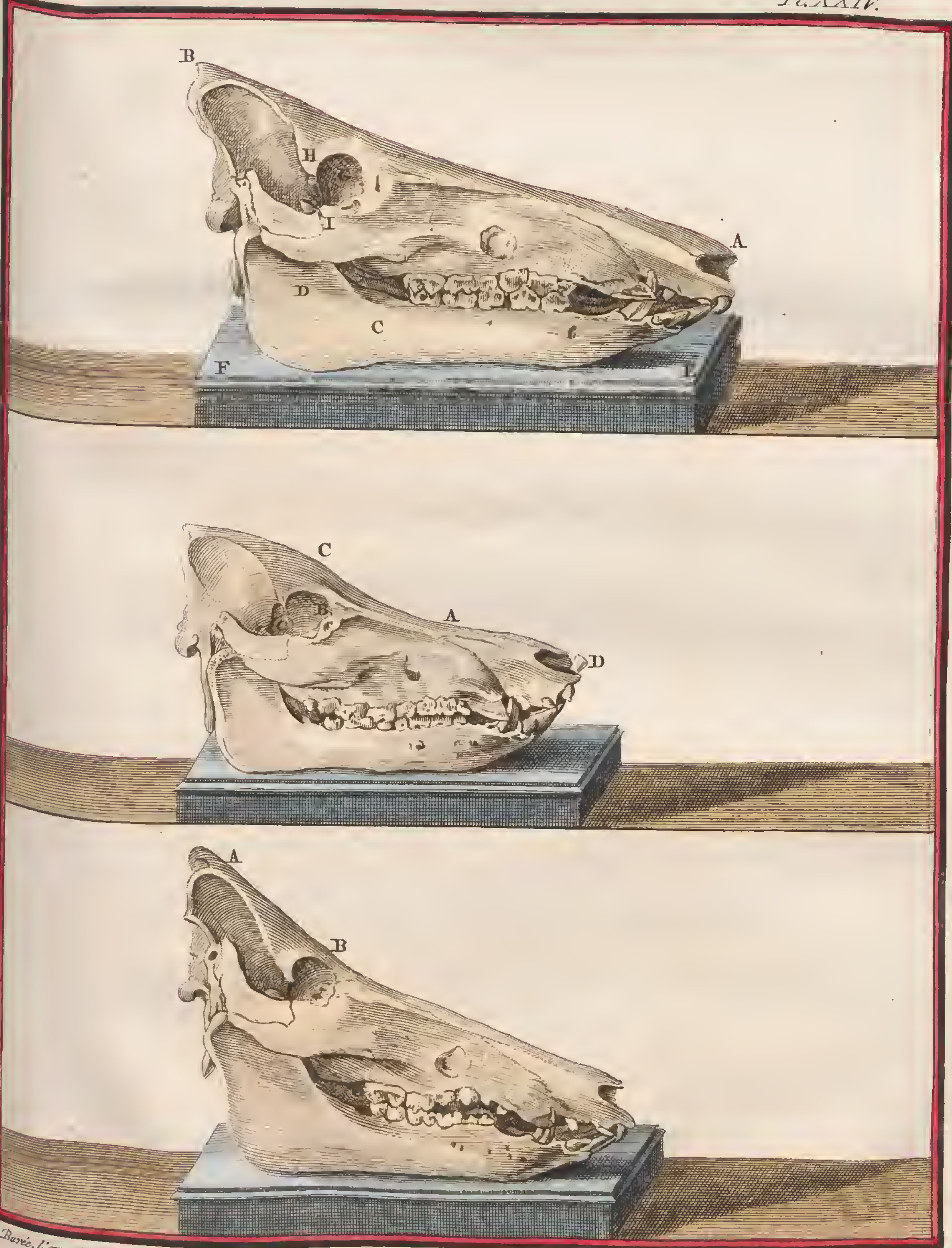
De zeven baktanden van ydere zyde des bovensten kaakbeens zyn boven de zes tanden van ydere zyde des ondersten kaakbeens geplaatst: die tanden hebben punten, die aan wederszyden naauwkeurig sluiten in tegenoverstaande holligheden: daarenboven zyn in het onderst kaakbeen nog twee andere tanden, een aan wederszyden agter de slagtanden, en op eenen vry grooten afstand van de overige baktanden geplaatst, zy zyn de kleinsten van allen: een van beiden, en dikwyls beiden tegelyk, ontbreeken in verschillende onderwerpen, zonder dat 'er eenig voetspoor van een kasje is; van zeven kaakbeenderen, zo wel van wilde zwynen als van varkens van Siam en van tamme varkens, zo van beeren als zoggen, waren 'er vier die deze beide tanden hadden, in twee was geen van beiden, en in het zevende slegts de kleine tand aan de regterzyde, te vinden.

Het tongbeen van het varken scheen my in eenige onderwerpen uit zeven, en in anderen uit negen, beenderen te bestaan; dat verschil was in de vork te vinden, die slegts uit één been scheen te bestaan, of uit drie beenderen door samengroeijingen vereenigd; voor het overige komen alle de deelen des tongbeens van het varken door hunne plaatsing, en tennaastenby door hunne lengte, met die des tongbeens van het paard, van den ezel, van den stier, van den ram, en van den bok, overéén; maar zy verschillen van dezelven door het maakzel der beenderen: de beide voornaamsten zyn, naar hunne uitgestrektheid, zeer dun, zeer smal, van binnen hol over hunne lengte, en hebben van het een tot het ander eind in het varken byna dezelfde breedte en dezelfde dikte, de tweede beenderen waren nog niet gevormd; de derde beenderen hadden veel meer breedte dan dikte, en zaten aan de vork vast, die ook meer breed dan dik is, zo wel aan haare takken als aan de plaats van de vereeniging dezer beenderen.

De hals van het geraamte van het varken is veel korter naar evenredigheid dan in de geraamtens van het paard, van den ezel, van den stier, van den ram, en van den bok: de wervelbeenderen van den nek verschillen veel, voor het grootst gedeelte, van die van het paard en van die van den stier; het doornagtig uitsteekzel (*D*, *Pl. XXIII*) van het tweede is hooger, minder breed en naar agteren gebogen; daar zyn ook duidelyke verschillen in de drie middelste wervelbeenderen, maar het eerste, het zesde en het zevende (*E*) zyn tennaastenby gelyk aan die van den stier: het derde, het vierde, en het vyfde, verschillen van hetzelve door het bovenst gedeelte van het midden des wervelbeens, en door de doornagtige uitsteekzelen, die dunner zyn; zy hebben geen onderste uitsteekzels in het midden, maar men vindt twee zeer groote zydelingsche uitsteekzels, een aan ydere zyde, die een gedeelte der dwarsche uitsteekzelen uitmaaken, en die naar dat van het zesde wervelbeen van het paard, van den stier, en van het varken zelven, gelyken.

Buvée, l'americain del. *C. F. Sc.*

Buvée, l'ameriquain del. C.F.F. sc.

De wervelbeenderen van den rug waren ten getale van veertien, zo wel als de ribben; wy hebben geen merkelyk verſchil gevonden tuſſchen die deelen en die van den ſtier, behalven dat de twee eerſte ribben zeer breed waren aan heur onderſt eind, en malkanderen byna over een derde gedeelte hunner lengte raakten; daar waren zeven waare ribben en zeven valſche; het borſtbeen was uit zes beenderen ſamengeſteld: de eerſte ribben eindigden aan het eerſte been, de tweede aan de geleeding van het eerſte been met het tweede, de derde aan die van het tweede met het derde, de vierde aan de geleeding van het derde met het vierde, de vyfde aan die van het vierde met het vyfde: de zesde aan het vyfde been, en de zevende aan de geleeding van het vyfde met het zesde been.

Daar waren zes lenden-wervelbeenderen, vry gelyk aan die van den ſtier; maar het heiligbeen verſchilde hierin, dat het niet dan uit vier valſche wervelbeenderen beſtondt, dat deze geene doornagtige uitſteekzels hadden, en dat de drie eerſte tuſſchen elkanderen vry groote ledige plaatſen op den bovenkant van het heiligbeen open laaten: de ſtaart beſtondt uit zeventien valſche wervelbeenderen: daar waren 'er agtien in het wild zwyn, en ſlegts veertien in het varken van Siam. De heupbeenderen waren niet zeer verſchillend van die van den ſtier, maar het bekken was naar evenredigheid zeer veel breeder zo wel als de goot en de eyronde gaten.

Het ſchouderblad (*F*) is bolrond over zyne lengte, het ravenbekſch uitſteekzel is tennaaſtenby gelyk aan dat van den ſtier, maar de doorn begint zig niet te vertoonen dan omtrent een duim boven de panswyze holligheid, en verheft zig langzaamerhand tot op omtrent de twee derde deelen der lengte van het ſchouderblad; vervolgens buigt hy zig naar beneden, door, gelyk in het paard, de baſis te naderen; hy is half liggende aan de zyde van den agterſten rand des ſchouderblads, en op zulk eene wyze geplaatſt, dat hy niet dan omtrent een derde gedeelte van het ſchouderblad aan zynen binnenkant, en twee derde deelen aan zyne buitenzyde, overlaat: wy zyn geen verſchil gewaar geworden in de gedaante van het ſchouderbeen (*G*), nog in die van het ſtraalbeen (*H*), ten zy dat dit been meer rond is naar voren dan in den ſtier; maar de ellepyp (*I*) is veel grooter in vergelyking van het ſtraalbeen.

Het dijebeen (*K*) gelykt veel meer naar dat van den ſtier dan naar dat van het paard, de hals van het hoofd van dat been onderſcheidt zig een weinig beter dan in die beide dieren, en de groote draaier heeft van boven op zyn midden een zeer duidelyken knobbel, die hem veel gelykenis geeft met dien van het paard, maar de knokkels van het onderſt eind ſchynen de een niet meer verheeven dan de ander te zyn; de doorn van het ſcheenbeen (*L*) is ſcherper van kant, dunner en meer naar buiten gebogen dan in den ſtier: het kuitbeen (*M*) ſtrekt zig langs het geheel ſcheenbeen uit, en maakt aan zyne baſis of zyn onderſt eind eene ſoort van enklaauw, maar daar geen hoofd aan is; het bovenſt gedeelte daarentegen is aan de beide zyden plat, en zeer dun, met uitzondering van de randen, die een weinig dikker zyn op omtrent een derde gedeelte van de lengte des beens.

De voorhand (*N*) is uit agt beenderen ſamengeſteld, vier in den eerſten, en vier in den tweeden regel: de beenderen van den eerſten rei gelyken tennaaſtenby naar die van het paard en van den ſtier, zo wel door hunne plaatſing als door hunne gedaante; maar men kan de beenderen van den tweeden rei met die van den

ſtier noch met die van het paard vergelyken, omdat het eerſtgenoemde dier daar ſlegts twee, en het laatſtgenoemde drie, beenderen heeft; men zal meer overeenkomſt vinden tuſſchen de beenderen van den tweeden rei der voorhand van het varken en die van den menſch, omdat het geraamte van het varken, wat het getal der vingeren betreft, meer naar dat van den menſch gelykt dan de geraamtens van het paard en van den ſtier: de benaamingen, de gedaante, en de plaatſing van de beenderen der voorhand, van den voorvoet, enz, daarenboven beter in den menſch dan in de viervoetige dieren bekend zynde, kan men geen voorwerp van vergelyking neemen dat zekerer zy: ſchoon de vier vingers van het geraamte van het varken veel in hunne betrekkelyke lengten en dikten verſchillen, blykt het evenwel door de plaatſing der vier beenderen van den tweeden rei der voorhand van het varken, met die van den menſch vergeleeken, dat de vier vingers van het varken met den voorſten, den middelſten, den ring-vinger, en de pink of den kleinen vinger, overeenkomen, en dat die, welken men in het geraamte van den menſch meer dan in dat van het varken vindt, de duim zy; want het been van den tweeden rei der voorhand van het varken, dat door zyne plaatſing, en ook een weinig door zyne gedaante met het haakbeentje van den menſch overeenkomt, geleedt zig ook, gelyk in den menſch, met de twee beenderen der agterhand (*O*), die de buitenſte vingers draagen: de beide andere beenderen der agterhand, die onder de twee middelſte vingers zyn, hebben yder een been van de voorhand boven zig; door die plaatſing ſchynen deze beide beenderen met het klein vierhoeksbeen en met het groot been der voorhand van den menſch overéén te komen; als men die vergelyking volgt, komt het eerſte been van den tweeden rei der voorhand van het varken met het groot vierhoeksbeen van den menſch overéén, en gelyk daar onder geen been van de agterhand gevonden wordt, is dit een bewys dat de vinger, dien men in den menſch meer dan in het varken vindt, de duim zy: de twee beenderen van het midden der agterhand zyn tennaaſtenby gelyk en veel dikker dan het in-en uit-wendig been, die weinig van elkanderen verſchillen.

De voorvoet (*P*) is uit zeven beenderen ſamengeſteld; die geenen, welke met het kootbeen en het hielbeen van den menſch overeenkomen, zyn zeer kenbaar, men kan ook onder de vyf anderen die geenen onderſcheiden, welke wegens hunne plaatſing overeenkomſt hebben met het ſchipbeen en teerlingbeen van den menſch; dat geen, hetwelk de plaats bekleedt van het teerlingbeen, zit boven de twee laatſte beenderen van den agtervoet (*Q*); de twee eerſte hebben boven zig drie beenderen, welke men tot de drie wiggebeentjes van den menſch kan brengen, want zy zyn, gelyk deze, voor dat been geplaatſt, hetwelk wy met het ſchipbeen vergeleeken hebben; daar zyn onder deze drie beenderen, van den voorvoet ſlegts twee beenderen van den agtervoet, omdat het varken geen vyfde heeft dat met den duim of grooten toon zoude overéénkomen; het einde van het vierde been van den agtervoet zit tuſſchen het tweede en het derde wiggebeentje in: daar is een agtſte beentje agter het bovenſt gedeelte des agtervoets geplaatſt, dat door zyne plaatſing meer naar een zaadbeentje dan naar een beentje van den voorvoet gelykt: de beenderen van den agtervoet zyn langer dan de beenderen der agterhand.

Aan yderen voet zyn de regels der twee middelſte vingeren dikker en langer dan die van den binnenſten en buitenſten vinger; deze gelyken malkanderen tennaaſtenby gelyk de middelſte vingers, maar dezelve zyn zeer veel korter; het eind

van hunnen laatsten regel vindt men tegen over de geleeding van den eersten regel der middelste vingeren met den tweeden.

De geraamtens van het *wild zwyn*, van het varken van Siam en van het tam varken, verschillen niet van malkanderen dan door kentekenen betrekkelyk tot die van welke in de beschryving van die dieren reeds melding gemaakt is; dit is de reden waarom ik in de volgende tafel slegts de afmeetingen der beenderen van het geraamte van een tam varken geeven zal; maar men zal in de beschryving van dat gedeelte van het Kabinet, hetwelk betrekking heeft tot de Natuurlyke Historie van het varken, de voornaame kentekenen opgeeven, welke aan de geraamtens van het wild zwyn en van het Siamsch varken byzonder eigen zyn.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van den kop, in eene regte lyn gemeeten van het been des schrobbers af tot aan het eind der verlengingen van het agterhoofd.	1.	1.	4.
Lengte volgens de kromte gemeeten	1.	1.	6.
Breedte van het eind van den snoet	0.	1.	4.
Breedte van den kop onder de oogputten	0.	5.	7.
Lengte van het onderst kaakbeen van den buitenkant der snytanden tot aan den omtrek van deszelfs takken	0.	10.	0.
Hoogte van de agterste zyde van den kop	0.	7.	6.
Breedte	0.	5.	7.
Breedte van het onderst kaakbeen ter plaats van de slagtanden.	0.	2.	3.
Hoogte der takken van het onderst kaakbeen tot aan de knokkelwyze uitsteekzels	0.	4.	6.
Hoogte tot aan het kroonswyze uitsteekzel	0.	4.	7.
Breedte op de plaats van den omtrek der takken	0.	2.	10.
Breedte der takken onder de groote uitranding	0.	2.	2.
Afstand van de einden der takken van buiten naar buiten gemeeten.	0.	4.	9.
Afstand tusschen de knokkelswyze uitsteekzels	0.	4.	7.
Dikte van het voorste deel des bovensten kaakbeens	0.	0.	2.
Breedte van dat kaakbeen ter plaats van de slagtanden	0.	2.	9.
Lengte van de bovenste zyde	0.	7.	0.
Afstand tusschen de oogputten en de opening der neusgaten.	0.	7.	4.
Lengte van die opening	0.	1.	6.
Breedte	0.	1.	3.
Lengte der eigenlyke neusbeenderen	0.	7.	2.
Derzelver grootste breedte	0.	0.	8.
Breedte der oogputten	0.	1.	4.
Derzelver hoogte	0.	1.	8.
Lengte der snytanden van het midden des bovensten kaakbeens buiten het been	0.	0.	5.
Derzelver breedte	0.	0.	6.
Lengte der snytanden van het onderst kaakbeen	0.	0.	11.
Derzelver breedte	0.	0.	3½.
Lengte der bovenste haaktanden buiten het kaakbeen	0.	0.	8.
Derzelver breedte van onderen	0.	0.	7.
Lengte der onderste haaktanden uiten het kaakbeen	0.	1.	0.
Derzelver breedte	0.	0.	6.
Lengte der grootste baktanden buiten het kaakbeen	0.	0.	4.
Derzelver breedte	0.	1.	3.
Derzelver dikte	0.	0.	7.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte der twee voornaamste stukken van het tongbeen	0.	1.	9.
Breedte op de smalste plaats	0.	0.	1.
Lengte der derde beenderen	0.	0.	7.
Derzelver breedte	0.	0.	4.
Breedte van de vork voor de splyting gemeeten	0.	1.	1.
Lengte van de zyden der vork	0.	1.	2.
Breedte van de takken	0.	0.	3.
Lengte van den hals	0.	6.	6.
Breedte van het gat des eersten wervelbeens van boven-naar beneden gemeeten	0.	0.	8.
Lengte van de eene zyde naar de andere	0.	1.	2.
Lengte der dwarsche uitsteekzelen van voren naar agteren	0.	1.	7.
Breedte van het voorst deel des wervelbeens	0.	2.	8.
Breedte van het agterst deel	0.	3.	2.
Lengte van de bovenste zyde	0.	0.	10.
Lengte van de onderste zyde	0.	0.	9.
Lengte van het lighaam des tweeden wervelbeens	0.	1.	3.
Hoogte van het doornagtig uitsteekzel	0.	1.	0.
Breedte van hetzelve	0.	1.	7.
Lengte van het korst wervelbeen, dat het zevende is	0.	0.	10.
Hoogte van het langst doornagtig uitsteekzel, hetwelk dat van het zevende wervelbeen is	0.	3.	2.
Breedte	0.	0.	8.
De grootste dikte	0.	0.	3.
Hoogte van het korst uitsteekzel, hetwelk dat van het derde wervelbeen is	0.	0.	6.
Omtrek van den hals, op het zevende wervelbeen gemeeten, alwaar dezelve het dikst is	0.	11.	0.
Lengte van het gedeelte der ruggraat dat uit de wervelbeenderen van den rug bestaat	1.	7.	6.
Hoogte van het doornagtig uitsteekzel des eersten wervelbeens.	0.	4.	4.
Hoogte van dat van het tweede, dat het langst is	0.	4.	6.
Hoogte van dat van het laatst, dat het korst is	0.	0.	10.
Breedte van dat van het eerst, dat het breedst is	0.	1.	0.
Breedte van dat van het zesde, dat het smalst is	0.	0.	4.
Lengte van het lighaam des laatsten wervelbeens, dat het langst is.	0.	1.	4.
Lengte van het lighaam des eersten wervelbeens, dat het korst is.	0.	1.	1.
Lengte der eerste ribben	0.	4.	10.
Hoogte van den drichoek, dien zy maaken	0.	2.	8.
Breedte op de breedste plaats	0.	2.	0.
Lengte van de zevende rib die de langste is	0.	11.	4.
Lengte van de laatste der valsche ribben, die de kortste is	0.	6.	10.
Breedte van de vierde rib die de breedste is	0.	0.	10.
Breedte van de negende rib die de smalste is	0.	0.	3.
Lengte van het borstbeen	0.	8.	2.
Breedte van het vyfde been, dat het breedst is	0.	1.	8.
Breedte van het eerste been, dat het smalst is	0.	0.	3.
Dikte van het tweede been, dat het dikst is	0.	0.	11.
Dikte van het zesde been, dat het dunst is	0.	0.	3.
Hoogte van het doornagtig uitsteekzel van het eerst der lendenwervelbeenderen	0.	0.	10.
Hoogte van het laast wervelbeen	0.	0.	6.

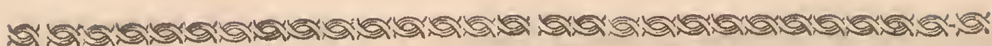
Breed-

	voeten,	duimen,	lynen.
Breedte van dat van het derde, dat het breedſt is	0.	1.	4.
Breedte van dat van het laatſt, dat het ſmalſt is	0.	0.	7.
Lengte van het dwarſch uitſteekzel van het derde wervelbeen, dat het langſt is	0.	2.	1.
Lengte des lighaams van de wervelbeenderen der lendenen.	0.	1.	5.
Lengte van het heiligbeen	0.	4.	10.
Breedte van het voorſt gedeelte	0.	3.	5.
Breedte van het agterſt gedeelte	0.	0.	11.
Lengte van het eerſte valſche wervelbeen van den ſtaart, dat het langſt is	0.	1.	5.
Lengte van het laatſt, dat het korſt is	0.	0.	3.
Deszelfs middellyn	0.	0.	2.
Lengte van de bovenſte zyde des heupbeens	0.	2.	10.
Hoogte van het been, van het midden der knokkelwyze holligheid tot aan het midden der bovenſte zyde	0.	5.	9.
Breedte boven de knokkelwyze holligheid	0.	1.	0.
Middellyn van de knokkelwyze holligheid	0.	1.	1.
Breedte van den tak des zitbeens, die het lighaam des beens vertoont.	0.	1.	2.
Dikte van denzelven	0.	0.	5.
Breedte der waare takken, te ſamen gemeeten	0.	0.	4.
Lengte van de goot	0.	3.	0.
Breedte in het midden	0.	3.	3.
Diepte van de goot	0.	2.	3.
Diepte van de uitranding van derzelver agterſt eind	0.	1.	11.
Afſtand tuſſchen de beide einden der uitranding, van buiten naar buiten gemeeten	0.	3.	5.
Lengte der eyronde gaten	0.	1.	10.
Breedte van dezelve	0.	1.	4.
Breedte van het bekken	0.	3.	1.
Hoogte van hetzelve	0.	3.	10.
Lengte van het ſchouderblad	0.	8.	0.
Lengte van deszelfs baſis	0.	4.	7.
Lengte van de agterſte zyde.	0.	6.	10.
Lengte van de voorſte zyde	0.	7.	11.
Breedte van het ſchouderblad, op de ſmalſte plaats	0.	0.	10.
Hoogte van den doorn, op de verhevenſte plaats	0.	1.	2.
Middellyn van de panswyze holligheid	0.	1.	0.
Lengte van het ſchouderbeen	0.	7.	3.
Omtrek op de dunſte plaats	0.	2.	8.
Middellyn van deszelfs hoofd	0.	1.	2.
Breedte van het bovenſt gedeelte	0.	1.	10.
Dikte van hetzelve	0.	2.	5.
Breedte van het onderſt gedeelte	0.	1.	6.
Dikte van hetzelve	0.	1.	6.
Lengte van de ellepyp	0.	7.	10.
Breedte op de breedſte plaats	0.	0.	11.
Dikte op de dikſte plaats	0.	0.	7.
Hoogte van den elleboogsknokkel	0.	2.	2.
Breedte aan deszelfs eind	0.	1.	3.
Dikte op de dunſte plaats	0.	0.	3.
Lengte van het ſtraalbeen	0.	6.	0.

	voeten,	duimen,	lynen.
Breedte van het bovenſt eind	0.	1.	1.
Dikte op de binnenzyde	0.	0.	7.
Dikte op de buitenzyde	0.	0.	6.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	8.
Dikte	0.	0.	6.
Breedte van het onderſt eind	0.	1.	4.
Dikte	0.	1.	0.
Lengte van het dijebeen	0.	8.	0.
Middellyn van deszelfs hoofd	0.	1.	1.
Omtrek van het midden des beens	0.	1.	6.
Breedte van het onderſt eind	0.	1.	9.
Dikte	0.	2.	1.
Lengte der knieſchyven.	0.	1.	5.
Breedte	0.	0.	9.
Dikte	0.	0.	10.
Lengte van het ſcheenbeen	0.	7.	6.
Breedte van deszelfs hoofd	0.	1.	9.
Dikte	0.	1.	10.
Omtrek van het midden des beens	0.	2.	2.
Breedte van het onderſt eind	0.	1.	1.
Dikte	0.	1.	1.
Lengte van het kuitbeen	0.	7.	1.
Omtrek op de dunſte plaats	0.	0.	9.
Breedte van het bovenſt deel	0.	0.	10.
Breedte van het onderſt eind	0.	0.	8.
Hoogte van de voorhand	0.	1.	4.
Lengte van het hielbeen	0.	3.	0.
Breedte	0.	0.	9.
Dikte op de dunſte plaats	0.	0.	5.
Hoogte van het eerſte wiggebeen en ſchuitbeen te ſamen genomen.	0.	0.	11.
Lengte van de twee middelſte beenderen der agterhand	0.	3.	0.
Breedte van het bovenſt eind	0.	0.	9.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	6.
Breedte van het onderſt eind	0.	0.	8.
Lengte der buitenſte en binnenſte beenderen der agterhand.	0.	2.	4.
Breedte van het bovenſt eind	0.	0.	3.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	3.
Breedte van het onderſt eind	0.	0.	7.
Lengte van de beide middelſte beenderen van den agtervoet.	0.	3.	3.
Breedte van het bovenſt eind	0.	0.	7.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	6
Breedte van het onderſt eind	0.	0.	8.
Lengte der buitenſte en binnenſte beenderen van den agtervoet.	0.	1.	7.
Breedte van het bovenſt eind	0.	0.	4.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	4.
Breedte van het onderſt eind	0	0.	6.
Lengte van de beenderen der eerſte regelen van de beide middelſte vingeren van yderen voet	0.	1.	5.
Breedte van het bovenſt eind	0.	0.	8.
Breedte van het onderſt eind	0.	0.	7.
Dikte op de dunſte plaats	0.	0.	4.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van de beenderen der tweede regelen			
Breedte op de fmalfte plaats	0.	0.	9.
Dikte op de dunfte plaats	0.	0.	6.
Lengte van de beenderen der derde regelen	0.	0.	5.
Breedte	0.	1.	2.
Dikte	0.	0.	6.
Lengte der beenderen van de eerfte regelen der buitenfte en binnenfte vingeren van yderen voet	0.	0.	8.
Breedte van het bovenft eind	0.	0.	11.
Breedte van het onderft eind	0.	0.	5.
Dikte op de dunfte plaats	0.	0.	4.
Lengte van de beenderen der tweede regelen	0.	0.	4.
Breedte op de fmalfte plaats	0.	0.	6.
Dikte op de dunfte plaats	0.	0.	4.
Lengte van de beenderen der derde regelen	0.	0.	3.
Breedte	0.	0.	9.
Dikte	0.	0.	4.
	0.	0.	5.

HET AFRIKAANSCH WILD-ZWYN (*).

DE Hr. DE BUFFON heeft in de Hiftorie, welke hy van het varken heeft gegeeven, zeer wél aangemerkt, en getoond, dat dit dier zig aan geene rangfchikking onderwerpt, en alle de poogingen te leur ftelt van hun, die de Natuur willen binden aan klaffen en geflagten, welken zy door kenmerken, van het een of ander hunner deelen ontleend, onderfcheiden; fchoon de redenen, welke hy ten bewyze hier van bybrengt, nu reeds onwederfpreekelyk zyn, zouden dezelve egter nog een hoogeren trap van kragt en klaarheid gekreegen hebben, zo hy het dier gekend hadt, 't welk wy hier na in (*Pl. XXIV* *) vertoonen.

Het is een wild zwyn, dat in den jaare 1765. van de Kaap de Goede-hoop naar de Dierengaarde van den Prins van Oranje gezonden is, en dat, tot aan dien tyd, den Natuurbefchouweren onbekend was geweeft; behalven alle de byzonderheden, die van ons Europifch zwyn een dier maaken, dat op zig zelven ftaat, en van alle foorten is afgezonderd, zo vertoont dit ons nog nieuwe afwykingen, waardoor het zig van alle anderen van dezelfde foort onderfcheidt; want niet flegts heeft de kop eene geheel andere gedaante, maar het dier heeft ook geene fnytanden, waar van de meefte Naamlyftmaakers de onderfcheidende kenmerken van deze foort van dieren getrokken hebben, fchoon derzelver getal in onze tamme varkens niet altoos hetzelfde is.

De Hr. TULBAGH, Gouverneur van de Kaap de Goede-hoop, die zig geene gelegenheid laat ontflippen om de Natuurlyke Hiftorie te verryken, door alles, wat het land, daar hy zyn verblyf houdt, byzonder en opmerkelyk uitlevert, naar Europa over te zenden; de Hr. TULBAGH, zeg ik, is het, aan wien wy dit wild zwyn verfchuldigd zyn: in den brief, welken hy met hetzelve overzondt, fchryft hy, dat het zeer verre landwaards in, en omtrent tweehonderd mylen van de Kaap, gevangen, en het eerfte was, dat men daar leevend gezien hadt: hy heeft evenwel voorleden jaare een ander gezonden, 't welk nog leeft, en in 1767. hadt hy het vel gezonden van een, waarvan men niet dan den kop heeft kunnen bewaaren; welk alles fchynt aan te duiden, dat deze dieren in hun geboorteland niet zeldzaam zyn: ik weet niet of het van hun zy, dat KOLBE heeft willen fpreeken, wanneer hy zig in zyne befchryving van de Kaap de Goede-hoop op deze wyze uitdrukt: „ de wilde varkens worden hier niet veel gevonden; niet zo zeer omdat „ zy van andere wilde roofdieren verflonden en verfcheurd worden, maar na myns „ bedunkens liever, omdat 'er geen boffchaadje omtrent dit voorgebergte is, waar „ in zy haar verblyf zouden kunnen zoeken (*a*)".

Gelyk hy hier geene befchryving byvoegt, kan men 'er niets uit befluiten; en vervolgens fchikt hy onder de dieren van de Kaap den grooten miereneeter, of

(*) Door den Hr. Profeffor ALLAMAND. Deze Befchryving is in den jaare 1771 gegeeven; ik maak daar gewag van, omdat het invloed op eenige byzonderheden heeft.

(*a*) Befchryving van de Kaap de Goede-hoop, Deel I. blz. 196.

den tamandua, dat een dier van Amerika is, 't welk geheel niet naar een varken gelykt: wat ſtaat kan men maaken op het geen zulk een onkundig Schryver berigt!

Ons Afrikaanſch wild zwyn gelykt, wat het lighaam betreft, naar het Europeïſch, maar het is geheel verſchillend van kop, welken het van eene monſteragtige grootte heeft. 'T geen terſtond in 't oog loopt, zyn twee vervaarlyke ſlagtanden, welken zy, aan weêrskanten een, in 't bovenſt kaakebeen hebben, en die byna evenwydig naar boven ſtaan: zy zyn byna zeven duimen lang, en loopen in eene ſtompe punt uit: twee gelyke tanden, maar kleiner, en byzonderlyk dunner en platter aan hunne binnenzyde, komen uit het onderſt kaakebeen te voorſchyn, en voegen juiſt tegen de buitenzyde der bovenſte ſlagtanden, terwyl de muil van het dier geſloten is; dit zyn vermogende wapenen, waarvan het zig met vrugt bedienen kan in 't land, daar het zig verhoudt, waarin het waarſchynlyk dikwils bloot ſtaat voor de aanvallen van roofdieren.

Zyn kop is van voren zeer breed en plat; hy heeft aan 't eind de gedaante van een breed veegmes, daar de hoefſmits de hoeven der paarden mede afteeken; dat einde heeft een middellyn byna gelyk met de breedte van den kop, en is van eene hardheid, naby die van hoorn komende: het dier bedient 'er zig van, gelyk onze varkens, om de aarde om te wroeten; zyne oogen zyn klein, en op 't voorſte van den kop geplaatſt, zodat het weinig ter zyden, en alleen voor zig, zien kan; zy ſtaan minder van malkanderen en van de ooren af dan in het Europeïſch zwyn: onder dezelve zinkt het vel, en maakt een zeer gerimpelden zak: zyne ooren zyn van binnen wél met hair voorzien: wat laager, bykans aan de zyden der oogen, verheft zig het vel, en maakt twee uitwaſſen, die, op een zekeren afſtand gezien, geheel naar twee ooren gelyken; zy hebben 'er de figuur en de grootte van, en, zonder zeer beweegbaar te zyn, formeeren zy byna een zelfde vlak met het voorſte van den kop; van onderen, tuſſchen deze uitwaſſen en de ſlagtanden, is een groote vrat aan weerszyde van den kop; men begrypt ligtelyk, dat zulk een maakzel eene zeer zonderlinge gedaante aan dat dier moet geeven; wanneer men het van voren beſchouwt, gelooft men vier ooren te ziën op een kop, die naar geen van eenig bekend dier gelykt, en die, door de grootte zyner ſlagtanden, aanſtonds vrees inboezemt: de Hren. PALLAS en VOSMAER zeggen (*a*), dat het dier zeer zagt en tam was, toen het in Holland aankwam: gelyk het verſcheiden maanden op een ſchip geweeſt, en vry jong gevangen, was, zo was het byna huiſſelyk of tam geworden; zo men het evenwel vervolgde, en zo het de lieden, die het voorhadt, niet kende, week het langzaam agterwaards, en vertoonde den kop en bek met eene dreigende houding, en zy zelve, welken het dagelyks zag, moeſten het met een voorzigtig wantrouwen behandelen; de man, aan wien de bewaaring van hetzelve was aanbevolen, heeft 'er de droevige ondervinding van gehad; het dier vattede, op zekeren dag, een kwaade luim tegen hem op, en bragt hem met een ſlag of ruk zyner ſlagtanden een groote wonde toe, in de dije, waar aan hy des anderen dags ſtierf: om dergelyke toevallen in 't vervolg voor te komen was men genoodzaakt om hem uit de Dierengaarde te neemen, en hem in een beſloten

(*a*) Zie PALLAS, *Miſcellanea Zoölogica; & ejuſdem Spicilegia Zoölogica, Faſcic. II.* Beſchryving van een Afrikaanſch Breedſnuitig varken, door A. VOSMAER.

plaats te zetten, daar niemand konde bykomen; hy is na verloop van een jaar gestorven, en men ziet zyn opgestopte huid in het Kabinet van Natuurlyke Zeldzaamheden van den Prins van Oranje. Het tweede, 't welk in de plaats van dit is opgevolgd, en werkelyk in dezelfde Diergaarde bewaard wordt, is nog zeer jong; zyne slagtanden zyn nog weinig meer dan twee duimen lang; wanneer men hem uit de plaats laat gaan, alwaar men hem opgesloten houdt, betoont hy zyne blydschap door huppelen, springen, en loopen, welk laatst hy met veel meer vlugheid doet dan onze varkens; hy houdt dan zyn staart om hoog en zeer regt: het is ongetwyffeld dat wegens deze snelheid van zyn loop, de bewooners van de Kaap hem den naam van hardlooper gegeeven hebben.

Daar is geen twyffel aan, of dit dier een zeer onderscheiden geslagt maake van die, welke tot hier toe in 't ras der varkens zyn bekend geweest; schoon het hun gelykt in de gedaante des lighaams, zo zyn egter het gebrek van snytanden, en het zonderling maakzel van den kop, al te onderscheidende kenmerken, dan dat men dezelve zou kunnen toeschryven aan de veranderingen door het klimaat voortgebragt, en dat wel des te meer, omdat 'er in Afrika varkens zyn, die nergens in verschillen van de onze dan in de gestalte, die kleiner is: deze waarneeming wordt hier door nog nader bevestigd, omdat het niet schynt, dat dit Afrikaansch zwyn met onze varkens voortteelen kan, ten minsten heeft men reden van dit te vermoeden uit de proefneeming, die men daar van gedaan heeft; men gaf hem eene Guineesche zog, nadat hy haar eenigen tyd berooken hadt, vervolgde hy haar, tot dat hy haar in eene plaats hadt, alwaar zy hem niet ontkomen konde, en daar haalde hy haar den buik met zyne slagtanden op; geen beter onthaal bewees hy aan een gemeene zog, welke men hem eenigen tyd daarna aanboodt; hy mishandelde haar zo zeer, dat men haar welhaast van hem af moest neemen om haar het leeven te behouden.

Het is te verwonderen, dat dit dier, 't welk, gelyk ik aangemerkt heb, niet zeldzaam schynt te zyn in de plaatsen, daar het oorspronkelyk t' huis hoort, nog nooit door eenig Reiziger beschreeven is, of dat, zo zy daar van gesprooken hebben, zulks in zo algemeene wilde uitdrukkingen is geweest, dat men zig daar geen denkbeeld uit formeeren kan. Flacourt (*a*) zegt, dat 'er op Madagaskar wilde zwynen zyn, die twee hoornen aan de zyden van den neus hebben, dewelke eene soort van eeltagtigheid schynen te zyn, en dat deze dieren byna zo gevaarlyk zyn als de wolven in Frankryk: de Hr. de Buffon denkt (*b*) dat die aanduiding den babiroussa betreffe, en misschien heeft hy gelyk; mogelyk raakt zy ons wild zwyn; die hoornen, die naar twee eeltagtigheden gelyken, kunnen even goed de slagtanden zyn van dat wild zwyn als die van den babiroussa, maar zeer kwalyk beschreeven; en het geen Flacourt daar by voegt, dat deze dieren gevaarlyk zyn, schynt beter met ons Afrikaansch wild zwyn dan met den babiroussa te strooken: de Hr. Adanson, van een wild zwyn spreekende, dat hy in Senegal gezien heeft, drukt zig in deze bewoordingen uit (*c*): „ Ik bemerkte, zegt hy, een dier gewel-„ dig groote wilde zwynen, die aan Afrika byzonder eigen zyn, en waarvan ik „ niet weet, dat nog eenig Natuuronderzoeker gesprooken heeft: het was zwart, ge-

(*a*) *Histoire de la grande Isle Madagascar*, pag. 152.
(*b*) Zie het XII. Deel van dit Werk in 't Fransch. p. 178.
(*c*) *Histoire Naturelle du Senegal*, par Adanson, pag. 761. *du Voyage.*

„ lyk de wilde zwynen van Europa, maar van eene onvergelykelyk hoogere ge-„ ftalte: het hadt vier groote flagtanden, waarvan de twee bovenfte als een halve „ kring gekromd waren naar het voorhoofd, alwaar zy de hoornen nabootfen, die „ andere dieren hebben". De Hr. DE BUFFON onderftelt weder, dat de Hr. ADANSON van den babirouffa heeft willen fpreeken, en, zonder deszelfs gezag, zoude ik overhellen om te denken, dat die Schryver ons wild zwyn heeft aangeduid; want anders begryp ik niet, hoe hy heeft kunnen zeggen, dat geen Natuurbefchouwer van het dier, daar hy van meldt, gefprooken heeft; hetwelk immers niet te pas konde komen, zo hy den babirouffa hadt in 't oog gehad; hy is al te bedreven in de Natuurlyke Hiftorie om niet te weeten dat dit dier dikwils befchreeven is geweeft, en dat men den kop van deszelfs geraamte in bykans alle Kabinetten van Europa vindt.

Maar mogelyk is 'er in Afrika nog een ander wild zwyn, dat ons nog niet bekend, en dat hetzelfde is als 't welk door den Hr. ADANSON is opgemerkt: hetgeen my tot dat vermoeden brengt is de befchryving, die de Hr. DAUBENTON van een gedeelte der kaakebeenen van een wild zwyn van Cap-verd gegeeven heeft (a); het geen hy daar van zegt, toont klaarlyk dat het van onze wilde zwynen verfchilt, en geheel toepaffelyk zoude zyn op dat, waarvan hier gefprooken is, zo 'er geene fnytanden in elk dier kaakebeenen waren.

(a) Zie de Befchryving van het Kabinet, No. MCDXXXIX, MCDXL, MCDXLI.

BESCHRYVING VAN HET AFRIKAANSCH WILD-ZWYN.

Dit wild zwyn hadt eene bruine kleur, die naar het zwart helde; dat, hetwelk tegenwoordig nog leevend in de Diergaarde van zyne Hoogheid, den Prins van Orange, gevonden wordt, is van eene ligter, en byna aſchgraauwe kleur, het ſchynt ook jonger te zyn: zyn rug, digt by den hals, en zyne ſchouders waren bedekt met borſtels die zeven of agt duimen lang, en zeer digt aan één geplaatſt, waren; het hadt 'er minder op het agterſt gedeelte van den rug, en verſcheiden verheften zig uit éóne punt, dus eene ſoort van penceel maakende: die geene, welke op den kop, tuſſchen de ooren, zaten, ſpreidden zig uit één middelpunt, gelyk de radiën van eenen cirkel, naar een gemeenen omtrek uit; de hairen van het overig gedeelte des lighaams waren korter, en hadden op de buikzyden en op den buik eene ligte tint wit; de kop was het deel dat hem inzonderheid van onze tamme varkens onderſcheidde, want hy geleek hun in alle zyne andere deelen, behalven alleenlyk dat hy de pooten een weinig korter hadt: geduurende den tyd dat hy in de Menagerie geleefd heeft, ſchynt hy niet gegroeid te zyn, maar zyne ſlagtanden hebben veel meer lengte en dikte gekreegen; hetgeen my doet gelooven, dat, wanneer dit dier ouder geworden is, men zig kan vergiſſen met dezelven voor hoorns te neemen, wanneer men ze van verre ziet; zy hebben daar de rigting en een weinig de kromming van: die van het bovenſt kaakbeen drukken de lip door zig naar boven te verheffen, maaken dezelve hard en ligten haar op ter plaatſe daar zy haar aanraaken: op derzelver voorſt gedeelte ziet men twee vooren in de gedaante van gooten, die zig volgens derzelver lengte uitſtrekken: de tanden van het onderſt kaakbeen zyn zeer glad aan die zyde, met welke zy zig tegen de bovenſte aanvoegen, het zy de wryving hen dus maakt, of dat zy natuurlyk dus gemaakt zyn; het gedeelte van het tandvleeſch, dat door de ſnytanden in andere ſoorten van varkens beſlaagen wordt, en dat in dezen van dezelve beroofd is, is bolrond van buiten, glad en hard; het voorſte van den ſnoet, of de ſchrobber, is breed en eindigt in een vlak, dat ten opzigte van den kop wat ſchuinſch loopt; de neusgaten zyn groot, en ſtaan verder van den anderen af dan in onze wilde zwynen: die uitwaſſen van het vel welke aan wederszyden van den kop de ooren ſchynen te maaken, zyn min of meer beweegbaar, het dier kan dezelve digt by de oogen brengen: zy beſtaan waarſchynelyk voor een gedeelte uit vet, want zy verdwynen en maaken niet meer dan eene enkele vrat of puiſt, gelyk uit het vel blykt, dat bereid van de Kaap de Goedehoop is overgezonden: de ooren zyn niet zeer lang, en eindigen in eene zeer ſtompe punt; de ſtaart is dun, naakt, en weinig buigzaam.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het lighaam van het eind van den ſnuit tot aan het begin van den ſtaart	4.	10.	0.
Lengte van den kop van den ſchrobber af tot aan de voren toe.	1.	5.	0.

Des-

Schouman. ad viv. del.　　　　C. F. Fritzsch, sc.

LE SANGLIER D' AFRIQUE.

	voeten,	duimen,	lynen.
Deszelfs breedte van den eenen ſlagtand tot den anderen . .	0.	6.	0.
Afſtand tuſſchen de uitwendige einden der beide uitwaſſchen van het vel naaſt de oogen geplaatſt	1.	0.	6.
Afſtand tuſſchen de ooren	0.	6.	0.
Afſtand tuſſchen de voorſte hoeken der oogen	0.	5.	0.
Afſtand tuſſchen de oogen en de ooren	0.	3.	0.
Lengte der ooren	0.	3.	3.
Hoogte van het voorſte ſtel	2.	2.	6.
Lengte der ſlagtanden en van het bovenſt kaakbeen, van hunne tandkas tot aan hun eind gemeeten	0.	6.	10.
Lengte der ſlagtanden van het onderſt kaakbeen	0.	5.	0.
Lengte der voorpooten	0.	11.	6.
Lengte van den ſtaart	0.	10.	6.

BESCHRYVING

VAN HET GEDEELTE VAN HET KABINET, DAT BETREKKING HEEFT TOT DE NATUURLYKE HISTORIE

VAN HET VARKEN.

No. CDLXXXIX. *Twee vrugten van eene wilde zeug.*

Deze vrugten waren onder de vyf, die de wilde zeug droeg, van welke in de beſchryving van de vrugt van het wild zwyn, van derzelver bekleedzelen en pisvlies melding gemaakt is; een dezer vyf vrugten wordt *Pl. XXI* vertoond: men kan aan die, welke in het Kabinet in moutwyn bewaard worden, en van welke de een een mannetje, en de andere een wyfje is, het verſchil der beide kunnen, de levrey, de uitrandingen van de bovenſte lip, enz, onderſcheiden.

No. CDXC. *Twee vrugten van eene tamme zeug.*

Eene dezer vrugten is een mannetje en de andere een wyfje; zy behoorden tot de tien die uit de zog genomen zyn, welke men voor de beſchryving der vrugt van het tam varken geopend heeft: zie de afbeelding van eene dezer tien vrugten *Pl. XXII.*; men ziet aan die, welke in het Kabinet in moutwyn bewaard worden, alles wat in derzelver beſchryving blz. 82, is opgegeeven.

No. CDXCI. *Het vel van het jong eener wilde zeug.*

Men heeft dit vel bereid om bederving te kunnen wederſtaan, en de levrey, gelyk wy dezelve blz. 70 beſchreeven hebben, is daar duidelyk op getekend.

No. CDXCII. *De maag van een jong varken.*

Dit ſtuk wordt in moutwyn bewaard, om het aanhangzel te doen zien, dat in de gedaante van een munnikskap aan den grooten blindenzak van de maag zit.

No. CDXCIII. *De teeldeelen van een wild zwyn.*

Alle de uit-en in-wendige teeldeelen zyn in eene fleſch met moutwyn beſlooten, alwaar zy goed genoeg in blyven om aan dezelve het maakzel van het roedehoofdje, de koorden der roede, de ligging, de gedaante, en het maakzel der voorſtanderen, enz, te zien.

No. CDXCIV. *De teeldeelen van een beer.*

Dit ſtuk beſtaat uit dezelfde deelen als het voorgaand; men kan daar dezelfde byzonderheden aan waarneemen en de gelykenis erkennen, die men tuſſchen deze beiden vindt.

No. CDXCV. *Het geraamte van een tam varken.*

Dit geraamte heeft ten onderwerpe gediend voor de voorgaande beſchryving der beenderen van het varken; de kop heeft een voet agt duimen en een half omtreks, op het agterſt gedeelte der oogputten en op de hoeken van het onderſt kaak-

been gemeeten; de omtrek van het koffer is van twee voeten negen duimen; het voorste stel heeft twee voeten een duim hoogte, van den grond af tot aan het eind van het hoogst uitsteekzel van alle die der wervelbeenderen, en het agterste stel twee voeten drie duimen, van den grond af tot aan den bovenkant des heupbeens.

No. CDXCVI. *Het tongbeen van een tam varken.*

Dat been is het zelfde, hetwelk by het geraamte van het varken beschreeven is, zie blz. 92. De vork schynt uit drie beenderen te bestaan, die door aangroeijing vereenigd zyn.

No. CDXCVII. *De kop van een beer.*

Dezelve verschilt voornamelyk van dien van het geraamte van het wild zwyn daar in, dat de bovenste oppervlakte minder holrond is over zyne lengte, gelyk men in de beschryving van het varken, blz. 90, aangemerkt heeft, deze kop heeft een voet zes lynen lengte, en een voet agt duimen en een halven omtrek op het agterst gedeelte der oogputten en op de hoeken van het onderst kaakbeen gemeeten: de tweede, en derde, en de vierde baktand van ydere zyde des bovensten kaakbeens, en de drie eerste kiezen aan ydere zyde van het onderst kaakbeen, zyn korter en blanker dan de anderen; zy schynen nieuwer, en men heeft reden om te gelooven dat zy andere tanden zyn opgevolgd die uitgevallen zyn, te meer dewyl ik heb opgemerkt dat de eerste baktand der regter zyde van het onderst kaakbeen byna geheel buiten de tandkas uitstak, dat dezelve uit zyne kas kwam zodra ik hem aanraakte, en dat ik onder dien tand eenen anderen tand vond, die dezen naar buiten gedreeven hadt: hetgeen ten minsten bewyst dat de eerste tand van ydere zyde des ondersten kaakbeens uitvalt, en door een anderen wordt opgevolgd, schoon ARISTOTELES stellig verzekert, *de Animal. Lib. II. cap.* 1, dat het varken niet eenen tand verliest.

No. CDXCVIII. *De kop van eene tamme zog.*

De bovenste zyde van dien kop is een weinig minder holrond dan die van den kop van den beer: voor het overige heb ik tusschen die beide koppen geen verschil opgemerkt, noch in de gedaante der beenderen, noch in het getal der tanden; de haaktanden zyn slegts naar evenredigheid minder lang dan in den beer: de lengte van den kop is tien duimen en een halven; dezelve heeft een voet vyf duimen en een halven omtrek, op het agterst gedeelte der oogputten en op de hoeken van het onderst kaakbeen gemeeten.

No. CDXCIX. *Het geraamte van een varken van Siam.*

De lengte van dit geraamte is van drie voeten en eenen duim van de punt des bovensten kaakbeens tot aan het uiteind van het heiligbeen: de kop is tien duimen lang op zyne bovenste zyde, en heeft eenen voet vyf duimen en een halven omtrek op het agterst gedeelte der oogputten en op de hoeken van het onderst kaakbeen gemeeten; de omtrek van het koffer, op de dikste plaats gemeeten, is van twee voeten vier duimen; het voorste stel heeft twee voeten hoogte, van den grond af tot aan het verhevenst doornagtig uitsteekzel van alle die der wervelbeenderen, en het agterste stel een voet tien duimen van den grond af tot boven aan het heupbeen: men ziet door die afmeetingen dat het geraamte minder hoogte heeft dan dat van het tam varken; het is het geraamte van dat Siamsch varken, hetwelk voor de beschryving van de uit en in-wendige deelen van dat dier gediend heeft; het getal en de voornaame gedaante der beenderen zyn dezelfde als in het geraamte

van het tam varken; maar daar zyn verſchillen in de grootte, zo wel in de lengte, als in de breedte en de dikte, derzelven.

No. D. *Gedeelte van het tongbeen van een Siamſch varken.*

Dit ſtuk beſtaat ſlegts uit de derde beenderen en de vork, het is uit hetzelfde onderwerp als het voorgaand ſtuk genomen; de vork ſchynt ſlegts uit één been te beſtaan.

No. DI. *De kop van eene zog van Siam.*

Deze kop heeft tien duimen lengte op zyne bovenſte zyde, en een voet vyf duimen omtrek op het agterſt gedeelte van de oogputten en op de hoeken van het onderſt kaakbeen gemeeten; het voorſt gedeelte van het onderkaakbeen is veel langer dan in het varken van Siam, en in alle andere dieren van de ſoort van het varken, welken ik ooit gezien heb; zodat de ſnytanden van het onderſt kaakbeen van die zog, in plaats van agter die van de bovenkaak te eindigen, omtrent een duim voor dezelve uitſteeken.

No. DII. *Het geraamte van een wild zwyn.*

Dit geraamte heeft vier voeten eenen duim lengte van het eind des bovenſten kaakbeens af, tot aan het agterſt eind van het heiligbeen; de omtrek van den kop, op het agterſt gedeelte der oogputten en op de hoeken van het onderſt kaakbeen gemeeten, is van eenen voet agt duimen en een halven, en de lengte van de bovenſte zyde van een voet drie duimen en een halven: het koffer heeft drie voeten omtreks op de dikſte plaats; het voorſte ſtel is twee voeten drie duimen hoog, van den grond af tot boven het hoogſt doornagtig uitſteekzel van alle die der wervelbeenderen, en het agterſte ſtel twee voeten vyf duimen, van den grond af tot boven het heupbeen: over het geheel ſcheenen my de beenderen van het wild zwyn naar evenredigheid dikker en grooter te zyn, dan die van het Siamſch en van het tam varken; voor het overige heb ik geene wezendlyke verſchillen tuſſchen de geraamtens van die drie dieren kunnen zien.

No. DIII. *De kop van een wild zwyn.*

De lengte van de bovenſte zyde van dien kop is in de beſchryving van het varken opgegeeven geworden, zie blz. 90., en men heeft daar ook de ſlagtanden beſchreeven; de kop heeft een voet elf duimen omtrek op het agterſt gedeelte van de oogputten en op de hoeken van het onderkaakbeen gemeeten.

No. DIV. *Slagtanden van wilde zwynen.*

Daar zyn 'er verſcheiden in het Kabinet zo wel uit het bovenſt als onderſt kaakbeen; de langſte ſlagtand van het bovenſt kaakbeen, over zyne bolronde zyde gemeeten, is vyf duimen drie lynen lang, en de langſte van het onderkaakbeen, ook op zyne bolronde zyde gemeeten, is byna agt duimen lang, ſchoon het eind, dat in de tandkas bevat was, niet geheel zy; het blykt, door de dikte van de wanden ter plaatſe van de breuk, dat deze tand meer dan negen duimen lang geweeſt is.

No. DV. *Gedeelte van het tongbeen van een wild zwyn.*

Dit ſtuk beſtaat ſlegts uit dezelfde deelen, en bevindt zig tennaaſtenby in den zelfden ſtaat, als dat, hetwelk No. D. beſchreeven is.

DE HOND (*).

De grootte der geſtalte, de fraeiheid der gedaante, de ſterkte des lighaams, de beweegingen, alle de uitwendige hoedanigheden, zyn niet het edelſte gedeelte van een bezield wezen; en gelyk wy, in den menſch, den geeſt boven de geſtalte, den moed boven de ſterkte, de aandoeningen der ziele boven de lighaamelyke ſchoonheid, achten, zo oordeelen wy insgelyks, dat de inwendige hoedanigheden dat geene zyn, 't welk zig 't verhevenſt in het dier aantoont: het is door deze dat het van een automate, of door konſt beweegend beeld, verſchilt, dat het zig boven het groeijend ryk verheft, en dat het tot ons nadert; het is het inwendig gevoel, dat zyn wezen veredelt, dat zyne werktuigen beſtiert, dat zyne ledemaaten werkzaam maakt, het verlangen doet geboren worden, en aan de ſtoffe de voortgaande beweeging, den wil, en het leeven, geeft.

De volmaaktheid van het dier hangt dan van de volmaaktheid van 't inwendig gevoel af; hoe uitgeſtrekter dat gevoel is, hoe meer vermogens, hoe meer bekwaamheden, het heeft, hoe meer het beſtaat, hoe meer betrekkingen tuſſchen hetzelve en het Heelal plaats hebben: en wanneer het gevoel fyn, teder, en juiſt, is, wanneer het door de opvoeding nog volmaakter kan worden, zo wordt het dier een geſchikt voorwerp om met den menſch in maatſchappy te treeden; het weet zyne oogmerken te bevorderen, voor zyne veiligheid te waaken, hem te helpen, hem te beſchermen, hem te vleijen: het weet, door geduurige dienſten, door herhaalde liefkoozingen, zyns meeſters gunſt te winnen, zyne genegenheid te veſtigen, en van zynen tyran zynen beſchermer te maaken.

De hond heeft, behalven de ſchoonheid zyner gedaante, behalven zyne leevendigheid, zyne ſterkte, zyne lugtigheid, daarenboven alle de inwendige hoedanigheden, die hem de achting van den menſch verwerven kunnen. Eene driftige, opſtuivende, zelfs woeſte en bloeddorſtige, geaartheid maakt den wilden hond geducht voor alle dieren, en maakt in den huishond plaats voor de zagtſte gevoelens, voor het vermaak van zig te verbinden, voor het verlangen van te behaagen; hy kömt zyne moedigheid, zyne ſterkte, zyne bekwaamheden, kruipende voor de voeten van zyn meeſter nederleggen; hy wagt zyne orders om daar gebruik van te maaken; hy pleegt hem raad, hy ondervraagt hem, hy ſmeekt hem; een oogwenk is genoeg, hy verſtaat de tekens van zynen wil; zonder dat hy, gelyk de menſch, het voordeel heeft van te denken, zonder dat hy door beredeneerd overleg wordt beſtierd, heeft hy alle de warmte van 't gevoel; hy heeft boven hem nog de getrouwheid en de ſtandvaſtigheid in zyne genegenheden; geene zugt, geen belang, geene begeerte tot wraak, geene andere vrees, in één woord, dan

(*) De Hond wordt in 't Hebreeuwſch genaamd *Keleb*, in 't Chaldeeuwſch *Kalba*, in 't Griekſch *Κύων*, in 't Perſiaanſch *Sag*, in 't Latyn *Canis*, in 't Italiaanſch *Cane*, in 't Spaanſch *Perro*, in 't Franſch *Chien*, in 't Hoogduitſch *Hund*, in 't Engelſch *Dog*, in 't Sweedſch *Hund*, in 't Illiriſch *Pes*.

die van te mishaagen: hy is geheel yver, geheel drift, en geheel gehoorzaamheid; gevoeliger voor de herinnering der weldaaden, dan voor die der beledigingen, wordt hy niet afgeschrikt door de kwaade behandelingen, hy ondergaat die, hy vergeet die, of herinnert zig dezelve alleenlyk om zig des te vaster te verbinden: wel verre van boos te worden of weg te vlugten, stelt hy zig zelven aan nieuwe beproevingen bloot; hy likt die hand, het werktuig der smart, die hem geslagen heeft, hy stelt daar niets dan de klagt tegen, en ontwapent haar door zyn geduld en onderwerping.

Gehoorzaamer dan de mensch, gedweeger en onderwerpelyker dan eenig ander dier, leert de hond niet slegts in korten tyd, maar hy schikt zig zelfs naar de beweegingen, naar de manieren, naar alle de gewoontens van hun, die hem bestieren; hy neemt den toon aan van 't huis, dat hy bewoont, en wordt even als de andere huisgenooten; by de grooten is hy verontwaardigend en trotsch, op het land is hy boersch; altoos in de weer voor zyn meester, en oplettende op zyne vrienden alleen, slaat hy geene acht op onverschillige lieden, en verklaart zig tegen hen, die niet anders komen dan om te verveelen; hy kent hen aan hunne kleederen, aan de stem, aan hunne gebaarden, en belet hen te naderen. Wanneer men hem des nagts de bewaaring van het huis heeft toevertrouwd, wordt hy fier, en zomtyds woest; hy waakt, hy past op, hy doet de ronde; hy riekt van verre de vreemdelingen, en zodra zy blyven staan, of binnen de afsluitingen poogen te komen, springt hy hervoort, stelt zig tegen hen, maakt, door herhaald geblaf, door poogingen om hen te weeren, en door schreeuwen van smart, de huisgenooten wakker, en onderrigt hen van 't gevaar, terwyl hy zelf voor hun vegt: zo woedende tegen de roovers als tegen de verslindende dieren, stort hy zig op hen, kwetst hen, verscheurt hen, ontneemt hen het geen zy poogden te ontneemen; maar vergenoegd van overwonnen te hebben legt hy zig op den buit neder, raakt daar niet aan, zelfs niet om zyne eetlust te voldoen, en geeft terzelfder tyd voorbeelden van moed, maatigheid, en getrouwheid.

Men zal voelen, van welk belang deze soort in de Natuur is, wanneer men een oogenblik onderstelt, dat dezelve nooit bestaan hadt; hoe zou de mensch, zonder de hulp van den hond, de andere dieren hebben kunnen vermeesteren, temmen, in slaverny brengen? hoe zoude hy de wilde en schadelyke beesten nog heden kunnen ontdekken, jaagen, verdelgen? Om zig in veiligheid te stellen, en om zig meester van 't gantsche leevendig Heelal te maaken, heeft hy moeten beginnen met zig eene party te maaken onder de dieren; met de zulken, die vatbaar waren voor verknogtheid en gehoorzaamheid, door zagtheid en liefkoozingen te winnen en aan zig te verbinden, om deze den anderen tegen te stellen: de eerste konst van den mensch is dan geweest den hond op te voeden en af te rigten, en de vrugt van deze konst is geweest de verövering en het vreedzaam bezit der aarde.

De meeste dieren hebben meer vaardigheid, meer snelheid, meer kragt, en zelfs meer moed, dan de mensch; de Natuur heeft hen beter voorzien, beter gewapend; zy hebben ook volmaakter zintuigen, en zy zyn vooral fyner van reuk. Eene moedige, en tevens onderwerpelyke en leerzaame, soort gelyk die van den hond, gewonnen te hebben was zo veel, als of wy nieuwe zintuigen, nieuwe vermogens, die ons ontbraken, gewonnen hadden; de werktuigen, de hulpmiddelen,

welken wy uitgedagt hebben, om onze andere zintuigen te verbeteren, om derzelver uitgeſtrektheid te vermeerderen, gelyken zelfs, ten opzigte van de nuttigheid, niet naar die werktuigen, die geheel gereed en volkomen zyn, en welken de Natuur ons aanbiedt, naar die werktuigen, die, de volmaaktheid van onzen reuk vervullende, ons groote, eeuwigduurende, middelen verſchaft hebben om te overwinnen en te regeeren: en de hond, aan den menſch getrouw, zal altoos een gedeelte van het gebied, een trap van meerderheid boven de andere dieren, behouden; hy voert het bevel over hen, hy regeert zelf aan 't hoofd van een troep, hy doet zig daar beter hooren dan de ſtem des herders; de veiligheid, de orde, en de tugt, zyn de vrugten zyner waakzaamheid en werkzaamheid; het is een volk dat hem onderworpen is, dat hy geleidt, dat hy beſchermt, en tegen hetwelk hy nooit zyne kragt gebruikt dan om den vrede te handhaven.

Maar het is inzonderheid in den oorlog, het is tegen de vyandlyke of onafhankelyke dieren, dat zyn moed het meeſt uitſchittert, en dat zyn vernuft zig het volkomenſt vertoont: de natuurlyke talenten vereenigen zig hier met de verkreegen hoedanigheden. Zodra het geraas der wapenen zig doet hooren, zodra het geluid van den jagthoorn, of de ſtem des jaagers, het teeken van een naby zynde oorlog gegeeven heeft, zo toont de hond, ſchitterende van eene nieuwe drift, zyne vreugd door de leevendigſte vervoeringen, hy kondigt door zyne beweegingen en geſchreeuw zyne onverduldigheid om te vegten, en zyn verlangen om te overwinnen, aan; vervolgens, in ſtilte voorttrekkende, zoekt hy het land te herkennen, den vyand te ontdekken, en in zyne ſterkte te verraſſen; hy ſpoort zyne voetſtappen op, volgt hem op zyne treeden, en hy geeft door verſchillende geluiden den afſtand, de ſoort, en zelfs den ouderdom van den vyand, dien hy vervolgt, te kennen.

Het dier beangſtigd, gedrongen, wanhoopende zyne behoudenis in de vlugt te vinden (*a*), bedient zig insgelyks van alle zyne vermogens, het ſtelt de liſt tegen de ſchranderheid; nooit waren de uitvindingen der natuurlyke ingeeving verwonderlyker: om zyn ſpoor te doen verliezen, gaat en komt het dier, en keert op zyne ſchreeden weder te rug; het doet ſprongen, het zoude zig van de aarde wel willen losmaaken, en de afſtanden vernietigen; het vliegt met eene vaart de wegen, de heggen, de afſnydingen, over; het trekt de beeken en rivieren al zwemmende door; maar ſteeds vervolgd, en zyn lighaam niet kunnende vernietigen, poogt het een ander in zyn plaats te ſtellen; het gaat zelfs de ruſt van een jonger en minder geoeffend nabuur verſtooren, het doet hem opſpringen, weg trekken, en met hem vlugten; en wanneer zy hunne ſpooren met elkanderen verward hebben, wanneer hy denkt, dat hy hem in zyn ongelukkig lot gewikkeld heeft, verlaat hy hem nog plotſelyker dan hy hem opgekomen is, om hem alleen het voorwerp en de offerhande van den bedroogen vyand te maaken.

Maar de hond, door die meerderheid, welke de opvoeding en oefening geeven, onderſteund, door die fynheid van gewaarwording, die niet dan aan zyn geſlagt behoort, geholpen, verlieſt het voorwerp niet, 't welk hy agtervolgt: hy ontwikkelt de gemeene punten, ontwart de ſlagen van den gekronkelden draad, die alleen derwaards leiden kan: hy ziet, door zynen reuk, alle de wendingen

(*a*) Zie de Hiſtorie van het hert in het VI Deel dezer Natuurlyke Hiſtorie.

van het doolhof, alle de valſche ſtreeken, waarin men hem heeft zoeken te doen verdwaalen; en wel verre van den vyand voor eenen onverſchilligen te verlaaten, zo wordt hy, na over de liſt gezegepraald te hebben, met verontwaarding vervuld, hy verdubbelt zyne drift, komt eindelyk by den vyand, valt hem aan, en hem zeeghaftig overwinnende, leſcht hy zyn dorſt en haat in deszelfs ſtroomend bloed.

De neiging voor de jagt of den oorlog hebben wy met de dieren gemeen; de wilde menſch weet van niets anders dan jaagen en vegten; alle dieren, die het vleeſch beminnen, en die kragt en wapenen hebben, jaagen natuurlyk; de leeuw, de tyger, welker kragt zo groot is, dat zy zeker zyn van te overwinnen, jaagen alleen en zonder konſt; de wolven, de voſſen, de wilde honden, vereenigen zig, verſtaan malkanderen, helpen elkanderen onderling, treeden in malkanders plaats om den anderen te ververſchen, overwinnen gezamenlyk, en deelen den buit; en wanneer de opvoeding dat natuurlyk talent in den hond volmaakt, wanneer men hem geleerd, heeft om zyne drift te beteugelen, om zyne beweegingen af te meeten, wanneer men hem tot een regelmaatigen gang, en tot eene ſoort van tugt, tot deze konſt noodig, gebragt heeft, jaagt hy met orde, en altoos met goed gevolg.

In de woeſte landen, in de ontvolkte ſtreeken, worden wilde honden gevonden, die, ten opzigte van hunne zeden, niet van de wolven verſchillen, dan hier in, dat zy zig gemaklyk laaten temmen; zy vereenigen zig ook in grootere troepen om te jaagen, en de wilde zwynen, de wilde ſtieren, en zelfs de leeuwen en tygers, aan te taſten; in Amerika zyn die wilde honden van een ras, dat voormaals huiſſelyk is geweeſt, zy zyn uit Europa derwaards overgebragt, en zommigen, in die woeſtynen vergeeten of in de wilderniſſen agtergelaaten zynde, hebben daar voortgeteeld, zo dat zy zig thans by troepen door de bewoonde ſtreeken verſpreiden, alwaar zy het vee, en zelfs de menſchen, aantaſten: men is derhalven genoodzaakt hen met geweld te verwyderen, en hen, gelyk andere wilde beeſten te dooden; en de honden zyn inderdaad wilde beeſten zo lang zy de menſchen niet kennen; maar als men hen met zagtheid nadert worden zy zagter, maaken zig welhaaſt gemeenzaam, en verbinden zig getrouwelyk aan hunne meeſters, daar integendeel de wolf, ſchoon jong gevangen, en in de huizen opgevoed, alleenlyk zagt is in zynen vroegſten ouderdom, den ſmaak voor het rooven nooit verlieſt, en zig vroeg of laat aan zyne neiging tot bloed en verdelging overgeeft.

Men kan zeggen, dat de hond het eenigſt dier is, op wiens getrouwheid men zig verlaaten kan; het eenigſt, dat altoos zyn meeſter kent, en de vrienden van het huis onderſcheidt; het eenigſt, dat, wanneer een onbekende aankomt, denzelven bemerkt; het eenigſt, dat zyn naam kent, en dat de huiſſelyke ſtem onderſcheidt; het eenigſt dat zig niet op zig zelven vertrouwt; het eenigſt, dat, wanneer het zyn meeſter verlooren heeft, en denzelven niet weder vinden kan, hem door zyn gehuil roept; het eenigſt, dat zig op een langen togt, welken het niet meer dan eens gedaan heeft, zig den weg herinnert, en het regte pad wedervindt; het eenigſt eindelyk, wiens natuurlyke talenten zig duidelyk vertoonen, en wiens opvoeding altoos gelukkig is.

En op dezelfde wyze, gelyk de hond van alle dieren dat is, wiens geaartheid meeſt vatbaar is voor indrukzelen, en zig gemaklykſt door zedelyke oorzaaken wyzigt en bepaalt, zo is hy ook onder alle anderen dat, wiens natuur meeſt onderhevig

vig is aan veranderingen en verſcheidenheden van natuurkundige oorzaaken afhangende: het geſtel, de vermogens, de lighaamseigenſchappen, veranderen verbaasd ſterk; de gedaante zelve is niet ſtandvaſtig: in het zelfde land is een hond zeer verſchillende van een anderen hond, en de ſoort is, in verſchillende klimaaten, geheel verſchillende, om zo te ſpreeken, van zig zelve: van daar die verwarring, die vermenging, en die verſcheidenheid van zo talryke raſſen, dat men daar geene optelling van maaken kan; van daar die zo blykbaare verſchillen in de grootte van geſtalte, in de gedaante des lighaams, in de lengte van den ſnuit, in de figuur van den kop, de lengte en rigting van de ooren en den ſtaart, de kleur, de hoedanigheid, de hoeveelheid van het hair, enz, zodat dezen dieren niets ſtandvaſtigs, niets gemeens met malkanderen, overblyft, dan de overeenkomſt van het inwendig maakzel, en het vermogen van allen met malkanderen te kunnen voortteelen; en gelyk die, welke in alle opzigten het meeſt van malkanderen verſchillen, niet nalaaten individu's voort te brengen, die hun geſlagt kunnen voortplanten door zelve andere individu's hervoort te brengen, zo is het blykbaar, dat alle de honden, hoe onderſcheiden, hoe verſchillend, zy wezen mogen, niet dan een en dezelfde ſoort uitmaaken.

Maar het geen in deze talryke verſcheidenheid van verſchillende raſſen moeijelyk is aan te wyzen, is het karakter van het eerſte ras, de ſtamvader van de oorſpronkelyke ſtam, daar alle andere raſſen uit geſprooten zyn; hoe zullen wy hier de uitwerkzelen, door den invloed van het klimaat, het voedzel, en andere oorzaaken voortgebragt, herkennen? hoe zullen wy daarenboven nog andere uitwerkzelen, of liever gevolgen, die in den ſtaat der vryheid of der huiſſelykheid uit de vermenging dier verſchillende raſſen voortkomen, onderſcheiden? alle deze oorzaaken inderdaad verbaſteren met der tyd de ſtandvaſtigſte gedaanten, en het afdrukzel der Natuur blyft in alle zyne zuiverheid niet bewaard in de voorwerpen, die door den menſch veel behandeld zyn: de dieren, die onafhankelyk genoeg zyn om zelve hun klimaat en voedzel te verkiezen, zyn die, welke dat oorſpronkelyk indrukzel beſt bewaaren, en men mag denken, dat in die ſoorten het eerſt, het oudſt, van allen, ons door deszelfs afſtammelingen tegenwoordig vry nauwkeurig vertoond wordt; maar zy, welken de menſch zig onderworpen heeft, zy, welken hy van klimaaten tot klimaaten heeft overgebragt, zy welker voedzel gewoonten en leevenswyze hy veranderd heeft, hebben ook, ten opzigte der gedaante, meer dan alle andere moeten veranderen; en men vindt inderdaad meer verſcheidenheid in de ſoorten van huisdieren, dan in die der wilde dieren; en gelyk onder de huisdieren de hond zig boven alle andere meeſt aan den menſch verbonden heeft, gelyk hy, boven alle andere, meeſt op der menſchen wyze, en derhalven op de minſt regelmaatige wyze, leeft; gelyk het inwendig gevoel ook ſterk genoeg in hem is om hem onderwerpelyk, gehoorzaam, en vatbaar voor allerhande indrukzelen, en zelfs voor allerhande dwang, te maaken, zo is het niet te verwonderen, dat hy van alle dieren ook dat is, waarin men de grootſte verſcheidenheid vindt ten opzigte van de figuur, de geſtalte, de kleur, en de andere hoedanigheden.

Daar zyn nog eenige omſtandigheden, die tot deze verandering medewerken; de hond leeft vry kort, werpt dikwils en in vry grooten getale; en gelyk het geſlagt geduurig onder de oogen van den menſch is, zo zal men, zodra men, door

eene vry gewoone afwyking in de Natuur in zommige individu's, eenige byzonderheden of duidelyke verscheidenheden gevonden heeft, gepoogd hebben dezelve voort te planten door deze zonderlinge individu's te samen te laaten koppelen, gelyk men nog heden doet, als men zig nieuwe rassen van honden en andere dieren wil bezorgen; daarenboven, schoon alle soorten even oud zyn, gelyk egter het getal der generaties, van de Schepping af, veel grooter is in die soorten, welker individu's maar een korten tyd leeven, zo moeten de verscheidenheden, de veranderingen, de verbastering zelve, hier duidelyker geworden zyn, naardien deze dieren verder van hunnen oorsprong af zyn, dan zy die langer leeven; de mensch is tegenwoordig agtmaal digter by Adam, dan de hond is by den eersten hond, dewyl de mensch tagtig en de hond maar tien jaaren leeft: zo deze soorten dan, door welke oorzaak het wezen mogte, eveneens ter verbastering neigden, zou deze verbastering thans agtmaal duidelyker zyn in den hond dan in den mensch.

De kleine diertjes, die maar éénen dag leeven, zy, welker bestaan zo kort is, dat zy zig alle jaaren door de voortplanting vernieuwen, zyn oneindig meer dan andere dieren aan de verscheidenheden en veranderingen van allerhande soort onderworpen: het is eveneens met de jaarlyksche planten, in vergelyking van andere gewassen; daar zyn 'er zelfs, welker natuur, om zo te spreeken, geheel konst en gemaakt is; het koren, by voorbeeld, is eene plant, welke de mensch derwyze veranderd heeft, dat zy nergens in haaren staat der Natuur gevonden wordt; men ziet wel, dat het eenige gelykheid heeft met de dolik, met zommige gramina, met de hondstand, en eenige andere planten onzer weiden; maar men weet niet, tot welke dezer planten men het breugen moet; en gelyk het zig alle jaaren vernieuwt, en daarenboven, tot 's menschen voedzel dienende, van alle planten die is, daar het meeste werk aan is gedaan, zo is het ook boven alle andere die, welker natuur de meeste verandering ondergaan heeft. De mensch kan derhalven niet slegts alle de individu's van 't Heelal tot zyne behoeften, tot zyn gebruik, laaten dienen, maar hy kan ook, met der tyd, de soorten veranderen, wyzigen, en volmaaken; dit is zelfs het schoonste regt dat hy op de Natuur heeft, een onvrugtbaare groente in graan te veranderen is eene soort van schepping, waarop hy zig egter niet verhovaardigen moet, dewyl het niet dan in het zweet zyns aanschyns en door herhaalde teelten is, dat hy dat, dikwils bitter brood, daar hy zyn bestaan uit haalen moet, uit den boezem der aarde te voorschyn kan doen komen.

De soorten, die veel onder 's menschen handen zyn geweest, zo wel onder de planten als onder de dieren, zyn derhalven van alle andere de meest verbasterde; en gelyk zy het zomtyds in zo verre zyn, dat men haare eerste gedaante niet meer herkennen kan, gelyk dit in 't koren, dat niet meer gelykt naar de plant, daar het zyn oorsprong uit getrokken heeft, ontwyffelbaar waar is, zo zoude het niet onmogelyk zyn, dat 'er onder die talryke verscheidenheid van honden, welken wy tegenwoordig zien, niet een enkelde gelyk ware met den eersten hond, of liever met het eerste dier van die soort, dewelke na de schepping mogelyk veel verbasterd is, en waar van de stam bygevolg zeer verschillende heeft kunnen zyn van de rassen, die nog heden bestaan, schoon die rassen daar allen oorspronkelyk uit voortgekomen zyn.

De Natuur ondertusschen mist nooit van haare regten te herneemen, zodra men haar in vryheid laat begaan; de tarwe, in een onvrugtbaaren grond geworpen, ver-

baſtert reeds met het eerſte jaar; zo men dit verbaſterd koren weder zaaide, zou de oogſt dier tweede generatie nog meer verbaſterd zyn, en, na verloop van een zeker getal jaaren en hervoortbrengingen, zou de menſch de oorſpronkelyke plant van 't koren weder zien verſchynen, en hy zou weeten, hoe veel tyds de Natuur noodig hebbe om het voortbrengzel van eene konſt, die haar dwingt, te verdelgen, en om zig weder onder haare oorſpronkelyke gedaante te vertoonen: deze proef zou vry gemaklyk te neemen zyn op het koren, en op de andere planten, die zig alle jaaren van zelve, om zo te ſpreeken, op de eigen plaats hervoortbrengen: maar het zou niet wel mogelyk zyn dit met eenige hoop van goeden uitſlag te onderneemen op dieren, welken men moet opzoeken, beſtieren, onderhouden, doen koppelen, en die moeijelyk te regeeren zyn, omdat zy ons allen meer of min ontſnappen door hunne beweeging, en door den, veeltyds onverwinlyken, afkeer, welken zy hebben voor de dingen, die dikwils met hunne gewoonten of met hunnen inborſt ſtrydig zyn; men kan derhalven niet hoopen van op deze wyze ooit te zullen ontdekken, welk het oorſpronkelyk ras der honden zy, even weinig als wy dit op de gezegde manier van andere dieren ontdekken kunnen, die, even als de hond, aan duurzaame verſcheidenheden onderhevig zyn; maar by gebrek van deze kundigheden der ſtukken, welke wy niet kunnen bekomen, en die evenwel noodig zouden zyn om tot de waarheid te geraaken, kan men kentekenen, aanwyzingen, verzamelen, en daar waarſchynlyke gevolgen uit trekken.

De honden, die in de wildernisſen van Amerika agtergelaaten zyn, en die daar zedert honderd en vyftig of tweehonderd jaaren als wilde honden leeven, ſchoon van verbaſterde rasſen oorſpronkelyk, dewyl zy van huisſelyke of tamme honden zyn afgeſtamd, hebben, geduurende dat lang verloop van tyd, ten minſten voor een gedeelte, tot hunne eerſte gedaante moeten naderen; ondertusſchen zeggen ons de Reizigers dat zy naar onze windhonden gelyken (*a*) zy zeggen hetzelfde van de wilde, of wildgeworden, honden van Congo, (*b*) die, even als die van Amerika, zig met troepen verzamelen om den oorlog te voeren tegen de tygers, leeuwen, enz: maar anderen, zonder de wilde honden van St. Domingo met de windhonden te vergelyken, zeggen alleenlyk, (*c*) dat zy doorgaands een platten en langen kop, een ſchraalen uitgerekten ſnuit, wild voorkomen, dun en vleeſchloos lighaam hebben; dat zy zeer vaardig in 't loopen zyn, dat zy volmaakt jaagen, en, jong in de handen komende, zig ligtelyk laaten temmen; dus zyn deze wilde honden ten uiterſten mager en vaardig, en gelyk de windhond daarenboven maar weinig verſchilt van 't geen wy den wagthond, en den herdershond noemen, zo kan men denken, dat die wilde honden eer van die ſoort dan waare windhonden zyn; omdat van een anderen kant de oude Reizigers gezegd hebben, dat de natuurlyke honden van Canada regte ooren hadden gelyk de vosſen, en naar de middelmaatig groote wagthonden onzer dorpelingen (*d*), dat is te zeggen, naar onze herdershonden, gelyken; dat die van de Wilden der Antilliſche eilanden den kop en de ooren zeer lang hadden, en naar de gedaante der vosſen geleeken (*e*); dat

(*a*) *Hiſtoire des Avanturiers Flibuſtiers*, *par* OEXMELIN, Paris 1686. 12. *Tom. I.* p. 112.
(*b*) *Hiſtoire génerale des Voyages*, *par l'Abbé* PREVOST. 4. *Tom. I.* pag. 86.
(*c*) *Nouveaux Voyages aux Isles de l'Amerique.* Paris 1722. *Tom. V.* pag. 195.
(*d*) *Voyage du pays des Hurons*, *par* SABORD THEODAT, *Recollet.* Paris 1672. pag. 310. 311.
(*e*) *Hiſtoire génerale des Antilles*, *par le Pere* DU TERTRE, Paris 1667. *Tom. II.* pag. 306.

de Indiaanen van Peru niet alle ſoorten van honden hadden welken wy in Europa hebben, dat zy alleenlyk groote en kleine hadden, welken zy Alco (*a*) noemden; dat die der landengte van Amerika lelyk waren, dat zy ruw en lang hair hadden, hetwelk ook regte ooren onderſtelt; (*b*) zo kan men nauwelyks twyffelen, of de oorſpronkelyke honden van Amerika, en die voor de ontdekking van deze nieuwe wereld geene gemeenſchap met die van onze klimaaten gehad hebben, niet allen, om zo te ſpreeken, van een en het zelfde ras waren, en dat van alle de raſſen onzer honden, dat, 't welk daar naaſt aankomt, niet dat der honden met een langen bek, regte ooren, en lang ruw hair zy, gelyk onze herdershonden: en 't geen my nog meer doet denken, dat de honden, die op St. Domingo wild geworden waren, geene waare windhonden zyn geweeſt, is, dat, gelyk de windhonden vry zeldzaam zyn in Frankryk, men dezelve voor den Koning uit Konſtantinopel, en uit andere plaatſen van de Levant, doet komen, en dat ik niet weet, dat men dezelve van St. Domingo, of van onze andere Amerikaanſche koloniën, gehaald heeft: daarenboven, als men met het zelfde oogmerk nagaat, wat de Reizigers van de gedaante der honden van verſchillende landen gezegd hebben, vindt men, dat de honden der koude landen allen een langen ſnuit en regte ooren hebben; dat die van Lapland (*c*) klein zyn, dat zy lang hair, regte ooren, en een ſpitſen bek, hebben; dat die van Siberie (*d*), en die, welken men wolf-honden noemt, grooter zyn dan die van Lapland, maar dat zy insgelyks regte ooren, ruw hair, en een ſpitſen bek, hebben; dat die van Ysland (*e*) ook ten naasten by gelyk zyn met die van Siberie, en dat insgelyks in de heete klimaaten, gelyk aan de Kaap de Goede-hoop (*f*), de natuurlyke honden van het land een ſpitſen ſnuit, regte ooren, een langen en over de aarde ſleependen ſtaart, yl, maar lang en altoos overeind ſtaand, hair hebben; dat deze honden uitmuntend goed zyn om troepen te bewaaren, en dat zy bygevolg, niet ſlegts in gedaante maar ook in natuurlyke ingeeving, naar onze herdershonden gelyken; dat in andere, nog heetere, klimaaten, gelyk op Madagaskar (*g*), in Madura (*h*), in Calicut (*i*), de kust van Malabar (*k*), de honden, die oorſpronkelyk in die landen t'huis hooren, allen een langen ſnuit en regte ooren hebben, en nog naar onze herdershonden gelyken; en dat zelfs, ſchoon men daar wagthonden, ſpaanſche honden, water- of krul-honden, doggen, dryf-brakken, windhonden, enz, overbrengt, zy met de eerſte of tweede generatie verbaſteren; dat eindelyk in de landen die overmaatig heet zyn, gelyk in Guinee (*l*), die verbaſtering nog ſchielyker plaats heeft,

(*a*) *Hiſtoire des Incas*, Paris 1744. *Tom. I.* pag. 265. *Voyage de* WAFER *imprimé à la Suite de ceux de* DAMPIER *Tom. IV.* pag. 223.
(*b*) *Nouveaux Voyages aux Isles de l'Amerique*, Paris 1722. *Tom. V.* pag. 195.
(*c*) *Voyage de la* MARTINIERE, Paris 1671. pag. 75. *Il Genio vagante*, Parma 1691. *Vol. II.* pag. 13.
(*d*) Zie de XXX. Plaat van dit Deel.
(*e*) Zie de XXXI. Plaat van dit Deel.
(*f*) *Deſcription du Cap de Bonne-Eſperance*, *par* KOLBE. Amſt. 1741. *I. Part.* pag. 304.
(*g*) *Voyage de* FLACOURT, Paris 1661. pag. 152.
(*h*) *Voyage* D'INNIGO DE BIERVILLAS, Paris 1736. *I. Part.* pag. 178.
(*i*) *Voyage de* FRANÇOIS PYRARD, Paris 1619. *Tom. I.* pag. 426.
(*k*) *Voyage de* JEAN OVINGTON, Paris 1725. *Tom. I.* pag. 276.
(*l*) *Hiſtoire générale des Voyages*, *par Mr. l'Abbé* PREVOST, *Tom. IV.* pag. 229.

dewyl zy, na verloop van drie of vier jaar hunne ſtem verliezen, niet meer blaffen, maar droevig huilen, en niet anders voortbrengen dan honden met regte ooren, gelyk die der voſſen; dat de honden des lands zeer lelyk zyn, een ſpitſen bek, lange en regte ooren, langen en puntigen ſtaart, zonder eenig hair; het vel des lighaams naakt, gemeenlyk gevlekt, en zomtyds van eene enkelde kleur, hebben; dat zy eindelyk onaangenaam zyn voor 't gezigt, en nog meer voor het gevoel.

Men kan dan reeds met eenige waarſchynlykheid vermoeden, dat de herdershond boven alle andere meeſt tot het oorſpronkelyk ras van deze ſoort van dieren nadert, dewyl de honden in alle landen door wilde, of zelfs door half beſchaafde, menſchen bewoond, naar deze ſoort van honden meer dan naar eenige andere gelyken; dewyl 'er in de geheele nieuwe wereld geene andere waren, dewyl men ook geene anderen in 't Noorden en in 't Zuiden van ons Halfrond vindt, en eindelyk dewyl zy in Frankryk, alwaar men hen honden van Brië noemt, en in de andere gematigde klimaaten, nog in grooten getale voorhanden zyn, ſchoon men zig veel meer toegelegd heeft om de andere raſſen, die meer bevalligheid hadden, te doen geboren worden of te vermenigvuldigen, dan om dit te behouden, 't welk niet dan nuttig is, en 't welk men om die reden met eene verontwaardigende verwaarloozing heeft overgelaaten aan de boeren om 'er hunne troepen mede te dryven; zo men ook in aanmerking neemt, dat deze hond, in weerwil van zyne lelykheid en zyn droevig en wild voorkomen, in zyne natuurlyke ingeeving verre boven alle andere honden is; dat hy een bepaald karakter heeft, waar aan de opvoeding geen deel heeft; dat hy de eenige is, die, om zo te ſpreeken, geheel opgevoed, of afgeregt, geboren wordt; en dat hy enkel door zyne geaartheid geleid, zig van zelve tot het bewaaren van het vee zet met eene geduurzaamheid, eene waakzaamheid, eene getrouwheid die waarlyk zonderling zyn; dat hy hetzelve leidt met een vernuft, dat hem eigen en niet door de menſchen ingeprent is, en waarover men niet kan nalaaten zig te verwonderen, zodat zyne talenten tevens den eerbied en erkentenis zyns meeſters verwekken en hem ruſt bezorgen; daar men integendeel veel tyd en moeite noodig heeft om andere honden te leeren en af te rigten tot de dienſten, daar men hen toe ſchikt; als men dit alles in aanmerking neemt, zeg ik, zal men in het gevoelen beveſtigd worden, dat deze hond de waare hond der Natuur is, die, welken zy ons tot de grootſte nuttigheid heeft gegeeven, die, welke de meeſte betrekking heeft met de algemeene orde der leevende wezens, die malkanderen over en weder van nooden hebben, die eindelyk, welken men als de ſtam en het model der geheele ſoort beſchouwen moet.

En eveneens als het menſchelyk geſlagt boerſch, mismaakt, en verkleind ſchynt te zyn in de bevroozen klimaaten van 't Noorden; gelyk men eerſt niet dan zeer lelyke menſchen vindt in Lapland en Groenland, en in alle de landen, waarin de koude overmaatig is, terwyl men vervolgens in het nabuurig en minder ſtreng klimaat eensklaps het fraeije ras der Finnen, der Deenen, enz, ziet verſchynen, die door hunne gedaante, hunne kleur, en hunne groote geſtalte, miſſchien de ſchoonſte aller menſchen zyn, zo vindt men ook in de ſoort van honden dezelfde orde en dezelfde betrekkingen: de Lappiſche honden zyn zeer lelyk, zeer klein, en niet meer dan een voet lang (*a*); die van Siberie, ſchoon minder lelyk, heb-

(*a*) *Il genio vagante*, *Vol. II.* pag. 13.

ben nog regte ooren, en eene boerſche en wilde houding, terwyl in het nabuurig klimaat, alwaar men de fraeije menſchen vindt (*a*), daar wy zo aanſtonds van ſpraken, ook honden gevonden worden van de ſchoonſte en grootſte geſtalte; de honden van Tartarije, van Albanie, van 't Noorden van Griekenland, van Denemarken, van Ierland, zyn de grootſte, de zwaarſte, en de ſterkſte van alle honden; men gebruikt dezelve om rydtuigen te trekken: deze honden, welken wy Ierſche honden noemen, hebben een zeer oude afkomſt, en hebben zig, ſchoon in kleinen getale, in wezen gehouden in het klimaat, waar uit zy oorſpronkelyk zyn: de Ouden noemden hen honden van Epirus, of honden van Albanie; en PLINIUS verhaalt, in bewoordingen zo ſierlyk als kragtig, het gevegt van één dezer honden tegen een leeuw en vervolgens tegen een olyfant. „ De Koning van Albanie, „ zegt hy, hadt aan ALEXANDER den grooten, toen deze naar Indië trok, een „ hond van eene zonderlinge grootte ten geſchenke gezonden; de Vorſt, op het „ gezigt van dien ſchoonen hond bekoord, wilde ſtraks deszelfs moed en kragten beproeven, en beval ten dien einde, dat men beeren, vervolgens wilde „ zwynen, en eindelyk damherten, voor hem brengen zoude; de hond zag deze „ dieren onverſchillig aan en bleef onbeweeglyk liggen; door welke logheid van dit „ groot dier de Veldheer, zelf van eene edelen inborſt zynde, derwyze ontſtoo- „ ken wierdt, dat hy den hond liet dooden; dit kwam den Koning van Albanie „ welhaaſt ter ooren; hy zondt eenen anderen van dezelfde ſoort, maar voegde „ 'er eene waarſchouwing by, dat ALEXANDER denzelven niet in kleinigheden „ beproeven, maar hem tegen een leeuw of olyfant ſtellen, wilde; dat hy 'er twee „ had gehad, en dat derhalven, zo ook deze gedood wierdt, geen meer overig „ was: ALEXANDER ſtelde de aangeweezene proef niet lang uit, hy deedt een „ leeuw komen, en zag denzelven ſtraks geveld; vervolgens liet hy een olyfant „ aanbrengen, en hy was nooit meer vermaakt met eenige vertooning, dan die „ welke hy toen aanſchouwde: hy zag den hond het hair over het geheele lighaam te berge ryzen, en hoorde hem met een vervaarlyk geblaf donderen; hy „ viel onmiddelyk aan, terwyl zyn geheele geſtalte zig door zyne drift en woede „ ſcheen uit te zetten; die drift en woede waren egter geenzins onbeſtuerd; want „ de hond het ontzagchelyk gevaarte met een konſtig gevegt, dan hier, dan gintſch, „ daar hy hetzelve het meeſte nadeel konde toebrengen, aanvallende, en zyne „ verweering en ſlagen met eene verwonderlyke behendigheid ontwykende, wiſt „ het dier door een geduurig draeijen zodanig te vermoeijen en te verwarren, dat „ het ſuiſebollend met zulk een geweld nederplofte, dat de aarde door dezen val „ ſcheen geſchokt te worden (*b*)". Deze honden zyn veel grooter dan onze groot-

(*a*) Zie het III. Deel dezer Natuurlyke Hiſtorie onder het Artikel; de verſcheidenheden van 't menſchelyk geſlagt.

(*b*) *Indiam petenti*, ALEXANDRO *magno Rex Albaniæ dono dederat inuſitatæ magnitudinis unum, cujus ſpecie delectatus juſſit urſos, mox apros, & deinde Damas, emitti, contemptu inmobili jacente eo; qua ſegnitie tanti corporis offenſus imperator generoſi ſpiritus, eum interimi juſſit; nunciavit hoc fama regi; itaque alterum mittens, addidit mandata, ne in parvis experiri vellet, ſed in leone, elephantove; duos ſibi fuiſſe, hoc interempto præterea nullum fore: nec diſtulit* ALEXANDER, *leonemque fractum pretinus vidit; poſtea elephantum juſſit induci, haud alio magis ſpectaculo lætatus: horrentibus quippe per totum corpus villis, ingenti primum latratu intonuit, moxque increvit aſſultans, contraque belluam exſurgens hinc & illic artifici dimicatione, qua maxime opus eſſet, infeſtans atque evitans, donec aſſidua rotatam vertigine afflixit, ad caſum ejus tellure concuſſa*, PLINIUS *Hiſt, Nat. Lib. VIII.*

ſte wagthonden; gelyk zy in Frankryk zeldzaam zyn, zo heb ik 'er nooit meer dan één gezien, die my voorkwam zittende meer dan vyf voeten hoog te zyn, en in de gedaante te gelyken naar den hond, wien wy den grooten deen noemen (*a*); maar hy verſchilde daar veel van door de buitenſpoorige grootte zyner geſtalte; hy was geheel wit en van eene zagte en geruſte geaartheid. Men vindt vervolgens in de gemaatigdſte landen, gelyk als in Engeland, in Frankryk, in Duitſchland, in Spanje, in Italie, menſchen en honden van allerhande raſſen; die verſcheidenheid komt gedeeltelyk van den invloed des klimaats, en gedeeltelyk van de ſamenvoeging en vermenging van vreemde, of van malkanderen verſchillende, raſſen, die een groot getal van meſtiſche of vermengde raſſen hebben voortgebragt, waarvan wy hier niet zullen ſpreeken, omdat de Hr. Daubenton (*b*) dezelve beſchreeven, en elk tot de zuivere raſſen, daar zy uit voortkomen, gebragt heeft; maar wy zullen, zo veel mogelyk, de gelykheden en de verſchillendheden, welke de beſchutting, het oppaſſen, het voedzel en het klimaat onder deze dieren hebben voortgebragt, voordraagen.

De groote deen (*c*), de wagthond (*d*), en de haazewind (*e*), ſchoon in den eerſten opſlag verſchillende, maaken egter niet dan denzelfden hond uit; de groote deen is niet dan een meer gevulde, vollyviger, wagthond, en de windhond is een dunner, ſchraaler, wagthond; en beiden zyn zy meer opgepaſt; en daar is geen meer verſchil tuſſchen een grooten deenſchen hond, een wagthond, en een haazenwindhond, dan tuſſchen een Hollander, een Franſchman, en een Italiaan; onderſtellende derhalven, dat de wagthond oorſpronkelyk uit Frankryk is, of liever daar t' huis hoort, zal hy in een kouder land den grooten deen, en in een warmer land den hazenwindhond, hebben voortgebragt: en dit is het, wat men by de ſtukken bewaarheid vindt, want de groote deenen komen ons uit het Noorden, en de haazenwindhonden worden ons van Konſtantinopel en uit de Levant aangebragt: de herdershond (*f*), de wolfhond (*g*), en de andere ſoort van wolfhond, dien wy Siberiſchen hond zullen heeten (*h*), zyn alle drie ook dan een en dezelfde hond; men zou daar zelfs den Laplandſchen hond kunnen byvoegen, gelyk ook dien van Kanada, dien der Hottentotten, en alle andere honden, die regte ooren hebben; zy verſchillen inderdaad niet van den herdershond dan in de geſtalte, en omdat zy meerder of minder gevuld zyn, en dat hun hair meer of minder ruw, meer of minder lang, en meer of minder digt, is; de dryfbrak (*i*), de brak (*k*), de dashond (*l*), de krulhond (*m*), en zelfs de ſpaanſche hond (*n*), kun-

(*a*) Zie de XXVIe. Plaat.
(*b*) Zie hier agter de beſchryving van den hond.
(*c*) Zie de XXVIe. Plaat.
(*d*) —— XXVe. ——
(*e*) —— XXVIIe. ——
(*f*) —— XXVIIIe. ——
(*g*) —— XXIXe. ——
(*h*) —— XXXe. ——
(*i*) —— XXXIIe. ——
(*k*) —— XXXIIIe. ——
(*l*) —— XXXVe. ——
(*m*) —— XXXVIe. ——
(*n*) —— XXXVIIIe. ——

nen wederom beſchouwd worden als maakende allen maar een zelfden hond uit; hunne gedaante, en hunne natuurlyke ingeeving, zyn ten naaſtenby dezelfde, en zy verſchillen niet van malkanderen dan in de hoogte der pooten, en door de wydte der ooren, welken zy allen egter lang, week, en hangende, hebben; die honden zyn natuurlyk aan dit klimaat, en ik geloof niet, dat men 'er den brak, dien men den Bengaalſchen hond noemt (*a*), van moete affſcheiden, als die van onzen brak niet dan in den rok verſchilt: het geen my doet denken, dat deze hond niet oorſpronkelyk uit Bengalen, of uit eenig ander land der Indiën is, en dat het, gelyk zommigen willen, ook de Indiaanſche hond niet is, daar de Ouden van geſprooken hebben, en welken zy zeiden van een tyger en eene teef geteeld te zyn, is, dat die zelfde hond voor meer dan honderd vyftig jaar in Italie bekend was, en dat men hem niet als een hond uit de Indiën gekomen, maar als een gemeenen brak beſchouwde; *canis ſagax, vulgo Brachus*, zegt ALDROVANDUS „ of die „ ſchrandere hond, welken wy gemeenlyk brak noemen, van eene of van veeler„ hande kleur zy, maakt weinig verſchil; in Italie verkieſt men hem bont, en „ zeer gelyk aan eene gevlekte lynx, terwyl egter de zwarte, of witte, of hoog „ geele, kleur niet te verachten is (*b*).

Engeland, Frankryk, Duitſchland, enz, ſchynen den dryfbrak, den brak, en den dashond, voortgebragt te hebben; die honden verbaſteren zelfs zodra zy in heeter landen, gelyk in Turkije en Perſië, worden overgebragt; maar de ſpaanſche honden en de krulhonden zyn oorſpronkelyk uit Spanje en uit Barbarije, alwaar de gematigdheid des klimaats te weeg brengt, dat het hair van alle de dieren langer, zydeagtiger, en fyner is dan in eenig ander land; de dog (*c*), de hond (*d*), welken men kleinen deen heet, (ſchoon zeer ongepaſt, dewyl hy geene andere overeenkomſt met den grooten deen heeft, dan die van kort hair te hebben,) de Turkſche hond (*e*), en zo men wil, zelfs de Yslandſche hond (*f*), zyn ook niet dan een en dezelfde hond, die in een zeer koud klimaat, gelyk Ysland, overgebragt, eene zwaare vagt zal gekreegen, en integendeel in de heete klimaaten van Afrika en de Indiën, dezelve afgelegd hebben, want de hond zonder hair, Turkſche hond genaamd, wordt insgelyks ten onregte dus geheeten; het is niet in het gematigd klimaat van Turkije, dat de honden hun hair verliezen, het is in Guinée, en in de heetſte klimaaten der Indiën, dat die verandering gebeurt; en de Turkſche hond is niet anders dan een kleine deen, die, in uitermaaten heete landen overgebragt, zyn hair zal verlooren hebben, en wiens ras vervolgens naar Turkije zal overgebragt zyn, alwaar men zorg zal gedraagen hebben om hetzelve voort te planten: de eerſte, welke men in Europa gezien heeft, waren, volgens berigt van ALDROVANDUS, by zyn tyd naar Italie overgebragt, alwaar zy het egter, zegt hy, niet uithouden, en niet voortteelen konden, omdat het klimaat veel te koud voor hun was; maar gelyk hy geene beſchryving van die naakte honden geeft,

(*a*) Zie de XXXIVe. Plaat.
(*b*) ULYSSES ALDROVANDUS *de Quadrup. digitat. vivip. lib. III.* pag. 552.
(*c*) Zie de XLIIIe. Plaat.
(*d*) ——. XLIe. —— fig. 1.
(*e*) ——. XLIIe. —— fig. 1.
(*f*) ——. XXXIe. —— ——.

geeft, zo weeten wy niet of zy gelyk waren aan die, welken wy thans Turkfche honden noemen, en of men dezelve gevolgelyk tot den kleinen deen konne brengen, omdat alle honden, van welk ras, en van welk land, zy zyn mogen, hun hair in zeer heete landen verliezen, (*a*) en zy verliezen ook, gelyk wy gezegd hebben, hunne ftem; in zommige landen zyn zy geheel ftom, in andere verliezen zy alleenlyk het vermogen van te kunnen blaffen, zy huilen gelyk de wolven, of fchetteren gelyk de voffen; zy fchynen door die verandering tot hunnen ftaat der Natuur te naderen, want zy veranderen ook ten opzigte der gedaante en der natuurlyke ingeeving; zy worden lelyk (*b*) en krygen allen regte en puntige ooren; het is ook niet dan in de gemaatigde klimaaten, dat de honden hunne drift, hunnen moed, hunne fchranderheid, en de andere talenten, die hun natuurlyk zyn, behouden; zy verliezen derhalven alles, wanneer men hen in al te heete klimaaten overbrengt: maar even als of de Natuur nimmer iets wilde doen, dat geheel nutteloos zy, zo dienen de honden in die landen, daar men dezelve tot geene dier gebruiken, die wy daar van hebben, kan bezigen, voor de tafel, men zoekt dezelve, en de Negers beminnen het hondenvleefch boven dat van alle andere dieren; men brengt de honden ter markt om hen te verkoopen; men koopt hen duurder dan fchaapenvleefch, geitenvleefch, duurder zelfs dan eenig ander wild; met één woord het lekkerft geregt voor de Negers is een gebraaden hond; men zoude kunnen denken, dat die fterke fmaak, welke deze Volkeren voor het vleefch van dit dier hebben, komt van de veranderde hoedanigheid van dat zelfde vleefch, 't welk, fchoon zeer flegt in onze gemaatigde klimaaten, miffchien een anderen fmaak in die brandende lugtftreek krygt; maar het geen my doet gelooven, dat dit veeleer van de natuur van den menfch dan van die van den hond afhangt, is, dat de Wilden van Kanada, die een koud land bewoonen, denzelfden fmaak in 't hondenvleefch vinden als de Negers, en dat onze zendelingen hetzelve zomtyds zonder tegenzin gegeeten hebben. „ De honden worden als fchaapenvleefch toege-
„ rigt, en op feeften gegeeten, zegt de Vader SABARD THEODAT; ik ben
„ verfcheidenmaalen op feeften van hondenvleefch tegenwoordig geweeft, ik er-
„ ken waarlyk, dat ik daar in den beginne een afgryzen van had, maar ik had 'er
„ geen tweemaal van gegeeten, of ik vond het vleefch goed en van fmaak eenig-
„ zins met varkenvleefch gelyk (*c*)".

In onze klimaaten zyn de wilde dieren, die by den hond, en inzonderheid den hond met regte ooren, de herdershond, welken ik als den ftamvader en het ontwerp van de geheele foort befchouw, naaft bykomen, de vos en de wolf; en gelyk het inwendig maakzel byna geheel gelyk is, en de uitwendige verfchillendheden vry gering zyn, zo heb ik willen bezoeken of zy niet met malkanderen voortbrengen zouden; ik hoopte dat ik het ten minften zo verre brengen zoude van hen te doen koppelen, en dat zy, zo zy al geene vrugtbaare individu's voortbragten, ten minften eene foort van muilezels teelen zouden, die van beider natuur gehad zou-

(*a*) *Hiftoire générale des Voyages, de l'Abbé* PREVOT, *Tom. IV.* pag. 229.

(*b*) *Voyage de la* BOULLAIJE-LE-GOUZ, Paris 1657. pag. 257. *Voyages de* JEAN OVINGTON, Paris 1725. *Tom. I.* pag 276. *Hiftoire univerfelle des Voyages, par* DU PERRIER DE MONTFRASIER, Paris 1707. pag. 344. &c. *Vie de* CHRIST. COLOMB. Paris 1681. *Part. I.* pag. 106. BOSMAN Guinéefche Goudkuft. *Hiftoire générale des Voyages, par* PREVOST, *Tom. IV.* pag. 229.

(*c*) *Voyage au Païs des Hurons. par le Pere* SABARD THEODAT *Recollet*, Paris 1632. pag. 311.

den hebben: ten dien einde heb ik eene wolvin, op den ouderdom van twee of drie maanden in de bosschen gevangen, met een wagthond van denzelfden ouderdom laaten opvoeden; zy waren te zamen, zonder dat 'er eenig ander dier by hen komen konde, op eene vry groote plaats beslooten, alwaar zy een hok hadden, om zig in slegt weder te bergen: zy wisten geen van beiden iets van 't geen hunne soort onderscheidt, en kenden geen mensch, dan die gelast was om hen dagelyks voedzel te brengen; men heeft hen drie jaaren steeds met dezelfde oplettendheid, en zonder hen te vreezen of vast te leggen, bewaard: geduurende het eerste jaar speelden deze dieren veel te samen en scheenen veel van malkanderen te houden; in het tweede jaar begonden zy malkanderen het voedzel te betwisten, schoon men hun meer gaf, dan zy noodig hadden; de twist begon altoos aan de zyde der wolvin; men bragt hun vleesch en beenderen in een grooten houten bak, dien men op de aarde nederzettede; op het oogenblik begon de wolvin, in plaats van zig op het vleesch te werpen, met den hond daar van af te houden, en vervolgens nam zy den bak zo behendig by den rand, dat zy daar niets af liet vallen, en bragt alles vlugtende weg; en gelyk zy binnen den bepaalden omtrek beslooten was, heb ik haar dikwils vyf of zesmaal agter malkander, langs de muuren, rondom de plaats zien loopen, den houten bak steeds waterpas tusschen haare tanden houdende, en denzelven niet op den grond zettende, dan om te rusten, werpende zig vervolgens met groote vraatzugt op het vleesch, en met groote woede op den hond, als hy daar toe wilde naderen; de hond was sterker dan de wolvin, maar gelyk hy zagtaartiger, of ten minsten minder woest, was, zo vreesde men voor zyn leeven, en men deedt hem een halsband om: na het tweede jaar waren de twisten nog heviger, en de gevegten menigvuldiger, en men deedt de wolvin ook een halsband om, dewyl de hond haar veel minder begon te vieren, dan in de eerste jaaren: geduurende die twee eerste jaaren vertoonde zig niet het minste teken van ritzigheid of verlangen, in den een zo min als in de andere; het was niet dan op het einde van het derde jaar, dat deze dieren de indrukzels der hitte van den bronstyd begonden te voelen, maar zonder verliefdheid; want wel verre dat deze staat hen verzagtede, of by malkanderen bragt, zo wierden zy slegts onhandelbaarer en woester dan zy geweest waren; het was een geduurig gehuil van smart met schreeuwen van toorn vergezeld; zy vermagerden beiden in minder dan drie weeken tyds, zonder malkanderen ooit anders te naderen, dan om malkanderen te vernielen; eindelyk wierden zy zo verwoed tegen malkanderen, dat de hond de wolvin, die de magerste en zwakste geworden was, ombragt, en men was verpligt den hond eenige dagen daar na te dooden, omdat hy, op 't oogenblik als men hem in vryheid wilde stellen, eene groote vernieling aanregtede door zig met woede op het gevogelte, op de honden, en zelfs op de menschen, te werpen.

Ik had terzelfder tyd vossen, twee mannetjes en één wyfje, welke men in strikken gevangen hadt, en welke ik verre van malkanderen in afgezonderde plaatsen liet bewaaren: ik had eenen dezer vossen met een ligte maar vry lange keten laaten vastleggen, en men hadt hem tevens een hutje gemaakt, alwaar hy voor het weder schuilen konde; ik hield hem dus verscheiden maanden, hy was welvaarende, en schoon hy door zyne houding toonde, dat hy zig verveelde, en de oogen altoos op het land, dat hy uit zyn hutje zien konde, gevestigd hadt, liet hy egter niet na met zeer goeden smaak te eeten: men boodt hem eene teef aan, die

men daar toe gehouden hadt, die thans driftig en nog nooit gedekt was; en, dewyl zy niet by den vos blyven wilde, zo koos men de party om haar terzelfder plaatſe aan den band te leggen, en hun beiden rykelyk te eeten te geeven: de vos beet of mishandelde haar niet; geduurende tien dagen, die zy te ſamen bleeven, was'er geene de minſte kibbelery, des nachts, noch des daags, noch op de uuren, dat zy te eeten kreegen; de vos naderde zelfs vry gemeenzaam, maar zodra hy zyn makker naby genoeg gerooken hadt, verdween het teken van verlangen, en hy keerde droevig naar zyn hok te rug; daar viel derhalven geene koppeling voor: toen de ritzigheid van deze teef over was, ſtelde men in de plaats van haar, eene andere die eerſt ritzig was geworden, en vervolgens eene derde en eene vierde; de vos behandelde haar allen met dezelfde zagtigheid, maar ook met dezelfde onverſchilligheid; en eindelyk, om my te verzeekeren of het de natuurlyke wederzin, of de ſtaat van vrees waarin hy gehouden wierdt, wezen mogt, die hen wederhieldt te koppelen, liet ik hem een wyfje van zyne ſoort brengen, hy dekte het op denzelfden dag meer dan eens, en wy vonden, hetzelve eenige weeken daarna ontleedende, dat het bezwangerd was, en vier vosjes geworpen zou hebben, men boodt insgelyks aan den anderen mannetjes-vos verſcheiden ritzige teeven na malkanderen aan, men beſloot dezelve met hun in eene plaats alwaar zy los liepen: daar was geen haat of liefde tuſſchen hen, daar vielen geene gevegten of liefkoozingen voor, en deze vos ſtierf, na verloop van eenige maanden, van afkeer of verveeling.

Deze proeven leeren ons ten minſten, dat de vos en de wolf niet geheel van dezelfde natuur zyn als de hond; dat die ſoorten niet ſlegts verſchillende, maar ook afgezonderd en verre genoeg van malkanderen verwyderd, zyn om dezelve niet by malkanderen te kunnen brengen, ten minſten niet in deze klimaaten; dat, bygevolg, de hond zynen oorſprong niet heeft van den vos of den wolf, en dat de Naamlyſtmaakers (*a*) die deze twee dieren niet dan als wilde honden beſchouwen, of die den hond alleenlyk neemen voor een wolf of een vos, die tam geworden is, en die hen alle drie den gemeenen naam van hond geeven, zig zeer bedriegen omdat zy de Natuur niet genoeg raad gepleegd hebben.

Daar is, in heeter klimaaten dan het onze, eene ſoort van woeſt en wreed dier, minder van den hond verſchillende dan de wolf en de vos daar van verſchillen: dit dier, 't welk adive, of chacal, of jakhals, geheeten wordt, is door zommige Reizigers opgemerkt en vry wél beſchreeven; men vindt het in grooten getale in Aſia en in Afrika, in den omtrek van Trebiſonde (*b*), rondom den berg Kaukaſus, in Mingrelie (*c*), in Natolie (*d*), in Hyrkanie (*e*), in Perſie, in de Indiën, te Suratte (*f*), te Goa, in Guzuratte, in Bengalen, in Kongo (*g*), in Guinee, en in verſcheiden andere plaatſen; en ſchoon dit dier door de Inboorlingen des land, alwaar het ge-

(*a*) *Canis cauda* (*ſiniſtrorſum*) *recurva* de hond met den ſtaart ter linkerzyde gekromd, de hond: *Canis cauda incurva*; de hond met gekromden ſtaart, de wolf; *Canis cauda recta*, de hond met een regten ſtaart, de vos, LINNÆI *Syſt. Naturæ.*

(*b*) *Voyage de* GEMELLI CARERI, Paris 1719. *Tom. I.* pag. 419.

(*c*) *Voyage de* CHARDIN, Londres 1686. pag. 76.

(*d*) *Voyage de* DUMONT, La Haye 1699. *Tom. IV.* pag. 28. &c.

(*e*) *Voyage de* CHARDIN, Amſterd. 1711. *Tom. II.* pag. 29.

(*f*) *Voyage* D'INNIGO DE BIERVILLAS, Paris 1736. *Part. I.* pag. 178.

(*g*) *Voyage de* BOSMAN, pag. 241, 331 en 332. *Voyage du* P. ZUCHEL, *Capucyn*, pag. 293.

vonden wordt, als een wilde hond wordt beſchouwd, en ſchoon zyn naam zelf dit aanduidt, zullen wy egter, dewyl het zeer twyffelagtig is of het zig met de honden vermenge, en of het met hun kan teelen en voortbrengen, zyne hiſtorie afzonderlyk geeven, gelyk wy ook die van den wolf, van den vos, en die van alle andere dieren, die zig niet met malkanderen vermengende zo veele afzonderlyke en afgeſcheiden ſoorten maaken, op haar zelve geeven zullen.

Ik beweer ondertuſſchen niet op eene beſliſſende en volſtrekte wyze, dat de adive, en zelfs de vos en de wolf, nooit, op geen tyd, in geen klimaat, vermenging met de honden gehad hebben: de Ouden verzekeren dit al te ſtellig, om daaromtrent, niettegenſtaande de bewyzen, welken ik heb bygebragt, eenige twyffeling te hebben; en ik erken, dat 'er meer dergelyke proeven noodig zouden zyn, om eene volkomene zekerheid wegens dit ſtuk te krygen: Aristoteles, wiens getuigenis ik zeer geneigd ben te eerbieden, zegt naauwkeurig, (*a*) „dat de dieren, „ die van verſchillende ſoorten zyn, zig zeldzaam vermengen; dat het ondertus„ ſchen zeker is, dat dit onder de honden, de voſſen, en de wolven, gebeurt; „ dat de Indiaanſche honden van een ander, dergelyk wild beeſt en van een hond „ voortkomen". Men zoude kunnen denken, dat dat wild beeſt, waar aan hy geen naam geeft, de adive is; maar hy zegt op eene andere plaats (*b*), dat deze Indiaanſche honden voortkomen uit de vermenging van een tyger en een hond, het geen my nog moeijelyker voorkomt te gelooven, omdat de tyger van eene meer verſchillende natuur en gedaante is dan de wolf, de vos, of de adive: ook moet men erkennen, dat Aristoteles zyn eigen getuigenis ten dezen opzigte ſchynt te verzwakken; want, na gezegd te hebben, dat de Indiaanſche honden van een wild beeſt voortkomen, 't welk naar den wolf of naar den vos gelykt, zegt hy elders, dat zy van den tyger komen, en zonder te bepaalen of het van den tyger en de teef, of van den hond met de tygerin zy, voegt hy 'er alleenlyk by „ dat „ dit niet altoos gelukt, maar die vermenging in de derde dragt eerſt vrugtbaar is; „ dat 'er uit de eerſte nog niet dan tygers geboren worden; dat men de honden „ ergens in de woeſtynen vaſtbindt, en dat zy, zo de tyger niet ritzig zy, dikwils „ verſlonden worden; dat de reden, waarom Afrika zo veele zonderlinge ſchepzels „ en monſters voortbrengt, deze is, omdat daar zeer weinig water wordt gevon„ den, terwyl 'er eene groote hitte heerſcht, waardoor de dieren van verſcheiden ſoorten malkanderen dikwils in dezelfde plaats aantreffen om te drinken, „ dat zy zig daar gemeenzaam maaken, koppelen, en voortbrengen". Dit alles komt my voor giſſing, onzeker, en al te verdagt, te zyn, om daar geloof aan te ſlaan, want hoe meer men de natuur der dieren gadeſlaat, hoe meer men ziet, dat het zekerſt kenmerk om dezelve te beoordeelen, de natuurlyke ingeeving is; het oplettendſt onderzoek der inwendige deelen ontdekt ons niet dan de grove verſcheidenheden: het paard en de ezel, die malkanderen, ten opzigte van het maakzel der inwendige deelen, volmaakt gelyken, zyn egter dieren van eene verſchillende natuur; de ſtier, de ram, en de bok, die, ten opzigte van het inwendig maakzel van alle de ingewanden, nergens in verſchillen van malkanderen, zyn ſoorten, die nog verder van malkanderen verwyderd zyn dan de ezel en het paard, en het

(*a*) Aristoteles *de Generat. Animal. lib. II: cap.* 5.
(*b*) Idem *Hiſt. Animal. lib, VIII. cap.* 28.

is eveneens met den hond, den vos, en den wolf; de beſchouwing der uitwendige gedaante geeft ons meer licht, maar gelyk 'er onder verſcheiden ſoorten, en byzonderlyk onder die, welke niet verre van malkanderen af zyn, zelfs ten opzigte van het uitwendige, meer gelykheid dan verſcheidenheid plaats heeft, zo is deze beſchouwing nog niet genoeg om te bepaalen of deze ſoorten verſchillende of dezelfde zyn; eindelyk, wanneer de ſchaduwingen nog ligter zyn, kunnen wy dezelve niet onderſcheiden of aanwyzen, dan met de overeenkomſten der natuurlyke ingeeving ſaam te voegen; het is inderdaad door de geaartheid der dieren, dat men hunne natuur moet beoordeelen, en zo men twee dieren onderſtelde, die geheel gelyk waren ten opzigte der gedaante, maar geheel verſchillende ten opzigte hunner geaartheid, zouden deze twee dieren, die niet zouden willen koppelen, die met malkanderen niet zouden kunnen teelen, ſchoon gelyk, van twee verſchillende ſoorten zyn.

Dat zelfde middel, waar toe men verpligt is zyn toevlugt te neemen, om over het verſchil der dieren in de nabuurige ſoorten te oordeelen, is, met nog grooter regt, ook dat, hetwelk men by voorkeur boven alle andere moet gebruiken, als men de talryke verſcheidenheden, die men in 't zelfde geſlagt vindt, tot vaſte punten brengen wil; wy kennen 'er dertig in het geſlagt der honden, en zekerlyk kennen wy die niet alle; van deze dertig verſcheidenheden zyn 'er zeventien, die men aan den invloed van het klimaat moet toeſchryven, te weeten den herdershond, den wolfhond, den Siberiſchen hond, den Yslandſchen hond, en den Laplandſchen hond, den wagthond, de haazewindhonden, den grooten deen, en den Irlandſchen hond, den dryfbrak, de brakken, de dashonden, de Spaanſche honden, en den krulhond, den kleinen deen, den Turkſchen hond, en den dog; de dertien andere, namelyk, de baſterd turk, de windhond met wolfshair, de baſterd krulhond, of vryſchaar, het maltheeſch hondje of de bichon, het klein deentje, de vleeſchhouwers hond of de bulhond, de ſteendog of mops, de Kalabriſche hond, die van Burgos, die van Alikante, het leeuwtje, de kleine krulhond, en de Artoiſche, zyn niet dan baſtaarden, uit de vermenging der eerſten voortkomende, en zodra men elk dezer honden tot de twee raſſen brengt, daar zy uit geſprooten zyn, is hunne natuur vry bekend; maar, wat de zeventien eerſte raſſen betreft, zo men de overeenkomſten of betrekkingen, welke zy onder malkander mogen hebben, wil kennen, moet men op de natuurlyke ingeeving, op de gedaante, en op verſcheiden andere omſtandigheden, acht ſlaan: ik heb den herdershond, den wolfshond, den Siberiſchen hond, den Laplandſchen, en den Yslandſchen hond by malkander gevoegd, omdat zy meer naar malkanderen dan naar anderen, in geſtalte, en hair, gelyken; omdat zy alle vyf een ſpitſen ſnuit hebben, tennaaſtenby gelyk de vos; omdat zy de eenige zyn die regte ooren hebben, en omdat hunne natuurlyke ingeeving hen aanzet om troepen vee te bewaaren: de wagthond, de haazewind, de groote deen, en de Irlandſche hond, hebben behalven de gelykheid der gedaante, en van den langen ſnuit, dezelfde geaartheid; zy beminnen te loopen, de paarden te volgen, zig onder of agter de rydtuigen te plaatſen en dezelve dus te vergezellen, zy rieken weinig, en jaagen eerder op 't gezigt dan op den reuk: de waare jagthonden zyn de dryfbrakken, de brakken, de dashonden, de ſpaanſche honden, en de krulhonden; ſchoon zy in de geſtalte

des lighaams van malkanderen wat verſchillen, hebben zy egter allen een groven ſnuit; en gelyk hun inſtinkt hetzelfde is, zo kan men zig niet veel vergiſſen met hen by malkander te voegen; de ſpaanſche hond, by voorbeeld, wordt door zommige Natuuronderzoekers *canis aviarius terreſtris*, en de krulhond *canis aviarius aquaticus* genaamd, en inderdaad het eenige verſchil, dat 'er tuſſchen den inborſt dier twee honden plaats heeft, is, dat de krulhond met zyn lang, gevuld, en krullend, hair, liever te water gaat dan de ſpaanſche hond, die glad van huid en minder dik van hair is, of dan de drie andere, die het hair al te kort en al te klaar hebben, om niet te vreezen van hunne huid nat te maaken; eindelyk moeten de kleine deen en de turkſche hond zekerlyk by malkanderen gevoegd worden, dewyl het eene uitgemaakte zaak is, dat de kleine turkſche hond niet dan een kleine deen is, die zyn hair verlooren heeft; daar blyft dan niet over dan de dog, die door zyn korten ſnuit meer tot den kleinen deen dan tot eenigen anderen hond ſchynt te naderen, maar die daar in zo veele opzigten van verſchilt, dat hy alleen eene geheele verſcheidenheid van alle de anderen, zo wel in de gedaante als in de neigingen of natuurlyke ingeeving, ſchynt te maaken; hy ſchynt ook aan een byzonder klimaat bepaald, hy komt uit Engeland, en men heeft moeite om het ras in Frankryk ſtaande te houden; de baſterden, die 'er voortkomen, en die de ſterke dog of bulhond en de ſteendog zyn, ſlaagen daar beter, alle deze honden hebben zo eenen korten neus, dat zy niet ſcherp rieken kunnen, terwyl zy zelve dikwils veel lugt of reuk van zig geeven; ondertuſſchen ſchynt de ſcherpte of fynheid van reuk in de honden meer van de dikte dan van de langte van den ſnuit af te hangen, dewyl de windhond, de wagthond, en de groote deen, die een zeer langen bek hebben, van minder reuk voorzien zyn dan de dryfbrak, de brak, en de dashond, en zelfs dan de ſpaanſche hond en de krulhond; die allen, naar evenredigheid hunner geſtalte, een minder langen maar veel dikkeren ſnuit hebben dan de eerſte.

De min of meer groote volmaaktheid der zintuigen, die in den menſch geene verheven of zelfs opmerkelyke hoedanigheid uitmaakt, is in de dieren de grond van alle hunne verdienſten, en brengt, als oorzaak, alle de talenten voort, daar hunne natuur vatbaar voor zyn kan; ik zal niet onderneemen om hier alle de hoedanigheden van een jagthond optetellen, men weet genoeg, hoe veel voordeel en meerder bekwaamheid de voortreffelykheid van den reuk, by de opvoeding gevoegd, hem boven andere dieren geeft; maar deze byzonderheden behooren tot de Natuurlyke Hiſtorie niet dan van verre, en daarenboven zyn de liſten en de middelen, welke de wilde dieren te werke ſtellen, om zig der vervolging te onttrekken, en zig buiten 't bereik der honden te houden, ſchoon door de Natuur alleen aangeweezen, miſſchien verwonderlyker dan de fynſte methodes, die de konſt in 't jaagen weet te gebruiken.

De hond is, als hy geboren wordt, nog niet geheel voltooid: in deze ſoort, gelyk in alle de ſoorten der dieren, die in grooten getale voortbrengen, zyn de jongen, op het oogenblik hunner geboorte, niet zo volmaakt als in de dieren, die ſlegts een of twee voortbrengen: de honden worden gemeenlyk met geſlooten oogen geboren; de beide oogleden zyn niet enkel aan malkanderen vaſtgeplakt, maar zy zyn ook vereenigd door een vlies, 't welk ſcheurt, als de ſpier van het bovenſt

ooglid ſterk genoeg is geworden om het op te ligten, en die hindernis te overwinnen, en de meeſte honden hebben de oogen niet open dan op den tienden of twaalfden dag; te dien zelfden tyd zyn de beenderen van 't bekkeneel nog niet volmaakt, het lighaam is opgezet, de huid gezwollen, en hunne gedaante is nog niet wel getekend: maar in minder dan een maand leeren zy van alle hunne zintuigen gebruik maaken, en krygen zy vervolgens kragt en eenen vaardigen groei; in de veertiende maand verliezen zy eenigen hunner tanden, die, even als in de andere dieren, welhaaſt door anderen, die niet weder uitvallen, worden opgevolgd; zy hebben in 't geheel twee-en-veertig tanden, te weeten zes ſnytanden boven, en zes beneden, twee hondstanden boven en twee beneden, veertien baktanden boven en twaalf beneden (*a*): maar dit is niet ſtandvaſtig, en daar zyn honden, die meer of minder baktanden hebben: in den eerſten ouderdom krommen de mannetjes, zo wel als de wyfjes, zig een weinig om te piſſen, het is niet dan na verloop van negen of tien maanden dat de honden, en zelfs eenige teeven, de heup beginnen op te ligten, en het is in dien zelfden tyd, dat zy beginnen in ſtaat te zyn van voort te teelen; het mannetje kan ten allen tyde koppelen, maar het wyfje ontvangt hem niet dan op bepaalde tyden: die tyden komen gemeenlyk tweemaal 's jaars, en menigvuldiger in den winter dan in den zomer; de ritzigheid duurt tien of twaalf, en zomtyds veertien, dagen; zy openbaart zig door uitwendige tekenen, de teeldeelen zyn vogtig, gezwollen, en buitenwaards uitgezet; daar is, zo lang deze ritzigheid duurt, eene kleine bloedvloeijing, en deze vloeijing, zo wel als de uitzetting der deelen, begint eenige dagen voor de koppeling: het mannetje riekt het wyfje in dezen ſtaat van verre, en zoekt het, maar doorgaands geeft zy zig niet over dan zes of zeven dagen nadat zy ritzig is beginnen te worden: men heeft bevonden, dat eene enkele koppeling genoeg is om bevrugt te worden, en zelfs van veele jongen, zo men haar egter in vryheid laat, koppelt zy verſcheidenmaalen op een dag met alle honden, die zig vertoonen; men neemt alleenlyk waar, dat zy, zo zy verkiezen kan, altoos die van de grootſte en zwaarſte geſtalte voortrekt, hoe lelyk en mismaakt zy voor het overige wezen mogen; dus gebeurt het vry dikwils, dat kleine teeven, die groote honden hebben toegelaaten, by mangel van hunne jongen te kunnen werpen, omkomen.

Daar is iets, 't welk de geheele wereld weet, en dat daarom niet nalaat eene byzonderheid der Natuur te zyn, namelyk, dat deze dieren in de koppeling niet van malkander afkomen kunnen, zelfs nadat het werk der voortteeling volbragt is; zo lang de ſtaat van opregting en zwelling duurt, zyn zy genoodzaakt met malkanderen vereenigd te blyven, en dit hangt ongetwyffeld van hun maakzel af: de hond heeft niet ſlegts, gelyk verſcheiden andere dieren, een been in de roede, maar de holagtige lighaamen of celletjes maaken ook in het midden eene ſoort van wrong, die zeer zigtbaar is, en die in de opregting ſterk zwelt; de teef, welker kittelaar miſſchien boven alle andere wyfjes ſterkſt zwelt en grootſt is in den tyd der koppeling, maakt van haaren kant een wrong, of liever eene ſtevige en uitſpringende dikte, waarvan de uitzetting, zo wel als van de nabygelegen deelen, mogelyk langer dan die van 't mannetje duurt, en mogelyk ook genoeg is om hem,

(*a*) Zie hier agter de beſchryving van 't geraamte van den hond.

zyns ondanks, te weerhouden van los te raaken, want zodra de werking verrigt is verandert hy van plaatsing, hy zet zig weder op zyne vier pooten, hy heeft zelfs een droevig voorkomen, en de poogingen om los te raaken komen nooit van het wyfje.

De teeven draagen negen weeken, dat is te zeggen drie-en-zestig dagen, somtyds twee-en-zestig, of een-en-zestig, en nooit minder dan zestig; zy brengen zes, zeven, en somtyds twaalf, jongen voort; die, welke van de grootste en sterkste gestalte zyn, brengen in grooteren getale voort dan de kleine, die somtyds maar vier of vyf, en somtyds maar een of twee, jongen werpen, inzonderheid in de eerste dragten, die, in alle dieren, altoos minder talryk zyn, dan de andere.

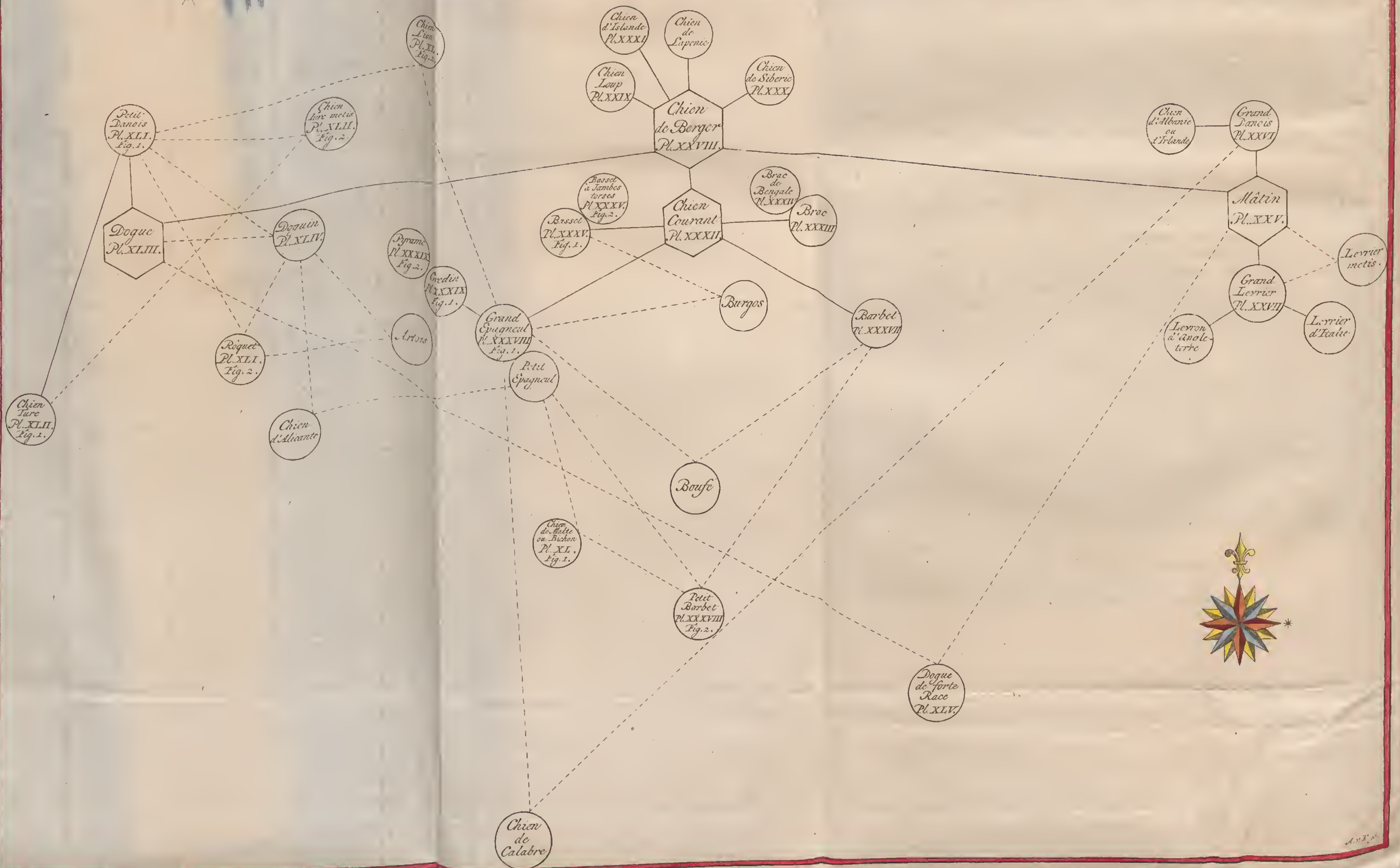
De honden, schoon zeer driftig in de liefde, behouden de geschiktheid van voortteelen egter lang; de jaaren schynen hunne drift zelfs niet te verminderen; zy koppelen en zy brengen voort, hun geheel leeven lang, 't welk gemeenlyk tot veertien of vyftien jaar bepaald is, schoon men 'er zommigen tot twintig jaaren heeft bewaard; de duuring des leevens is in den hond, gelyk in de andere dieren, evenredig aan den tyd van den groei; hy groeit omtrent twee jaar, hy leeft ook zevenmaal twee jaar: men kan zyn ouderdom weeten uit de tanden, die in zyne jeugd wit, snydende, en puntig zyn, en die, naarmaate hy oud wordt, zwart, week, en ongelyk worden; men kent hem ook aan zyn vel, want hy wordt wit op den bek, op het voorhoofd, en rondom de oogen.

Deze dieren, die uit den aart zeer waakzaam en woelig zyn, en die voor de grootste beweeging gemaakt schynen, worden in onze huizen door overlaading van voedzel, zo zwaar en log, dat zy hun geheel leeven doorbrengen met snorken, slaapen, en eeten: die, byna gedurige, slaap gaat vergezeld van droomen, en dit is misschien eene zagte wyze van bestaan; zy zyn natuurlyk gulzig en vraatig, en zy kunnen evenwel het voedzel langen tyd ontbeeren: men vindt in de Memories van de Akademie der Weetenschappen (*a*) de Historie van eene teef, die op eene buitenplaats vergeeten, veertig dagen lang geleefd heeft zonder eenig ander voedzel dan de stof of de wol van eene matras, die zy verscheurd hadt: het water schynt hun nog noodzaaklyker te zyn dan het voedzel, zy drinken dikwils en rykelyk, men gelooft zelfs algemeen, dat zy, zo zy een langen tyd gebrek aan water hebben, dol worden; zy hebben iets, dat hun byzonder eigen is, te weeten, dat zy telkens als zy hunnen afgang loozen poogingen schynen te doen, en zelfs te lyden; dit is niet, gelyk ARISTOTELES verzekert (*b*), omdat hunne ingewanden naauwer worden naarmaate zy den aars naderen; het is daarentegen zeker (*c*), dat de groote buizen in den hond, gelyk in de andere dieren, meer en meer verwyderen, en dat de regte darm wyder is dan de kronkeldarm; de droogte van het gestel dezes diers is genoeg om dit uitwerkzel voort te brengen, en de vernaauwingen, die in den kronkeldarm gevonden worden, zyn al te verre, dan dat men het aan 't maakzel der ingewanden zou kunnen toeschryven.

Om een juister denkbeeld van de orde der honden, van hunne verbastering in de

(*a*) *Histoire de l'Académie des Sciences*, *Année* 1706, pag. 5.
(*b*) ARISTOTELES, *de Partibus Animal. cap. ult.*
(*c*) Zie hier agter de beschryving der ingewanden van den hond.

Table de l'Ordre des Chiens

de verſchillende klimaaten, en van de vermenging van hunne raſſen, te geeven, voeg ik hier eene tafel, of, zo men wil eene geſlagtlyſt, by, waarin men met een opſlag des oogs alle deze verſcheidenheden zal kunnen zien; deze tafel heeft de rigting van eene Landkaart, en men heeft de betreklyke plaatſing der klimaaten, zo veel mogelyk, gevolgd.

De herdershond is de ſtam van den boom; die hond, in de geſtrenge Noordelyke klimaaten overgebragt, is lelyker geworden en ingekrompen by de Laplanders, en ſchynt zig ſtaande gehouden, en zelfs volmaakt, te hebben in Ysland, in Rusland, in Syberie, welke klimaaten wat minder geſtreng, en alwaar de bewooners wat beſchaafd, zyn. Die veranderingen zyn door den enkelden invloed der klimaaten uitgewerkt, en die invloed heeft geene groote verandering in de geſtalte voortgebragt, want alle deze honden hebben regte ooren, dik en lang hair een wild voorkomen, zy blaffen ook zo dikwils niet, ook niet op dezelfde wyze als die zig in gunſtiger klimaaten meer volmaakt hebben; de Yslandſche hond is de eenigſte, die niet geheel regte ooren heeft, zy zyn aan hun uiterſte wat gevouwen; ook is Ysland van alle deze Noordſche landen dat geen, 't welk het oudſt bewoond is geweeſt door half beſchaafde menſchen.

De zelfde herdershond, in gemaatigde klimaaten, en onder geheel beſchaafde Volkeren, gelyk Engeland, Frankryk, Duitſchland, overgebragt, zal zyn wild voorkomen, zyne regte ooren, zyn ruw dik en lang hair, verloren hebben, en zal dog, dryfbrak, en wagthond, geworden zyn door den enkelden invloed dezer klimaaten; de wagthond en de dog hebben nog gedeeltelyk regte ooren, of die ſlegts half neer hangen, en zy gelyken in hunne zeden, en in hunnen bloeddorſtigen inborſt, vry wel naar den hond, daar zy van afſtammen; de dryfbrak verwydert 'er zig meeſt van de drie van; de lange, en geheel hangende, ooren, de zagtheid, de onderwerpelykheid, en, zo men 't dus noemen mag, de bevreesdheid, van dezen hond, zyn zo veele bewyzen van de groote verbaſtering, of, zo men wil, de groote volmaaktheid, welke een lange ſtaat van huiſſelykheid, by eene zorgvuldige en agtervolgde opvoeding gevoegd, voortgebragt hebben.

De dryfbrak, de brak, en de dashond, maaken niet dan een en 't zelfde ras van honden uit; want men heeft opgemerkt, dat 'er in dezelfde dragt dryfbrakken, brakken en dashonden zyn, ſchoon de jagt-teef niet dan door een dezer drie honden is gedekt geweeſt; ik heb den Bengaalſchen brak met de gemeene brak laaten koppelen, omdat hy 'er inderdaad niet van verſchilt dan door den rok, die gevlekt is; en ik heb eveneens een dashond met kromme pooten laaten ſpeelen met de gewoone dashond, omdat het gebrek in de pooten van dien hond oorſpronkelyk niet komt dan van eene ziekte van gelyken aart als de rachitis, of lendevang, waarvan eenige individu's zyn aangetaſt geweeſt, en waarvan zy het gevolg, 't welk eene mismaaktheid der beenderen is, op hunne nakomelingſchap hebben voortgeplant.

De dryfbrak, overgebragt naar Spanje en Barbarije, alwaar bykans alle dieren fyn, lang, en gevuld, hair hebben, zal de Spaanſche hond en krulhond geworden zyn; de groote en de kleine Spaanſche hond, die niet dan in geſtalte verſchillen, naar Engeland overgebragt, zyn van wit tot zwart veranderd, en door den invloed van 't klimaat groote en kleine Engelſche krulhonden, of zogenaam-

de Lords, geworden; waarby men den getekenden, of gevlakten, moet voegen, die niet dan een zwarte Engelſche krulhond is, gelyk de anderen, maar aan de vier pooten, aan de oogen, en aan den ſnuit, met eene vuurkleur getekend.

De wagthond, naar 't Noorden overgebragt, is de groote deen geworden, en naar 't Zuiden vervoerd tot den windhond overgeſlaagen; de groote windhonden komen uit de Levant, die van middelmaatige grootten uit Italie; en deze Italiaanſche windhonden, naar Engeland overgebragt, zyn nog kleiner, en zo geheeten Engelſche windhonden, geworden.

De groote deen, naar Ierland, naar Ukraine, naar Tartarije, naar Epirus, naar Albanie, overgebragt, is de Ierſche hond geworden, dat is de grootſte van alle honden.

De dog, van Engeland naar Denemarken overgebragt, is de kleine deen geworden, en diezelfde kleine deen, welker naar heete klimaaten overgebragt, is de Turkſche hond geworden: alle deze raſſen, met hunne verſcheidenheden, zyn niet voortgebragt dan door den invloed van het klimaat, gevoegd by de zagtheid der beſchutting, by het uitwerkzel van het voedzel, en by het gevolg van eene zorgvuldige opvoeding; de andere honden zyn geene zuivere raſſen, en komen uit de vermenging dier eerſte raſſen voort; ik heb den dubbelden oorſprong dier meſtiſche of baſterd-raſſen met geſtipte lynen aangeweezen.

De windhond en de wagthond hebben den baſterd-windhond, welken men ook windhond met wolfhair noemt, voortgebragt; die baſterd heeft een minder langen ſnuit dan de eigenlyke windhond, die zeer zeldzaam in Frankryk voorkomt.

De groote deen en de groote ſpaanſche hond hebben te ſamen den Kalabriſchen hond voortgebragt, dat een ſchoone hond is met lang gevuld hair, en grooter dan de grootſte wolfhonden.

De ſpaanſche hond en de dashond brengen een anderen hond voort, die men burgos noemt.

De ſpaanſche hond en de kleine deen brengen het leeuwtje voort, waarvan het ras zeer zeldzaam is.

De honden met lang, fyn, en gekruld hair, welken men baſterd-krulhonden of vryſchaaren heet, en die van de geſtalte der grootſte krulhonden zyn, komen van den grooten ſpaanſchen hond en den krulhond.

De kleine krulhond komt van den kleinen ſpaanſchen hond en den krulhond.

De dog brengt met den wagthond een baſterd hond voort, welken men bulhond noemt, die veel grooter is dan de waare dog, of de Engelſche dog, en die meer van den dog dan van den wagthond heeft.

De ſteendog komt van den Engelſchen dog en den kleinen deen.

Alle deze honden zyn enkelde baſterden, en komen uit de vermenging van twee zuivere raſſen; maar daar zyn nog andere honden, welken men dubbelde baſterden zou kunnen heeten, omdat zy voortkomen uit de vermenging van een zuiver met een reeds vermengd geſlagt.

De roquet is een dubbelde baſterd, die van den ſteendog en den kleinen deen komt.

De alikantſche hond is ook een dubbelde baſterd, die van den ſteendog en den kleinen ſpaanſchen hond voortſpruit.

De maltheesche hond, of de bichon, is weder een dubbelde basterd, die van den kleinen spanjaard en den kleinen krulhond voortkomt.

Eindelyk zyn 'er honden, welken men driedubbelde basterden zou kunnen noemen, omdat zy geteeld zyn uit de vermenging van twee rassen, die beiden reeds vermengd geweest zyn; zodanig zyn de artoische hond, die van Isle de France, of de Quatre-vingt, die van een steendog en een roquet komen; zodanig zyn ook de honden, welken men gemeenlyk straathonden noemt, die naar alle de honden in 't algemeen zweemen zonder naar één in 't byzonder te gelyken, omdat zy voortkomen uit de vermenging van rassen, die reeds verscheidenmaalen vermengd geweest zyn.

BESCHRYVING VAN DEN HOND.

De hond en het paard zyn misschien van alle soorten van viervoetige dieren die geenen, welke, ten opzigte van hunne verschillende rassen, aan de meeste verscheidenheden onderworpen zyn; maar men vindt onder de honden veel aanmerkelyker verschillen dan onder de paarden, door de grootten, en de evenredigheden van hun lighaam, door de lengte, en de hoedanigheid van hun hair, enz. Als men een kleinen deen (*Pl. XLI, fig.* 1) met eenen engelschen bulhond (*Pl. XLV*), een dashond met kromme pooten (*Pl. XXXV, fig.* 1) met een windhond (*Pl. XXVII*), een grooten krulhond (*Pl. XXXVII*), met een turksch hondje (*Pl. XLII, fig.* 1), enz, vergelykt, zoude men byna gelooven dat dit dieren van verschillende soorten waren, vooral nadat men overtuigd is dat het paard en de ezel niet tot dezelfde soort behooren, omdat hun voortbrengzel onvrugtbaar is (*a*). Welk eene vermenging daar integendeel in de koppeling der honden moge plaats hebben, de individu s, die daar uit voortkomen zyn vrugtbaar in eene standvastige-opvolging van geslagten; noch de byzondere verscheidenheden, die men onder hen vindt, noch de duidelyke verschillen, die in dezelve blyven aanhouden, moeten ons gevolgelyk beletten van alle de honden tot eene en dezelfde soort te brengen.

Daar zyn dan verscheiden, zeer verschillende, rassen onder de honden; en daarenboven is 'er in dezelfde soort een groot getal individu's, waarvan elk de kentekenen van die verschillende rassen in zig vereenigt: men geeft hun den naam van bastaarden, omdat zy van een mannetje en een wyfje zyn voorgeteeld geworden, die yder van een verschillend ras waren; men erkent gemakkelyk in eenen bastaard de rassen uit welken hy is voortgesprooten: indien een krulhond zig met een deen vermengt, hebben de individu's, die zy voortbrengen, gemeenlyk de kentekenen van die beide rassen, die, schoon vermengd, egter ligtelyk te onderkennen zyn. Somtyds gelyken die bastaards evenveel naar den vader als naar de moeder, en de mengeling schynt gelyk geweest te zyn; maar het gewoonst verschynzel is, dat één der rassen de overhand heeft, en de bastaards gelyken dan meer naar den krulhond, dan naar den deen, of de kentekenen der deenen zyn integendeel veel duidelyker dan die der krulhonden: het gebeurt ook dat de mengeling zig niet duidelyk vertoont, en dat de bastaard zo gelyk is aan den vader of aan de moeder, dat hy geheel krulhond of deen schynt te zyn; de dubbele bastaard, dat is te zeggen de bastaard, die van twee bastaarden wordt voortgebragt, heeft zeer dubbelzinnige kentekenen: men erkent niet gemakkelyk van welke rassen hy afkomstig is, voornamelyk zo de twee eerste bastaarden, dat is te zeggen de vader en de moeder van den tweeden, uit vier verschillende rassen zyn voortgekomen, twee voor den vader en twee voor de moeder: ik onderstel, om voorbeelden uit de uiterstens te neemen, dat de vader van een krulhond met het wyfje van een deen, en de moeder door een dashond met het wyfje van een windhond, is voortgebragt geworden;

(*a*) Zie Deel IV. van dit Werk op blz. 185. en eenige volgenden.

de kentekenen van deze vier raſſen, zo verſchillend van elkanderen, die reeds in het eerſte geſlagt gemengd en verbaſterd waren, vermengen zig op nieuws en verdwynen byna geheel in het tweede, zodat de dubbelde baſtaard meer of min aan de kentekenen van de vier genoemde raſſen van den krulhond, van den deen, van den dashond en van den windhond, deel heeft, maar egter zodanig van dezelven verſchilt dat hy een nieuw ras zoude kunnen uitmaaken, indien hy zyne weergâa vondt om zonder verandering voort te kunnen teelen.

De baſtaards, reeds zedert het tweede geſlagt zo verſchillend zynde van de bekende raſſen, zouden daar altoos door nieuwe mengelingen in het vervolg der geſlagten meer en meer van verſchillen, indien 'er in de natuur zelve van de ſoort niet eene geneigdheid of geſchiktheid ware om de kentekenen te herſtellen, die de voorname raſſen uitmaaken; want wanneer een baſtaard met een hond van een onvermengd ras koppelt, moeten de individu's, welke zy te ſamen voortbrengen, meer kentekenen hebben van dat ras dan van dat van den baſtaard: men zoude daar het bewys van kunnen krygen door eene agtervolgde reeks van proefneemingen op verſcheiden geſlagten van honden van onvermengde raſſen, en baſtaarden te ſamen gemengd; maar by gebrek van tyd en gelegenheden, welke voor die waarneemingen noodig zyn, kan men eenig licht verſpreiden over dat onderwerp, met volgens bekende waarheden te redeneeren.

Indien 'er wilde honden beſtonden, die nooit door huiſſelyke opvoeding waren veranderd, zoude men alle de kentekenen van de ſoort der honden in één eenig individu vereenigd zien, en daar zouden onder de honden ſlegts geringe verſcheidenheden gevonden worden, gelyk men onder de voſſen, de wolven, enz, waarneemt; maar na dat de honden huisdieren geworden zyn, heeft men alle de eigenſchappen van hunne natuur ontwikkeld; de verſcheiden lugtſtreeken, in welken zy zyn overgebragt, de verſcheiden voedzels die men hun gegeeven, en de verſcheiden oeffeningen, die men hen geleerd heeft, hebben verſchillen in het maakzel van hun lighaam, en in hun inſtinkt voortgebragt: wanneer die verſchillen duidelyk genoeg geworden zyn om opgemerkt te worden, heeft men zorg gedragen om die te blyven behouden; men heeft ze zelfs vermeerderd door individu's, met dezelfde eigenſchappen voorzien, te doen vermengen: van daar zyn nieuwe en onderſcheiden raſſen voortgekomen: die raſſen zyn, om zo te ſpreeken, door de Natuur aangenomen, dewyl zy in de opvolging der geſlagten blyven duuren; en de kentekenen, die dezelve uitmaaken, zyn de ſoort, in haaren ſtaat van tamheid of huiſſelykheid beſchouwd, het natuurlykſt eigen, nademaal zy zig voor die der baſtaard honden ontwikkeld hebben: de krulhonden, de deenen, de dashonden, de windhonden, enz, teelen ook, ieder in hun eigen ras, zonder merkelyke verandering, voort; maar wanneer een krulhond en het wyfje van een deen een baſtaard hebben voortgebragt, die de kentekenen der beide raſſen heeft, verdwynen de kentekenen van den baſtaard in dat geſlagt, en de Natuur herſtelt geheellyk die van den krulhond of van den deen.

Men ziet op dezelfde wyze dat in de koppelingen van twee baſtaarden, de eene van een krulhond met het wyfje van een deen, de ander van een dashond met het wyfje van een windhond voortgekomen, de vermenging der kentekenen van die vier raſſen byna niet in eene gelyke evenredigheid met opzigte tot yder ras geſchieden kan; want ſchoon dit niet ten eenemaal onmogelyk zy, zoude 'er evenwel een

zeer zonderling geval noodig zyn om op den zelfden tyd en op dezelfde plaats, twee baſtaarden van die natuur, een reu en eene teef, beiden ritzig, malkanderen te doen ontmoeten: al onderſtelt men zelfs alle die omſtandigheden vereenigd, zouden zy miſſchien nog niet genoegzaam zyn om te beletten dat een der vier oorſprongelyke raſſen niet weder in het voortbrengzel van die koppeling doorſcheen, dewyl het, gelyk wy gezegd hebben, niet wel mogelyk is dat de individu's, die van deze twee baſtaarden zouden worden voortgebragt, juiſt evenveel kentekens ontvingen, van het een als van het ander der vier raſſen, waaruit de beide eerſte baſtaarden gebooren waren; het gebeurt byna altoos dat by het eerſt geſlagt een baſtaard meer kentekenen heeft van het een als van het ander der voornaame raſſen, uit welken hy afſtamt; in dat geval gaan de heerſchende kentekenen tot den tweeden baſtaard over, en kunnen, reeds in dat tweede geſlagt, een der oorſprongelyke raſſen herſtellen: deze herſtelling moet veel gemakkelyker en veel ſchielyker gaan, indien yder der beide baſtaarden, een individu van hetzelfde ras voor vader of moeder, gehad heeft; indien, by voorbeeld, een der baſtaarden van een krulhond met het wyfje van een deen, en de ander van een krulhond met een wyfjes windhond, is voortgekomen, moeten de kentekenen van den krulhond, zig ſterker dan die van den deen en van den windhond vertoonen, en de beide baſtaarden dus dikwyls waare krulhonden voortbrengen.

Het is op deze wyze dat de raſſen der honden zig voortzetten, en uit de bastaarden, om zo te ſpreeken, weder geboren worden: zonder die geneigdheid, welke de natuur heeft, om de kentekenen der voornaame raſſen te bewaaren en te herſtellen, zoude de menigvuldige vermenging der verſchillende raſſen hen veranderen en in weinig tyds doen verdwynen; want het is zeker dat de honden zonder onderſcheid koppelen; als de teef van den windhond ritzig is, ontvangt zy zo wel den krulhond, den dashond, enz, als den windhond, en ook omgekeerd; want de krulhond, de dashond, enz, naderen eveneens de teef van den windhond als de teeven van hun eigen ras; het is om deze reden dat de raſſen, die minder individu's hebben dan een ander in eene ſtreek lands, welrás ontaarden en geheel verdwynen: in Bourgogne zyn de wagthonden (*a*) veel talryker dan de windhonden; ook vindt men daar byna geene windhonden meer, die geen deel hebben aan de natuur en de gedaante van den wagthond: indien men, gelyk met de paarden, derzelver ras kruiſte zoude men dit kunnen herſtellen; ik onderſtel dat men van elders windhonden, zo wel reujen als teeven, in grooter getale dan de wagthonden deedt komen, dan zoude men het ras der windhonden in de opvolging van geſlagten weder zien te voorſchyn komen, zig volmaaken en voortzetten; maar als men de honden van verſchillende raſſen afzonderlyk houdt van den anderen, voorkomt men alle verandering, behalven die, welke het klimaat mogt in ſtaat zyn voort te brengen.

Laat ons onderzoeken welk, van alle de raſſen, die in de ſoort van den hond onderſcheiden zyn, datgeen zy, hetwelk nog het meeſt naar de wilde honden

(*a*) Men geeft gemeenlyk den naam van wagthonden aan die honden, welke men tot niet één der bekende raſſen kan brengen, omdat zy kentekenen hebben, die van verſcheiden raſſen afkomſtig zyn, en deze nog kwalyk uitgedrukt: men beſchouwt dezelve als ſlegte, lelyke honden, als ſtraat-honden; maar de naam van wagthond, in den eigenlyken zin gebruikt, behoort tot een der voornaame raſſen van honden, gelyk men in het vervolg zien zal.

gelyken zoude, zo 'er nog eenige beſtonden, hetwelk door de opvoeding het minſt ontaard zy geworden, en het beſt de oorſprongelyke kentekenen van het geſlagt vertoonen zoude.

Na de inwendige deelen van een groot getal honden van verſcheiden raſſen beſchouwd te hebben, ben ik overtuigd geworden dat die dieren, behalven de verſchillen van grootte, malkanderen allen ten aanzien van het inwendige door de weeke deelen gelyken, en dat de onderſcheidende kenmerken van yder ras in de beenderen en in het uitwendig maakzel des lighaams gelegen zyn; gelyk 'er groote verſchillen en aanmerkelyke verſcheidenheden in dat maakzel onder de verſchillende raſſen plaats hebben, kan men onder die verſcheidenheid van gedaantens niet onderſcheiden welke die geene zy, die de oorſprongelyke gedaante der wilde honden het naaſt by komt; zoude evenwel het maakzel der weeke deelen, dat in alle raſſen hetzelfde is, niet het gemeen kenteken, of de regel, kunnen zyn, door welker middel men de oorſprongelyke gedaante van de ſoort zoude kunnen erkennen? Met dat oogmerk heb ik onder de wilde dieren die geenen gezogt, welke door de inwendige deelen des lighaams het meeſt naar den hond gelyken, en ik heb gevonden dat dit de wolf en de vos is: die overeenkomſt tuſſchen deze drie dieren is zo treffende, en hangt van zulke zonderlinge kentekenen af, dat men daar uit misſchien eenig gevolg aangaande de uitwendige zoude kunnen afleiden, en daaruit beſluiten dat de gedaante van den wilden hond meer naar die van den vos of van den wolf, dan naar die van eenig ander dier, zoude gelyken: men ziet ook, met den eerſten opſlag van het oog, dat de honden welker ſmoel het langſt is, die geen zyn, welke het meeſt naar den wolf en naar den vos gelyken.

De honden dan die den ſmoel het langſt hebben ſchynen die geenen te zyn, welke het meeſt naar de wilde honden zouden gelyken, indien 'er beſtonden, die geenen, welke het minſt ontaard zyn door de opvoeding, en die de oorſprongelyke kentekenen der ſoort beſt vertoonen.

Het maakzel van den ſmoel is de duidelykſte wezenstrek van de honden van yder ras, en het beſliſſendſte kenteken om hen te onderſcheiden; want de grootte des lighaams, die het duidelykſt kenmerk is, is ook het onſtandvaſtigſt, dewyl men in hetzelfde ras zeer groote en zeer kleine honden vindt, in plaats dat de gedaante van den ſmoel byna nooit, behalven in verſchillende raſſen, merkelyk onderſcheiden is: hoe langer de ſmoel van een hond is, hoe nader hy aan den eerſten onverbaſterden ſtaat van zyne ſoort komt; dit is de reden waarom ik, in de optelling der verſchillende raſſen van honden, die ons bekend zyn, met die geenen beginnen zal, die den ſmoel het langſt hebben; ik zal vervolgens dezulken beſchryven, die denzelven minder lang hebben, en eindelyk van die geenen ſpreeken, die den ſmoel het korſt hebben: de wagthonden, de deenen, en de windhonden, zyn zonder tegenſpraak de honden, die den langſten ſmoel hebben, en de doggen, die, welke denzelven het korſt hebben: de wagthonden en de doggen zyn dan de beide uiterſtens van de ſoort der honden, met betrekking tot het maakzel van den bek beſchouwd; maar dat deel verſchilt gemeenlyk ſlegts door ligte ſchakeeringen in de middel-of tuſſchen-ſoorten; ook ſpreek ik hier alleenlyk van de raſſen die tot één ſoort behooren, en welker verſchillen van zo veel belang niet zyn als die, welke tuſſchen wezendlyke ſoorten gevonden worden: het is ont-

deze reden dikwils moeijelyk de voornaame raſſen van de gemengden te onderſcheiden.

Indien men de honden met de wolven en met de voſſen hadt zien koppelen en voorstellen, gelyk zommige Natuuronderzoekers zulks verhaald hebben, mogt men denken dat de lange ſmoel der voſſen op dien der windhonden zoude invloed gehad hebben, en de ſmoel van den wolf op dien van de wagthonden; maar de proeven, welke de Hr. DE BUFFON ten dien opzigte genomen heeft, maaken zeer twyfelagtig het geen de Ouden daaromtrent gezegd hebben; wy kunnen dus niet verzekeren dat de ſmoel der windhonden, van den vos, noch die der wagthonden van den wolf komt, noch weeten of de raſſen der windhonden en der deenen in denzelfden tyd als dat der wagthonden begonnen zy, dan wel of de windhonden het voortbrengzel van zekere wagthonden geweeſt zyn, die den ſmoel minder dik, het lighaam dunner, en de pooten langer hadden dan anderen; of dat de deenen integendeel van wagthonden koomen, welker ſmoel dikker en het lighaam grooter was, en of die hoedanigheden zig in de opvolging van geſlagten, door den invloed van de lugtſtreek, van het voedzel, van de beweeging, enz, onderhouden en volmaakt hebben: men kan dan de wagthonden, de windhonden, en de deenen, niet dan door eene willekeurige ſchikking in drie voornaame raſſen onderſcheiden: ik wil ook het maakzel van den ſmoel niet voor een onderſcheidend teken opgeeven dan als een *willekeurig kenmerk* dat bygevolg onzeker en feilbaar is, gelyk alle die der rangſchikkingen, welke in de Natuurlyke Hiſtorie zyn ingevoerd: wanneer het zelfs zeker ware, dat alle de wilde honden den ſmoel gelyk hadden aan dien der wagthonden, en dat de honden, die den muil kort hebben, van het ras der wagthonden ontaard waren, zouden egter de verſchillende trappen van lengte en dikte in den ſmoel nog niet genoegzaam zyn om de zuivere van de gemengde raſſen te onderſcheiden; men heeft reden om te gelooven dat zy allen uit vermengingen in de koppeling, en den invloed van de lugtſtreeken, gebooren zyn; dat die, welke wy als de voornaamſte beſchouwen, ſlegts de eerſte bekend zyn geweeſt, en dat men dezelve ſtandvaſtig onderhouden, of op verſchillende tyden vernieuwd heeft, door de keus van de mannetjes en wyfjes, die men heeft doen koppelen. Wat hier van zyn moge, de kenmerken die op de gedaante van den ſmoel ſteunen, duiden ten minſten de opvolging der veranderingen aan, die in de ſoort der honden is voorgevallen, en zullen met meer gemak dan eenig ander kenteken de verſchillende raſſen van deze ſoort doen onderſcheiden.

In de optelling der verſchillende raſſen van honden in Frankryk zal het ras der wagthonden voor dat der deenen en der windhonden gaan, omdat de wagthonden daar in grooter getale gevonden worden; zy ſchynen daarenboven meer ten platten lande t'huis te hooren, zy brengen hun leven midden in de velden door, en zy ontvangen ſlegts eene boerſche opvoeding, die het minſt in ſtaat is de natuur te verbaſteren, en de kentekenen der wilde honden te veranderen: de herdershond is niet minder een boerenhond dan de wagthond, en hy gelykt zelfs meer dan de wagthond naar den wolf en naar den vos, door de lengte van het hair en de rigting der ooren, die geheel regt zyn, terwyl die van den wagthond aan het eind hangende zyn. De Hr. DE BUFFON vermoedt, na verſcheiden hiſtoriſche waarneemingen aangaande de honden, die men in verſchillende deelen der wereld vindt, verzameld te heb-

De Seve del.   LE MÂTIN.   C.F.F. sc.

De Seve del. C.T.I.f.

LE GRAND DANOIS.

De Seve del. C.F.F. sc.

LE LEVRIER.

hebben, dat de herdershond die geen is, welke het meest naar het oorspronglyk ras der honden gelykt; men heeft gezien met welk een goeden uitslag de Hr. DE BUFFON in de Historie van den hond de kentekenen heeft opgegeeven, welke ydere lugtstreek op de dieren van deze soort heeft voortgebragt, en de verschillende rassen van honden die daar in yder land van zyn afgestamd: maar gelyk ik my, in de beschryving van den hond, tot die rassen bepaal, welke in Frankryk bekend zyn, beschouw ik hen allen in dezelfde lugtstreek vereenigd, en aan eene onophoudelyke mengeling in de koppeling onderhevig; het is uit dat oogpunt dat ik de voornaame rassen, de bastaard rassen, en de dubbele bastaard-rassen of rassen uit bastaard rassen voortgesprooten, beschouwen zal.

Op dezelfde wyze als het algemeenst ras der paarden in Frankryk het onderwerp van de beschryving geweest is, welke ik van de inwendige deelen van het paard gemaakt heb, zal ook het ras der wagthonden het voornaamst onderwerp voor de beschryving der inwendige deelen van den hond zyn, omdat de honden van het ras der wagthonden gemeener zyn in Frankryk, en misschien die lugtstreek natuurlyker eigen, dan die van eenig ander ras: men zal zien dat de volgende optelling van de verscheiden rassen van honden van dit land, in eene orde geschikt, die op de verschillende trappen van lengte van den smoel steunt, overeenkomt met de optelling dier zelfde rassen door den Hr. DE BUFFON, (zie blz. 125 van dit Deel) volgens den invloed, dien de lugtstreeken op de rassen hebben, gedaan; dewyl de rassen der honden van yder land agter malkanderen in ydere van die optellingen geplaatst zyn; het geen bewyst dat zy in hetzelfde klimaat niet dan tot een zeker punt verbasteren, en dat de kentekenen uit de gedaante van den muil gehaald, de zekerste zyn tot het onderscheiden van de verschillende rassen dier dieren.

VOORNAAME RASSEN.

Wagthonden.

Deze honden (*Pl. XXV*) hebben den bek even lang, maar minder dik dan de groote deenen (*Pl. XXVI*). De kop is lang en het voorhoofd plat, de ooren zyn klein; zy staan regt op van hun begin tot omtrent de helft hunner lengte, en het overig deel is neerhangend; de pooten zyn lang, sterk gespierd en vry dik: het lighaam is lang, en van eene grootte, die naar de hoogte van het dier geëvenredigd is, zonder juist dik te zyn, want het is een weinig ingevallen op de plaats der buikzyden: de staart is naar boven gekromd en maakt een boog, wiens eind naar voren gekeerd staat; de wagthonden hebben het hair op de keel, op het voorst van den hals, onder den buik, agter de dijen en op den staart, gemeenlyk langer dan op het overige des lighaams, alwaar hetzelve redelyk kort is: deze honden hebben verscheiden kleuren, zo als wit, grys, vaal, bruin, zwart, enz; in eenige Provintiën evenwel, en voornamelyk in Bourgogne, zyn de meesten zwart met witte vlakken; maar dit komt misschien omdat men gelooft dat de zwarte wagthonden beter zyn dan de anderen, en dat men deze by voorkeur opvoedt.

Groote Deenen.

De honden van dit ras (*Pl. XXVI*) hebben alle de deelen des lighaams grooter dan de wagthonden (*Pl. XXV*), en ſchynen niet dan door dit kenmerk van dezelven te verſchillen: hun hair is kort, en hunne kleur in verſchillende onderwerpen verſchillend; de meeſten zyn vaal van kleur; men vindt 'er gryze, zwarte, en anderen die wit, grys, zwart, en vaal hebben, enz; men geeft deze deenen den naam van koets-deenen, omdat zy de rytuigen verzellen, en men noemt hen groote deenen om de honden van dit ras van die van een ander ras te onderſcheiden, die veel kleiner, en onder den naam van kleine deenen bekend zyn; men gelooft gemeenlyk dat de groote en de kleine deenen tot hetzelfde ras behooren, omdat men onderſtelt dat 'er tuſſchen die beiden geen ander verſchil dan dat van de grootte gevonden wordt; maar men zal in de beſchryving van de kleine deenen zien, dat zy van de grooten door verſcheiden andere kenmerken verſchillen.

Windhonden.

Deze honden (*Pl. XXVII*) ſchynen nergens anders in van de wagthonden (*Pl. XXV*) te verſchillen dan dat alle de deelen van hun lighaam veel dunner en uitgerekter zyn; de beenderen zyn teder, en de ſpieren zo mager dat deze dieren verkleind of ingekrompen ſchynen met betrekking tot de lengte en de grootte der wagthonden; de ſmoel is ook puntiger, de lippen zyn korter, het neusbeen is op eene veel duidelyker wyze geboogen, en de kop kleiner en langer; de ooren zyn ſmaller en dunner, de hals is langer, en het lighaam ſpigtiger, voornamelyk op de plaats der buikzyden; de pooten zyn drooger en de ſtaart is minder vleeſchig; deze honden hebben den rug zeer boogswyze gemaakt: indien de groote deenen alle de kragt en luſt doen blyken die van de dikte der ſpieren afhangen, zo vertoonen daarentegen de windhonden alle de buigzaamheid en vaardigheid welke de fynheid van het maakzel geeven kan; hun hair is zeer kort: zy zyn voor het grootſt gedeelte ligt vaal van kleur; zy die andere kleuren hebben, gelyk wit, zwart, grys, enz, hebben dezelve miſſchien gekreegen door de vermenging met de wagthonden of met de deenen, gelyk het lang hair van zekere windhonden door de vermenging met de ſpanjoletten komt: men onderſcheidt windhonden van drie verſchillende grootten, als groote, middelmaatige (*Pl. XXVII*), en kleine, welke men haazewindjes noemt; zy verſchillen van de anderen niet dan in grootte.

Herdershond.

Deze honden zyn minder groot dan de wagthonden, de groote windhonden en de groote deenen; zy gelyken veel naar de wagthonden door het maakzel van den kop en van den ſmoel, en zy hebben deze beide deelen dikker dan de windhonden, maar dunner dan de deenen; de herdershonden hebben de ooren kort en regt, en den ſtaart horizontaal naar agteren gerigt, of naar om hoog geboogen, en zomtyds neerhangende: het hair is lang over het geheel lighaam, behalven op den ſmoel en den buitenkant der pooten, en zelfs van het agterſt gedeelte der agterpooten, dat onder de enkelen is: het zwart is de heerſchende kleur dezer honden: die geen,

De Seve del. *C.F.F. sc.*

LE CHIEN DE BERGER.

De Sève del. C.F.F. sc.

LE CHIEN LOUP.

De Seve del. C.F.F. sc.

LE CHIEN DE SIBERIE.

De Sève del. C.F.F. sc.

LE CHIEN D'ISLANDE.

De Seve del. C. F. f.

LE CHIEN COURANT.

wiens gedaante men *Pl. XXVIII* ziet afgebeeld, is grys op de keel, op de borst, en op den buik; de pooten en de staart zyn meer vaal dan zwart, daar zitten ook twee vlakken van eene vaale kleur boven de oogen, en men ziet eenige tinten van die zelfde kleur op den snoel; men noemt de honden van dit ras herdershonden, omdat men ze tot oppassing van kudden gebruikt.

Wolfhonden.

Het ras dezer honden (*Pl. XXIX*) heeft meer overeenkomsten met dat van de herdershonden dan met eenig ander, men noemt dezelve wolfhonden, omdat zy door de ooren en de lengte van hun hair naar den wolf gelyken; zy hebben den bek lang en uitgerekt, de ooren regt en puntig, den kop lang, het lighaam en de pooten wel geëvenredigd, en den staart lang en naar voren omgekruld; het hair is kort op den kop, op de voeten, en op de ooren, lang en borstelagtig op het overige des lighaams, voornamelyk op den staart: daar zyn wolfhonden van eene witte kleur, gelyk die, welke op *Pl. XXIX* is afgebeeld, men vindt 'er ook gryze, zwarte, en vaale.

Siberische honden.

Men heeft ook den naam van Siberische honden aan de wolfhonden gegeeven, waar van wy in het voorgaand artikel gesprooken hebben, maar wy onderscheiden de siberische honden van de wolfhonden hier door, dat de eerste, geheel met lang hair bedekt zyn, terwyl de andere slegts kort hair op den kop hebben; voor het overige schynen de honden van deze beide rassen niet dan door het hair van den anderen te verschillen: de siberische hond, die *Pl. XXX* vertoond wordt, hadt eene zonderlinge kleur, want hy hadt eene ligte tint lei-kleur op een aschgraauwen grond: de Hr. DE MAUPERTUIS, President van de Akademie der Weetenschappen en fraaije Letteren van Pruissen, bragt dezen hond van Berlyn naar Parys met zig in den jaare 1753.

Yslandsche honden.

Deze, die *Pl. XXXI* vertoond wordt, is door den Hr. Graave VAN RANTZAU, onderkoning van Ysland, van daar aan den Hr. DE MAUPERTUIS gezonden, die denzelven door den Hr. FRITCK, tekenaar van de Akademie van Berlyn, heeft doen aftekenen: de Hr. DE MAUPERTUIS, die met de zugt voor de hooge Weetenschappen veel liefde voor de Natuurlyke Historie paart, gaf my de tekening van dien Yslandschen hond, en liet my tevens den hond zien, van welken op het artikel van den Siberischen hond melding gemaakt is; het is naar die oorspronkelyke tekening dat men de figuur gesneeden heeft, die *Pl. XXXI* is afgebeeld: wy weeten slegts dat die hond een voet en zeven duimen lang, en een voet twee duimen hoog, was; gelyk wy dit dier niet gezien hebben, kunnen wy van deszelfs kentekenen niet oordeelen, dan voor zo verre zy op de tekening staan uitgedrukt, die van denzelven gemaakt is: men erkent daar gemakkelyk aan, dat hy eenige gelykenis hadt met den kleinen deen (*Pl. XLI*, *fig.* 1) door zyn dunnen snoel,

zyne groote oogen, zyn ronden kop, en zyne ooren, die gedeeltelyk regt en gedeeltelyk hangende waren; het hair is glad en lang, voornamelyk agter de voorpooten en op den ſtaart, men mag gelooven dat deze hond de waare gedaante der Yslandſche honden heeft, dewyl hy uit het land zelf is overgezonden.

Dryfbrakken.

Zy hebben den ſmoel even lang (*Pl. XXXII*) maar dikker dan dien van de wagthonden (*Pl. XXV*); hunne kop is dik en rond, hunne ooren zyn breed en hangende, hunne pooten lang en vleeſchig, hun lighaam dik en lang, hunne ſtaart rigt zig naar omhoog en kromt zig naar voren, hun hair is kort, en tennaaſtenby van dezelfde lengte over het geheel lighaam: de dryfbrakken zyn wit, of hebben zwarte en vaale vlakken op een witten grond: de hond, naar welken men de figuur van *Pl. XXXII* getekend heeft, is door myn Hr. den Marquis DE DAMPIERRE uitgezogt geworden, die evenveel kundigheden als ſmaak heeft in alles wat de jagt betreft.

Deze beſchryving, welke ik van de dryfbrakken zal geeven, bevat ſlegts de kenmerken van het ras dier honden, met andere honden vergeleeken, zonder dat in dezelve melding gemaakt zy van een eenig der kentekenen die in een goeden jagthond van dit ras vereiſcht worden, vergeleeken met andere individu's van hetzelfde ras: de dryfbrakken zyn, in de hoedanigheid van jagthonden beſchouwd, vatbaar voor volmaaktheden en fouten in het maakzel des lighaams, die byna in een even grooten getale zyn als die der manegie paarden, want de konſt van de jagt is even uitgeſtrekt als die van de manegie: men heeft de jagthonden zo langen tyd waargenomen, dat men in alle de uitwendige deelen van hun lighaam de evenredigheden heeft leeren kennen die het voordeeligſt zyn zo wel voor de ſchoonheid van hunne gedaante, als voor de oeffening van de jagt: gelyk deze niet het onmiddelyk voorwerp is van de Natuurlyke Hiſtorie, zal het genoeg zyn op dit artikel die kentekenen ten voorbeelde by te brengen, aan welken de jagers een goeden en ſchoonen dryfbrak ten aanzien van de gedaante erkennen: zy onderſcheiden daar drie ſoorten van, namelyk de Franſche, de Noormanſche of Baubis-honden en de Engelſche honden.

De franſche dryfbrakken moeten de neusgaten wyd open hebben, het lighaam van den kop tot aan den ſtaart niet zeer lang; den kop ligt en wel geſpierd; den ſmoel puntig; groote, hooge, heldere, glinſterende oogen, en vol vuur; groote, buigzaame, en hangende ooren; den hals lang, rond, en zeer buigzaam; de borſt ſmal, zonder gewrongen te zyn; de ſchouders ligt; de pooten rond, ligt, en wel gemaakt; de zyden ſterk; de lendenen kort, hoog, breed, ſterk, maar niet zeer vleeſchig; den buik ingedrongen; de dijen rond, en los; de buikzyden droog en niet vleeſchig; de waade kort en breed; den ſtaart zwaar aan zyn begin, ruig, lang, dun, gemakkelyk te beweegen, en zonder hair aan zyn eind; het hair van den buik hard; den voet droog, niet zeer lang, en de nagels zwaar, enz. De Noormanſche of Baubis-honden hebben 't middellyf dikker, den kop korter en de ooren minder lang: de Engelſche hond heeft den kop dunner, den ſmoel langer en uitgerekter, het middellyf, de ooren en de waaden korter, is ligter van taillje,

De Seve del. C. F. F. sc.

LE BRAQUE.

De Seve del. LE BRAQUE DE BENGALE. C.F.F. sc.

Burée, l'Américain del. — C.F.F. sc.

LE BASSET A JAMBES DROITES.

De Sève del. C.F.F. sc.

CHIEN COURANT METIS.

De Sen del. LE GRAND BARBET. C.F.F. sc.

De Seve del. LE PETIT BARBET. C.F.F. sc.

en heeft de voeten beter gemaakt: die van het zuiver ras zyn gemeenlyk grys gespikkeld van kleur.

Brakken.

Deze honden (*Pl. XXXIII*) verschillen niet van de dryfbrakken (*Pl. XXXII*) in gedaante, dan daarin dat zy den smoel een weinig korter en minder dik hebben aan het eind, dat zy dikker van kop zyn, de ooren korter, minder breed, gedeeltelyk opstaande en gedeeltelyk hangende, de pooten langer, het lighaam dikker, den staart vleeschiger en korter hebben; de meeste brakken zyn wit van kleur; zommigen evenwel zyn met zwart en vaal gevlakt.

De Bengaalsche brak (*Pl. XXXIV*), gelykt in gedaante naar andere brakken, maar zyne kleuren zyn fraaijer; hy is getygerd, dat is te zeggen met kleine vaale en zwarte vlakjes op een witten grond getekend.

Dashonden.

Men onderscheidt twee rassen onder de dashonden, het een (*Pl. XXXV, fig.* 1) heeft de pooten regt en op de gewoone wyze gevormd; de voorste pooten der andere dashonden (*fig.* 2) zyn buitenwaards gekromd; dit is de reden waarom men de eersten dashonden met regte pooten, en de laatsten, dashonden met kromme pooten noemt; alle deze honden hebben zeer korte pooten, hetwelk hen den naam van dashond heeft doen krygen; dit kenmerk is het voornaamst dat hen van de dryfbrakken (*Pl. XXXII*) en de brakken (*Pl. XXXIII*), onderscheidt, want de dashonden hebben den smoel lang, den kop dik, de ooren hangende, en het lighaam zeer uitgerekt; maar het zoude niet veel langer gelyken, dan dat van den dryfbrak en den brak, indien het op even hooge pooten als dat van die honden gedraagen wierdt; de dashonden hebben de ooren minder breed dan de dryfbrakken, en men vindt 'er welker smoel meer uitgerekt is: deze honden zyn zwart, met vlakken van eene geele kleur op de oogen, op de borst, en onder aan de pooten; zy zyn ook wit of zwart, of met wit, zwart, en vaal gemengd; daar zyn honden, gelyk de krulhonden, de spanjoletten, de steendoggetjes, enz, die uit den aart korte pooten hebben; maar dat maakzel schynt in de dashonden eene soort van gebrek der natuur te zyn, dewyl men 'er vindt die niet alleen de pooten zeer kort hebben, maar ook mismaakt zyn, en de verschynzelen dier ziekte hebben, welke men lendenvang of engelsche ziekte noemt; want de beenderen der dashonden met kromme pooten zyn dik en krom, tennaastenby gelyk die van de lyderen die van de engelsche ziekte zyn aangetast. Zie de beschryving der beenderen van den hond.

Groote Krulhonden.

Deze honden (*Pl. XXXVII*) hebben den kop groot en rond, de ooren breed en hangende, de pooten kort, en het lighaam dik en in één gedrongen; de plaatsing van den staart is byna horizontaal: het hair is lang en over het geheel lighaam gekruld, zodat men zig slegts bezwaarlyk de waare gedaante van dat dier

kan vertegenwoordigen, dewyl alle zyne deelen onder een digt hair verborgen zyn: de gemeenſte kleur der krulhonden is wit, of geelagtig wit, men vindt 'er evenwel die ros, zwart, enz, zyn: men onderſcheidt gemeenlyk twee ſoorten van krulhonden met betrekking tot de grootte; maar die, welke men kleine krulhonden noemt, verſchillen van de groote nog door andere kentekenen, van welken in een afzonderlyk artikel zal geſprooken worden.

Spanjoletten.

De kop der honden van dit ras is klein en rond, de ooren zyn breed en hangende, de pooten droog en kort, het lighaam is dun en de ſtaart verheven: zy hebben het hair glad, maar van zeer ongelyke lengte op verſchillende deelen des lighaams, want het is zeer lang aan de ooren, onder den hals, agter de dijen, op de agterſte zyde der vier pooten, en op den ſtaart, maar korter op de andere deelen des lighaams; de meeſte ſpanjoletten zyn wit, de ſchoonſte hebben den kop van eene andere kleur, gelyk bruin of zwart, en zyn op den ſmoel en op het midden des voorhoofds met wit getekend: de zwarte en witte ſpanjoletten hebben gemeenlyk boven de oogen vlakken van eene vaale kleur: daar zyn groote en kleine ſpanjoletten maar de laatſte zyn het gemeenſt.

Zwarte Spanjoletten.

Daar zyn zwarte ſpanjoletten (*Pl. XXXIX, fig.* 1) die men ook gredins en engelſche ſpanjoletten noemt, omdat zy oorſprongelyk uit dat ryk zyn voortgekomen: het grootſt verſchil dat men tuſſchen deze honden en de franſche ſpanjoletten (*Pl. XXXVIII, fig.* 1) vindt, beſtaat daarin dat de gredins het hair minder lang hebben, voornamelyk aan de ooren, aan de pooten, en aan den ſtaart: men ziet veel kleine gredins en andere van middelbaare lengte, in vergelyking van de groote ſpanjoletten: men geeft den naam van pyrames aan de gredins die met vuurkleur getekend zyn, dat is te zeggen, die vaal hebben boven de oogen, op den ſmoel, op de keel, en op de pooten.

Kleine Deenen.

Als men deze honden volgens hunnen naam beoordeelde, zoude men denken dat zy niet dan door hunne grootte van de groote deenen verſchilden: zy hebben ondertuſſchen nog andere zeer verſchillende kentekenen; de bek is naar evenredigheid minder dik en puntiger, de oogen zyn grooter, de pooten drooger, de ſtaart verhevener, enz; die verſchillen zyn van genoegzaam belang om de honden van dit ras met een anderen naam, dan welken ook de groote deenen voeren, te benoemen; wy zyn in de verzoeking geweeſt om hun eenen byzonderen te geeven; maar gelyk wy hier toe een algemeen aangenomen naam moeſten veranderen, en dat wy geen anderen vonden, die genoeg bekend was om in de plaats van dezen geſteld te worden, hebben wy gedagt dat het beter ware den gewoonen naam, ſchoon aan dubbelzinnigheden onderhevig, te gebruiken, dan eenen nieuwen uit te denken, die niet dan na een lang gebruik het denkbeeld van dit dier zo gemakkelyk zoude

De Seve del. C.F.F. sc.

LE PYRAME.

De Seve del. C.F.F. sc.

LE CHIEN LION.

LE PETIT DANOIS.

De Seve del.

LE ROQUET.

C. F. Fritzsch sc.

De Seve del. C. F. Fritzsch sc.

CHIEN TURC METIS.

vertegenwoordigen, als de naam van kleinen deen; alle naamen zyn tennaastenby geschikt voor een ding dat nog niet benoemd is; maar ydere verandering van naam is nadeelig voor de waare kennis der zaake, voornamelyk in de Natuurlyke Historie, in welke men van naamen eene soort van zeer uitgestrekte weetenschap gemaakt heeft, die zeer moeijelyk te verkrygen, en byna altoos nutteloos is; de kleine deenen gelyken naar de groote door de lengte van hun hair, maar gemeenlyk verschillen zy van dezelve in kleur; zy hebben meestentyds zwarte en witte vlakken, en wanneer zy met zwart gespikkeld zyn op een witten grond, noemt men hen arlequins, om die mengeling van kleuren uit te drukken.

Turksche hondjes.

De honden, die onder dezen naam bekend zyn (*Pl. XLII, fig.* 1), worden ook Barbarysche honden genaamd; zy hebben geen hair; hunne huid of hun vel is vleeschkleurig en meer of min met bruin gemengd; dit zyn kleine deenen, welker vel veranderd, en in welken de wortel van het hair vernietigd is geworden, door de groote hitte der landen, alwaar de kleine deenen in eene opvolging van geslagten turksche hondjes geworden zyn; deze honden zyn ook zeer aandoenlyk voor de koude der gemaatigde lugtstreeken: wy zien in Frankryk dat de hitte van onze zomers naauwelyks genoegzaam is om de beeving te doen ophouden, aan welke zy het grootst gedeelte van het jaar onderhevig zyn, en om de kleur weder te geeven aan de vlakken die zy op de huid hebben: deze vlakken zyn geelagtig bruin van kleur, en wel getekend in den zomer, maar zy wisschen zig byna geheel uit gedaurende den winter; men ziet hier te lande eenige bastaard-turksche honden, die hair hebben op eenige gedeeltens van het lighaam, gelyk die welke *Pl. XLII, fig.* 2 vertoond wordt; deze is het voortbrengzel van de koppeling der turksche honden met de kleine deenen; het hair van dezen heeft op den hals eene soort van witte maanen voortgebragt die een duim lang zyn; hy heeft ook hair van dezelfde kleur, maar veel korter op den kop, voor aan den hals, en de borst; en grysagtig hair, dat even kort is, op de zyden van den hals, onder de borst, op het agterst der dijen, enz; al het overige des lighaams is van hair ontbloot en van dezelfde kleur als de turksche honden; wanneer de turksche honden zig met honden van andere rassen vermengen, vindt men onder de individu's, die daarvan voortspruiten, honden, die volstrekt zonder hair zyn, anderen die hair hebben over het geheel lighaam, en nog anderen eindelyk die gedeeltelyk met hair bedekt, en gedeeltelyk naakt van huid zyn.

Doggen.

Deze honden (*Pl. XLIII*) hebben den snoel dik, kort, en plat, den neus opgeschort, en de lippen dik en hangende; deze kentekenen zyn zo duidelyk uitgedrukt, dat zy genoegzaam zyn om de doggen van de andere honden, van welke wy melding gemaakt hebben, te doen onderscheiden; de kop is dik en breed, het voorhoofd plat, de ooren klein en hangend aan het eind, de hals is dik en ingedrongen, de pooten kort en dik, de staart verheven en met het eind naar voren geboogen: deze hond heeft byna glad hair over het geheel lighaam, behalven ag-

ter de dijen en op den ſtaart, alwaar het een weinig langer is: de lippen, het eind van den bek, en de buitenſte zyde der ooren zyn zwart, en al het overige des lighaams is van eene ligte vaale kleur.

BASTAARD RASSEN.

Deze raſſen planten zig niet voort, noch blyven in ſtand, dan voor zo verre men zorg draagt tot de bepaaling der koppeling van de twee voornaame raſſen, waaruit yder der baſtaard raſſen is voortgeſprooten, of twee baſtaarden van hetzelfde ras te vermengen; alle andere vermengingen zouden nieuwe kentekenen veroorzaaken en andere raſſen voortbrengen; dit is de reden waarom de baſtaards verdwynen zonder raſſen voort te brengen: de hond, by voorbeeld, die *Pl. XXXVI* vertoond wordt, draagt kenmerken van den dashond (*Pl. XXXV*, *fig.* 1) daar in, dat de pooten kort zyn en het lighaam lang is; hy heeft den kop, de ooren, en den ſtaart van den dryfbrak (*Pl. XXXII*), en zyn lang hair ſchynt van den Spanjolet te komen: een hond van deze natuur is het eerſt individu van een baſtaard-ras, dat geenen naam voert, omdat het gemeenlyk reeds in het eerſt geſlagt door eene nieuwe vermenging uitgedoofd wordt; men gebruikt dezen te Verſailles voor ſpoorhond; maar gelyk deze hoedanigheid ſlegts betrekking heeft tot het inſtinkt van het dier, zoude ik my van myn onderwerp verwyderen indien ik denzelven als ſpoorhond beſchouwde, of indien ik in de omſtandige beſchryving trad van de andere jagthonden, welker benaamingen betreklyk zyn tot de eigenſchappen van het individu, onafhangelyk van de kentekenen van zyn ras.

Kleine Krulhonden.

De honden van dit ras (*Pl. XXXVIII*, *fig.* 2) komen voort uit de vermenging der groote krulhonden (*Pl. XXXVII*) met de kleine ſpanjoletten (*Pl. XXXVIII*, *fig.* 1); maar gelyk zy meeſt naar krulhonden gelyken, draagen zy daar den naam ook van: inderdaad zy gelyken hen ook door de houding, door de gedaante, en door het hair van het lighaam, dat lang en gekruld is; maar zy hebben den ſmoel minder dik naar evenredigheid, en hun hair is borſtelig op de kruin van het hoofd, op de ooren, en aan het eind van den ſtaart, tennaaſtenby gelyk dat der ſpanjoletten.

Boloneeſche hondjes.

Deze hondjes zyn eenige jaaren geleeden zeer in de mode geweeſt, maar tegenwoordig ziet men dezelve byna niet meer; zy waren zo klein dat de vrouwen hen in haaren mof droegen; eindelyk is deze mode afgeraakt, zonder twyfel door de morzigheid, welke onafſcheidbaar is van honden met lang hair, want men konde deze niet ſcheeren zonder dezelve hun voornaamſt ſieraad te ontneemen, en daar zyn 'er zo weinige overgebleeven dat ik 'er niet één heb kunnen vinden om te doen natekenen; de eerſte figuur van *Pl. XL* is daarom geſneeden naar eene tekening uit de groote en fraaije verzameling van miniatuuren tot de Natuurlyke Historie behoorende, die in het Kabinet van Plaaten op de Bibliotheek van den Koning gevon-

De Seve del. C.F.F. sc.

LE DOGUE.

De Seve del. C.F.F. sc.

LE DOGUIN.

De Seve del. C.F.F. sc.

LE DOGUE DE FORTE RACE.

gevonden wordt: zo veel men daarvan door deze figuur kan oordeelen, schynt het den bek van den kleinen waterhond (*Pl. XXXVIII, fig.* 2), en het lang en glad hair van den spanjolet (*fig.* 1) over het geheel lighaam te hebben; men heeft hem ook hierom den naam van bouffe gegeeven, gelyk hy ook maltheezer hond is genoemd, omdat de eerste honden van dit ras ons uit dat land aangekomen zyn: men heeft reden om te gelooven dat zy, zo wel door de gedaante des lighaams als door hun hair, en hunne kleur, gedeeltelyk tot het ras der krulhonden, en gedeeltelyk tot dat der spanjoletten behooren.

Leeuwtjes.

Ik geloof dat het leeuwtje tegenwoordig nog zeldzaamer is dan het boloneesch hondje; de tweede figuur van *Pl. XL*, die een leeuwtje verbeeldt, is, gelyk die van het boloneesch hondje, naar eene tekening uit het Prenten-Kabinet des Konings gesneeden; dit ras verschilt niet van dat der boloneesche honden dan daarin dat het hair korter is over het lighaam en de helft van den staart, terwyl het even lang is als dat van het boloneesch hondje op den kop, op den hals, op de schouders, op de vier pooten, en op het eind van den staart: men heeft aan dezen hond den naam van leeuwtje gegeeven, omdat zyn lang hair eenigermaate naar de maanen van een leeuw gelykt, en dat de staart een bos hair aan zyn eind heeft, gelyk die van dat zelfde dier: de oorsprong van het leeuwtje schynt dezelfde te zyn als die van het boloneesch hondje, als men daarenboven nog de vermenging van een hond met glad hair by onderstelt.

Steendoggen.

De honden van dit ras (*Pl. XLIV*) worden ook Boloneesche doggen, Duitsche doggen, en mopsen genoemd; zy verschillen niet van den waaren dog (*Pl. XLIII*) dan daarin dat zy minder groot zyn, dat zy den kop kleiner, de lippen dunner en korter, en den smoel minder breed en minder opgeschort hebben: voor het overige gelyken zy hem veel, zo wel ten aanzien van de gedaante des lighaams, als door de lengte en de kleur van het hair; ook komen deze honden van de doggen voort, van welke zy door vermengingen in de koppeling, die hun heeft voortgebragt, verbasterd zyn.

Bulhonden.

Deze honden (*Pl. XLV*) gelyken zeer veel naar de waare doggen (*Pl. XLIII*), maar zy zyn veel grooter, waarom hen de Franschen den naam van *Dogues de forte race* of zwaare doggen gegeeven hebben; dat verschil van grootte komt door de vermenging van den waaren dog met wagthonden (*Pl. XXV*), of met de groote deenen (*Pl. XXVI*); ook heeft de bulhond in 't groot de evenredigheden van den waaren dog, behalven den smoel, die langer maar even dik is: de lippen zyn even dik en even lang; de kleur is ook dezelfde als die van de wagthonden: de bulhond (*Pl. XLV*) afgebeeld was wit, zwart, en vaal van kleur.

RASSEN UIT BASTAARD-RASSEN VOORTGESPROOTEN.

Baſtaard Deentjes.

De baſtaard deentjes (*Pl. XLI, fig.* 2), gelyken naar de kleine deenen (*fig.* 1) door het maakzel des lighaams; zy hebben, gelyk die honden, den kop rond, de oogen groot, de ooren klein, gedeeltelyk regt en gedeeltelyk hangende, de pooten dun, en den ſtaart opgeſchort en naar boven geboogen; maar de ſmoel is dik, kort, en een weinig ingetrokken, gelyk die der ſteendoggen (*Pl. XLIV*): ook komen de baſtaard deentjes uit de vermenging der kleine deenen en der ſteendoggen voort: zy hebben hetzelfde hair en dezelfde kleur als de kleine deenen: daar zyn 'er zelfs die geſpikkeld zyn, en daarom arlequins genoemd worden, gelyk die, welke (*Pl. XLI, fig.* 2), vertoond wordt.

Artoiſche honden.

Deze honden komen uit de vermenging der ſteendoggen met de baſtaard deentjes voort; dit is de reden waarom zy den ſmoel zeer kort, en zo plat hebben dat zy onderhevig zyn aan het krygen van ſtinkende neuzen, waardoor zy hunnen reuk verliezen; men vindt dezelve niet meer in Parys: ik heb hooren zeggen dat men ze nog te Lille in Vlaanderen vondt, alwaar die honden zo gemeen geweeſt zyn, dat men hen den naam van Lileezer, of Ryſſelſche honden gegeeven heeft, zo wel als die van Artoiſche, omdat zy uit die Provintie voortgekomen zyn; maar al was derzelver ras verlooren geraakt, het zal altoos mogelyk zyn hetzelve te vernieuwen, zo lang men ſteendoggen en baſtaard deentjes hebben zal.

Alikantſche honden.

Men heeft deze honden ook den naam van Cayenneezer honden gegeeven, hetgeen bewyſt dat zy uit verſchillende landen zyn voortgekomen; zy hebben den korten ſmoel van den ſteendog, en het lang hair van den ſpanjolet, omdat zy van die beide raſſen voortkomen.

Honden van Burgos.

De vermenging der ſpanjoletten met de dashonden heeft deze honden in Spanje voortgebragt, ook hebben zy de pooten kort en het lighaam uitgerekt, gelyk de dashond, en het hair lang gelyk de ſpanjolet: men heeft te Parys zeer kleine honden van dit ras gezien, die gelyk voſſchen ſchetterden.

Kalabriſche honden.

Deze honden zyn zeer groot omdat zy van de groote deenen voortkomen, die zig met de groote ſpanjoletten vermengd hebben: het is eenige jaaren geleeden dat men te Verſailles twee van dezelve deedt uitſchilderen, die de grootte hadden van den grooten deen, zeer ſchoon, zeer moedig, en zeer heet waren op de wolven.

jagt; zy droegen de kentekenen van de deenen en van de ſpanjoletten door het maakzel des lighaams en door hun hair.

Zie daar de raſſen der honden, welke my bekend zyn geweeſt; maar ik twyfel niet of daar zyn nog veele anderen, die tot nu toe niet in ſtand gebleeven zyn, en van welken men de geheugenis niet behouden heeft, gelyk die der boloneeſche hondjes, de leeuwtjes, enz; zommige Schryvers hebben melding gemaakt van zekere raſſen die tegenwoordig niet meer in wezen zyn; of welke men niet meer kent; daar zyn 'er miſſchien, die zig zedert langen tyd voortplanten, maar van welke niemand melding maakt, omdat zy niet één kenteken draagen dat hen kan doen in opmerking neemen; doch het zoude nutteloos zyn langer op dat onderwerp ſtil te ſtaan, want men begrypt ligtelyk dat men zo veele nieuwe raſſen zoude kunnen hebben, als 'er vermengingen te maaken zyn door de koppeling van alle honden, die van een bepaald ras zyn: de Natuur brengt in deze ſoort van dieren verſcheidenheden voort, die tot in het oneindige gaan: men kan niet alleenlyk van het een geſlagt tot het ander doen overgaan het maakzel des lighaams, de hoedanigheid en de kleur van het hair, maar men kan ook de grootte der individu's verſcheiden maaken; als men een zeer grooten reu met eene zeer groote teef deedt koppelen, zouden zy dikwyls individu's voortbrengen die nog grooter zouden zyn; als men daarentegen de kleinſte honden uitzogt, zouden 'er uit hunne vermenging nog kleiner honden voortkomen; men heeft 'er eindelyk reeds zulke groote en kleine gekreegen dat zy de natuurlyke paalen van de dieren dezer ſoort ſchynen te buiten te gaan. Zulke groote en ſchielyke verſcheidenheden bewyzen genoeg, dat het niet mogelyk is naauwkeurige en juiſte beſchryvingen van de honden van alle die verſchillende raſſen te geeven, en dat men eenige uitzonderingen zal kunnen vinden, zo dikwyls als men derzelver toepaſſing op een nieuw individu zal maaken.

Wanneer 'er niet meer dan een ras is onder de dieren van eene zelfde ſoort, is het kenmerk van het aangezigt dat, hetwelk in de individu's minſt verſcheiden is; doch hoe grooter het getal der raſſen zy, hoe meer verſcheidenheden men in de wezenstrekken vindt, en hoe moeijelyker het is, dezelve te beſchryven; dit is de reden waarom men geen denkbeeld zoude kunnen geeven van de wezenstrekken der honden, en van de verſchillen welke men in de verſcheiden raſſen van deze ſoort opmerkt, indien men niet eerſt de voornaame kentekenen en de verſchillende trekken in de raſſen, die malkanderen het minſt gelyken, beſchouwde, om vervolgens de ſchaduwingen te herkennen, welke tuſſchen die uiterſtens gevonden worden: de gedaante van den ſmoel, op welke ik de onderſcheidende kenmerken der voornaamſte raſſen gebouwd heb, is ook het ſterkſt ſpreekend kenteken van het wezen der honden van de verſchillende raſſen, met betrekking tot malkanderen beſchouwd; hoe langer dat deel is, hoe meer zagtheid en leerzaamheid het uitdrukt; maar naarmaate hetzelve korter is, ſchynt het meer het kenmerk van woeſtheid en woede te zyn, een kenmerk, dat evenwel dikwyls wordt tegengeſprooken in honden, wier aart door de opvoeding of door de mengeling der raſſen verbaſterd is; beſchouw eenen wagthond, terwyl hy ſtil op zyne vier pooten ſtaat, of ſlegts op zyne twee voorſte pooten, terwyl het agterſt ſtel neergeboogen is en op den grond ruſt; de verlenging van den ſmoel van dat dier geeft aan zyn aangezigt het voorkomen van zagtheid, in weerwil van de plaatſing der ooren, die gedeeltelyk regt op ſtaan: de dog daarentegen, ſchoon in dezelfde houding, draagt

op zyn aangezigt een kenteken van wreedheid, dat door zynen platten ſmoel en zyne lange en dikke lippen veroorzaakt, en dat niet dan door de plaatſing van zyne hangende ooren verzagt wordt; de dunne en korte lippen van den wagthond, van den windhond, en van den deen, brengen veel toe om hun uitzigt zagter te maaken: de uitgerekte ſmoel en het krom neusbeen van den windhond ſchynen zyne vreesagtigheid aan te duiden: de ooren van den wolfhond, van den brieezer hond, en van den yslandſchen hond, die altoos regt op ſtaan, ſchynen een bewys van hunne vlugheid te geeven: de lange en dikke ſmoel der dryfbrakken en der brakken vertoont veel minder fynheid in hun uitzigt, dan de ſmoel der ſpanjoletten en krulhonden, die veel korter en minder dik is: maar het lang hair van dezen verbergt hunne trekken, zo wel als in de boloneeſche honden, de leeuwtjes, en in het algemeen in alle die, welker ſmoel met hair bedekt is.

De opſtellers van naamlyſten, hebben den naam van den hond gebruikt om een geſlagt van viervoetige dieren uit te drukken, hetwelk *het geſlagt der honden* is genoemd geworden, en hetwelk de ſoort der honden, der wolven, der voſſen, der buntſings, der civetten, der otters en nog verſcheiden andere ſoorten bevat: de dieren van dit voorgewend geſlagt gelyken allen niet evenveel naar de honden; wy zullen ook in het vervolg van dit Werk doen zien, dat de wolven en de voſſen de eenige zyn die eenige wezendlyke overeenkomſten met de honden hebben.

De kentekenen van het geſlagt der honden volgens de rangſchikkers zyn de volgende: 1. de nagels der vingeren, die de honden van de enkelhoevige dieren en van die met geſpleeten hoeven onderſcheiden, voor zo ver die allen hoeven en geen nagels hebben: 2. het getal der vingeren die meer dan twee zyn: door dit kenmerk verſchilt de hond van den kameel die ſlegts twee vingers heeft: 3. de ſcheiding der vingeren uitwendig geteekend, in tegenſtelling van den olyphant die de vingers met malkanderen vereenigd heeft: 4. de nagels die ſmal zyn, hier door verſchillen zy van die der aapen die breed zyn: 5. de ſnytanden van yder kaakbeen, die in een grooter getal zyn dan die der haazen, der konynen, enz, want deze hebben 'er ſlegts twee: 6. de grootte des lighaams welke de kloekte der wezelen, der buntſings, der maters, der fretten, enz, welker lighaam zeer dun en zeer lang is, ver overtreft: 7. eindelyk de gedaante van den ſmoel, die langer is dan die der katten, der tygers, der leeuwen, der beeren, enz, (*a*).

In eene rangſchikkende verdeeling, niet minder willekeurig dan de vorige, worden alle dieren, die zes ſnytanden in yder kaakbeen hebben, en de hondstanden langer dan de andere, in ééne klaſſe gebragt, en het geſlagt van die klaſſe, in welke men de ſoort van den hond vindt, is door de volgende kentekenen van de andere geſlagten onderſcheiden: de ſnytanden des bovenſten kaakbeens zyn ſcherp, en de vier middelſte van dat kaakbeen hebben drie verhevenheden van boven: de bovenſte hondstanden ſtaan van de ſnytanden af, en het bekkeneel maakt van agteren een ſcherp uitſteekzel in de gedaante van eene graat (*b*): eindelyk de ſoort van den hond verſchilt van de andere ſoorten van dit zelfde geſlagt door de houding van den ſtaart, die opſtaande, en, gelyk men zegt, naar de linkerzyde omgeboogen (*c*) is.

(*a*) Ray *Synopſ. meth. animal. quadruped.*
(*b*) Zie de beſchryving van het geraamte van den hond.
(*c*) Linnæi *Syſtema naturæ*, Lipſiæ 1748. *canis caudâ (ſiniſtrorſum) recurvâ.* pag. 5.

Door middel van deze kentekenen aan het geslagt eigen, willen de rangschikkers de honden en de andere dieren, die zy tot één geslagt gebragt hebben, van alle de soorten van viervoetige dieren onderscheiden hebben; het is 'er evenwel ver af dat zy hier in geslaagd zyn, want deze kentekenen zyn niet allen even zeker, en zy maaken niet dan een zeer klein gedeelte der beschryving van den hond uit: om een volkomen denkbeeld van denzelven te geeven, moet men hem geheel beschryven, en hem zo wel in-als uit-wendig beschouwen.

De afmeetingen des lighaams van de honden der voornaame rassen worden in de volgende tafelen opgegeeven, en tennaastenby met dezelfde bewoordingen benoemd, die voor de maaten der varkens gebruikt zyn, welke, voornamelyk door hunne pooten, veel meer naar dieren met gespleeten hoeven en zelfs met gevingerde pooten, dan naar enkelhoevigen gelyken, schoon zy wezendlyke hoeven hebben, in plaats van nagelen, gelyk men by de honden vindt; deze hebben vyf vingers aan de voorpooten, en, gelyk ik in de beschryving van het geraamte nader verklaaren zal, vier of vyf aan de agterpooten, want ik heb gevonden dat in eenigen aan de agterpooten een geheele vinger ontbreekt, dat dezelve by zommigen slegts gedeeltelyk gevormd is, en dat men in anderen vyf vingers geheel gevormd vindt; in alle honden zyn de vingers over de lengte van de tweede en derde rei gescheiden: wanneer men ter plaatse van den duim in de voorpooten een vyfden nagel vindt, geeft men dien den naam van spoor: ik heb hooren zeggen dat men honden vindt, die, in plaats van ééne, twee of drie spooren aan yderen voet hebben, doch ik heb geene van dezelve gezien: de bal van den voet wordt beslaagen door een grooten knobbel, die de gedaante van een klaverblad heeft, en agter andere kleinere en rondagtige knobbeltjes, van welken onder yderen vinger een zit, geplaatst is: daar zit ook in de buiging van de agterhand en van den agtervoet een andere eeltagtige knobbel: wanneer de poot uitgestrekt is, voelt men hem onder het derde beentje van den eersten rang der voorhand, maar wanneer het dier zyn poot buigt, klimt de knobbel agter het beentje op; dewyl dit beentje zeer scherp is, is het waarschynelyk dat het knobbeltje, waarvan hier gesprooken wordt, daar op door de wryving en door de drukking gemaakt wordt, zo wel als het eelt, dat op de agterste zyde der agterhand van deze dieren gevonden wordt, ter plaatse van het bovenst eind des laatsten beens van dit gedeelte.

Ik heb in de volgende tafel slegts de afmeetingen der honden van de voornaame rassen gesteld, namelyk van den waghond, den grooten deen, den windhond, den herdershond, den dryfbrak, den brak, de dashonden, den grooten krulhond, den spanjolet, den kleinen deen, en den dog: de opgaaf van deze byzondere maaten zoude te uitgestrekt zyn geworden, indien ik dezelve in alle de rassen gevolgd had: deze zoude daarenboven overtollig geweest zyn, omdat de maaten der honden van bastaardrassen door die der honden van de oorspronkelyke rassen, van welke de bastaarden zyn voortgekomen, aangeweezen worden; de evenredigheden dezer bastaarden, voornamelyk der dubbele bastaarden, zyn daarenboven, door de vermenging der rassen, aan zo veele verscheidenheden onderworpen, dat zy niet dan zeer onvolmaakte kundigheden van de kentekenen der soort van de honden geeven zouden.

AFMEETINGEN VAN DE HONDEN DER VOORNAAME RASSEN	WAGT-HOND. *Pl. XXV.* v.	d.	l.	GROOTE DEEN. *Pl. XXVI.* v.	d.	l.	WIND-HOND. van middelbaare grootte. *Pl. XXVII.* v.	d.	l.	HERDERS-HOND. *Pl. XXVIII.* v.	d.	l.
Lengte van het geheel lighaam in eene regte lyn gemeeten van het eind van den smoel tot aan den aars.	2.	11.	0.	3.	6.	0.	1.	11.	0.	2.	3.	0.
Hoogte van het voorste stel . .	1.	11.	6.	2.	1.	6.	1.	1.	6.	1.	8.	2.
Hoogte van het agterste stel . . .	2.	0.	0.	2.	0.	4.	1.	3.	0.	1.	8.	4.
Lengte van den kop, van het eind van den smoel tot aan het agterhoofd.	0.	9.	6.	0.	10.	6.	0.	5.	4.	0.	8.	4.
Omtrek van het eind van den smoel.	0.	6.	0.	0.	7.	6.	0.	0.	10.	0.	5.	8.
Omtrek van den smoel onder de oogen gemeeten	0.	10.	4.	0.	11.	10.	0.	6.	0.	0.	9.	4.
Omtrek van de opening van den bek van de splyting der lippen aan de eene zyde tot aan de andere . .	0.	8.	0.	0.	8.	6.	0.	5.	0.	0.	3.	3.
Afstand tusschen de beide neusgaten.	0.	0.	4½.	0.	0.	5.	0.	0.	2½.	0.	0.	3½.
Afstand tusschen het eind van den smoel en den voorsten hoek van het oog.	0.	4.	0.	0.	4.	6.	0.	2.	6.	0.	3.	10.
Afstand tusschen den agtersten hoek en het oor	0.	3.	0.	0.	3.	0.	0.	1.	9.	0.	3.	6.
Lengte van het oog van den eenen hoek tot den anderen . . .	0.	0.	9.	0.	1.	0.	0.	0.	6.	0.	0.	9.
Opening van het oog	0.	0.	5.	0.	0.	8.	0.	0.	4.	0.	0.	6.
Afstand tusschen de voorste hoeken der oogen, in eene regte lyn gemeeten	0.	2.	0.	0.	2.	7.	0.	1.	3.	0.	1.	10.
Omtrek van den kop tusschen de oogen en de ooren gemeeten.	1.	2.	0.	1.	2.	0.	0.	8.	0.	1.	0.	8.
Lengte der ooren	0.	4.	6.	0.	4.	6.	0.	2.	6.	0.	3.	2.
Breedte van de basis, over de buitenste kromte gemeeten . . .	0.	4.	6.	0.	4.	6.	0.	2.	3.	0.	4.	0.
Afstand tusschen de beide ooren, om laag gemeeten	0.	3.	4.	0.	4.	9.	0.	1.	6.	0.	2.	8.
Lengte van den hals . . .	0.	7.	0.	0.	5.	0.	0.	3.	3.	0.	7.	0.
Omtrek van den hals . . .	1.	1.	0.	1.	4.	6.	0.	7.	6.	0.	11.	0.
Omtrek van het lighaam agter de voorpooten gemeeten . .	1.	10.	0.	2.	5.	6.	1.	1.	0.	1.	9.	6.
Omtrek op de dikste plaats gemeeten	1.	11.	0.	2.	7	0.	1.	2.	0.	0.	10.	4.
Omtrek voor de agterpooten gemeeten	1.	8.	0.	1.	11.	6.	0.	9.	0.	1.	3.	0.
Hoogte van het benedenste van den buik boven den grond onder de buikzyden	1.	4.	0.	1.	3.	6.	0.	9.	6.	1.	2.	0.

DRYF-BRAK.			BENGAALSCHE BRAK.			DASHOND met regte pooten.			DASHOND met krommepooten.			GROOTE KRULHOND.			KLEINE SPANJOLETTEN.			KLEINE DEEN			DOG.		
Pl. XXXII.			*Pl. XXXIV.*			*Pl. XXXV. fig. 1.*			*Pl. XXXV. fig. 2.*			*Pl. XXXVII.*			*Pl. XXXVIII.*			*Pl. XLI. fig. 1.*			*Pl. XLIII.*		
v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.
2.	9.	0.	2.	4.	6.	2.	1.	4.	2.	6.	0.	2.	6.	0.	0.	11.	4.	1.	1.	6.	2.	6.	6.
1.	9.	9.	1.	5.	4.	0.	11.	0.	0.	11.	0.	1.	6.	0.	0.	6.	0.	0.	8.	4.	1.	8.	0.
1.	10.	0.	1.	6.	0.	1.	0.	2.	1.	1.	0.	1.	7.	0.	0.	6.	3.	0.	8.	0.	1.	8.	0.
0.	8.	9.	0.	6.	6.	0.	6.	0.	0.	7.	6.	0.	7.	0.	0.	3.	0.	0.	3.	6.	0.	8.	0.
0.	5.	3.	0.	4.	6.	0.	5.	3.	0.	6.	6.	0.	6.	0.	0.	3.	0.	0.	2.	3.	0.	9.	6.
0.	10.	0.	0.	8.	6.	0.	8.	4.	0.	9.	6.	0.	10.	6.	0.	4.	2.	0.	3.	9.	1.	0.	0.
0.	7.	0.	0.	5.	4.	0.	5.	0.	0.	6.	0.	0.	6.	4.	0.	2.	6.	0.	2.	0.	1.	0.	0.
0.	0.	4.	0.	0.	3.	0.	0.	3.	0.	0.	3.	0.	0.	3½.	0.	0.	2.	0.	0.	1½.	0.	0.	4½.
0.	4.	0.	0.	3.	0.	0.	3.	1.	0.	3.	9.	0.	3.	4.	0.	1.	0.	0.	1.	3.	0.	2.	8.
0.	2.	6.	0.	2.	6.	0.	3.	1.	0.	3.	0.	0.	2.	10.	0.	1.	0.	0.	1.	6.	0.	3.	6.
0.	1.	0.	0.	0.	10.	0.	0.	8.	0.	0.	11.	0.	1.	0.	0.	0.	8.	0.	0.	6.	0.	1.	0.
0.	0.	7½.	0.	0.	6.	0.	0.	5.	0.	0.	6.	0.	0.	6.	0.	0.	6.	0.	0.	4.	0.	0.	8.
0.	1.	11.	0.	2.	6.	0.	1.	7.	0.	1.	10.	0.	2.	1.	0.	0.	10.	0.	1.	2.	0.	2.	4.
1.	3.	0.	1.	1.	0.	1.	0.	0.	1.	2.	0.	1.	2.	0.	0.	7.	0.	0.	7.	6.	1.	6.	0.
0.	6.	6.	0.	4.	6.	0.	4.	6.	0.	5.	0.	0.	6.	6.	0.	2.	8.	0.	2.	6.	0.	4.	0.
0.	4.	0.	0.	3.	5.	0.	3.	0.	0.	4.	0.	0.	4.	0.	0.	3.	3.	0.	2.	0.	0.	4.	8.
0.	4	0.	0.	3.	3.	0.	3.	2.	0.	3.	0.	0.	3.	0.	0.	2.	0.	0.	2.	0.	0.	3.	4.
0.	5.	6.	0.	4.	8.	0.	4.	6.	0.	4.	6.	0.	4.	0.	0.	2.	0.	0.	2.	0.	0.	4.	0.
1.	3.	6.	1.	0.	0.	0.	10.	0.	1.	2.	6.	1.	1.	0.	0.	7.	6.	0.	5.	6.	1.	6.	9.
2.	1.	0.	1.	9.	4.	1.	4.	6.	1.	7.	0.	1.	6.	9.	0.	10.	6.	0.	10.	0.	2.	2.	0.
2.	2.	6.	1.	10.	3.	1.	7.	0.	1.	8.	3.	1.	10.	6.	0.	10.	10.	0.	11.	6.	2.	3.	4.
1.	10.	0.	1.	5.	0.	1.	1.	6.	1.	4.	0.	1.	6.	0.	0.	9.	6.	0.	8.	0.	1.	8.	9.
1.	0.	4.	1.	0.	0.	0.	7.	0.	0.	6.	0.	1.	0.	0.	0.	2.	6.	0.	4.	8.	1.	2.	6.

AFMEETINGEN VAN DE HONDEN DER VOORNAAME RASSEN.	WAGT-HOND.			GROOTE DEEN.			WIND-HOND. van middelbaare grootte.			HERDERS-HOND.		
	Pl. XLV.			*Pl. XLVI.*			*Pl. XLVII.*			*Pl. XLVIII.*		
	v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.
Dezelfde hoogte onder de borst.	1.	2.	8.	1.	0.	0.	1.	0.	0.	1.	0.	8.
Lengte van den stomp van den staart.	1.	3.	0.	1.	4.	6.	0.	9.	0.	1.	2.	0.
Omtrek van den staart by het begin van den stomp . . .	0.	.4	0.	0.	5.	6.	0.	2.	6.	0.	3.	0.
Lengte van den voorarm, van den elleboog tot aan de agterhand of den agtervoet	0.	8.	6.	0.	9.	4.	0.	5.	0.	0.	8.	6.
Breedte van den voorarm by den elleboog	0.	2.	5.	0.	3.	4.	0.	1.	9.	0.	2.	5.
Dikte van den voorarm ter zelfder plaats	0.	1.	4.	0.	2.	0.	0.	0.	10.	0.	1.	4.
Omtrek van de geleeding die met de vuist van den mensch overeenkomt	0.	4.	6.	0.	6.	0.	0.	2.	9.	0.	4.	6.
Omtrek van de agterhand . .	0.	4.	0.	0.	4.	6.	0.	2.	3.	0.	4.	0.
Lengte van de vuist tot aan het eind der nagelen	0.	6.	0.	0.	6.	0.	0.	3.	4.	0.	5.	6.
Lengte van den poot, van de knie tot aan de hiel	0.	8.	6.	0.	8.	4.	0.	6.	0.	0.	8.	0.
Breedte van het boveneind van den poot	0.	2.	8.	0.	4.	6.	0.	2.	0.	0.	2.	8.
Dikte	0.	1.	10.	0.	2.	0.	0.	0.	10.	0.	1.	6.
Breedte ter plaatse van de hiel.	0.	1.	10.	0.	.2	6.	0.	1.	3.	0.	1.	10.
Omtrek van den agtervoet . . .	0.	3.	8.	0.	4.	0.	0.	2.	0.	0.	3.	6.
Lengte van de hiel tot aan het eind van den nagel	0.	8.	0.	0.	8.	4.	0.	5.	0.	0.	7.	3.
Breedte van den voorsten poot.	0.	2.	2.	0.	2.	8.	0.	1.	3.	0.	2.	0.
Breedte van den agtersten poot.	0.	2.	0.	0.	2.	5.	0.	1.	1.	0.	1.	4.
Lengte der grootste nagelen . . .	0.	0.	9.	0.	0.	9.	0.	0.	4.	0.	0.	7.
Breedte aan de basis . .	0.	0.	4.	0.	0.	4.	0.	0.	$1\frac{1}{2}$.	0.	0.	4.

De beschryving der weeke deelen van het inwendig lighaam is naar een wagthond van drie of vier jaaren oud, en die twee-en-zestig ponden woog, opgemaakt; hy was drie voeten drie duimen en een halven lang van het eind van den snoel tot aan den aars, hy hadt twee voeten twee duimen omtrek agter de voorpooten, twee voeten vyf duimen op het midden des lighaams, een voet agt duimen voor de agterpooten, twee voeten zes lynen hoogte van den grond tot aan den schoft, en twee voeten een duim van den grond tot aan den kam der darmbeenderen.

By de opening van den onderbuik zag men het netvlies, dat alle de ingewanden bedekte, en zig tot aan de schaambeenderen uitstrekte.

De

DRYF-BRAK.			BENGAAL-SCHE BRAK.			DASHOND met regte pooten.			DASHOND met krom-mepooten.			GROOTE KRUL-HOND.			KLEINE SPANJO-LETTEN.			KLEINE DEEN.			DOG.		
Pl. XXXII.			*Pl. XXXIV.*			*Pl. XXXV. fig. 1.*			*Pl. XXXV. fig. 2.*			*Pl. XXXVII.*			*Pl. XXXVIII.*			*Pl. XLI. fig. 1.*			*Pl. XLIII.*		
v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.
1.	0.	0.	0.	10.	0.	0.	5.	6.	0.	5.	0.	0.	10.	0.	0.	2.	3.	0.	4.	5.	0.	10.	6.
1.	0.	3.	0.	5.	0.	0.	9.	0.	0.	11.	0.	0.	7.	0.	0.	8.	0.	0.	5.	2.	1.	1.	0.
0.	4.	2.	0.	4.	0.	0-	3.	0.	0.	3.	6.	0.	4.	0.	0.	2.	6.	0.	2.	0.	0.	4.	6.
0.	8.	2.	0.	6.	8.	0.	4.	6.	0.	4.	6.	0.	7.	6.	0.	2.	2.	0.	3.	1.	0.	8.	0.
0.	2.	10.	0.	2.	1.	0.	2.	0.	0.	3.	0.	0.	2.	2.	0.	0.	10.	0.	1.	1.	0.	2.	6.
0.	1.	7.	0.	1.	1.	0.	1.	2.	0.	1.	3.	0.	1.	5.	0.	0.	6.	0.	0.	6.	0.	1.	6.
0.	5.	3.	0.	4.	0.	0.	3.	3.	0.	4.	0.	c.	5.	0.	0.	2.	0.	0.	1.	9.	0.	5.	0.
0.	4.	.6	0.	3.	3.	0.	2.	9.	0.	3.	6.	0.	4.	0.	0.	1.	8.	0.	1.	6.	0.	4.	0.
0.	6.	0.	0.	4.	6.	0.	4.	0.	0.	4.	0.	0.	5.	0.	0.	2.	0.	0.	2.	4.	0.	5.	8.
0.	9.	0.	0.	7.	0.	0.	4.	0.	0.	5.	0.	0.	7.	6.	0.	2.	4.	0.	3.	2.	0.	9.	6.
0.	3.	4.	0.	2.	6.	0.	2.	6.	0.	2.	6.	0.	2.	3.	0.	1.	3.	0.	1.	4.	0.	3.	0.
0.	1.	6.	0.	1.	4.	0.	1.	6.	0.	1.	6.	0.	1.	5.	0.	0.	7.	0.	0.	7.	0.	1.	6.
0.	2.	3.	0.	1.	5.	0.	1.	6.	0.	1.	8.	0.	1.	6.	0.	0.	8.	0.	0.	8.	0.	2.	3.
0.	4.	5.	0.	3.	0.	0.	3.	0.	0.	3.	0.	0.	3.	6.	0.	1.	6.	0.	1.	8.	0.	4.	0.
0.	7.	3.	0.	6.	0.	0.	5.	0.	0.	5.	4.	0.	6.	8.	0.	0.	11.	0.	3.	0.	0.	7.	0.
0.	2.	4.	0.	1.	4.	0.	1.	8.	0.	1.	8.	0.	2.	0.	0.	0.	9.	0.	0.	9.	0.	2.	9.
0.	2.	1.	0.	1.	4.	0.	1.	5.	0.	1.	4.	0.	1.	8.	0.	0.	9.	0.	0.	8.	0.	2.	6.
0.	0.	9.	0.	0.	8.	0.	0.	9.	0.	0.	8.	0.	0.	7.	0.	0.	4.	0.	0.	5.	0.	0.	8.
0.	0.	3.	0.	0.	2.	0.	0.	2.	0.	0.	2.	0.	0.	$3\frac{1}{2}$.	0.	0.	$1\frac{1}{2}$.	0.	0.	1.	0.	0.	3.

De twaalfvingerige darm ftrekt zig in de regter zyde tot aan de buikzyde uit, daar buigt hy zig om en gaat weder naar voren, vervolgens kromt hy naar binnen en gaat onder den regten darm door: de nugtere en omgeboogen darm maaken hunne omwentelingen in de navelftreek, in de zyden, in de darmbeen-ftreeken, en in den eigenlyk gezegden onderbuik; de blinde darm ligt in de regter zyde, van voren naar agteren gerigt, en tuffchen den nugteren en den twaalvingerigen darm geplaatft: de kronkeldarm ftrekt zig naar voren uit, buigt zig van de regter- naar de linker-zyde agter de maag om, en voegt zig vervolgens aan den endeldarm.

De dunne darmen hadden veertien voeten en een halven lengte van den portier

tot aan den blindendarm: de omtrek van den twaalfvingerigen darm was van omtrent drie duimen, zo wel als die van den nugteren en omgeboogen darm over het grootst gedeelte hunner lengte; daar waren op zommige plaatsen vernaauwingen, alwaar die ingewanden een en een halven of twee duimen omtrek hadden, maar men kon dezelve doen verdwynen gelyk die der ingewanden van het paard (*a*); de omgeboogen darm hadt byna vier duimen omtreks op eenigen afstand van den blinden darm.

De blinde darm van den hond is zeer verschillend door zyne gedaante van dien der andere dieren, welke wy tot nog toe beschreeven hebben; in plaats van, gelyk in het paard en in den ezel in eene regte lyn uitgestrekt, of slegts een weinig geboogen te zyn, gelyk in den stier, in den ram, en in den bok, enz, vouwt hy zig op twee plaatsen op zig zelven toe, of dubbeld, gelyk men *Pl. XLVI fig.* 1 *en* 2, zien kan; *A* vertoont een gedeelte van den omgeboogen darm, *B* een stuk van den kronkeldarm, *C*, *fig.* 1, den oorsprong van den blinden darm, *D*, *fig.* 1 *en* 2, het eind van dat ingewand, *E* de eerste plooy die hy maakt, en *F*, *fig.* 1 de tweede: de blindedarm, dus geboogen, zit door een celagtig weefzel aan den omgeboogen darm vast, en wordt in die plaatsing gehouden door een celagtig weefzel dat tusschen de plooijen zit: na dat dit ingewand van den omgeboogen darm was losgemaakt, en deszelfs plooijen zo veel mogelyk uitgerold waren, hadt het zes duimen lengte; deszelfs omtrek was slegts van twee en een halven duim aan zyn begin, maar dezelve ging tot drie en een halven duim op de dikste plaatsen; zyn eind was rondagtig: de kronkeldarm hadt drie duimen omtrek by den blindendarm, wat verder zette hy zig tot vier of vyf duimen uit, maar daar waren vernaauwingen, alwaar de omtrek slegts van omtrent twee duimen was; die van den endeldarm was van een halven voet: de lengte van deze beide ingewanden samengenomen was van twee voeten en een halven; als men deze lengte aan die der dunne darmen voegt, hadt men zeventien voeten voor de geheele lengte van de ingewandsbuis, zonder den blindendarm mede te rekenen.

Daar waren twee vry groote blaasjes (*A B*, *fig.* 2, *Pl. XLVIII*), by den aars (*C*) geplaatst, een aan ydere zyde, zy hadden gemeenschap met denzelven door eene vry duidelyke opening (*D*): zy hadden eene eyronde gedaante, welker groote middellyn van negen lynen, en de kleine van een halven duim was: ik heb in dezelve niets dan eene kleine hoeveelheid van een helder vogt gevonden; derzelver wanden waren aan de binnenzyde glad, en gaven een stinkenden en doordringenden reuk van zig; men zal in het vervolg van dit Werk zien dat verscheiden dieren op die plaats blaasjes hebben, en dat zy eene zeer sterk ruikende stof bevatten.

De maag strekte zig byna evenveel ter regter als ter linker zyde uit, en was, gelyk in het paard, met de groote bolrondheid naar om laag geplaatst: dit ingewand opgeblaazen zynde, boog het regter deel zig naar om hoog en naar binnen: de kleine bogt was van vier duimen en een halven van den hoek van het regter deel af tot aan den slokdarm toe: de omtrek van de regter naar de linkerzyde, van den grooten blinden zak af tot aan de bolrondheid van het regter gedeelte, gemeeten, was van twee voeten en vier duimen; deze maat geeft ons den grooten omtrek van de-

(*a*) Zie het IV Deel van dit Werk, pag. 147.

maag: dezelve hadt een voet elf duimen dwarſchen omtrek, in het midden tuſſchen de groote en de kleine kromte gemeeten, welke plaats ik den kleinen omtrek noem.

De lever ſtrekte zig gedeeltelyk in de linkerzyde uit; dezelve beſtondt uit zeven kwabben, waarvan vier aan de regterzyde, een vyfde tegen het midden des middelrifs aan, en de beide overige in de linkerzyde gelegen waren; de eene van deze laatſten was de grootſte, en de andere integendeel de kleinſte, van allen; deze kleine lag agter het bovenſt gedeelte van de eerſte geplaatſt. Ik heb geen zeven kwabben in de lever van den hond opgeteld, dan om my te ſchikken naar hetgeen verſcheiden Schryvers hier van gezegd hebben (*a*), want zo men door het woord kwab een gedeelte van de lever verſtaat dat van het overige tot aan den wortel geſcheiden zy, zal men 'er ſlegts vyf in den hond vinden, omdat de kwabben, die volgens de eerſte verdeeling de middelſte, en de derde en vierde van de regterzyde, zyn, niet meer dan ééne uitmaaken, omdat de uitſnydingen, die dezelve van elkanderen ſcheiden, op verre na niet tot aan den wortel van de lever doorgaan: voor het overige is de gedaante van dit ingewand zeer ongelyk, voornamelyk in de honden, het zy door de inſnydingen, het zy door de evenredige grootte der kwabben, het zy door verhevenheden en ſchynbaare kwabben, die men in zekere levers vindt, en die in andere ontbreeken.

De gedaante der lever van den hond, in haar geheel beſchouwd, is ten uiterſten onregelmaatig; plat neêrgelegd hadt dezelve omtrent tien duimen breedte van de regter naar de linkerzyde, omtrent zeven duimen lengte van boven naar beneden, en anderhalven duim dikte, op de dikſte plaats; dezelve woog een pond, negen oncen, vyf groſſen en een halven, haare kleur was blaauwagtig rood van buiten, en zwartagtig rood van binnen; men vondt het galblaasje tuſſchen de derde en vierde kwab der regterzyde, van die geene beginnende te tellen, welke aan de nier raakt; hetzelve was langwerpig, in de gedaante van eene peer, en een weinig geboogen; het hadt een duim middellyns ter lengte van omtrent twee duimen; het overig gedeelte, welks lengte nog van twee duimen was, verminderde langzaamerhand in dikte naarmaate het de galbuis naderde; dit galblaasje bevatte geen vogt, en was ſlegts aan zyne wanden nat door eene dikke ſnotterigheid, of lymige zelfſtandigheid; maar in een ander onderwerp, byna van dezelfde grootte, vondt men in de galblaas een oranjekleurig vogt, ter zwaarte van drie groſſen en zeſtien greinen.

De milt was van eene langwerpige en onregelmaatige gedaante, breeder aan haar bovenſt dan aan haar onderſt gedeelte; zy ſtrekte zig in de ſchuinſchte uit van boven naar beneden, en van voren naar agteren, tegen het linker deel van de maag aan; zy hadt zeven duimen lengte, vyftien lynen breedte op de ſmalſte, en twee duimen op de breedſte, plaats; derzelver grootſte dikte was van een halven duim; zy woog een once zes groſſen en twaalf greinen; zy was van buiten rood van kleur, gelyk ook van binnen, alwaar zy alleenlyk een weinig donkerer was.

Het alvleeſch was zeer uitgeſtrekt, het hadt twee takken, waarvan de kortſte zig agter de maag van de regter naar de linkerzyde, en de langſte zig van voren naar agteren in de regterzyde langs den twaalfvingerigen darm, uitſtrekte, zo dat de hoek, welken die beide takken maakten, vry digt by den portier gelegen was; de

(*a*) Blasii *Anat. Animal.* pag. 28.

kortste tak was een weinig smaller dan de ander: dit alvleesch was op de dikste plaats niet meer dan drie lynen dik.

De nieren hadden eene vry regelmaatige gedaante, dat is te zeggen eene vry overeenkomstige met die, van welke dit woord een denkbeeld geeft, voornamelyk de regter nier, want de linker scheen in vergelyking een weinig platter op het onderst vlak van haar voorst gedeelte; zy hadden twee duimen drie lynen lengte, eenen duim dikte, en anderhalven breedte, behalven ter plaats van de indrukking, die evenwel niet zeer diep was: de regter nier zat wel zo veel meer naar voren als haare geheele lengte bedroeg; de verschillende zelfstandigheden der nieren waren inwendig zeer duidelyk onderscheiden, het bekken hadt eene vry groote uitgestrektheid, en de tepeltjes liepen in malkanderen uit.

Het zenuwagtig middelpunt besloeg in het middelst gedeelte des middelrifs eene onregelmaatige plaats, die omtrent twee en een halven duim uitgestrektheid hadt, zo wel in lengte als in breedte: twee soorten van takken strekten zig aan ydere zyde ter lengte van omtrent drie duimen en een halven naar agteren uit, op de breedte van agt lynen over het grootst gedeelte van hunne uitgestrektheid; het vleeschig gedeelte van het middelrif was twee duimen breed aan de zyden, en eenen duim agt lynen boven het zwaardwyze kraakbeen.

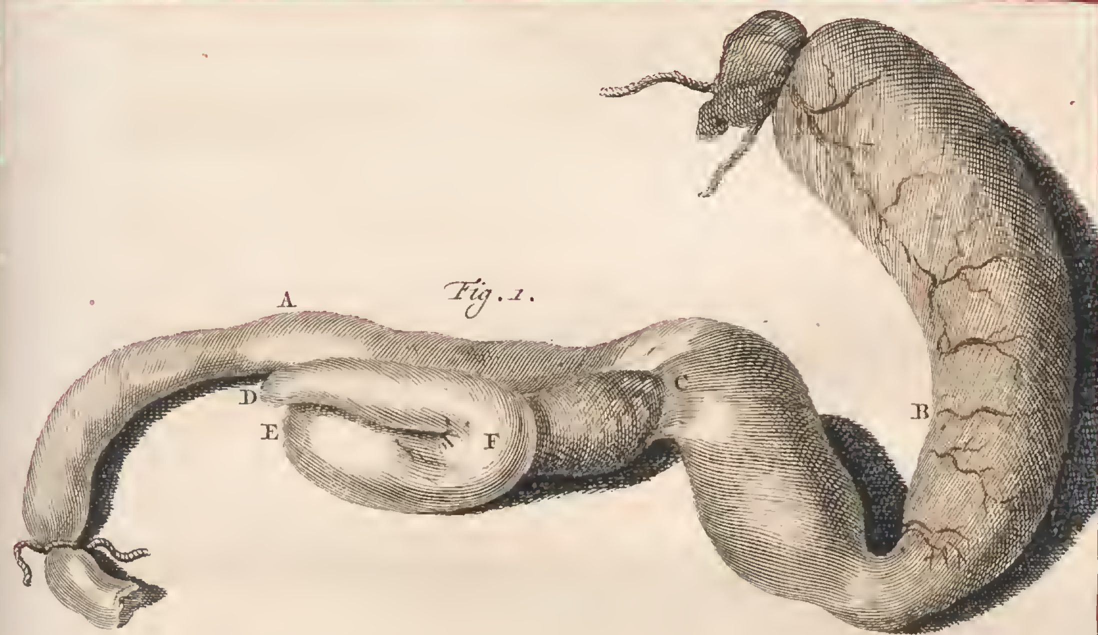
De regter long is in vier kwabben verdeeld, waarvan drie op eene rei geplaatst zyn; de vierde, die de kleinste van allen is, is agter den derden gelegen, en strekt zig gedeeltelyk naar agteren uit; de derde is grooter dan eene der anderen: aan de linkerzyde zyn slegts twee kwabben.

Het hart was midden in de borst, met de punt naar agteren geplaatst; de bodem hadt agt duimen omtreks, de hoogte was van drie duimen vier lynen, van de punt af tot aan den oorsprong van de longenslagader, en van twee duimen en een halven van de punt af tot aan het longen-zakje: de groote slagader hadt zeven lynen middellyns van buiten naar buiten gemeeten, ter plaatse daar zy uit het hart voortkomt, en zy verdeelde zig in drie takken.

De tong hadt vyf duimen lengte, en twee en een halven van het toompje tot aan het eind dat rond en zeer dun was; zy was zestien lynen breed over het grootst deel van haare uitgestrektheid; zy scheen in twee gelyke deelen verdeeld door eene zeer duidelyk getekende voor, die zig van het een eind tot het ander uitstrekte: de geheele bovenste oppervlakte was bedekt met kleine zeer korte tepeltjes, geregeld in zeer smalle rijen geschikt, die zig aan ydere zyde van de voor schuinsch van agteren naar voren uitstrekten: men zag tusschen de tepeltjes verscheiden zeer kleine korreltjes, op eenigen afstand van malkanderen geplaatst, en eenige klieren, die hol naar binnen zyn, op het agterst gedeelte.

Daar waren kleine knobbeltjes op de randen van het strotklapje; deszelfs onderst eind liep in eene stompe punt uit, deszelfs zydelingsche einden boogen zig naar binnen toe, en maakten daar ook eene punt: de randen van de opening van het strottenhoofd hadden yder zes tot zeven lynen lengte, omtrent twee lynen dikte, of liever breedte, en zy stonden aan hun onderst eind twee lynen en eene halve van malkander af.

De herssenen hadden twee duimen agt lynen lengte, twee duimen vier lynen breedte, en eenen duim drie lynen dikte: de lengte van de kleine- of agter-hersse-

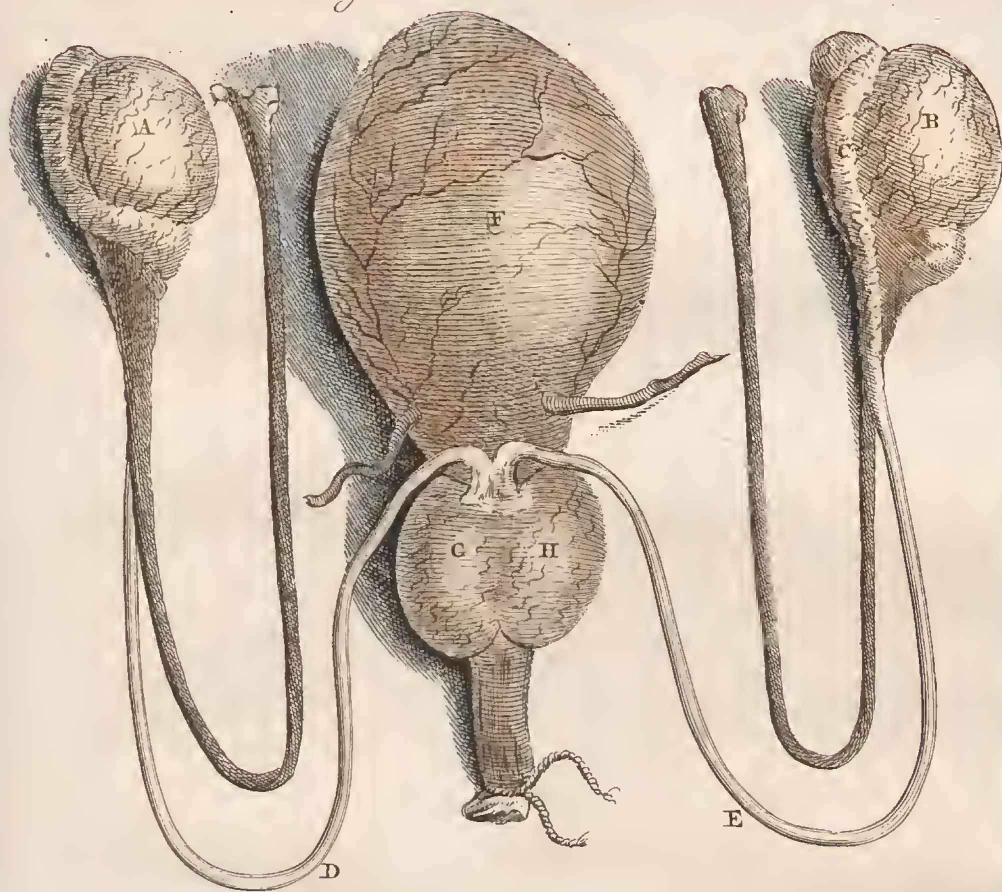

De Seve del. C.F.P. sc.

De Sere del. C.F.F. sc.

Buvée. C.F.T. sc.

De Sève del. C. F. f.

nen was van eenen duim vyf lynen, en derzelver grootste dikte van agt lynen; de groote herssenen woogen drie oncen min een gros, en de kleine drie grossen.

Men stelt gemeenlyk vast dat de honden tien tepels hebben, vyf aan ydere zyde, te weeten vier op de borst en zes op den buik (*a*); maar daar heeft eene groote verscheidenheid in het getal der tepelen van deze dieren plaats; onder een-entwintig honden van verschillende rassen, zo wel reujen als teeven, aan welke ik de tepels geteld heb, waren 'er slegts agt die vyf tepels aan ydere zyde hadden, agt andere hadden 'er slegts vier aan de regter-en even zo veel aan de linker-zyde, twee hadden vyf tepels aan de eene en vier aan de andere zyde, en de drie overige honden hadden vier tepels aan de eene, en niet meer dan drie aan de andere zyde; het getal der tepelen van den hond is dus een zeer onzeker kenteken, hetwelk men nooit in eenige rangschikking tot een kenmerk van de soort moest gemaakt hebben (*b*).

Daar was drie duimen afstand tusschen den aars en den balzak, die zig ter lengte van anderhalven duim onder den buik uitstrekte; hy hadt vyf duimen omtreks ter dikste plaats, de tusschenruimte, welke men tusschen den balzak en den mond der voorhuid vondt, was van vyf duimen en een halven.

Het eind van het roedehoofdje zat binnen in de voorhuid op omtrent een duims afstand van haare randen: het roedehoofdje (*A*, *fig.* 1, *Pl. XLVII*) hadt twee duimen negen lynen lengte, en twee duimen en een halven omtreks by de inplanting (*B*) van de voorhuid (*C C*), die opgespleeten is om het roedehoofdje (*A*) bloot te vertoonen; hetzelve verminderde langzaamerhand in dikte tot het derde gedeelte (*A*) van zyne lengte, alwaar het slegts eenen duim en negen lynen omtreks hadt; vervolgens vermeerderde deszelfs dikte tot de twee derde deelen (*D*) zyner lengte, alwaar het twee duimen omtreks hadt, eindelyk wierdt het dun by het eind (*E*), dat in eene punt eindigde en naar omlaag geboogen was.

De roede (*F*) hadt vier duimen en een halven lengte, van de splyting der sponsagtige lighaamen tot aan de inplanting van de voorhuid, zy was platagtig aan de zyden, zo dat haare hoogte, nadat zy van haare bekleedzelen ontbloot was geworden, van omtrent een halven duim was in het midden, en haare breedte van drie lynen.

Daar loopt onder de roede eene goot in de lengte, die zig van de punt (*G*) der versnellende spieren tot aan de inplanting (*B*) van de voorhuid uitstrekt; die goot wordt gevuld door twee koorden in een vlies beslooten, en door een celagtig weefzel met malkanderen vereenigd, zy hebben omtrent zeven duimen lengte, en eene lyn middellyns: yder van die koorden omvat den aars, en strekt zig onder de versnellende spieren en langs de goot uit, tot aan de inplanting van de voorhuid: men ziet op de plaats (*H*), een gedeelte van die koorden waarvan het overige afgesneeden is.

De roede van den hond verschilt van die der dieren, welker beschryving wy reeds gegeeven hebben, daarin dat zy een been bevat, dat zig van het eind der roede ter lengte van omtrent vier duimen uitstrekt, benevens eene zelfstandigheid van denzelfden aart als de sponsagtige lighaamen, maar die daar van afgescheiden is, en

(*a*) Linnæi, *Systema Naturæ*, Edit. quarta; Parisiis 1744.
(*b*) *Idem.*

eene wrong of verdikking maakt ter plaats van de inplanting der voorhuid; om de gedaante der roede van den hond te vertoonen, heeft men dezelve van haare bekleedzelen ontbloot; zy is *fig.* 2, in dien ſtaat vertoond, van boven gezien. *A* vertoont de plaats alwaar de voorhuid by haare inplanting is doorgeſneeden, *A B* de roede, *C D* de wrong, die men gedeeltelyk aan het eind (*G*) van het lighaam der roede, en voor een nog grooter gedeelte op het roedehoofdje (*D*) vindt; *E* is de tweede verdikking, die men digt by het eind (*B*) van het roedehoofdje vindt: als men de roede in de lengte opent, ziet men dat het been, hetwelk zy bevat, zig tot aan de plaats *F* uitſtrekt; het agterſt gedeelte van dat been (*G*, *fig.* 3) zit midden tuſſchen de ſponsagtige lighaamen, die zig aan wederzyden van het been ter lengte van een duim uitſtrekken; daar zit daarenboven op de gedeeltens *G H* en *H I* van het been een lighaam van dezelfde natuur als de ſponsagtige lighaamen: nadat dit afgeligt en neergelegd was, hadt het omtrent vier lynen dikte in het midden, dat tegen den bovenſten kant van het been aanzit; deze zelfſtandigheid omvatte het been ter lengte van twee duimen, zy was dun aan de onderſte zyde; nadat dezelve op die plaats in de lengte doorgeſneeden en weggenomen was, maakte zy eene ſoort van goot: men heeft dit lighaam, *fig.* 4 vertoond van onderen, en *fig.* 5 van boven gezien: de tweede verdikking *D*, *fig.* 2; *M*, *fig.* 3, die men by het eind van het roedehoofdje vindt, wordt gemaakt door een bekleedzel van twee lynen dikte ter plaats van de verdikking zelve, zy bedekt de roede in haar geheel tot aan de inplanting der voorhuid; wanneer men hetzelve heeft weggenomen, blyft daar niets meer dan het voorſt gedeelte van het been (*N*, *fig.* 6) over, het agterſt gedeelte is in die figuur nog bedekt door de eerſte verdikking (*O*) en door een gedeelte (*P*) van het lighaam der roede: men ziet eindelyk het geheele been met zyne bovenſte zyde by *fig.* 7, en met zyne onderſte zyde by *fig.* 8; het agterſt gedeelte (*Q*, *fig.* 7 *en* 8) van dit been is veel dikker dan het voorſt (*R*): daar zit op de bovenſte zyde eene verhevenheid in de gedaante van eene graat (*S*) die zig van het agterſt eind van het been af, over het grootſt gedeelte van deszelfs lengte, uitſtrekt, zodat die zyde de gedaante van een wolvedak heeft, waar van aan yderen kant van die verhevenheid, die de ſcheiding maakt, eene zyde loopt: de onderſte zyde is hol en maakt eene goot, die in de lengte loopt (*T*), en die zig, gelyk de graat van de bovenſte zyde, van het agterſt eind des beens over het grootſt gedeelte van deszelfs lengte uitſtrekt: het overig gedeelte heeft eene byna rolronde gedaante.

De ballen (*A B*, *fig.* 1, *Pl. XLVIII*) hadden de gedaante van een plat eyrond, van zeſtien lynen lengte, eenen duim breedte, en tien lynen dikte, de linker bal (*A*) wordt met zyne buitenzyde, en de regter (*B*) met zyne binnenzyde, boven vertoond: de inwendige zelfſtandigheid was witagtig van kleur: de opperbal (*C*) hadt omtrent vier lynen breedte over zyne geheele lengte, en twee lynen dikte: de lengte der afvoerende vaaten (*D E*) was van tien duimen op omtrent eene lyn middellyns in hunne geheele uitgeſtrektheid, behalven digt by de pisbuis, alwaar zy anderhalve lyn middellyns hadden.

De blaas (*F*) hadt de gedaante van eene peer, van welke de pisbuis de ſteel zoude geweeſt zyn; de groote omtrek was van dertien duimen, en de kleine van tien; de pisbuis hadt op de wydſte plaats eenen duim twee lynen omtreks, en vier duimen lengte van de blaas af tot aan de ſplyting der ſponsagtige lighaamen.

De hond heeft geene zaadblaasjes, maar zyne voorſtanders (*G H*) zyn zeer groot; zy hadden elk twee duimen drie lynen lengte, agt of negen breedte en omtrent zeven lynen dikte.

Na deze verklaaring van de teeldeelen van den reu, zo laat ons tot die der teeven overgaan: de teef, die ten onderwerp van onze beſchryving gediend heeft, woog zeven-en-veertig ponden; haare lengte, van het eind van den bek tot aan den oorſprong van den ſtaart was van drie voeten en eenen duim; de kop hadt negen duimen lengte van het eind der lippen tot agter de ooren, agt duimen negen lynen omtrek op de hoeken van den bek gemeeten, en een voet drie duimen voor de ooren; de lengte van den hals was van zeven duimen en een halven, en de omtrek van eenen voet een en een halven duim agter den kop, en van een voet vyf duimen en een halven voor de ſchouders: het lighaam hadt een voet elf duimen omtreks agter de voorpooten, en een voet vyf duimen voor de agterpooten: de hoogte van den grond tot aan den ſchoft was van twee voeten, en van den grond tot aan den kam van het darmbeen van twee voeten twee duimen.

Daar was een afſtand van twee duimen en een halven tuſſchen den aars en de klink, welke een duim lang was: het hoofdje van den kittelaar (*A*, *fig.* 1, *Pl. XLIX*) hadt twee lynen breedte, het eindigde in eene punt en was over de lengte van zyne bovenſte zyde in de gedaante van eene goot uitgehold; het zat aan eene wyde voorhuid vaſt, die eene vry groote holligheid maakte, welker bodem (*B*) met kleine ronde kliertjes bedekt was, die zeer digt by malkanderen geplaatſt ſtonden: wanneer men dezelve drukte kwam daar een helder vogt uit; dan vielen de bolletjes neder, zo dat men in derzelver plaats holligheden vondt: deze klieren kunnen met die der voorhuid van den reu vergeleeken worden; de kittelaar was zeer dik, en verlengde zig over de buitenſte zyde van de ſcheede: het lighaam (*C*, *fig.* 2) hadt dertien lynen lengte, tien lynen breedte, en vier lynen dikte: de lengte van de beide takken (*D E*, *fig.* 2, *en F*, *fig.* 1) was van vier lynen, en de omtrek van byna eenen duim: ik heb het lighaam van den kittelaar naar evenredigheid nog dikker gevonden in eene teef, die ſlegts twee voeten en eenen duim lengte hadt, van het eind van den ſmoel tot aan den oorſprong van den ſtaart; de lengte van het lighaam van den kittelaar in dit dier was van zeven lynen, de breedte van negen, en de dikte van vyf, de takken hadden negen lynen lengte, en omtrent vier lynen middellyns: men heeft getwyfeld of de teeven eenen kittelaar hadden (*a*); maar het lighaam, welks maaten ik zo even heb opgegeeven, heeft my toegeſcheenen een waare kittelaar te zyn, het heeft 'er de gedaante van, het is ter ſtede geplaatſt daar de kittelaars in andere dieren zitten, het heeft eene zeer vaſte zelfſtandigheid, en ik heb celletjes in het midden des lighaams en der takken gezien.

De lyfmoeder-ſcheede (*G*, *fig.* 1) hadt zes duimen lengte, en derzelver omtrek was van vier duimen; de blaas (*H*) hadt een voet zes lynen in haaren grootſten omtrek, en negen duimen in haaren kleinen: die van de pisbuis (*I*) was van eenen duim tien lynen by de ſcheede, en dezelve was drie duimen en een halven lang; de lengte van den hals en van het lighaam der lyfmoeder (*K*) was van eenen duim agt lynen, en de omtrek van eenen duim eene lyn; de beide hoorns (*L M*) ſtrekten zig in eene regte lyn uit, zodat zy met het lighaam der lyfmoeder en de ſchee-

(*a*) BLASII *Anatom. Anim.* pag. 32.

de de gedaante van eene Y maakten; zy hadden zeven duimen lengte, en agt lynen omtrek: de linker hoorn in zyne lengte geopend zynde, zag men vier zwartagtige banden op ongelyken afſtand van malkanderen, die de plaatſen aanweezen alwaar de adervliezen der vrugten van den laatſten dragt dezer teef aan de lyfmoeder hadden vaſtgezeten.

De beide zaadballen (*N O*) waren op agt lynen afſtand van het eind van yderen hoorn geplaatſt, en de trompetten ſtrekten zig op eene kromme lyn uit, die twee duimen twee lynen lengte hadt: deze ballen waren ovaal; zy hadden zeven lynen lengte, vier lynen breedte, en drie lynen dikte: men heeft 'er één levensgrootte by *fig.* 3 afgebeeld.

Schoon de lyfmoeder van de teef twee hoornen heeft, gelyk die van de merrie, van de ezelin, van de koe, van de ooy, van de geit, van de zog, enz, is evenwel de gedaante der bekleedzelen van de vrugt der teeven zeer verſchillende van die der bekleedzelen van de vrugt dezer andere dieren; het ader-en lams-vlies heeft geene verlengingen in de gedaante van hoornen, de moederkoek heeft eene zeer byzondere gedaante; maar die van het pisvlies gelykt veel naar de gedaante van het pisvlies der herkaauwende dieren en van het varken.

Men weet dat de honden eenigen tyd geduurende de koppeling blyven vaſt zitten: onmiddelyk na de uitwerping van het zaadvogt kan de reu zig niet zonder eene ſterke pooging van de teef afſcheiden, en misſchien is niets dan eene geweldige beweeging van ſchrik of pyn in ſtaat om hen te noodzaaken van zig aanſtonds los te maaken; de oorzaak, die hen vereenigd houdt, zit in de roede van den reu, zy hangt af van den graad van zwelling en ſpanning waarin de wrong of verdikking van de roede zig bevindt, die ter plaatſe van de inplanting der voorhuid gevonden wordt; die wrong verandert zodanig van dikte in verſchillende ſtaaten dat derzelver breedte, van de eene zyde tot de andere gemeeten, van één tot twee duimen verſchilt; de laatſte graad van opzwelling heeft ongetwyfeld geen plaats voor den tyd van de uitſchieting des zaadvogts, en de klink niet voor eene even groote uitzetting als de ſcheede vatbaar zynde, kan deze wrong van de roede geene opening vinden, groot genoeg om haar door te laaten, voor dat zy een weinig in zwelling verminderd is: die verandering valt niet eer dan na omtrent een kwartier uurs of daaromtrent voor; maar eene ſterke beweeging van de zenuwen kan dezelve vervroegen, en bygevolg de hinderpaal oogenblikkelyk uit den weg ruimen, die de honden in de koppeling doet blyven vaſtzitten.

Ik heb op het eind van april eene teef, van het ras der wagthonden met dat der dashonden met regte pooten vermengd, die bevrugt, maar nog ver van haaren werptyd af was, doen openen; zy was twee voeten zeven duimen lang, in eene regte lyn gemeeten, van het eind van den ſmoel tot aan den aars: ik vondt in de lyfmoeder zeven vrugten, vier aan de regter-en drie aan de linker-zyde; eene dezer vrugten met alle haare bekleedzelen uit de moer genomen zynde, zag ik dat het adervlies (*A B*, *fig.* 1, *Pl. L*) een langwerpigen zak maakte, die aan de beide einden (*C D*) een weinig puntig, en aan eene zyde (*E F*) bolrond was; die zak hadt vier duimen negen lynen lengte, twee duimen zeven lynen breedte in het midden, en eenen duim dikte: de moederkoek maakte eenen band, die het adervlies om deszelfs middel, gelyk een gordel, omvatte, en die omtrent eenen duim agt lynen breedte, en twee lynen dikte hadt; de buitenſte zyde was van eene bleek

bleek roode kleur, en van eene zeer weeke zelfstandigheid; derzelver randen waren zwartagtig, zonder twyfel omdat de teef vier-en-twintig uuren voor dat zy geopend wierdt gewurgd was; het adervlies (*A B*) was zeer dun en doorschynend, men zag door hetzelve een vry helder vogt, waarmede het gevuld was, en een gedeelte van het lighaam der vrugt (*I K*) met derzelver vliezen (*L*).

Het adervlies geopend en uitgespreid zynde, maakte eene soort van kleedje (*M N, fig.* 2), dat ronde hoeken hadt: men zag toen de binnenste zyde (*O P*) van de moederkoek, die nog bleeker rood van kleur was dan de uitwendige (*Q*), en met bloedvaaten doorzaaid; deszelfs randen (*R S*) wierden geëindigd door klonters zwartagtig bloed; het lamsvlies (*T V*) omringde nog de vrugt (*X*) in haar geheel, en strekte zig niet veel verder dan de einden van derzelver lighaam uit: dat bekleedzel was zeer dun, en gedeeltelyk met een doorschynend vogt gevuld, 't welk men door hetzelve heen zag; daar liep langs de vrugt, op eenigen afstand van den navel, een langwerpig en roodagtig vlies, hetwelk ik voor het pisvlies (*Y*) herkende: ik opende hetzelve aan een eind om daar een pypje in te brengen en het vol lugt te blaazen; door dit middel heb ik gezien dat deszelfs gedaante veel naar die van het pisvlies der herkaauwende dieren en der varkens geleek, en ik heb hetzelve byna altoos eveneens gevonden in alle onderwerpen, die ik waargenomen heb: dat pisvlies hadt twee takken (*Z Z*), en was gekromd op de wyze van eene halve maan; het hadt in het midden slegts tien lynen middellyns, in het onderwerp dat ik beschryf; maar yder der takken hadt vyftien lynen middellyns op de dikste plaats, en slegts zes lynen aan het eind; derzelver lengte was van twee duimen en een halven; het geheel pisvlies hadt dus van het een tot het ander eind de lengte van vyf duimen.

Men heeft in de blaas van de vrugt een stilet ingebragt, dat in de navelstreng (*a*) doorging, hetzelve stuitte aan het eind, zonder in het pisvlies te komen: de lugt daarenboven ging niet in den mond van den blaasband door, toen men de navelstreng afsneedt, na het pisvlies door een der einden van deszelfs takken te hebben opgeblaazen: daar was ondertusschen een weinig vogt in het pisvlies, en dat vogt hadt in korten tyd in een glas, waarin men het ontvangen hadt, een zetzel, van denzelfden aart als de hippomanes, nagelaaten; maar ik heb geen zetzel in het pisvlies gevonden: de buis van den blaasband was niet ruim genoeg om doorgang te geeven aan een stilet of aan de lugt die men door dien weg in het pisvlies zogt te brengen, en dit wierd veroorzaakt door dat de vrugt nog te jong was; men heeft ook alle reden om te denken dat men een zetzel in het pisvlies zoude gevonden hebben, indien het vogt daar langer, en in grooter menigte, in gebleeven was; de navelstreng was slegts een halven duim lang, en hadt omtrent eene lyn middellyn: de lengte van de vrugt was van niet meer dan twee duimen agt lynen, van de kruin van den kop tot aan den aars: de hoorns der lyfmoeder geopend zynde, heb ik op derzelver binnenste wanden dwarsche banden gezien, waarvan elk met de moederkoek van ydere vrugt gemeenschap hadt; zy hadden dezelfde breedte, dezelfde kleur, en dezelfde vast-of hardheid.

Na eene groote teef van het ras der wagthonden, die bevrugt en slegts agt dagen van haaren werptyd af was, geopend te hebben, heeft men vier jonge honden uit haar genomen; men vondt 'er slegts één in den linker, en drie in den regter hoorn: zy hadden agt duimen vier lynen lengte, in eene regte lyn gemeeten, van het eind

van den ſmoel tot aan den aars: de omtrek des lighaams was van zes duimen en een halven: de kop hadt twee duimen eene lyn lengte van de plaats tuſſchen de ooren af tot aan het eind van den neus, en vyf duimen vier lynen omtrek tuſſchen de oogen en de ooren gemeeten: de lengte van den ſtaart was van drie duimen; de tong kwam van voren den bek uit, en was naar boven omgebogen in de gedaante van eene goot, die in de lengte liep: de eelten der voeten waren reeds wel getekend, en men telde tien tepels aan ydere vrugt, zes op den buik, en vier op de borſt: ik konde geen beentje in de roede voelen: de oogen waren geſlooten, en met een velletje overdekt, hetwelk ſcheurde, toen men de winkbraauwen van malkanderen trok.

Het geraamte, dat ten onderwerpe voor de volgende beſchryving van de beenderen gediend heeft, was van een wagthond van middelbaare grootte.

Daar zitten op het agterſt gedeelte van den kop (*A*, *fig.* 1, *Pl. LI*), verlengingen of uitſteekzels in de gedaante van kammetjes, die zig naar agteren uitſtrekken, en den bovenkant van den kop, tennaaſtenby gelyk die van den kop van het paard, van den ezel, en van het varken, verlengen: door dit maakzel heeft de hond meer gelykenis naar die drie dieren dan naar den ſtier, den ram, en den bok, in welken het agterhoofdsbeen niet tot het bovenſt vlak van den kop behoort, dat door de hoornen en het voorhoofdsbeen van voren geëindigd wordt: de kop van den hond van zyne ſpieren en bekleedzelen ontbloot, en van ter zyden gezien zynde, is van eene langwerpige gedaante, in plaats van driehoekig te zyn, gelyk in alle dieren, welke wy reeds beſchreeven hebben, omdat de takken van het onderſt kaakbeen van den hond niet even lang zyn, en dat zy met het lighaam van dat kaakbeen een veel ſtomper hoek maaken dan in die dieren; zo dat het ſlegts van onderen over zyne geheele lengte bolrond is, zonder een grooten hoek te maaken, ter plaats (*B*), alwaar de takken uit het lighaam des kaakbeens komen: yder dezer takken heeft een uitſteekzel op het midden der lengte van den agterſten rand; dit uitſteekzel ſtrekt zig naar agteren uit, en deszelfs eind is naar boven gebogen: dit uitſteekzel is omtrent negen lynen onder het knokkelswyze uitſteekzel geplaatſt; hetzelve is zeven lynen lang, en omtrent tien lynen breed aan zyn begin: de oogputten van den hond verſchillen van die van het paard, van den ezel, van den ſtier, van den bok, en van den ram, en gelyken naar die van het varken, daarin dat zy van agteren niet door een beenigen rand geſlooten zyn.

De kop van den hond wordt van voren door de ſnytanden geëindigd, en van agteren door eene verlenging van het agterhoofd; die verlenging (*A*) maakt drie kammen, die malkanderen door hun agterſt eind raaken: een van deze uitſteekzelen ſtrekt zig van voren over de kruin van den kop uit, en de beide andere loopen ter regter- en ter linkerzyde heen, tot aan den mond van de beenige gehoorbuis: men vindt binnen in het bekkeneel, terzelfder plaats van het agterhoofd, een ander beenig uitſteekzel, dat veel dunner is, dat een afſcheidzel maakt tuſſchen de groote en kleine herſſenen, en dat eenige indrukzels van de laatſte heeft: dit uitſteekzel was een duim lang, en omtrent agt lynen breed, en van onderen en boven door de herſſenvliezen bekleed; de lengte van den kop van het eind (*C*) der middelſte ſnytanden tot aan het punt (*A*), in hetwelk de drie uitſteekzels van het agterhoofd zig vereenigen, was van agt duimen en een halven; de ſmoel hadt dertien lynen breedte; men vindt het grootſt uitſteekzel boven de geleeding van het onderſt

kaakbeen, ter plaats alwaar de uitſteekzels van het jukbeen zig naar voren buigen; die breedte was van vier duimen twee lynen.

De kop van den hond in zulk eene rigting geplaatſt zynde dat het lighaam des onderſten kaakbeens op een horizontaal vlak droeg, maakte de kruin van den kop, die zig van de oogputten (*D*) tot aan de plaats (*A*) uitſtrekte, alwaar zig de drie bovengemelde uitſteekzels vereenigden, eene andere horizontaale lyn, vier duimen vyf lynen boven het vlak verheven dat voor baſis ſtrekte; de lengte van de kruin was van vier duimen.

Het onderſt kaakbeen was zes duimen drie lynen lang, van zyn voorſt eind tot aan den agterſten rand van het knokkelwyze uitſteekzel gemeeten; het kroonswyze uitſteekzel verhefte zig eenen duim twee lynen boven het knokkelwyze: de breedte van het onderſt kaakbeen was van dertien lynen ter plaatſe van de ſnytanden, en ſlegts van eenen duim onder de eerſte baktanden; verder op wierdt het kaakbeen breeder, en het was twee duimen breed ter plaats alwaar het zig boven het horizontaal vlak verhefte: de afſtand tuſſchen de knokkelwyze uitſteekzels was van drie duimen agt lynen, van buiten naar buiten gemeeten, en ſlegts van drie duimen twee lynen, tuſſchen de kroonswyze uitſteekzels; de takken van het kaakbeen hadden dertien lynen breedte van boven naar beneden, onder den vyfden baktand gemeeten, en eenen duim agt lynen ter plaats van het knokkelwyze uitſteekzel van voren naar agteren.

Het voorſt deel van het bovenſt kaakbeen was een halven duim dik, tuſſchen de twee middelſte ſnytanden gemeeten; de breedte van dit kaakbeen was van een duim ter plaats van de buitenſte ſnytanden, van eenen duim zeven lynen ter plaats van de hondstanden, en van twee duimen en een halven ter plaats van de vyfde kiezen: deszelfs grootſte lengte was van vier duimen twee lynen, gemeeten van deszelfs voorſt eind tot aan de binnenſte zyde der oogputten: de afſtand tuſſchen den agterſten rand van de opening (*E*) der neusgaten, en den voorſten rand der oogputten, was van twee duimen en een halven; de opening der neusgaten was van onderen tien lynen breed, ſlegts zes lynen hoog, en dertien lynen lang in het midden.

De eigenlyke neusbeenderen waren puntig aan hun agterſt eind, en aan hun onderſt eind uitgerand, zodat zy een gedeelte uitmaakten van de randen der opening van de neusgaten; zy waren elk drie duimen vyf lynen lang, en drie lynen en eene halve breed, boven de opening der neusgaten; vervolgens wierden zy ſmaller, en zy waren ſlegts omtrent tien lynen breed op eenigen afſtand van het agterſt eind.

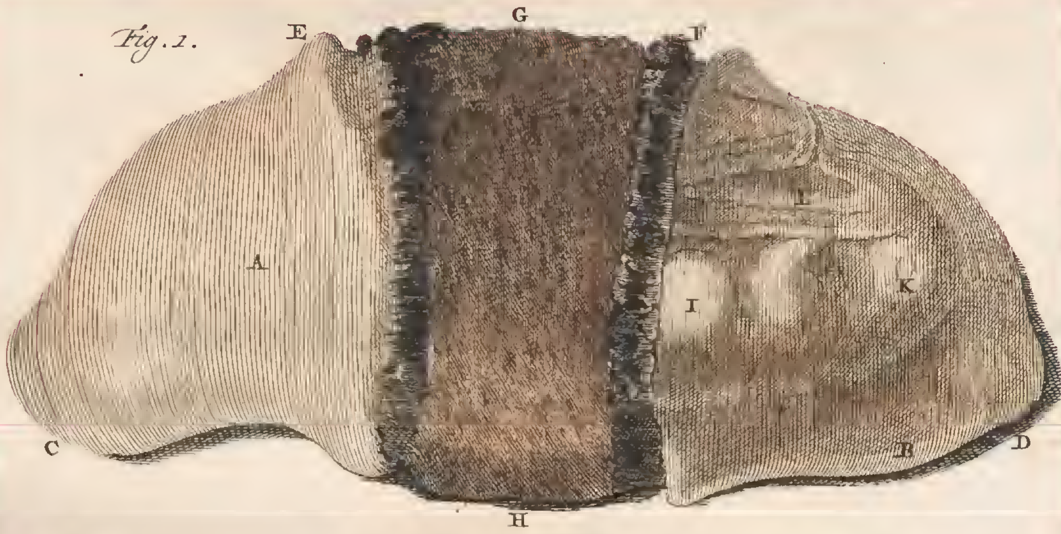
De gedaante der oogputten is byna even onregelmaatig in de honden als in de varkens: zy hadden ſlegts beenige randen in de vier vyfde deelen van hunnen omtrek, het overig gedeelte was open in een kop, daar men de zagte deelen af-en uitgenomen hadt; die opene plaats was aan de agterſte zyde van den oogput, en daar waren geene beenige wanden aan die zelfde zyde tot op den grond der holligheid; deze afbreeking der beenige wanden deedt twee einden in de randen van yderen oogput onderſcheiden; een der einden wierdt gemaakt door een uitſteekzel van het voorhoofdsbeen, dat naar evenredigheid niet even ver uitſtak als in het varken, en het ander door eene knobbelagtigheid, die op het oogputs uitſteekzel van het jukbeen zat: daar was een afſtand van tien lynen tuſſchen de beide einden van de randen der oogputten; de breedte van derzelver voorſte of groote openingen was van

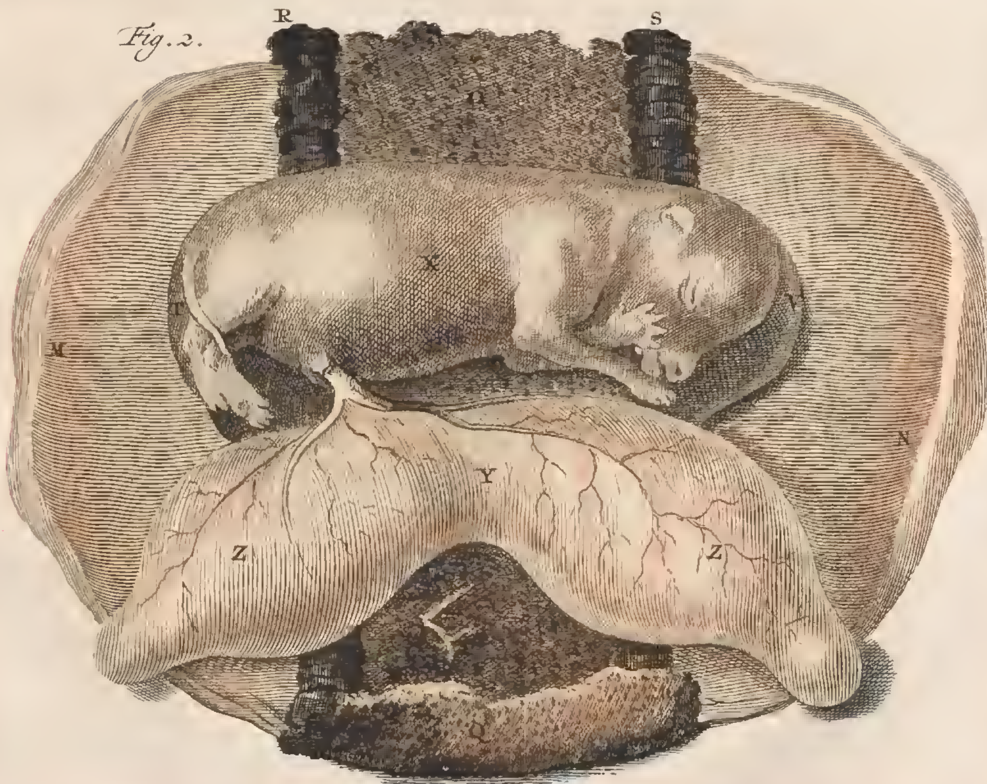
dertien lynen, en de lengte van vyftien, van het voorst deel van den rand af tot aan het uitsteekzel van het voorhoofdsbeen gemeeten.

De honden hebben in yder kaakbeen zes snytanden en twee hondstanden, een aan elke zyde; eigenlyk gesprooken, zyn alle de tanden der honden hondstanden; maar schoon 'er, behalven den hond, veele andere dieren zyn, die vier lange en puntige tanden hebben, is men egter overeengekomen dezelve in allen, met den naam van hondstanden te bestempelen, zelfs in den mensch, by wien zy niet veel overeenkomst met die van den hond, behalven de plaatsing, hebben: door dus te veel betekenis aan deze byzondere benaaming te geeven, schynt men te willen aanduiden dat de mensch even veel hondstanden heeft als de hond, en de hond heeft niet meer dan vier tanden, die den naam van hondstanden draagen: zyne kiezen zyn ten getale van zes aan ydere zyde des bovensten kaakbeens, en van zeven aan ydere zyde van het onderst kaakbeen; hetgeen in 't geheel twee-en-veertig tanden maakt; maar dit getal is vry dikwyls verscheiden, want men ziet veele honden, die hetzelve niet volkomen hebben (*a*); en ik heb 'er daarentegen een gevonden, die eenen tand in het bovenst kaakbeen meer hadt dan anderen (*b*).

De snytanden van het bovenst kaakbeen strekken zig naar omlaag en een weinig naar voren uit, en die van het onderst kaakbeen naar omhoog en ook een weinig naar voren, zodat zy, door malkanderen te ontmoeten, eene oppervlakte maaken die bolrond naar buiten is; die van de bovenkaak waren dikker dan die van de onderkaak in het geraamte, van hetwelk wy spreeken, en de buitenste der beide kaakbeenderen waren grooter dan de anderen: de twee middelste snytanden van het onderst kaakbeen konden, wanneer de bek geslooten was, geheel onder de twee middelste tanden van het bovenkaakbeen; maar deze breeder zynde staken over de tweede tanden van het onderkaakbeen heen: de tweede tanden van het bovenkaakbeen stonden gedeeltelyk op de tweede, en gedeeltelyk op de eerste, tanden van het onderkaakbeen; en de eerste van de bovenkaak kwamen boven de eerste snytanden en de hondstanden van de onderkaak te staan: alle de snytanden van het bovenkaakbeen hebben onder aan de voorste zyde twee kleine gootjes, een aan ydere zyde, die den tand in drie ongelyke deelen schynen te verdeelen, aan welke men den naam van kwabbetjes of ribbetjes gegeeven heeft; het middelst van deze drie is veel grooter dan de beide andere; de buitenste tanden hebben zelden een duidelyk gootje op de buitenste zyde, ondertusschen heb ik hetzelve zeer onderscheidenlyk in eenige honden gezien, ten minsten het gootje der binnenste zyde wordt dikwyls gevonden; hetgeen bewyst dat het kenmerk der drie ribbetjes, hetwelk de Hr. Linnæus alleenlyk aan de vier middelste tanden toeschryft (*c*), ook op de buitenste tanden van eenige individu's gevonden wordt: daar is ook een gootje op de buitenste zyde der eerste tanden van het onderst kaakbeen, en zomtyds op dezelfde zyde der tweede tanden; maar ik ben 'er nooit geen op de binnenste zyden, nog op de twee middelste tanden, die de smalste en de kortste zyn, gewaar geworden: de beide eerste integendeel van het bovenst kaakbeen zyn de langste en

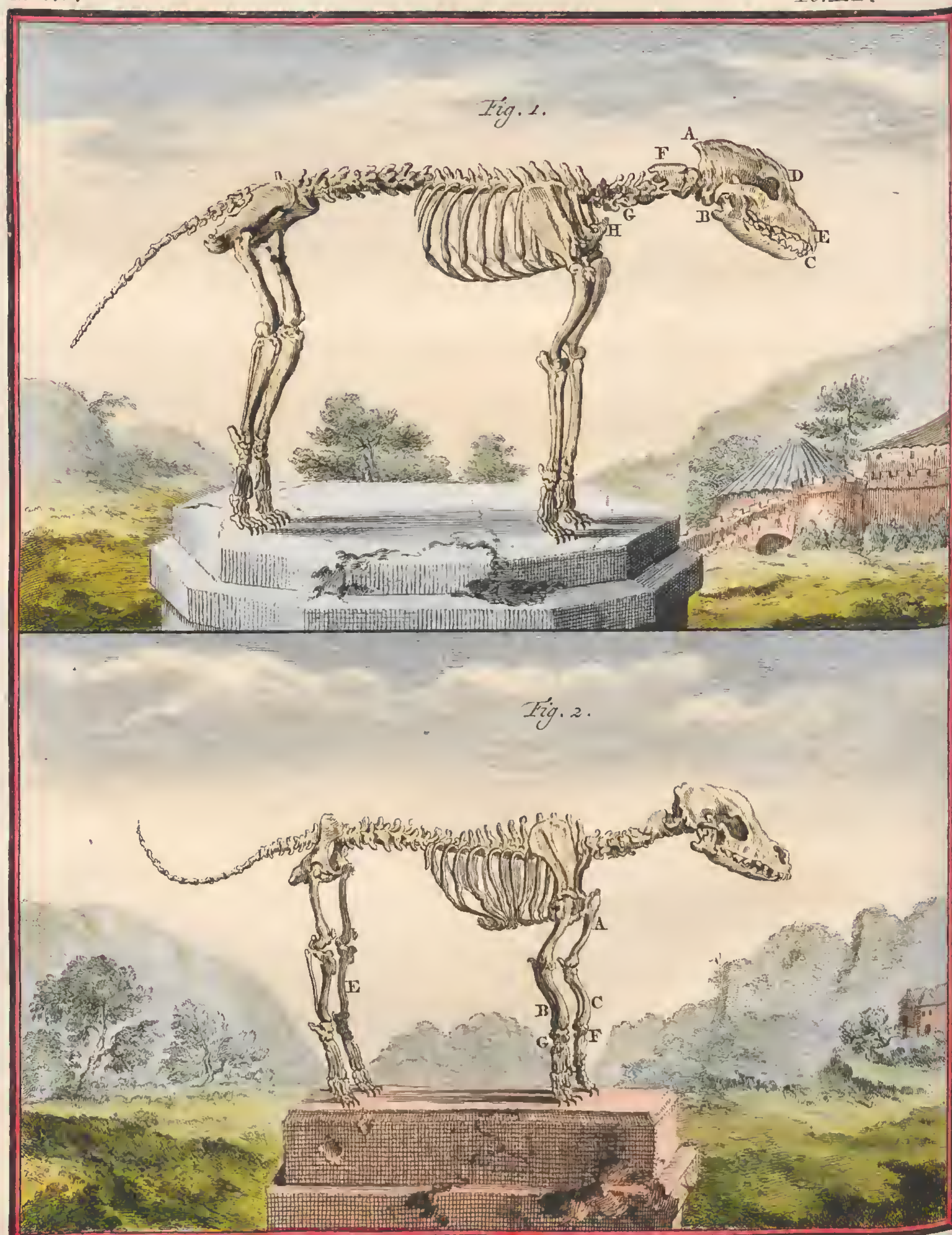
(*a*) Zie de beschryving van het Kabinet, No. DXII, DXXIV, DXXVI.
(*b*) Terzelfder plaats, No. DXI.
(*c*) *Canis dentes primores superiores acuti, intermediis quatuor minoribus trilobis, Systema Nat.* Lipf. 1748.

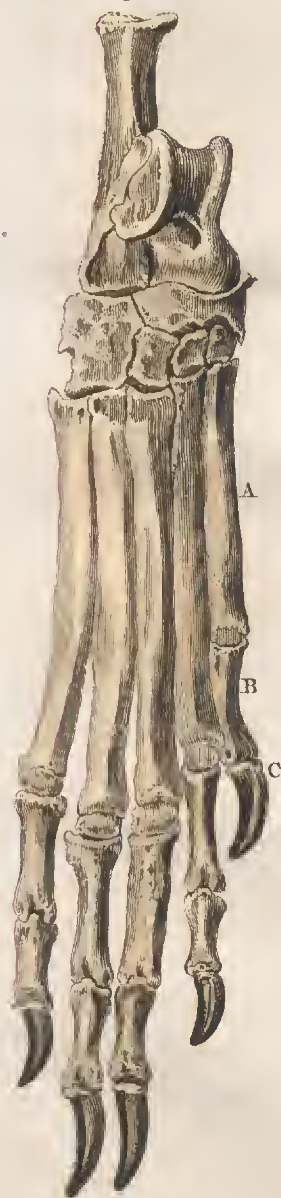

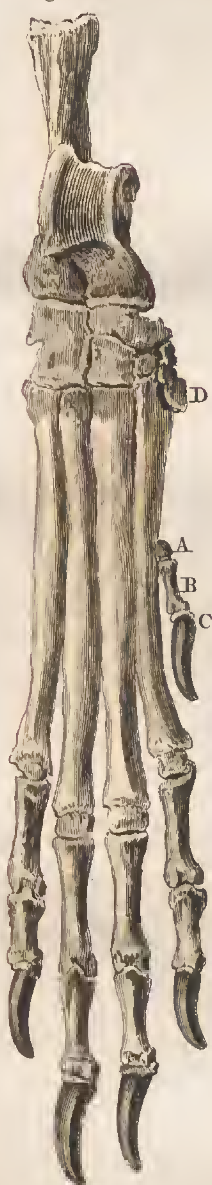

De Seve del. C.F.F. sc.

Burée, l'Ameriquain del. C.F.F. sc.

Buvée, l'Ameriquain del. C.F.F. sc.

[illegible]

de dikſte; zy zyn ook de puntigſte, omdat zy met hun eind aan geene andere tanden raaken.

De hondstanden van het onderſt kaakbeen zyn by de ſnytanden geplaatſt, en verlengen zig tuſſchen de eerſte ſny- en de honds-tanden van het bovenkaakbeen, zodat 'er in dat kaakbeen eene ledige plaats is tuſſchen de eerſte ſnytanden en de hondstanden: deze zyn een weinig langer dan de hondstanden van het onderſt kaakbeen, en ſtaan wat naar buiten uit; zy waren elf lynen lang van den rand van de tandkas af tot aan hun eind toe, en vyf lynen breed aan hunne baſis: alle de vier hondstanden waren over hunne lengte een weinig holrond van agteren, en bolrond van voren.

De gedaante der baktanden is zeer onregelmaatig, hunne dikte zeer ongelyk, en hunne plaatſingen, met betrekking tot malkanderen, zeer buitengewoon; de vier eerſte tanden van ydere zyde des onderſten kaakbeens, en de drie eerſte van ydere zyde der bovenkaak, zyn driehoekig, de eerſte benedenſte is de kleinſte van allen, zyne hoogte zo wel als breedte was ſlegts van twee lynen in het geraamte dat ten onderwerpe voor deze beſchryving gediend heeft; ik vond hem op vier lynen afſtand van den hondstand geplaatſt, en onder eene ledige plaats die tuſſchen den eerſten bak- en hondstand van het bovenkaakbeen was; alle deze tanden raakten malkanderen, zelfs wanneer de bek geſlooten was; daar was eene tuſſchenruimte van drie lynen tuſſchen de punt van den eerſten bovenſten tand en die van den tweeden tand omlaag: de vierde tanden van boven, en de vyfde van onderen, zyn de grootſte van allen, voornamelyk de benedenſte; zy waren zeven lynen hoog, en elf breed; deze vier groote tanden, wel verre van, wanneer de bek geſlooten is, van malkanderen af te ſtaan, ſtaan integendeel over hunne geheele lengte naaſt of voor den anderen: die van het bovenkaakbeen ſtaan de buitenſte, en wryven, met hunne binnenſte zyde, tegen de buitenſte zyde van die van het onderkaakbeen aan; maar gelyk de twee groote tanden van dat kaakbeen breeder zyn dan die van het bovenſt, raaken zy beide met hunnen agterſten kant aan den vyfden tand van het bovenkaakbeen, dat gedeeltelyk op hen ruſt, en dat gedeeltelyk langs hunne buitenſte zyde neerdaalt; als ook langs dat van den zesden tand des onderkaakbeens, dewelke, benevens den zevenden van dat zelfde kaakbeen, gedeeltelyk onder den vyfden, en gedeeltelyk onder den zesden tand van de bovenkaak zit.

De hond kan met meer gemak dan de meeſte andere viervoetige dieren, en met veel meer gemak dan die, welker beſchryving reeds in dit Werk gegeeven is, zyn eeten doorſnyden, verſcheuren, kluiven, breeken, en kaauwen; hy ſnydt hetzelve met zyne ſnytanden; hy kan, door het indrukken van de vier hondstanden, en zelfs van de eerſte bovenſte ſnytanden, die lang en puntig zyn, de ſtukken ſcheuren, die hy niet zoude kunnen doorſnyden; de veertien baktanden van het voorſt deel der beide kaakbeenderen zyn hem zeer gemakkelyk om te kluiven; men kan door den afſtand, die tuſſchen de tanden van de beide kaakbeenderen, zelfs wanneer de bek geſlooten is, overblyft, oordeelen dat de hond in ſtaat is om vry groote lighaamen met zynen bek vaſt te houden, zonder dat de kaakbeenderen veel van hunne kragt verliezen: men weet dat men in de kaakbeenderen minder kragt heeft, naarmaate zy verder van malkanderen ſtaan, en meer naarmaate zy digterby elkanderen gehouden worden; dit is de reden waarom de hond in het knaauwen of kluiven veel voordeel heeft, ter oorzaak en naar evenredigheid van den afſtand, dien men tuſſchen de kie-

zen van de beide kaakbeenderen vindt, wanneer de bek gesloten is; de zes eerste baktanden van het agterst gedeelte der beide kaakbeenderen dienen allen gelykelyk om de spyzen te vermaalen, schoon 'er zyn, die de anderen niet dan met hunne zydelyke oppervlakten raaken: men vindt die oppervlakten zodanig gepolyst dat men duidelyk gewaar wordt, dat dit door de wryving van het kaauwen veroorzaakt is geworden; behalven dezen dienst kunnen diezelfde tanden nog lighaamen verbreeken, die zy in verschillende punten drukken, dewyl de bovenste meer naar buiten staan dan de onderste: men ziet eindelyk, door de beschryving van deze zes laatste kiezen, dat 'er eenige zyn, die slegts gedeeltelyk gemaakt en geplaatst zyn om te maalen, door malkanderen vlak te ontmoeten, en anderen die niet dienen dan om op die wyze te kaauwen; dit zyn de beide laatste van yder kaakbeen.

Het tongbeen is uit negen beenderen samengesteld, gelyk in den stier, den ram, den bok, enz; het gelykt dus veel naar het tongbeen van die dieren, maar het verschilt daarvan door de gedaante van de meeste beenderen, die een gedeelte van hetzelve uitmaaken; de beide eerste, die de voornaamste, dat is te zeggen de grootste, zyn in den stier, zyn in den hond niet zo lang als de beide volgende: zy geleeden zig met het slaapbeen door hun agterst eind, dat geene verlenging heeft, noch naar omhoog, noch naar omlaag; zy zyn bolrond van buiten, en holrond van binnen, over hunne lengte, die slegts van eenen duim twee lynen was; zy hadden slegts zes lynen omtreks in het midden: de lengte der tweede beenderen was van eenen duim vyf lynen, en derzelver omtrek in het midden van zeven lynen; de derde waren slegts negen lynen lang, en hadden agt lynen omtreks in het midden: het been dat tusschen de beide takken van de vork zit, en dat zig door zyne beide einden met het voorst eind van een dezer takken, en met dat van het derde been van ydere zyde geleedt, hadt negen lynen lengte, en agt lynen omtrek in het midden gemeeten: de takken van de vork, en het been dat tusschen beiden is, zyn op zulk eene wyze geboogen, dat zy door hunne vereeniging byna eenen halven cirkel maaken; de lengte der takken was van eenen duim vier lynen, en de omtrek van zeven lynen in het midden.

De wervelbeenderen van den hals gelyken veel meer naar die van de enkelhoevigen en de herkaauwende dieren, die in dit Werk zyn beschreeven geworden, dan naar die der varkens, voornamelyk door het doornagtig uitsteekzel (*F*) van het tweede wervelbeen, dat zig naar voren verlengt, in plaats van zig naar om hoog en naar agteren uit te strekken, gelyk in de varkens, en door de lengte van het lighaam der vyf laatste wervelbeenderen, die grooter is: de lengte van den hals des geraamtes van den hond, hetwelk wy beschryven, was van zeven duimen en een halven; het gat des eersten wervelbeens hadt negen lynen breedte van boven naar beneden, en tien lynen lengte van de eene zyde naar de andere; de dwarsche uitsteekzels waren groot, zy strekten zig naar agteren ter lengte van vier lynen buiten het lighaam van het wervelbeen uit, maar zy verlengden zig naar voren niet even ver als het lighaam des wervelbeens; zy hadden eenen duim vier lynen lengte van voren naar agteren, en elf lynen breedte aan hun agterst eind: het voorste deel was minder breed, zodat het geheel wervelbeen van voren eenen duim negen lynen, en van agteren drie duimen en een halven breed was; de lengte der bovenzyde van het lighaam des wervelbeens was van negen, en die van de

onderſte zyde van vyf lynen: daar was op deze zyde ſlegts een zeer klein uitſteekzel, tennaaſtenby van dezelfde gedaante als in het varken.

De tandvormige ſpil van het tweede wervelbeen gelykt naar die van het varken, maar dezelve is een weinig naar omhoog gerigt; dit wervelbeen is langer dan de vyf volgende; het was een en een halven duim lang, in eene regte lyn gemeeten van het agterſt eind des uitſteekzels van de onderſte zyde tot aan het midden der baſis van de ſpil, twee duimen vier lynen van het eind der agterſte geleedende uitſteekzelen tot aan het voorſt eind van het doornagtig uitſteekzel, en insgelyks twee duimen vier lynen in eene ſchuinſche lyn gemeeten van het eind der agterſte geleedende uitſteekzelen tot aan den onderſten rand van de baſis der ſpil; het doornagtig uitſteekzel was in de gedaante van een kam gemaakt, gelyk in het paard, den ſtier, enz, maar minder bolrond over de lengte van zynen bovenſten rand: het was een halven duim hoog, en twee duimen twee lynen breed van voren naar agteren: de volgende wervelbeenderen hebben het lighaam van ongelyke lengte; dat van het derde is het langſt, en in de overigen is hetzelve minder lang, naarmaate zy digter by het zevende ſtaan, wiens lighaam het korſt van allen is; het derde wervelbeen was dertien lynen lang van het agterſt eind der onderſte zyde van het lighaam tot aan het begin van de bolrondheid der onderſte zyde, en het zevende ſlegts negen lynen.

Het langſt doornagtig uitſteekzel was dat van het zesde wervelbeen; het was tien lynen hoog, vier lynen breed, en twee lynen dik ter dikſte plaats: dat van het vierde wervelbeen was het kortſt en het dunſt, maar het breedſt aan zyn begin; het was vyf lynen hoog en zes lynen breed aan de baſis; de dwarſche uitſteekzels waren naar evenredigheid minder breed dan in het varken; zy hadden in het derde, vierde, en vyfde wervelbeen twee takken, één naar voren en één naar agteren: de een dezer takken zat boven den anderen, in het zesde wervelbeen, en de onderſte (*G*) was breeder dan in de overige wervelbeenderen: de dwarſche uitſteekzels van het zevende maakten geene twee takken: daar zaten aan de twee laatſte wervelbeenderen geene uitſteekzels gelyk aan het derde, vierde, en vyfde; de omtrek van den hals, op het zesde wervelbeen, dat het dikſt is, gemeeten, was van zes duimen en een halven.

Het gedeelte der ruggraat, dat uit de wervelbeenderen van den rug beſtaat, was tien duimen en een halven lang: de wervelbeenderen zyn ten getale van dertien, gelyk in den ſtier, den ram, den bok, enz; de doornagtige uitſteekzels der tien eerſte wervelbeenderen waren langer, en minder agterover geboogen, naarmaate de wervelbeenderen meer naar voren geplaatſt waren, de doornagtige uitſteekzels der drie laatſte wervelbeenderen waren het minſt lang, en derzelver rigting vertikaal: het doornagtig uitſteekzel van het eerſte wervelbeen was twee duimen eene lyn hoog; dit was ook het hoogſt van allen: dat van het elfde wervelbeen was ſlegts zes lynen hoog, en dit was het korſt: dat van het tweede wervelbeen was zes lynen breed, en het breedſt van allen: dat van het elfde wervelbeen was ſlegts twee lynen breed aan het eind, ook was dit het ſmalſt uitſteekzel: het lighaam der agt eerſte wervelbeenderen was ſlegts omtrent agt lynen lang, dat der anderen was een weinig langer, en in het laatſt was het lighaam tien lynen lang.

Daar waren negen waare en vier valſche ribben aan ydere zyde; de lengte der eerſte waare ribben was van drie duimen, en de breedte van hun onderſt eind van

vyf lynen, zy hadden meer kromte dan die der herkaauwende dieren, en hunne kraakbeenderen boogen zig naar voren en naar omhoog, voor dat zy met malkanderen, aan het eerste been (*H*) van het borstbeen, vereenigden: de afstand, die men tusschen de eerste ribben ter breedste plaats vondt, was van eenen duim tien lynen; de langste rib was agt duimen twee lynen lang, en deze was de zevende: de laatste der valsche ribben was vyf duimen drie lynen lang; de breedte der smalsten was van drie lynen, en die der breedsten van zeven lynen.

De lengte van het borstbeen is in de honden aanmerkelyk; in dit onderwerp was dezelve van negen duimen en een halven; het kromt zig een weinig naar boven met zyn voorste deel, en schynt op het eerst aanzien rolrond van gedaante: het is uit agt langwerpige beenderen samengesteld, die aan de zyden, of aan de onderste en bovenste oppervlakten, meer of min plat zyn: het eerste been is het langst, het hadt eenen duim tien lynen lengte; het zevende was het kortst, en slegts tien lynen lang: het eerste been was te gelyk het breedst en het smalst, als aan zyn voorst eind tien, en in het midden slegts drie, lynen breed zynde: het tweede been was het dikst, als zynde zeven lynen dik, en het agtste het dunst, dewyl deze maat in hetzelve slegts van eene of van twee lynen was.

De twee eerste ribben, eene aan ydere zyde, geleeden zig met het voorst deel van het eerste been des borstbeens; de tweede tusschen het eerste en tweede been, de derde tusschen het tweede en het derde, en dus op dezelfde wyze tot de agtste ribben toe, die zig, zo wel als de negende, tusschen het zevende en het agtste been geleeden.

Daar zyn zeven lenden-wervelbeenderen; hunne doornagtige uitsteekzels staan naar voren geboogen: dat van het vyfde wervelbeen was het langst, en eenen duim hoog; dat van het tweede was het korst, en slegts zeven lynen hoog: het doornagtig uitsteekzel van het derde wervelbeen was het breedst, als aan zyn eind negen lynen breed zynde; dat van het zevende was het smalst, en aan zyn eind slegts drie lynen breed: de bykomende uitsteekzels zyn ook naar voren gerigt; die van de eerste wervelbeenderen waren gespleeten aan hun eind; dat van het zesde wervelbeen was het langst van allen, en anderhalven duim lang; het lighaam van alle deze wervelbeenderen was eenen duim lang, behalven dat van het eerst, dat slegts tien of elf lynen, en dat van het laatst, dat slegts negen lynen lang was.

Het heiligbeen bestaat slegts uit drie valsche wervelbeenderen, en heeft bygevolg slegts twee gaten aan elke zyde; ik heb evenwel twee geraamtens gezien in welke nog een vierde valsch wervelbeen was, dat aan het derde met eene zyde vast zat; dus waren de gaten aan deze zyde van het heiligbeen ten getale van drie, maar daar waren 'er slegts twee aan de andere zyde; de lengte van dat been was van eenen duim zeven lynen in het midden, in het geraamte hetwelk ik beschryf; het hadt van voren twee duimen, en van agteren een en een halven duim breedte: de doornagtige uitsteekzels der drie valsche wervelbeenderen waren met malkanderen vereenigd; zy waren op de verhevenste plaatsen slegts vier lynen hoog.

De valsche wervelbeenderen van den staart waren ten getale van zestien; maar het zy dat de staart van dezen hond was afgehakt geworden, of dat het getal van die wervelbeenderen in verscheiden individu's verschillend is, ik heb 'er in verscheiden honden tot twintig geteld: de eerste valsche wervelbeenderen waren de langste hier, gelyk in de dieren welker beschryving wy reeds gegeeven hebben; het negende

de en het tiende valſche wervelbeen van den ſtaart waren, in het geraamte, van hetwelk wy de beſchryving geeven, yder dertien lynen lang, en de langſte van allen; het eerſt en het laatſt waren elk zes lynen lang, en de kortſte: het laatſt hadt twee lynen middellyns.

Het voorſt gedeelte (*I*) der heupbeenderen is bolrond van binnen, holrond van buiten, en rond aan de kanten, zodat zy eene ſoort van lepel maaken, in plaats van eene driehoekige gedaante te hebben, gelyk in de enkelhoevige en de herkaauwende dieren, die in dit Werk beſchreeven zyn; dit gedeelte van het heupbeen hadt twee duimen twee lynen breedte in het midden: de hoogte van dat been, van het midden der knokkelwyze holligheid tot aan het eind van het voorſt gedeelte, was van vier duimen: het lighaam van het been hadt elf lynen breedte boven de knokkelwyze holligheid; de middellyn van die holligheid was van omtrent elf lynen.

De goot, welke de zitbeenderen maaken, is veel minder holrond, vooral aan haar agterſt gedeelte, dan in het paard, den ſtier, enz; de tak, die het lighaam des beens maakt, was negen lynen breed van boven naar beneden, vyf lynen dik, en een duim lang van den agterſten rand der knokkelwyze holligheid tot aan het agterſt eind van het eyronde gat; de doorn, of het doornagtig uitſteekzel, heeft de gedaante van eene groote knobbelagtigheid: de waare takken, te zamen genomen, waren zeven lynen breed in het midden: de lengte van de goot, van het agterſt eind van het eyrond gat tot aan het eind van de goot zelve gemeeten, was van een en een halven duim; daar zitten geene knobbelagtigheden boven aan de doornagtige uitſteekzels, gelyk in het paard, in den ſtier, enz; de goot hadt drie duimen breedte in het midden, en ſlegts negen lynen diepte; die van de uitſnyding des agterſten einds was van tien lynen: daar was tuſſchen de beide einden der uitſnyding een afſtand van twee duimen; de bovenſte randen van de goot waren niet holrond, gelyk in het paard, den ſtier, enz: de eyronde gaten hadden dertien lynen lengte van voren naar agteren, en tien lynen breedte in het midden; de hoogte van het bekken was van twee duimen en een halven, en de breedte van twee duimen twee lynen.

Het ſchouderblad is een weinig verſchillend in gedaante van dat van het paard, van den ſtier, en van het varken, en het doornagtig uitſteekzel van dit been ſteekt merkelyk laager uit dan in den ſtier: het ſchouderblad des geraamtes, waarvan wy hier ſpreeken, was zes duimen drie lynen lang, van het eind des ravenbekſch uitſteekzel, dat duidelyk getekend was, tot aan het verhevendſt gedeelte van de baſis; dit been maakte eenen zeer onregelmaatigen driehoek; de baſis (*K*) was zeer kort, en ſlegts drie duimen lang in eene regte lyn gemeeten, want dezelve was krom naar buiten toe, zo wel als de voorſte zyde, die zes duimen lang was: de agterſte zyde was krom naar binnen toe, en vier duimen agt lynen lang: de agterſte hoek is wel gemaakt, maar de voorſte zeer ſtomp; het ſchouderblad was ſlegts veertien lynen breed op de ſmalſte plaats, en deze is de plaats boven de panswyze holligheid: het doornagtig uitſteekzel neemt zyn begin drie of vier lynen boven die holligheid; het was op die plaats negen lynen hoog; dit gedeelte van het doornagtig uitſteekzel wordt door eene punt geëindigd, die zig naar om laag kromt; deze doorn verdeelt het ſchouderblad in twee, tennaaſtenby gelyke, deelen, ſchoon zy van verſchillende gedaanten zyn; hy ſtrekt zig in de lengte van het

ſchouderblad uit, en vermindert in hoogte naarmaate hy het bovenſt eind van het been nadert, alwaar hy niet hooger dan de baſis uitſteekt: de panswyze holligheid was eyrond; haare grootſte middellyn was van omtrent een duim, en haare kleinſte van tien lynen.

Het ſchouderbeen was zes duimen agt lynen lang, en hadt twee en een halven duim omtreks op de dunſte plaats: de middellyn van deszelfs hoofd in eene regte lyn gemeeten, was omtrent dertien lynen lang; daar zit vooraan den kop een groot uitſteekzel dat zig ook gedeeltelyk op de buitenſte zyde uitſtrekt, en dat zig naar beneden verlengt in de gedaante van eene ſoort van graat, die zig over omtrent het derde gedeelte van de lengte des beens uitſtrekt: men vindt een ander uitſteekzel dat veel kleiner is, en dat gedeeltelyk op de voorſte, en gedeeltelyk op de binnenſte, zyde van het hoofd des ſchouderbeens geplaatſt is; hetzelve is door eene breede en diepe goot van het groot uitſteekzel geſcheiden; het bovenſt gedeelte des beens hadt eenen duim tien lynen dikte, en een duim vier lynen breedte, de omtrek van het lighaam des beens, in het midden van deszelfs lengte gemeeten, was van twee duimen agt lynen: het onderſt gedeelte was eenen duim zes lynen breed, en veertien lynen dik op de binnenſte zyde.

De ellepyp is naar evenredigheid veel grooter dan die van het paard, van den ſtier, enz, maar kleiner dan die van het varken, voornamelyk aan den elleboogsknokkel, die ſlegts eenen duim hoog was, eene gelyke breedte aan zyn eind, en ter dunſte plaats drie lynen dikte hadt: het eind van den elleboogsknokkel maakte eene knobbelagtigheid van agteren, en van voren hadt het eene vry diepe goot; de ellepyp zat aan het ſtraalbeen vaſt, met zyn bovenſt en met zyn onderſt eind, dat het minſt dik en het breedſt was; dit been is bolrond van voren en holrond van agteren over de lengte van zyn bovenſte deel: het was agt duimen lang van het een tot het ander eind, eenen duim breed boven de geleeding van den elleboogsknokkel, en negen lynen dik; van onderen was het vyf lynen breed, en drie lynen dik.

Het ſtraalbeen was bolrond van voren, en holrond van agteren over zyne geheele lengte, die van zes duimen negen lynen was; het bovenſt eind hadt tien lynen breedte, en omtrent een halven duim dikte in het midden: de breedte van het been, in het midden van zyne lengte gemeeten, was van zeven lynen, en de dikte van zes lynen: daar zat aan de buitenſte zyde van het onderſt eind een uitſteekzel, in de gedaante van eene knobbelagtigheid: de breedte van dat eind was van dertien lynen, en de dikte van agt lynen in het midden.

Het dijebeen was dunner, naar evenredigheid van zyne lengte, dan dat van het varken; voor het overige hadt het tennaaſtenby dezelfde gedaante; deszelfs lengte was van zeven duimen agt lynen: het hoofd hadt tien lynen middellyns, en het midden des beens agt lynen; de breedte van het onderſt eind was van eenen duim vyf lynen, en de dikte van eenen duim agt lynen.

De knieſchyven waren veel kleiner dan die van het varken, en minder dik; zy hadden eene byna eyronde gedaante; hunne lengte was van negen lynen, hunne breedte van zes, en hunne dikte van vyf lynen.

Het ſcheenbeen hadt veel gelykheid met dat van het varken, ſchoon het dunner was; deszelfs lengte was van zeven duimen en een halven: het hoofd was anderhalven duim breed, en eenen duim agt lynen dik; de omtrek van het been, in het

midden van zyne lengte gemeeten, was van twee duimen drie lynen; het onderst eind was eenen duim breed, en negen lynen dik.

Het kuitbeen was, in eene omgekeerde reden van dat van het varken, dunner aan zyn bovenst dan aan zyn onderst eind, dat aan het scheenbeen, ter halver lengte van hetzelve, vast zat: het kuitbeen was zeven duimen lang, en vyf lynen breed aan zyn bovenst eind; het hadt zeven lynen omtrek ter dunste plaats, en zes lynen breedte aan zyn onderst eind.

De voorhand van den hond bestaat uit zeven beenderen; daar zyn slegts drie beenderen in den eersten regel, en evenwel kan dezelve, wegens de plaatsing der beenderen, met den eersten regel der voorhand van het varken vergeleeken worden, schoon 'er by dat dier vier in denzelven zyn, omdat het eerste been in den hond de plaats onder het straalbeen bekleedt, welke met die der twee eersten in het varken overeenkomt; het tweede been in den hond zit, gelyk het derde been in het varken, onder de ellepyp, maar het is langer, en strekt zig even laag uit, dan het been van den tweeden regel; het derde been van den hond komt met het vierde van het varken overeen, maar het heeft eene verschillende gedaante, die eer rolrond dan haakswyze is; het is agter het derde geplaatst, en steekt naar agteren uit.

De vier beenderen van den tweeden regel zyn ten zelfden getale in den hond als in het varken, zy hebben ook ten naastenby dezelfde plaatsing: het eerste zit boven het eerste been der agterhand, hetwelk het varken niet heeft; het tweede en het derde been des tweeden regels van de voorhand zitten in den hond boven het tweede en het derde been der agterhand, en het vierde been van den tweeden regel der voorhand boven het vierde been en een gedeelte van het eind des vyfden beens van de agterhand; want het ander gedeelte heeft het derde been van den eersten regel der voorhand boven zig.

De voorvoet van den hond gelykt ten naastenby naar den voorvoet van het varken door het kootbeen, het hielbeen, het schipbeen, het teerlingbeen en het eerste wiggebeentje; maar hy verschilt daar voornamelyk van door de plaatsing van het tweede en derde wiggebeentje; dit laatst is in verschillende individu's van de soort van den hond verscheiden in grootte en gedaante: die verscheidenheid komt zonder twyfel daar van, dat alle honden niet hetzelfde getal beenderen in den navoet, en vingers aan de agterste voeten hebben; tot hier toe heeft men geloofd dat deze dieren slegts vier vingers (*a*) aan dezelve hebben; maar ik heb gevonden dat 'er veele zyn die 'er vyf hebben, of ten minsten meer dan vier: de vinger, dien men in zommigen geheel of gedeeltelyk meer of minder vindt, is de duim; in zommige individu's is het eerste been van den agtervoet (*A*, *fig.* 1 *Pl. LII*,) en de beide regels (*B C*) van den duim even wel gemaakt, wat de gedaante en de grootte betreft, als de andere beenderen van den agtervoet en van de vingeren; ondertusschen is dit niet waar in alle honden, die vyf vingers aan de agtervoeten hebben; ik heb 'er gezien, in welken het eerste been (*A*, *fig.* 2) van den agtervoet zeer klein was, kwalyk gemaakt, en waar in het van den agtervoet af zat: de beide regels (*B C*) van den duim, schoon grooter en wel gemaakt, hadden geene grootte die evenredig was aan die

(*a*) LINNÆI *Systema Naturæ*, *Canis* . . . . *pedes* 5-4. *cursorii*, pag. 65. Parisiis 1744.

der andere vingeren; wanneer de honden vyf wel gemaakte beenderen in den navoet hebben, en bygevolg vyf vingers aan den agterften voet, zit yder der drie wiggebeentjes van den voorvoet boven een der drie eerfte beenderen van den navoet: men vindt agter het bovenft gedeelte van het vyfde een klein beentje, hetwelk een zaadbeentje fchynt te zyn, gelyk dat van den voorvoet van het varken: wanneer 'er geen duim is ziet men boven het derde wiggebeentje een klein beentje (*A*, *fig.* 3), datgeen gedeelte van den voorvoet fchynt uit te maaken, en ik befchouw het als een gedeelte van het eerfte been van den navoet, omdat in de honden, die den duim onvolmaakt hebben, en in welken het eerfte been (*A*, *fig.* 2) van den agtervoet flegts half gevormd fchynt, en van den voorvoet afftaat, het been (*D*), waar van wy hier fpreeken, grooter is, en op eene wyze geplaatft, die doet denken, dat het zig met het eerfte been van den agtervoet zoude vereenigd hebben, indien dit zynen vollen groei bekomen hadt: in dat geval is het derde wiggebeentje ook grooter dan wanneer de duim geheel ontbreekt; deze waarneemingen zyn op een groot getal individu's herhaald, onder welken één gevonden is, dat op de binnenfte zyde van het teerlingbeentje een uitfteekzel hadt, hetwelk zig tot de buitenfte zyde van het derde wiggebeentje uitftrekte, dat het naar binnen fcheen gedreeven te hebben; deze hond hadt vyf vingers die wel gevormd waren.

De hoogte van de voorhand was van twee lynen, het hielbeen hadt twee duimen lengte, agt lynen breedte, en drie lynen dikte ter dunfte plaats, de hoogte van het fchipbeen en van het eerfte wiggebeentje, te famengenomen, bedroeg tien lynen.

Het eerfte been der agterhand was flegts eenen duim lang, twee lynen breed in het midden, en drie lynen dik: de lengte van het tweede en van het vyfde been was van twee duimen drie lynen, de breedte was van omtrent vier lynen in het midden, en de dikte bedroeg drie lynen.

Men vindt in de vier pooten twee zaadbeentjes, agter de geleedingen van alle de beenderen van de voorhand, of van den voorvoet, met de eerfte regelen der vyf vingeren.

De eerfte regel van den duim van den voorften voet was eenen duim lang; die van den tweeden en van den vyfden vinger hadt ook eenen duim lengte, en die van den derden en vierden dertien lynen lengte: de tweede regel van den duim was zeven, die van den tweeden en vyfden vinger zes, en die van den derden en vierden, negen lynen lang: de derde regel van den tweeden en vyfden vinger was negen, en die van den derden en vierden tien, lynen lang; de dikte van alle die beenderen was evenredig aan die der beenderen van de agterhand.

Het eerfte been van den agtervoet was eenen duim negen lynen lang, drie lynen breed in het midden, en ook drie lynen dik: de lengte van het tweede en van het vyfde been was van twee duimen zeven lynen, de breedte van vier lynen in het midden, en de dikte van drie lynen: het derde en het vierde been hadden twee duimen tien lynen lengte, omtrent vier lynen en eene halve breedte in het midden, en drie lynen dikte.

De eerfte regel van den duim van den agterften voet hadt negen lynen lengte, die van den tweeden en van den vyfden vinger elf lynen, en die van den derden en vierden dertien lynen: de tweede regel van den duim was zeven lynen lang,

die van den tweeden en van den vyfden vinger zes, en die van den derden en vierden negen lynen lang: de derde regel van den tweeden en vyfden vinger was ook negen, en die van den derden en vierden tien lynen lang.

De langste nagels waren omtrent elf lynen lang, en hadden elf lynen omtreks aan de basis, en de kleinste waren negen lynen lang: zy waren allen krom en uitgehold in de gedaante van eene goot, in welke het been van de laatste regelen der vingeren geplaatst was.

Ik heb in de geraamtens der honden van verscheiden rassen, welke ik heb kunnen ontleeden, geen ander verschil gevonden dan die, welke van de grootte en de gedaante, aan yder van die rassen eigen, voortkomen; het zonderlingste ras, wat de gedaante betrof, is dat van de dashonden met kromme pooten; die honden schynen, gelyk ik gezegd heb, de duidelykste bewyzen van engelsche ziekte of lendenvang aan hunne pooten te hebben; het geraamte van deze honden naauwkeurig in alle zyne deelen beschouwende, heb ik niet dan het schouderbeen, de beenderen van den voorarm, van de agterpooten, en eenige in de voorhand gevonden, die een weinig anders dan gewoonlyk gemaakt waren; de laatstgenoemde waren zodanig kwalyk geplaatst, dat zy die van de agterhand uit hunne orde gedreeven hadden.

In een van deze geraamtens (*Pl. LI*, *fig.* 2) waren de beenderen van den arm (*A*) een weinig opgezet aan hun bovenst deel, en bolronder van voren dan in de honden van andere rassen; de beenderen van den voorarm hadden eene zeer aanmerkelyke kromte, die hen van agteren (*B*) holrond, en van voren (*C*) bolrond maakte: de ellepypen (*B*) waren op verscheiden plaatsen opgezet, en een weinig mismaakt, zo wel als de straalbeenderen (*C*) die aan hun onderst gedeelte plat waren; de beenderen der agterpooten (*E*) waren aan hun bovenst gedeelte wat meer geboogen dan in andere honden; en het scheenbeen van yderen poot was plat van voren en van agteren, van het midden des beens tot aan het onderst eind; daar was eindelyk nog eenige onregelmaatigheid in de gedaante en de plaatsing van de wiggebeenderen der voorhand (*F*) in yderen voorsten voet; het derde wiggebeen stak voornamelyk naar voren uit, zo wel als het bovenst deel van het derde been van den agtervoet: deze verplaatsing hadt de agterhand zeer hol van agteren en bol van voren gemaakt, over de geheele lengte van zyn bovenst deel (*G*).

In andere geraamtens van dashonden met kromme pooten, heb ik ten naastenby dezelfde mismaaktheden gezien, die in de meesten minder duidelyk waren; en ik ben geene andere gewaar geworden; alle de beenderen scheenen zeer wel gemaakt met uitzondering diergeenen, van welken ik melding gemaakt heb: men zoude over het algemeen door de vastheid dezer beenderen, zelfs der mismaakte, mogen oordeelen, dat zy allen zeer gezond waren, en dat hunne mismaaktheid eer een oorspronglyk gebrek van vorming was, dan het tegenwoordig uitwerkzel eener ziekte, gelyk de engelsche ziekte: de dashonden met kromme pooten schynen ook van geene ziekte aangetast; zy zyn even sterk en even driftig als die, welke regte pooten hebben: ik beschouw de mismaaktheid van hunne pooten slegts als een erfelyk gebrek, dat van het een geslagt tot het ander overgaat; maar ik ben niet ver af van te gelooven, dat dit gebrek het uitwerkzel zy van de engelsche ziekte, door welke ziekte de eerste honden van dit ras aangetast zouden kunnen geweest zyn; de oorzaak van het ongemak heeft in korten tyd kunnen ophouden, terwyl

het uitwerkzel heeft blyven aanhouden, en tot op de tegenwoordige individu's overgaan; wy zien dit uitwerkzel duidelyker in dezen aanhouden, naarmaate 'er minder vermenging heeft plaats gehad in de koppelingen die hen hebben voortgebragt: heeft men ook geene reden om te denken dat kinderen, die van ouderen, door de engelſche ziekte aangetaſt en mismaakt, zouden zyn voortgebragt, eene lange reeks van geſlagten agter malkanderen dezelfde mismaaktheden zouden kunnen blyven behouden, en dat zy van de engelſche ziekte zouden kunnen geneezen zyn, zonder dat hunne nakomelingen ophielden mismaakt te blyven?

BESCHRYVING

VAN DAT GEDEELTE VAN HET KABINET,

HETWELK BETREKKING HEEFT TOT DE NATUURLYKE HISTORIE

VAN DEN HOND.

No. DVI. *Twee vrugten van eene teef van het ras der wagthonden.*

Deze zyn twee van de vier vrugten, die uit eene teef genomen zyn, die flegts agt dagen van haaren werptyd af was, en die blz. 159 is befchreeven geworden; de eene was een mannetje, de andere een wyfje.

No. DVII. *Jong-gebooren monfteragtige hond.*

Het voorft gedeelte des lighaams, de voorfte pooten, de hals en de kop fchynen gelyk gewoonlyk gevormd, behalven dat de bovenfte lip onder het linker neusgat gefpleeten is, zodat de opening van dat neusgat niet van die van den mond gefcheiden is; men erkent ligtelyk, op de enkele uitwendige befchouwing, dat het maakzel van de borft monfteragtig is: alle de overige deelen des lighaams zyn dubbeld; het verdeelt zig in twee takken; in yderen ziet men den buik, de buikzyden, de lendenen, het kruis, den aars, den ftaart, de klink, en de beide agterfte pooten: dit monfter fchynt uit twee vrouwelyke individu's famengefteld, die zig met malkanderen ter plaats van de borft vereenigen; de agterfte deelen zyn zodanig geplaatft dat het op geene van zyne agterfte pooten zoude hebben kunnen loopen, omdat de beide agterfte deelen van zyn lighaam naar buiten omgedraaid zyn, met de pooten naar binnen, zodat derzelver rigting, in plaats van ten naaftenby vertikaal, horizontaal was: deze monfteragtige hond is ter plaats van de buiken geopend geworden, en de ingewanden zyn daar uit genomen, voor dat hy in het Kabinet geplaatft is: hy is wit, met groote zwartagtig bruine vlakken; hy is vier duimen lang van de kruin van den kop tot aan den aars van elk der agterfte ftellen.

No. DVIII. *De blinde darm van eenen hond.*

Dit ingewand is in zyne natuurlyke plaatfing, en op twee plaatfen omgevouwen; het zit met een celagtig weefzel aan een gedeelte van den omgebogen darm vaft; daar zit ook nog een gedeelte van den kronkeldarm aan dit ftuk.

No. DIX. *Het geraamte van een wagthond.*

Dit geraamte heeft ten onderwerpe gediend voor de befchryving der beenderen van den hond: deszelfs lengte is van drie voeten van het eind der kaakbeenderen tot aan het agterft eind des heiligbeens; de kop is agt duimen vier lynen lang, en heeft eenen voet een duim en twee lynen omtreks, ter plaats van de hoeken des onderften kaakbeens en boven het voorhoofd gemeeten: de omtrek van het koffer is van twee voeten ter dikfte plaats; het voorfte ftel heeft twee voeten eenen duim hoogte, en het agterfte twee voeten.

No. DX. *Het geraamte van een anderen wagthond.*

Het is grooter dan het voorgaand; het is twee voeten elf duimen lang van het eind der kaakbeenderen tot aan het agterst eind des heiligbeens: de lengte van den kop is van agt duimen, en de omtrek van eenen voet en anderhalven duim, op de hoeken van het onderst kaakbeen en boven het voorhoofd gemeeten.

No. DXI. *De kop van eenen wagthond.*

Daar zitten zeven tanden aan de regter zyde der bovenkaak van dezen kop, en in beiden te samen drie-en-veertig tanden; dit is de eenigste kop, in welken ik zulk een groot getal gevonden heb.

No. DXII. *Andere kop van eenen wagthond.*

Men vindt in het onderst kaakbeen slegts zes baktanden aan de linker-, en niet meer dan vyf aan de regter-zyde, zonder dat 'er eenig voetspoor is van tandkasjes ter plaats van yderen der drie tanden, die ontbreeken.

No. DXIII. *Gedeelte van het bekkeneel van een wagthond.*

Dit stuk bestaat uit het agterhoofdsbeen, en een gedeelte der opperhoofds- en slaap-beenderen; men ziet op de binnenste tafel het beenig uitsteekzel, dat een afscheidzel maakt, tusschen de groote en de kleine hersenen.

No. DXIV. *Het tongbeen van een wagthond.*

De afmeetingen van dit stuk zyn by die der beenderen van den hond, blz. 164 opgegeeven; alle de beenderen, waar uit dit stuk bestaat, zyn met hunne natuurlyke banden aan malkanderen verbonden.

No. DXV. *Vyf beenderen uit de roeden van wagthonden.*

Het langst is vier en een halven duim lang, en het korst drie duimen agt lynen; zy zyn meer of min krom, de eene op de bovenste, en de andere op de onderste zyde; derzelver goot verschilt ook in wydte.

No. DXVI. *Agtervoet van eenen wagthond, aan welken slegts vier vingers vast zyn.*

Deze voet is op blz. 170 beschreeven geworden, en op *Pl. LII*, *fig.* 3, afgebeeld.

No. DXVII. *Agtervoet van een wagthond, in welken de duim slegts gedeeltelyk gevormd is.*

Zie de beschryving van dezen voet, blz. 170, en deszelfs gedaante, *Pl. LII*, *fig.* 2.

No. DXVIII. *Agtervoet van eenen wagthond, in welken de duim geheel gevormd is.*

Men vindt de beschryving en de gedaante van dezen voet by die der twee voorgaanden, blz. 169, en *Pl. LII*, *fig.* 1.

No. DXIX. *Het geraamte van een windhond.*

Alle de beenderen van dit geraamte zyn naar evenredigheid dunner dan die van den wagthond, en het voorst gedeelte der kaakbeenderen is ook langer en uitgerekter: de lengte van het geraamte is van twee voeten en een halven, van het eind der kaakbeenderen tot aan het agterst eind van het heiligbeen: de kop is zes duimen agt lynen lang, en heeft tien duimen omtreks ter plaatse van de hoeken des ondersten kaakbeens en boven het voorhoofd gemeeten: de omtrek van het koffer is van eenen voet tien duimen ter dikste plaats; het voorste stel is een voet elf duimen, en het agterst een voet agt duimen, hoog.

No. DXX.

No. DXX. *Het tongbeen van een windhond.*

Het gelykt naar dat van een wagthond wegens het getal, de gedaante, en de plaatſing, van deszelfs verſchillende deelen; maar zy zyn allen veel dunner.

No. DXXI. *Het beentje uit de roede van een windhond.*

Dit beentje is uit denzelfden hond als het vorig geraamte genomen; het is veel dunner dan de beentjes uit de roeden der wagthonden, onder No. DXV. bygebragt: het was drie duimen en een halven lang.

No. DXXII. *Het geraamte van een jongen hond, door een windhond met het wyfje van een wagthond voortgebragt.*

Men ziet aan dit geraamte het uitwerkzel, dat de vermenging van het ras der windhonden met dat der wagthonden in de koppeling op de beenderen voortbrengt; alle de beenderen zyn naar evenredigheid dikker dan die der onvermengde windhonden, maar dunner dan de beenderen der wagthonden.

No. DXXIII. *Het beentje uit de roede van het jong van een windhond en een wagthond.*

Dat beentje is uit het zelfde onderwerp als het voorgaand geraamte genomen; het is byna vier duimen lang, en het is even groot als de meeſte beenderen uit de roede der wagthonden.

No. DXXIV. *Het geraamte van een herdershond.*

Dit geraamte is twee voeten en een halven lang van het eind der kaakbeenderen tot aan het agterſt eind des heiligbeens: de lengte van den kop is van zeven duimen twee lynen, en de omtrek van elf duimen; die van het koffer is van een voet negen duimen ter dikſte plaats; het voorſte ſtel heeft twee voeten hoogte, en het agterſte een voet negen duimen: de eerſte baktand der linkerzyde ontbreekt in het onderſt kaakbeen, en men ziet geen voetſpoor van deszelfs kasje.

No. DXXV. *Het geraamte van een dashond met regte pooten.*

Men ziet met den eerſten opſlag des oogs het voornaam kenteken der honden van dit ras, want de pooten ſchynen zeer kort naar evenredigheid van de lengte des lighaams, en de dikte van den kop; de lengte van het geraamte is van een voet elf duimen, van het eind der kaakbeenderen tot aan het agterſt eind van het heiligbeen; de kop is zes duimen lang, en heeft tien duimen omtreks, die van het koffer is van een voet vier duimen ter dikſte plaats; het voorſte ſtel was ſlegts een voet eenen duim, en het agterſte niet meer dan eenen voet, hoog.

No. DXXVI. *Het geraamte van een dashond met kromme pooten.*

Dit geraamte is grooter dan het voorgaand, en het heeft de beenderen van den voorarm, van de voorhand, van de agterhand, en zelfs van de geledcren der voeten mismaakt en krom, gelyk ik in de beſchryving van den hond, blz. 171 heb doen opmerken: de tweede baktand van de regterzyde ontbreekt in het onderkaakbeen, zonder dat 'er eenig voetſpoor van deszelfs tandkas voorhanden is.

No. DXXVII. *Het geraamte van een anderen dashond met kromme pooten.*

Dit geraamte is kleiner dan het voorgaand, en de mismaaktheid der beenderen is naar evenredigheid minder zigtbaar aan hetzelve.

No. DXXVIII. *Het geraamte van een anderen dashond met kromme pooten.*

In dit geraamte zyn ſlegts de beenderen van den voorarm krom en op eene duidelyke wyze mismaakt: dit geraamte is nog kleiner dan het voorgaand.

No. DXXIX. *Het beentje uit de roede van een dashond met kromme pooten.*

De lengte van dit beenjte is van vier duimen; het is niet krommer dan dat van de honden van andere raſſen, en men ziet daar geen blyk van mismaaktheid aan.

No. DXXX. *Het geraamte van een grooten krulhond.*

De lengte van dit geraamte is van twee voeten eenen duim, van het eind der kaakbeenderen tot aan het agterſt eind des heiligbeens; de kop is zes duimen drie lynen lang, en heeft tien duimen omtreks op de plaats van de hoeken van het onderſt kaakbeen en boven het voorhoofd gemeeten; de omtrek van het koffer is van anderhalven voet op de dikſte plaats; het voorſte ſtel is een voet vyf duimen, en het agterſte een voet vier duimen, hoog.

No. DXXXI. *Het beentje uit de roede van een grooten krulhond.*

Dit beentje is uit hetzelfde onderwerp als het voorgaand genomen; het is drie duimen drie lynen lang.

No. DXXXII. *Het geraamte van een kleinen deen.*

Men erkent op het gezigt van dit geraamte de overblyfzels van den korten en uitgerekten ſmoel der kleine deenen, en van hunne dunne en droogepooten; men ziet ook het indrukzel dat boven het voorhoofd van die honden zit; de lengte van dit geraamte is van eenen voet vyf duimen en een halven, van het eind der kaakbeenderen tot aan het agterſt eind van het heiligbeen: de kop is vier duimen twee lynen lang, en heeft zeven duimen vier lynen omtrek, ter plaats van de hoeken des onderſten kaakbeens en boven op het voorhoofd gemeeten: de omtrek van het koffer is van eenen voet op de dikſte plaats; het voorſte ſtel heeft eenen voet twee duimen, en het agterſte een voet en eenen duim, hoogte.

No. DXXXIII. *Het geraamte van een ſteendog.*

De kentekenen van den dikken en korten ſmoel van den ſteendog, zyn zeer duidelyk in dit geraamte, dat van den kleinen deen daar in verſchilt, dat het voorſte deel der beide kaakbeenderen naar evenredigheid dikker, en de kop breeder was; de lengte van het geraamte is van eenen voet negen duimen, van het eind der kaakbeenderen tot aan het agterſt eind des heiligbeens: de kop heeft vier duimen tien lynen lengte, en negen duimen omtreks om den buitenkant der takken van het onderſt kaakbeen en boven het voorhoofd; de omtrek van het koffer is van eenen voet vier duimen; het voorſte ſtel is een voet drie duimen, en het agterſt een voet eenen duim hoog.

No. DXXXIV. *Het geraamte van een monſteragtigen hond.*

De mismaaktheid van dit geraamte beſtaat in de voorpooten, die ſlegts half gevormd zyn: het ſchynt dat van een kleinen deen te zyn; deszelfs lengte is van eenen voet vier duimen, van het eind der kaakbeenderen tot aan het agterſt eind des heiligbeens; de kop is vier duimen lang, en heeft zeven en een halven duim omtrek, boven het voorhoofd en ter plaats van den omtrek der takken van het onderſt kaakbeen gemeeten: de baktanden van dit kaakbeen zyn ſlegts ten getale van zes aan ydere zyde; dit geraamte heeft ſlegts twaalf wervelbeenderen in den rug,

en twaalf ribben aan ydere zyde; maar men zoude kunnen giſſen dat de dertiende ribben met het dertiende wervelbeen waren weggenomen, omdat 'er eene ledige plaats is tuſſchen het twaalfde wervelbeen van den rug, en het eerſt der lendenen, terwyl de andere wervelbeenderen met hunne gedroogde banden aan één gehegt zyn; de ſchouderbladen hebben niets ongemeens; de lengte der ſchouderbeenderen is evenredig aan de andere gedeelten van dit geraamte; maar zy zyn mismaakt vooral aan hun onderſt eind: het overige der voorpooten beſtaat ſlegts uit één enkel been: dat van de regterzyde is maar eenen duim negen lynen, en dat van de linkerzyde twee duimen en een halven, lang; deze beenderen zyn dun, en ſchynen zig met het ſchouderbeen te geleeden; de banden aan deze geleeding zyn verdroogd en bedekken haar geheel; het agterſt ſtel is elf duimen lang, van het bovenſt des heupbeens tot aan het eind der langſte vingeren.

DE KATTEN (*).

De kat is een trouwloos huisgenoot, welken men niet dan uit nood onder dak neemt, om een anderen huisselyken vyand te verjaagen, die ons nog meer hinder en ongemak veroorzaakt, en naar geene dreigementen dan naar die van de kat wil luisteren: want ik spreek niet van menschen, die uit enkele verkiezing en tydkorting katten houden en streelen; dat is een smaak, daar ik zo weinig begrip van maaken, als rede van geeven, kan; katten zyn anders door de Natuur niet geschikt om met menschen in maatschappy te leeven, en schoon dit gedierte, nog jong zynde, inderdaad aartige kuuren en grimassen maaken kan, zo toonen zy egter alsdan ook menigmaalen die ingeschaapene kwaadaartigheid, dat valsch hart, die natuurlyke verkeerdheid, welke in ryperen ouderdom steeds toeneemen en nog zigtbaarer blyken zouden, zo eene gezellige opvoeding die haatelyke hoedanigheden niet bewimpelde: gezwooren dieven, en roovers uit den aart zynde, worden zy alleenlyk, als zy wél opgebragt zyn, buigzaam, onderwerpelyk, en vleiende, even als de slimste guiten doorgaands pleegen; zy hebben dezelfde behendigheid, dezelfde loosheid, denzelfden trek om kwaad te doen, dezelfde neiging om te raapen en te knarpen daar zy kunnen, en, even als slimme schurken, weeten zy haare gangen te bedékken, haare voorneemens te ontveinzen, de gelegenheden te bespieden, te wagten, omwegen te neemen, en eindelyk zig van 't juiste oogenblik, om hunnen slag te doen, meesterlyk te bedienen; vervolgens weeten zy de verdiende straf te ontvlugten, en zig schuil te houden, tot dat men haar roept, als wanneer zy haar gestreel en valsch gevlei verdubbelen, en zig houden of 'er niets gebeurd ware om dus onzen toorn te ontwapenen, en door eene geveinsde onnozelheid eene wettige kastyding voor te komen.

Zy neemen ligt de vertooning en gebruiken der gezelligheid aan, maar kennen, of ten minsten onderhouden, 'er nooit de voorschriften en wetten van: zy wenden eenige getrouwheid en verknogtheid voor, daar zy niets van meenen, haare draeijen en slimme beweegingen, haar valsch gezigt, toonen dit duidelyk genoeg; zy zien den geenen, welken zy voorwenden te beminnen, nooit vlak in 't aangezigt, maar met een schuinschen opslag der oogen, aan: het zy uit wantrouwen of valsheid zy naderen nooit regelregt, maar neemen altoos omwegen wanneer zy by ons komen, om gestreeld te worden door eene hand, die zy niet beminnen dan naar evenredigheid van het oogenbliklyk vermaak, dat zy 'er van ontvangen.

Ten eenenmaal verschillende van dien getrouwen huisgenoot, alle wiens gevoelens en zorgen zig tot den persoon van zyn meester geheel bepaalén, schynt de kat integendeel geene andere genegenheid dan voor haar zelve te koesteren, niet anders

(*) De Huis-Kat wordt in 't Hebreeuwsch genaamd *Catul* en *Schanar*, de Wilde-Kat *Zim*; in 't Grieksch *Αιλουρος*, in 't Latyn *Felis*, in 't Spaansch *Gato* of *Gato Montes*, in 't Italiaansch *Gatto*. in 't Fransch *Chat*, *Chat-sauvage*, in 't Hoogduitsch *Katz*, *Wilde-Katz*, in 't Engelsch *Cat*, *Wild-Cat*, in 't Poolsch *Kot Zbik*, in 't Sweedsch *Katta*.

dan onder voorwaarde van vermaak te beminnen, en geene gezelligheid of verkeering aan te kweeken, dan om 'er misbruik van te maaken: zou deze grootere overeenkomst van aart met het menschdom in 't algemeen ook de reden zyn van die grillige genegenheid, welke sommigen van deszelfs leden den katten zo walgelyk bewyzen? wat hier van zyn moge, derzelver geaartheid is ten minsten van die der honden oneindig verscheiden, die opregtelyk, onbaatzugtig, uit eerbied, genegenheid, en erkentenis, niet om hun zelfs wille, beminnen.

De lighaamsgedaante der katten stemt met haaren inborst volmaaktelyk overeen; zy zyn fraei, vaardig, behendig, zinlyk, en geil: zy zyn zeer op haar gemak gesteld; zy zoeken altoos de zagtste kussens, bedden, of andere meubelen, om op te slaapen, of zig ten minsten lui en wellustig uit te rekken.

Zy zyn niet alleen zeer geil van gestel, maar, het geen zeldzaam onder de dieren is, de wyfjes zyn driftiger dan de mannetjes, zy zoeken hen op, zy roepen hen, zy tokkelen hen aan, zy geeven het geweld haarer driften, of liever de overmaat haarer behoeften, door een misselyk geschreeuw te kennen, en als het mannetje vliedt, of zig niet verwaardigt om aan haare begeerte te voldoen, zo vervolgt, byt, en dwingt zy hem, om zo te spreeken, om haar te wille te zyn, schoon haare koppelingen altoos van een zeer smartelyk gevoel vergezeld worden (*a*).

De ritzigheid of kroltyd duurt negen of tien dagen, en komt niet dan op bepaalde tyden; die tyden zyn gemeenlyk tweemaal 's jaars, namelyk in de lente en in den herfst, en dikwils ook driemaal, en zelfs viermaal; de katten draagen vyf-en-vyftig of zes-en-vyftig dagen, zy werpen zo veele jongen niet als de teeven; de gewoone dragten zyn van vier, vyf, of zes; gelyk de katers wel geneigd zyn om hunne afstammelingen op te vreeten, zo verbergen zig de wyfjes als zy werpen moeten, en wanneer zy vreezen, dat men haar ontdekken, en haare jongen weg neemen, zal, zo brengen zy dezelve naar gaten en andere ongenaakbaare of onbekende plaatsen; en, na haar eenige weeken lang gezoogd te hebben brengen zy haar muizen, en vogeltjes, en gewennen haar vroegtydig om vleesch te eeten; maar door eene verkeerdheid of grilligheid, daar bezwaarlyk reden van te geeven is, worden deze zelfde moeders, die zo zorgvuldig en zo teder waren, somtyds wreed, onnatuurlyk, en vreeten ook haare jongen op, die haar zo waard waren.

De jonge katten zyn vrolyk, leevendig, aartig, en zouden ten uiterften geschikt zyn om kinderen te vermaaken, zo haare tanden en nagels niet zo te vreezen waren; maar haar spel, schoon altoos aangenaam en lugtig, is nooit onschuldig, en welhaast gaat dit tot eene hebbelyke kwaadaartigheid over; en gelyk zy haare talenten niet met eenig voordeel kunnen oeffenen dan op de kleinste diertjes, zo leggen zy zig op de loer by vogelkouwtjes, zy bespieden de vogelen, de muizen, de rotten, en zy worden uit haar zelve, en zonder dat men haar daar toe afrigte, bekwaamer tot de jagt dan de best geleerde honden; haare geaartheid, van allen dwang volstrekt afkeerig, maakt haar voor eene agtervolgde opvoeding onbekwaam; men vertelt egter, dat Grieksche Munnikken (*b*) van het eiland Cyprus katten op de jagt afgerigt en geleerd hadden, om de slangen, daar dit eiland door geplaagd

(*a*) Zie hier agter de beschryving der teeldeelen van de kat.
(*b*) DAPPER, beschryving der eilanden van den Archipel.

wierdt, te vangen en te dooden; maar het was meer door een algemeenen ſmaak voor de verdelging, dan uit gehoorzaamheid, dat zy jaagden; want zy vermaaken zig natuurlyk om alle de zwakke dieren, gelyk de vogelen, de lampreitjes, de jonge haasjes, de rotten, de muizen, de veldmuizen, de vledermuizen, de mollen, de padden, de kikvorſchen, de hagediſſchen, en de ſlangen, te beſpieden, aan te vallen, en te verdelgen; zy hebben geene onderwerpelykheid, ook ontbreekt haar ſlimheid en reuk, twee hoedanigheden, daar de hond in uitmunt; zy agtervolgen hierom ook de dieren niet, welken zy niet meer zien, zy jaagen hen niet, maar zy wagten hen op, zy vallen hen by verraſſing op 't lyf, en, na langen tyd met hen geſpeeld te hebben, dooden zy hen zonder eenige noodzaakelykheid, dan zelfs als zy zeer wél gevoed zyn, en dezen prooi niet noodig hebben om haaren eetluſt te voldoen.

De onmiddelykſte natuurlyke oorzaak van de neiging, welke zy hebben om andere dieren te beſpieden en te verraſſen, komt van het voordeel, 't welk haar het byzonder maakzel haarer oogen geeft; de oogappel in den menſch, gelyk in de meeſte dieren, is voor een zekeren trap van ſamentrekking en uitzetting bekwaam; hy wordt wat wyder, als het licht ontbreekt, en trekt zig in als hetzelve al te ſterk wordt: in het oog der katten, en in dat der nagtvogelen, is deze ſamentrekking en uitzetting zo aanmerkelyk, dat de oogappel, die in den donker rond en breed is, by den helderen dag lang en ſmal wordt, zo dat hy dan ſlegts eene linie breedte behoudt, en te dezer oorzaak zien deze dieren beter des nagts dan by den dag, gelyk men in de nagtuilen, de ſteenuilen, enz, waarneemt; want de gedaante van den oogappel is altoos rond, zodra hy niet gedwongen is: daar is derhalven over dag eene geduurige ſamentrekking in het oog van de kat, en het is, om zo te ſpreeken, niet dan door pooging, dat zy by helder licht zien; terwyl de oogappel in de ſchemering zynen natuurlyken ſtaat herneemt, als wanneer zy volkomen zien, en van dit voordeel gebruik maaken om de andere dieren te herkennen, aan te taſten, en te overvallen.

Men kan niet zeggen dat de katten, ſchoon onze huizen mede bewoonende, volkomen huiſſelyke dieren zyn; zy, die het meeſt getemd zyn, blyven egter nog verre af van onderworpen te zyn; men kan zelfs zeggen, dat zy geheel vry zyn, zy doen niet dan 't geen zy willen, en niets ter wereld zou in ſtaat zyn om haar een oogenblik langer te doen blyven in een plaats, die zy verlaaten willen: de meeste daarenboven zyn half wild, kennen haare meeſters niet, komen niet dan op de zolders en daken, en zomtyds in de keuken of de proviſiekamer, als de honger haar dringt: ſchoon men meer katten dan honden opvoedt, zo ſchynt haar getal egter, omdat men haar zo zelden aantreft, kleiner; ook hegten zy zig minder aan de perſoonen, dan aan de huizen: wanneer men haar op vry groote afſtanden overbrengt, gelyk als van eene myl of twee, komen zy van zelve tot haaren zolder weder, en het is waarſchynlyk omdat zy daar alle de wykplaatſen der muizen, alle uitgangen, alle doortogten, kennen, en omdat de moeite van de reis minder is dan die, welke zy zouden moeten neemen om dezelfde voordeelen en kundigheden in een nieuw verblyf te krygen: zy zyn bang voor 't water, zy vreezen de koude, en ſchuwen de kwaade reuken; zy beminnen den zonneſchyn en verkiezen haare neſten in de warmſte plaatſen te maaken, gelyk als agter ſchoorſteenen, of

ovens, ook houden zy veel van reukwerk, en laaten zig gaarne vatten en ſtreelen door perſoonen, die hetzelve draagen; de reuk van die plant, welke men kattekruid noemt, doet haar zo ſterk en zo aangenaam aan, dat zy daardoor verrukt ſchynen van vermaak: men is verpligt, om deze plant in de tuinen te bewaaren, dezelve met een traliewerk te omzetten, want de katten rieken haar van verre, loopen 'er na toe om zig te vryven, en gaan 'er zo dikwils over en weder over, dat zy haar in korten tyd verdelgen.

Op de vyftien of agttien maanden hebben deze dieren allen hunnen groei, zy zyn ook voor den ouderdom van één jaar in ſtaat voort te teelen, en kunnen hun geheele leeven lang, dat zig niet boven de negen of tien jaaren uitſtrekt, koppelen: zy zyn egter zeer hard, zeer taei, en hebben meer ſterkte en veerkragt dan andere dieren, die langer leeven.

De katten kunnen niet dan langzaam en moeijelyk kauwen; haare tanden zyn zo kort en zo kwalyk geplaatſt, dat zy haar niet dienen, dan om de voedzels te verſcheuren, en niet om die te vermaalen; ook zoeken zy by voorkeur het zagtſte vleeſch; zy houden veel van viſch en eeten die rauw of gekookt; zy drinken dikwils. Haare ſlaap is ligt, en zy ſlaapen minder, dan zy den ſchyn maaken van te ſlaapen: zy gaan vaardig, bykans altoos in ſtilte, en zonder eenig geraas te maaken; zy verbergen en zy verwyderen zig om haare uitwerpzelen te loozen, en overdekken dezelve met aarde: gelyk zy zinlyk zyn, en gelyk haare vagt altoos droog en glanzig is, zo electriſeert zig haar hair gemeenlyk, en men ziet daarin den donker, als men 'er met de hand overſtrykt, vonken uit komen: haare oogen ſchitteren ook in den donker, tennaaſtenby gelyk de diamanten, die het licht, daar zy des daags van doortrokken zyn, om zo te ſpreeken, des nagts naar buiten te rug kaatſen.

De wilde kat teelt met de huiskat, en beiden zyn zy gevolgelyk niet dan eene en dezelfde ſoort: het is niet ongewoon de katers en katten, in denzelfden tyd der ritzigheid, de huizen te zien verlaaten, om de wilde katten in de boſſchen te gaan opzoeken, en vervolgens naar haare wooningen te rug te keeren; het is te dezer oorzaak, dat zommige onzer huiskatten geheel naar wilde katten gelyken; het wezendlykſt verſchil is inwendig (*a*); de huiskat heeft gemeenlyk veel langer darmen dan de wilde kat; de wilde kat is egter ſterker en zwaarer dan de huiskat; zy heeft altoos zwarte lippen, ſtyver ooren, grover ſtaart, en beſtendige kleuren: in dit klimaat kent men maar eene ſoort van wilde kat, en het blykt uit het getuigenis der Reizigers dat men deze ſoort ook in meeſt alle klimaaten wedervindt, zonder aan groote verſcheidenheden onderhevig te zyn: men hadt die ook in de nieuwe wereld voor dat de Europeaanen dezelve ontdekten; een jaager bragt 'er eene, welke hy in de boſſchen gevangen hadt, by CHRISTOPHORUS COLUMBUS; (*b*) die kat was van eene gemeene grootte, zy hadt grys-bruin hair, een zeer langen en ſterken ſtaart: daar waren van die wilde katten ook in Peru (*c*), ſchoon daar geene huiskatten gevonden werden; daar zyn 'er in Kanada (*d*), in het land

(*a*) Zie hier agter de beſchryving der kat.
(*b*) *Vie de* CHRISTOPHE COLOMB. *II. Partie*, pag. 167.
(*c*) *Hiſtoire des Incas*, *Tom. II.* pag. 121.
(*d*) *Hiſtoire de la nouvelle France*, *par le* P. CHARLEVOIX, *Tom. III.* pag. 407.

der Illinoisen, enz: men heeft 'er in verscheiden landen van Afrika gezien, gelyk in Guinée, (*a*) op de Goudkust, op Madagasker (*b*), alwaar de Inwooners zelfs huiskatten hadden, aan de Kaap de Goede-hoop, (*c*) alwaar KOLBE zegt, dat ook wilde katten van eene blauwe keur, schoon in kleinen getale, gevonden worden; die blauwe, of liever leykleurige, katten vindt men in Asia weder. „ Men „ vindt in Persie, zegt PIETRO DELLA VALLE (*d*), eene soort van katten, die ei- „ genlyk van de Provintie van Chorazan zyn; haare grootte en gedaante is gelyk „ die van eene gewoone kat; haare schoonheid bestaat in de kleur van haar hair „ die grys is, zonder eenige spikkels of vlekken, allerwegen gelyk over het geheel „ lighaam, behalven dat zy een weinig donkerer is op den rug en op het hoofd, „ en klaarer op de borst en den buik, alwaar die kleur zomtyds byna tot wit over- „ gaat, met die aangenaame vermenging, gelyk de schilders spreeken, van licht „ en donker, die, in malkander smeltende, een verwonderlyk uitwerkzel hebben; „ daarenboven is haar hair dun, fyn, glanzig, zagt, teder gelyk zyde, en zo „ lang, dat, schoon het niet overeind staat, maar nederligt, het op zommige „ plaatsen, en byzonderlyk onder de keel, krult: die katten zyn onder de andere „ katten, het geen de krulhonden onder de honden zyn; het schoonst van haar „ lighaam is de staart, die zeer lang en geheel bedekt is met hair van vyf of zes „ vinger breedte lang; zy strekken die uit over haaren rug, gelyk de eekhoorn- „ tjes, met de punt naar om hoog, in de gedaante van een pluim; zy zyn zeer „ tam; de Portugeezen hebben haar uit Persië naar de Indiën overgebragt. PIE- „ TRO DELLA VALLE voegt 'er by, dat hy vier paaren hadt, welken hy naar Ita- „ lie dagt over te brengen". Men ziet uit deze beschryving, dat die Persiaansche katten gelyken naar 't geen wy Karthuizer katten noemen, en dat zy, op de kleur na, volmaakt gelyken naar die, welke wy katten van Angora heeten: het is derhalven waarschynlyk, dat de katten van Chorazan in Persie, de kat van Angora in Syrie, en de Karthuizer kat, niet dan een en het zelfde ras zyn; welks schoonheid uit den byzonderen invloed van het klimaat van Syrie is af te leiden, gelyk de Spaansche katten, die rood, wit, en zwart zyn, en welker hair ook zeer zagt en zeer glanzig is, die schoonheid aan den invloed van het klimaat van Spanje te danken hebben. Men kan in het algemeen zeggen, dat van alle klimaaten der bewoonbaare aarde dat van Spanje en dat van Syrie de gunstigste zyn voor die schoone verscheidenheden der Natuur. De schaapen, de geiten, de honden, de katten, de konynen, enz; hebben in Spanje en Syrie de schoonste wol, en het schoonste en langste hair, gelyk ook de aangenaamste en meest verscheiden kleuren: dit klimaat schynt de Natuur te verzagten, en de gedaante van alle dieren te verfraeijen: de wilde kat heeft harde kleuren, en haar hair is wat ruw, gelyk dat der meeste andere wilde dieren; tam geworden zynde heeft zy zagter hair gekreegen, de kleuren zyn verscheiden geworden, en in het gunstig klimaat van Chorazan en van Syrie is het hair langer, fyner, gevulder, geworden, en de kleuren zyn eenpaarig ver-

(*a*) *Histoire générale des Voyages, par Mr. l'Abbé*, PREVÔT *Tom. IV.* pag. 230.
(*b*) *Rélation de François Cauche*, Paris 1651. pag. 225.
(*c*) *Description du Cap de Bonne Esperance, par* KOLBE, pag. 49.
(*d*) *Voyage de* PIETRO DELLA VALLE, *Tom. V.* pag. 98. 99.

verzagt, het zwart, en ros zyn in helder bruin, het grauwbruin in aſchgrauw, overgegaan; en, een wilde kat onzer boſſchen met een Karthuizer kat vergelykende, zal men zien, dat zy inderdaad niet dan door die ſchaduwende afneeming van kleuren verſchillen: vervolgens, gelyk deze dieren meer of minder wit onder den buik en aan de zyden zyn, zal men ligtelyk begrypen, dat 'er, om geheel witte en langhairige katten te hebben, gelyk als die, welke wy eigenlyk katten van Angora noemen, niet anders vereiſcht is geworden dan om uit dit verzagte ras de zulken uit te kiezen, die het meeſt wit aan de zyden en onder den buik hadden, en dat men, met dezelve te ſamen te hebben laaten koppelen, het eindelyk zo verre gebragt zal hebben, dat men hen geheel witte katten heeft doen voortbrengen; gelyk men eveneens gedaan heeft om witte konynen, witte honden, witte geiten, witte herten, witte damherten, enz, te hebben. In de ſpaanſche kat, die niet dan eene andere verſcheidenheid van de wilde kat is, zyn de kleuren, in plaats van zig door eenpaarige ſchaduwingen te verzwakken, gelyk dit in de Syriſche kat gebeurd is, daarentegen in het klimaat van Spanje verhoogd, en zyn leevendiger en ſnydender geworden, het ros is byna rood, het bruin zwart, en het grauw wit geworden; die katten, naar de Amerikaanſche eilanden overgevoerd, hebben haare ſchoone kleuren behouden en zyn niet verbaſterd. „ Daar zyn op de Antilliſche eilanden, zegt Vader DU TERTRE, eene menigte katten, die daar waarſchynlyk „ door de Spanjaarden gebragt zyn; de meeſte zyn met ros, zwart, en wit geteekend; verſcheiden onzer Franſchen, na derzelver vleeſch gegeeten te hebben, „ neemen de vellen mede naar Frankryk om die aldaar te verkoopen: deze katten waren in 't begin, dat wy op Guadaloupe waren, zo gewend om zig met „ patryzen, tortelduiven, lyſters, en ander kleine vogelen, te voeden, dat zy „ zig niet verwaardigden naar de rotten om te zien; maar dewyl het wild tegenwoordig zeer verminderd is, zo hebben zy het beſtand met de rotten verbroken, en „ zy maaken 'er thans wel degelyk jagt op, enz, (*a*)". In het algemeen zyn de katten niet, gelyk de honden, onderhevig om te verbaſteren en te ontaarden, als men haar in de heete klimaaten overbrengt. „ De Europiſche katten, zegt BOSMAN, „ naar Guinée overgebragt, zyn niet onderhevig om te veranderen, gelyk de honden, zy houden dezelfde gedaante", (*b*) enz. Zy zyn inderdaad van eene veel ſtandvaſtiger natuur; en gelyk haare huislykheid niet zo volkomen noch zo algemeen, noch miſſchien zo oud, is als die van den hond, zo is het niet te verwonderen, dat zy minder veranderd zyn: onze huiskatten, ſchoon in kleur van malkanderen verſchillende, maaken geene onderſcheidene en afzonderlyke raſſen; de klimaaten alleen van Spanje en van Syrie, of van Chorazan, hebben ſtandvaſtige verſcheidenheden, en die zig voortgeplant hebben, voortgebragt; men zoude hier nog het klimaat der Provintie van Pe-chily in China kunnen byvoegen, alwaar men katten heeft met lang hair en hangende ooren, daar de Chineeſche Dames veel werk van maaken (*c*); deze huiskatten met hangende ooren, daar wy geene verdere beſchryving van hebben, zyn ongetwyffeld nog verder dan de an-

(*a*) *Hiſtoire générale des Antilles, par le* P. DU TERTRE, *Tom. II.* pag. 300.
(*b*) *Voyage de Guinée, par* BOSMAN, pag. 2403.
(*c*) *Hiſtoire générale des Voyages, par* PREVÔT, *Tom. VI.* pag. 10.

dere, die regte ooren hebben, verwyderd van het ras der wilde katten, dat evenwel het eerst en oorspronkelyk ras van alle de katten is.

Wy zullen hier de Historie van de kat, en tevens die van de huisdieren, besluiten: het paard, de ezel, de runderen, de schaapen, de geiten, het varken, de hond, en de kat, zyn onze eenigste huisdieren: wy voegen daar den kameel, den olyfant, het rendier, en de anderen, niet by, die, schoon anders huisselyk geworden, voor ons egter niet minder vreemd zyn, en wy zullen eerst de historie der dieren van ons klimaat verhandelen, voordat wy van de vreemde dieren spreeken zullen: daarenboven gelyk de kat, om zo te spreeken, slegts een half huisdier is, zo maakt zy eene schaduwing tusschen de huisdieren en de wilde dieren; want men moet lastige nabuuren, gelyk de muizen, de rotten, de mollen, niet onder de huisdieren tellen, dewyl dezelve, schoon onze huizen of tuinen bewoonende, daarom niet te minder vry en wild zyn; en, wel verre van zig aan den mensch te verbinden of te onderwerpen, denzelven daarentegen schuwen en ontvlugten, behoudende in hunne donkere wykplaatsen, hunne zeden, hunne gewoonten, en hunne vryheid geheel en onverminderd.

Men heeft in de Historie van yder huisdier gezien hoe veel invloed de opvoeding, de beschutting, de zorg, met één woord de hand van den mensch op de geaartheid, de zeden, en zelfs de gedaante, der dieren hebben; men heeft gezien, dat deze oorzaaken, by den invloed van het klimaat gevoegd, de soorten in zo verre wyzigen, verbasteren, en veranderen, dat zy verschillende worden van 't geen zy te voren waren, en dat de individu's van dezelfde soort, en in denzelfden tyd, zo weinige overeenkomst met malkanderen krygen, dat men hen met rede als verschillende dieren beschouwen zoude, zo zy niet het vermogen behielden om vrugtbaare individu's met malkanderen voort te brengen, hetwelk het wezendlyk en eenig kenmerk van de soort maakt; men heeft gezien, dat de verschillende rassen van deze huisdieren in de verschillende klimaaten ten naastenby dezelfde orde volgen als de menschelyke rassen; dat zy, even als de menschen, sterker, grooter, en moediger zyn in de koude landen; dat zy meer beschaafd, om zo te spreeken, en zagter, zyn in gemaatigde gewesten; dat zy eindelyk laffer, zwakker, en lelyker zyn in al te heete landen; dat het ook in de gemaatigdste klimaaten, en by de beschaafdste Volkeren is, dat de grootste verscheidenheid de grootste vermenging, en de talrykste verscheidenheden in ydere soort gevonden worden; en, 't welk geene mindere opmerking verdient, is, dat men verscheiden blykbaare kentekenen eener reeds verouderde slaverny onder de dieren bespeurt; de hangende ooren, de verscheiden kleuren, het lang en fyn hair, zo veele uitwerkzelen door den tyd, of liever door hunne langdurige slaverny, voortgebragt: bykans alle vrye en wilde dieren hebben regte opstaande ooren; het wild zwyn heeft dezelve regt en styf, die van het tamme varken, zyn gebogen en half hangende; by de Laplanders, by de Amerikaansche Wilden, by de Hottentotten, de Negers, en by andere onbeschaafde Volkeren, hebben alle de honden opstaande ooren; terwyl in Spanje, in Frankryk, in Engeland, in Turkije, in Persie, in China, en in alle beschaafde landen, de meesten dezer dieren slappe en hangende ooren hebben: de huiskatten hebben zulke styve ooren niet als de wilde katten, en men ziet dat in China, 't welk een zeer oulings

beſchaafd ryk, en alwaar het klimaat zeer zagt is, huiskatten met hangende ooren gevonden worden; het is om deze reden dat de geit van Angora, die hangende ooren heeft, onder alle de geiten als die beſchouwd moet worden, welke zig het verſt van den ſtaat der Natuur verwydert; de zo algemeene en zo blykbaare invloed van het klimaat van Syrie, gevoegd by den huiſſelyken ſtaat dezer dieren onder een Volk, dat van oude tyden af beſchaafd is geweeſt, zal met 'er tyd die verſcheidenheid hebben voortgebragt, die zig in geen ander klimaat zou ſtaande houden; de geiten van Angora, in Frankryk gebooren, hebben zulke lange of zo hangende ooren niet als in Syrie, en zouden waarſchynlyk de ooren en het hair onzer geiten na een zeker getal generaties herneemen.

BESCHRYVING VAN DE KAT.

De katten verſchillen voor het uitwendige ſlegts van malkanderen door de kleur, de lengte, en de hoedanigheid van hun hair; alle zyn zy tennaaſtenby van dezelfde grootte, en zy gelyken malkanderen door de gedaante, terwyl 'er zulke groote verſchillen tuſſchen de grootten en evenredigheden van het lighaam der honden plaats hebben, dat men hen voor dieren van onderſcheiden ſoorten zoude neemen, indien men hunne gedaante ſlegts beſchouwde. Men durft het daarentegen naauwlyksch waagen, de tamme katten in verſcheiden raſſen te onderſcheiden, dewyl zy niet veel meer dan in de kleur van hair verſchillen. Het is dan zeker dat deze dieren niet zo veel van het oorſprongelyk ras ontaard zyn door de evenredigheden van hun lighaam, als de honden, dewyl 'er onder hen ſlegts zeer geringe verſchillen plaats hebben; het bewys hier van vertoont zig zeer duidelyk in de vergelyking, welke men tuſſchen de huiskat en de wilde kat maaken kan, die in onze boſſchen gevonden wordt.

De wilde kat vertoont het oorſprongelyk ras der tamme katten, deze gelyken haar alle volmaaktelyk door de voornaame kentekenen van de uitwendige gedaante en het inwendig maakzel, en zy verſchillen niet van dezelve dan door verſcheidenheden of kentekenen die niet wezendlyk, noch bygevolg geſchikt zyn om eenige andere ſoort uit te maaken; de wilde kat heeft den hals een weinig langer en het voorhoofd bolronder dan de huiskatten; dezelve is zo groot als de grootſte onder de tamme; haar hair is langer en zagter dan dat der tamme katten, die zedert verſcheiden geſlagten in onze lugtſtreeken leeven, want zy, die van Angora komen, hebben langer hair dan de wilde kat; de lengte van het hair brengt veel toe om dat dier grooter en dikker te doen ſchynen dan het in de daad is; de kleur van het hair is dezelfde in alle de individu's van dat ras, terwyl zy in de huiskatten verſchillend is, onder welke men ſlegts weinige vindt, die in de kleur van hair naar de wilde kat gelyken: de meeſte van haare ingewanden zyn minder breed, minder lang, minder dik van weefzel, minder wyd, en over het geheel minder groot dan in de huiskatten, gelyk men in deze beſchryving ſtraks zien zal.

Dit verſchil van de groote der ingewanden is het voornaamſt, dat tuſſchen de tamme en wilde katten gevonden wordt, en ook dat, hetwelk de aandagt van de Natuuronderzoekeren het meeſt verdient; het duidelykſt verſchil dat ik tuſſchen dezelve gevonden heb, beſtaat in de lengte der ingewanden, die ik in de wilde katten een derde korter gevonden heb, dan in de huiskatten: indien men ſlegts deze eene waarneeming van die natuur hadt, zoude men mogen gelooven dat de overvloed en de hoedanigheid der ſpyzen de oorzaak van de uitgeſtrektheid der ingewanden in de tamme katten ware: zy krygen ook ten allen tyde te eeten in de huizen welke zy bewoonen, terwyl de wilde katten niet altoos in de boſſchen hunnen prooy vinden, als zy voedzel noodig hebben; maar het tam varken en het varken van Siam, ſchoon huisdieren zo wel als de kat, hebben de ingewanden niet langer dan het wild zwyn; het is waar dat men my zoude kunnen tegenwerpen, dat het wild zwyn meer leeft van wortelen en vrugten dan van vleeſch, en dat het

De Seve del. G. S. sc.

LE CHAT SAUVAGE.

De Sève del. LE CHAT DOMESTIQUE. *G. S. sc.*

bygevolg gemakkelyker te eeten vindt dan de wilde kat, die niet dan op vleesch en bloed aast, maar eene derde waarneeming stoot deze tegenwerping omver; de hond en de wolf hebben zo veele overeenkomsten met malkanderen als dieren van verschillende soorten kunnen hebben, en de ingewanden van den hond zyn ondertusschen niet langer dan die van den wolf, gelyk wy in het vervolg van dit Werk zullen doen zien, schoon de wolf zig ook niet dan met vleesch voedt, dikwyls van den honger geplaagd wordt, en gebrek aan voedzel lydt: de overvloed en de hoedanigheid van het voedzel der huiskat zyn dan de eenige redenen niet van de ongemeene lengte haarer ingewanden, by die van de wilde kat vergeleeken; men moet dit verschynsel ook aan andere omstandigheden toeschryven, in welke zig de kat in den staat van huisdier bevindt, en het aanmerken als eene verandering in de soort, die meer in de inwendige deelen van de tamme kat dan in de uitwendige gedaante haares lighaams ontaard is.

De bek, wiens lengte en dikte zo verschillend zyn in de verschillende rassen van honden, heeft hetzelfde maakzel in alle katten, zo wel wilde als tamme; zy gelyken alle naar malkanderen door de ooren, door den staart, enz: zy hebben alle tennaastenby dezelfde gedaante en dezelfde kloekte; men onderkent de verschillende rassen dezer dieren niet dan door de lengte en de kleur van het hair: onder die geene, welke hier te land gevonden worden, kan men slegts zes rassen onderscheiden, namelyk de wilde kat, de tamme kat die de lippen en de ballen van den voet zwart heeft, de tamme kat, met roode lippen, de tamme kat die men spaansche kat noemt, de tamme kat onder den naam van Karthuizer kat bekend, en de tamme kat die wy van Angora gekreegen hebben.

Wilde Katten.

Het hair van deze dieren (*Pl. LIII*) is twee of drie duimen lang, het langst zit aan de zyden van het hoofd, onder de ooren, en op de zyden van het lighaam, voornamelyk op de buikzyden, en het kortst zit op den kop, en de pooten: het hoofd, de hals, de schouders, de rug, de lendenen, de zyden van het lighaam, de buikzyden, het grootst gedeelte van den staart, en de uitwendige zyde der vier pooten, zyn meer of min gemengd met eene vaale, zwart en grysagtig witte kleur; want yder hair is zwart by het lighaam, witagtig aan het eind, en tusschen die kleur en het zwart onderscheidt men het ligt vaal; daar zitten nu en dan twee vaale vlakken agter de ooren, en gemeenlyk vier zwarte streepen, die zig slingswyze van de kruin van het hoofd af naar agteren uitstrekken; de buitenste streep van de beide zyden gaat agter het oor naar omlaag, en verlengt zig langs den hals; de twee middelste streepen strekken zig op den rug, aan ydere zyde van eene andere streep van dezelfde kleur uit, die niet vroeger dan aan den staart eindigt: het eind van dat deel is zwart over de lengte van omtrent drie duimen: wat hooger vindt men drie zwarte ringen of banden, van welke de laatste de minst zigtbaare is; het overig gedeelte van den staart is tot aan deszelfs oorsprong toe met andere banden omringd, die slaauwer van kleur worden, naarmaate zy nader aan het lighaam zyn; daar zyn ook ringen van dezelfde kleur om de pooten; maar alle die zwarte banden zyn verscheiden in verscheiden onderwerpen, zo wel wat de breedte, als de plaatsing, betreft; de omtrek van den bek is wit; de borst, de buik, de

binnenzyde der voorpooten, der dijen en der agterpooten, en het onderst gedeelte van den staart, zyn van eene vaale kleur, gemengd met wit onder den hals, met grys en zwart op de borst, en met eene groote witte vlak op den onderbuik; de jonge wilde katten zyn in het algemeen minder vaal en meer wit van kleur; in allen ouderdom zyn de lippen en de ballen van den voet zwart.

Tamme katten die de lippen en den bal van de voeten zwart hebben, gelyk de wilde katten.

Men vindt tamme katten, die zwarte banden over hun lighaam hebben, en ringen van dezelfde kleur over den staart en de pooten, gelyk de wilde katten; maar voor het overige zyn zy minder vaal, en het scheen my toe dat het grys de voornaamste haarer kleuren is: wy hebben ondertusschen reden om te gelooven, dat zy minder van het oorspronglyk ras ontaard zyn dan de anderen, omdat zy de lippen en den bal van de voeten zwart hebben, hierom onderscheid ik dezelven van de andere tamme katten; maar hun hair is veel minder lang dan dat van de wilde kat, en bygevolg schynt de kop, het lighaam, en voornamelyk de staart, minder dik te zyn.

Tamme katten die de lippen rood hebben.

De katten van dit ras verschillen van die van het vorig ras hier in, dat zy, noch de lippen, noch den bal van den voet, zwart hebben, zy hebben maar eene kleur, wit of zwart, of hunne kleur is met wit, grys, bruin, zwart (*zie Pl. LIV*), en vaal gemengd; daar zyn dikwyls verscheiden van die kleuren aan yder hair; dezelve zyn ook wel aan vlakken, golvingen, of banden verdeeld, en zo verscheiden dat men geene twee katten vindt, op welke deze vermenging of schikking gelyk zy.

Tamme katten die spaansche katten genoemd worden.

De levendige en donker rosse kleur is het voornaamst, en misschien het eenigst, kenmerk, dat de katten van dit ras onderscheidt; maar zy zyn op verre na niet geheel van die kleur, zy hebben ook, ten minsten de wyfjes (*zie Pl. LV*), witte en zwarte vlakken, onregelmaatig tusschen de rosse vlakken in geplaatst, of met dezelven vermengd, op eene wyze die in yder individu verschillende is: men geeft voor dat geen mannetje van dit ras drie kleuren heeft, en dat hunne rosse kleur slegts met wit of met zwart gemengd is; allen, die ik gezien heb, hadden ook inderdaad maar twee kleuren, en ik heb altoos hooren zeggen dat het wit of het zwart aan alle mannetjes zonder uitzondering ontbrak: wanneer men dus eene mooije spaansche kat wil hebben, neemt men een wyfje, om dat deze eene kleur meer heeft dan het mannetje.

Tamme aschkleurige katten gemeenlyk Karthuizer katten genaamd.

Ik weet niet waarom men voorgeeft dat deze katten blaauw zyn, dewyl zy niet de geringste tint van die kleur hebben; derzelver hair is over het grootst gedeelte

Tom. V. Pl. LV.

De Seve del. G.S. sc.

LE CHAT D'ESPAGNE.

De Seve del. LE CHAT DES CHARTREUX. G. S. f.

De Seve del. C.F.F. sc.

LE CHAT D'ANGORA.

zyner lengte en aan de punt aſchgraauw van kleur, en aan zyn onderſt eind is hetzelve zwartagtig bruin van kleur; gelyk het hair zeer digt is, en op malkander ligt, ziet men ſlegts de gryze kleur van de punt, en het bruin dat daar onder zit: men onderſcheidt dat mengzel van graauw en van bruin niet, dan wanneer men hetzelve van naby beſchouwt; zy ſchynen van verre eene tint van eene blinkende grys-bruine kleur te hebben, en deze beide kleuren vertoonen zig meer of minder, naar dat men deze katten uit verſchillende oogpunten beſchouwt: de omtrek van de oogen en van den bek, de borſt, en het onderſt gedeelte der pooten, zyn meer grys dan bruin, de ooren zyn zonder hair, ten minſten aan de randen (*Pl. LVI*), en van eene zwartagtige kleur, zo wel als de lippen en de bal van de voeten: het is my voorgekomen dat deze katten meer of minder grys waren naar haare verſchillende ouderdommen; ik heb 'er ook gezien die een zwarten band op den rug hadden, en ringen van dezelfde kleur aan de pooten, maar deze waren zeer flaauw van kleur.

Tamme katten welke men katten van Angora noemt.

Deze katten zyn inderdaad van Angora gekomen, zy ſchynen veel grooter dan andere tamme katten, en zelfs dan de wilde kat, omdat derzelver hair veel langer is; de meeſten van die geene, welke ik gezien heb, waren wit; daar zyn ook vaale en die met bruin geſtreept zyn: die, welke men op *Pl. LVII* ziet afgebeeld, was vaal van kleur, en hadt de pooten zo kort, en het hair zo lang, dat, dat van den buik byna aan den grond kwam; het langſte hair maakte ondertuſſchen eene ſoort van kraag op de zyden van den kop en van den hals, onder het onderſt kaakbeen en op het voorſte van den hals, hetzelve was op deze plaatſen vier duimen lang; maar dat van de lippen, van den neus, van het voorhoofd, van de voorſte en agterſte pooten, was kort gelyk by andere katten: daar waren onder de beide oogen twee boogen van eene roodagtig vaale kleur, en de punt van den neus hadt dezelfde kleur; de voorſte pooten en de ſtaart waren omringd met banden van eene donker vaale kleur, deze kleur was helderer dan het overige des lighaams.

Deze kat heeft den kop rond, de ooren regt, het voorhoofd wel geëvenredigd, de oogen groot en niet ver van malkanderen afſtaande, den neus ſcherp, den ſmoel kort, den bek klein, en de kin vertoont zig weinig: de vereeniging dezer trekken geeft haar eene houding van zagtheid, die voornamelyk geboren wordt omdat de oogen groot en de ſmoel zeer kort is; de nabyheid van de oogen met den anderen, met den mond, en met de neusgaten, en hunne plaatſing naar voren, ſchynen een voorkomen van ſnedigheid te geeven, dat nog vermeerderd wordt door de gedaante van het voorhoofd en van den geheelen kop, en door de plaatſing der ooren; dat zagt en fyn aangezigt verandert op eene zeer duidelyke wyze wanneer de kat door eenige ſterke drift wordt aangedaan; zy opent den bek, en de oogen vlammen, zy draait de ooren ter zyde, en doet dezelve zakken, zy vertoont haare tanden, het hair ryſt overeind, de oogen ſchynen vonken uit te ſchieten, en haar aangezigt krygt een woeſt en woedend uitzigt, zy maakt ſterke en vaardige beweegingen met haar lighaam, en maakt een treurig en verſchrikkend geluid: het digt hair van de kat bedekt de gedaante van haar lighaam op zulk eene

wyze, dat men deszelfs evenredigheden niet kan onderſcheiden, men ziet ſlegts dat het lighaam lang en de pooten kort zyn; maar de beweegingen van het dier toonen deszelfs vaardigheid en de buigzaamheid van zyne leden.

Byna alle dieren hebben aan ydere zyde van den ſmoel eenige lange hairen, die regt, en tennaaſtenby zo ſtyf zyn als de borſtels van het varken; deze hairen vertoonen zig byzonder duidelyk in de kat, en zyn op zulk eene wyze geſchikt en geplaatſt dat men dezelve gemeenlyk den naam van knevels geeft; men vindt 'er nog eenige andere, aan ydere zyde van het voorhoofd, boven den voorſten hoek van het oog, en aan ydere zyde van den kop boven de hoeken van den bek; de meeſte van die geene, welke ik gezien heb, waren wit, en de langſte waren omtrent van drie duimen; daar is in de buiging der geleeding van de voeten der kat, die met de vuiſt overeenkomt, een knobbeltje van eene kegelagtige gedaante, dat, gelyk dat van den hond, door de wryving van het derde been van den eerſten regel van de voorhand ſchynt gemaakt te worden.

AFMEETINGEN VAN DE KATTEN.	WILDE KAT. *Pl. LIII.*			TAMME KAT. *Pl. LIV.*			KAT VAN ANGORA. *Pl. LVII.*		
	v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.
Lengte van het geheel lighaam, in eene regte lyn gemeeten van het eind van den ſmoel tot aan den aars	I.	9.	O.	I.	7.	6.	I.	7.	6.
Hoogte van het voorſte ſtel	O.	7.	O.	O.	6.	O.	O.	IO.	O.
Hoogte van het agterſte ſtel	O.	8.	6.	O.	7.	O.	O.	II.	O.
Lengte van den kop, van het eind van den ſmoel tot aan het agterhoofd	O.	3.	6.	O.	3.	6.	O.	3.	6.
Omtrek van het eind van den ſmoel . . .	O.	4.	3.	O.	4.	O.	O.	4.	O.
Omtrek van den ſmoel onder de oogen gemeeten.	O.	5.	O.	O.	4.	8.	O.	5.	4.
Omtrek van de opening van den bek	O.	2.	8.	O.	3.	O.	O.	2.	6.
Afſtand tuſſchen de beide neusgaten	O.	O.	3.	O.	O.	2.	O.	O.	2.
Afſtand tuſſchen het eind van den ſmoel en den voorſten hoek van het oog	O.	I.	O.	O.	I.	2.	O.	I.	I.
Afſtand tuſſchen den agterſten hoek en het oor.	O.	I.	6.	O.	I.	7.	O.	I.	5.
Lengte van het oog van den eenen hoek tot den anderen	O.	O.	9.	O.	O.	8.	O.	O.	9.
Opening van het oog	O.	O.	5½.	O.	O.	5.	O.	O.	6.
Afſtand tuſſchen de voorſte hoeken der oogen, volgens de kromte van het neusbeen gemeeten. .	O.	I.	2.	O.	I.	2.	O.	I.	3.
Dezelfde afſtand in eene regte lyn gemeeten. . .	O.	O.	9.	O.	O.	9.	O.	I.	O.
Omtrek van den kop tuſſchen de oogen en de ooren gemeeten	O.	8.	4.	O.	8.	6.	O.	9.	4.
Lengte der ooren	O.	2.	2.	O.	2.	O.	O.	I.	IO.
Breedte van de baſis, langs de buitenſte kromte gemeeten	O.	2.	9.	O.	2.	8.	O.	2.	3.
Afſtand tuſſchen de beide ooren omlaag gemeeten.	O.	2.	I.	O.	2.	O.	O.	2.	2.
Lengte van den hals	O.	3.	6.	O.	2.	7.	O.	2.	9.
Omtrek van den hals	O.	6.	O.	O.	6.	8.	O.	7.	6.

AFMEETINGEN VAN DE KATTEN.	Wilde Kat. *Pl. LIII.*			Tamme Kat. *Pl. LIV.*			Kat van Angora. *Pl. LVII.*		
	v.	d.	l.	v.	d.	l.	v.	d.	l.
Omtrek van het lighaam agter de voorpooten gemeeten	0.	10.	3.	0.	10.	6.	1.	3.	0.
Omtrek op de dikſte plaats	1.	0.	0.	1.	2.	0.	1.	8.	6.
Omtrek voor de agterpooten gemeeten. . .	0.	10.	0.	0.	10.	6.	1.	7.	0.
Lengte van den ſtomp van den ſtaart . . .	0.	11.	3.	0.	10.	6.	0.	11.	6.
Omtrek van den ſtaart by het begin van den ſtomp.	0.	3.	4.	0.	2.	8.	0.	3.	8.
Lengte van den voorarm, van den elleboog tot aan de vuiſt	0.	4.	7.	0.	4.	0.	0.	5.	0.
Breedte van den voorarm by den elleboog . .	0.	1.	2.	0.	1.	2.	0.	1.	9.
Dikte van den voorarm terzelfder plaats . . .	0.	0.	9.	0.	0.	10.	0.	1.	1
Omtrek van het gewrigt van de vuiſt	0.	2.	3.	0.	2.	5.	0.	2.	2.
Omtrek der agterhand	0.	2.	3.	0.	2.	5.	0.	1.	11.
Lengte van de vuiſt tot aan het eind van de nagelen	0.	3.	0.	0.	2.	10.	0.	3.	0.
Lengte van het been van de knie tot aan de hiel.	0.	6.	0.	0.	4.	6.	0.	5.	0.
Breedte van het bovenſte des beens . . .	0.	1.	9.	0.	1.	6.	0.	2.	0.
Dikte van hetzelve	0.	1.	0.	0.	0.	11.	0.	1.	3.
Breedte ter plaatſe van de hiel	0.	0.	10.	0.	0.	11.	0.	1.	2.
Omtrek van de agterhand	0.	2.	2.	0.	2.	3.	0.	2.	8.
Lengte van de hiel tot aan het eind der nagelen.	0.	4.	7.	0.	4.	3.	0.	4.	6.
Breedte van den voorſten voet	0.	1.	2.	0.	1.	2.	0.	1.	3.
Breedte van den agterſten voet	0.	1.	0.	0.	1.	0.	0.	1.	2.
Lengte van de langſte nagelen	0.	0.	6.	0.	0.	6.	0.	0.	7.
Breedte aan de baſis	0.	0.	1.	0.	0.	1.	0.	0.	2.

Toen ik de inwendige deelen van de tamme kat met die van de wilde kat vergeleek, heb ik, by de opening van den onderbuik, opgemerkt, dat de darmen van de tamme kat minder groot waren dan die van de wilde, terwyl daarentegen de lever en de milt in de laatſte kleiner waren dan in de eerſtgenoemde: het netvlies ſtrekte zig in beiden tot agter de blaas uit; hetzelve is in de wilde kat gemeenlyk minder met vet belaaden dan in de tamme: ik heb een tammen kater ontleed, die geſneeden was geweeſt, en by wien het vet onder de maag een duim dik was; hetzelve vervulde alle de holligheden, die in den onderbuik tuſſchen de ingewanden waren open gebleeven.

De twaalfvingerige darm van de wilde en van de tamme kat ſtrekte zig in de regterzyde uit, alwaar hy eenige kronkelingen maakte, vervolgens boog hy zig naar binnen, en voegde zig in de navelſtreek aan den nugteren darm; de omwentelingen van den nugteren darm lagen in die ſtreek en aan de regterzyde, en die van den omgebogen darm aan de linkerzyde, in de darm en eigenlyk gezegde onderbuikſtreeken; de blinde darm was zeer klein, en lag aan de regterzyde van voren naar agteren geplaatſt: en in andere onderwerpen heb ik denzelven in de navelſtreek, en zelfs in den eigenlyken onderbuik, dwarſch van de regter- naar de lin-

kerzyde en van voren naar agteren, zien liggen: de kronkeldarm boog zig agter de maag naar binnen en voegde zig aan den regten darm.

De dunne darmen hadden tennaaſtenby dezelfde dikte over hunne geheele uitgeſtrektheid, zo wel als de kronkel en regte-darm: de blindedarm (*A*, *fig.* 1. *Pl. LIX*) was zo dik als de kronkeldarm (*B*), ter plaatſe (*C*) alwaar dezelve aan dat ingewand vaſt zat; hy hadt eene kegelagtige gedaante, en zyn eind (*D*) lag naar de zyde van den omgebogen darm (*E*) gekeerd.

De maag lag byna geheel aan de linkerzyde; het regte deel, dat aan den portier eindigt, was zeer lang, en de ſlokdarm zeer dik by de maag, ter lengte van omtrent een duim, wat hooger hadt hy ſlegts vier lynen middellyns: de groote bogt van de maag lag naar omlaag gelyk in den hond.

De lever ſtrekte zig byna zo veel naar de linker-als naar de regterzyde uit; dezelve hadt vyf kwabben twee ter linker-en drie ter regter-zyde; de buitenſte kwab der regter-en de binnenſte der linkerzyde waren de grootſte: het galblaasje (*A*, *fig.* 2, *Pl. LIX*) van de tamme kat was veel langer dan dat van de wilde, en deszelfs hals maakte drie plooijen (*B*) die met een celagtig weefzel aan malkanderen vaſt zaten; den hals doorſnydende konde men het blaasje byna in eene regte lyn uitſtrekken (*A B*, *fig.* 3); dat van de wilde kat maakte ſlegts kronkelingen, die het niet meer van de regte lyn deeden afwyken dan die, welke in de galblaas van de tamme kat overbleeven, nadat het celagtig weefzel van derzelver plooijen was doorgeſneeden: de lever van de tamme kat was grooter, vaſter, en van eene veel donkerer roode kleur, van buiten en van binnen, dan de lever van de wilde kat; de lever van de eerſtgenoemde woog eene once zeven groſſen en een halven, en die van de laatſte eene once vier groſſen en een halven: daar was ſlegts weinig gal in de galblaazen zo wel van de tamme als van de wilde kat.

De milt van deze beide dieren was zeer lang, en lag, gelyk die van den hond, dwarſch in de linkerzyde; het midden van dezelve was ſmaller dan de beide einden, van welken het onderſt breeder was dan het bovenſt: de milt van de tamme kat hadt eene leevendiger roode kleur van die van de andere, dezelve woog twee groſſen en zes-en-veertig greinen, en die van de wilde kat twee groſſen en een halven.

Het alvleeſch maakte eene ſoort van halve maan, waar van een der takken naaſt den twaalfvingerigen darm lag, en de ander zig agter de maag uitſtrekte; het was grooter en vaſter in de tamme, dan in de wilde kat.

De regter nier lag omtrent een vierde gedeelte haarer lengte meer naar voren dan de linker; zy waren beide maar weinig ingedrukt: men zag inwendig de verſcheiden zelfſtandigheden zeer duidelyk; dog de tepeltjes waren niet even ſterk uitgedrukt; men wierdt de vezels gewaar, die zig gelyk ſtraalen van het middelpunt van de nier tot aan haaren omtrek uitſtrekten.

Het zenuwagtig middelpunt des middelrifs was byna rond, deszelfs takken waren kort en ſmal, zy waren een weinig grooter in de tamme dan in de wilde kat; deze hadt den linker tak veel kleiner dan den regter.

Daar waren vier kwabben aan de regter en twee aan de linker long, en zy waren geplaatſt gelyk in den hond: het hart van de tamme kat was kleiner en langer dan dat van de wilde kat; de groote ſlagader verdeelde zig in drie takken.

De tong was breed en dun aan haar eind, en het voorſt deel met puntige tepel-

tjes bezaaid, die gelyk waren aan hairen ter lengte van omtrent eene lyn, zeer digt by malkanderen geplaatſt, en agter over liggende; die tepeltjes beſloegen de geheele uitgeſtrektheid van het voorſt deel der tong, met uitzondering van de randen: daar waren zeven vooren in het verhemelte; de eerſte kruiſten hetzelve byna in eene regte lyn, en de andere waren bolrond naar voren; daar zaten in en op die vooren tepeltjes van eene kegelagtige gedaante, vry vaſt van zelfſtandigheid, en zeer digt by malkanderen geplaatſt: het ſtrotklapje was in de beide katten met zyne punt agterover geboogen, maar puntiger en ſmaller in de tamme dan in de wilde kat: de herſſenen van deze laatſte woogen zeven groſſen en agt-en-twintig greinen, de kleine herſſenen een gros vier-en-twintig greinen; de herſſenen van de tamme kat vyf groſſen vier-en-vyftig greinen, en de kleine herſſenen anderhalven gros.

De tepels van de katten zyn niet zeer duidelyk by de mannetjes en zelfs niet by de wyfjes, wanneer het zog de borſten niet opzet; daar zyn 'er agt, vier op den buik en vier op de borſt.

Het roedehoofdje van de tamme kat was van eene kegelagtige gedaante, puntig aan deszelfs eind en bedekt met kleine ſtyve en ſteekende tepeltjes, die agter over lagen; daar was eene kleine voor, die in de lengte liep, ter plaatſe van de pisbuis, en in het midden van het hoofdje een klein beentje twee lynen lang, en zo dun als een varkens borſtel: de ballen waren klein en byna rond; zy hadden van binnen eene geelagtige zelfſtandigheid, en een langwerpige kern van eene witagtige kleur: de pisbuis was twee duimen lang, en naauwer naar den kant van de blaas dan naar de zyde der roede, alwaar de maat, die in de volgende tafel zal worden opgegeeven, genomen is: de blaas hadt tennaaſtenby de gedaante van een ey, welks dikſt eind de pisbuis raakte: de katten hebben geene zaadblaasjes, hunne voorſtanders zyn op dezelfde wyze geplaatſt als in den hond; zy zyn niet zeer groot, even als de andere teeldeelen, die evenwel in de tamme kat grooter waren dan in de wilde.

In het wyfje zyn de teeldeelen naar evenredigheid even klein, als in het mannetje: men erkent den kittelaar niet dan door de holligheid, welke de voorhuid maakt: daar zyn in de ſcheede rimpels, die in de lengte loopen tuſſchen de klink en den mond van de pisbuis: de mond van de lyfmoeder was zo klein, dat men door denzelven niet genoeg lugt konde inbrengen om de lyfmoeder en haare hoornen op te blaazen, die in de tamme kat zeer vaſt ſaamgepakt zyn, en die eenige kleine kronkelingen maakten, in plaats van zig, gelyk in de teef, in eene regte lyn uit te ſtrekken: het paviljoen der trompetten zat met eene zyde aan de zaadballen vaſt: deze waren langwerpig en van eene geele kleur; men zag daar een groot getal kleine waterblaasjes, en vleeſchige uitwasjes van eene roode kleur, welker grootſt in eene tamme kat omtrent het vierde gedeelte van de grootte des geheelen bals uitmaakte; de zaadballen van die kat waren tegen het eind van de hoornen der lyfmoeder geplaatſt.

Eene draagende kat geopend hebbende, vond ik vier vrugtjes in de lyfmoeder, twee ter regter- en twee aan de linkerzyde: na daar eene uitgenomen, en het adervlies opgeblaazen, te hebben, zag ik dat die maſſa eene ſoort van halve maan maakte, die zes duimen en een halven lengte hadt, op de breedte van eenen duim negen lynen in het midden; de beide einden waren rond, en het midden omringd door de moe-

derkoek, in de gedaante van eenen ring, gelyk die van den hond, dezelve hadt eenen duim vier lynen breedte aan de bolle zyde der halve maan, en slegts tien lynen aan den holronden kant; haare zelfstandigheid was week, en haare kleur grys met rood gemengd aan ydere zyde van den moederkoek was het adervlies een weinig gevouwen of met plooijen, en van eene rosagtige kleur; de beide einden van de geheele massa waren niet zeer dik, en dezelve was doorschynend: het adervlies (*A A*, *Pl. LVIII*) geopend zynde, zag ik dat de moederkoek (*B*) omtrent eene lyn dikte hadt, dezelve was knobbelagtig, en van eene roode kleur; de smalste plaats van den band was tegenover den navelstreng (*C*), men zag op die plaats, op de inwendige zyde van het adervlies, een vlies (*D*) van eene geelagtige kleur, dat de gedaante hadt van een onregelmaatigen driehoek, wiens basis (*E*) omtrent twee duimen lengte hadt, en ydere zyde (*F F*) eenen duim negen lynen; de top (*G*) van den driehoek eindigde aan de navelstreng, en verlengde zig door een witagtig bandje of koordje tot aan den navel: als men in den blaasband een stilet inbragt, kwam het door dit witagtig koordje tot onder het geelagtig vlies, dat, gelyk gezegd is, van eene driehoekige gedaante was; dat vlies was dubbeld en maakte het pisvlies: het was niet mogelyk dat, door de blaas heen, met lugt te vullen, maar ik deed dit gemakkelyk, toen ik een van deszelfs punten opende; toen zag ik duidelyk dat hetzelve, gelyk de andere pisvliezen, tusschen het ader-en lamsvlies geplaatst was, maar deszelfs gedaante was een weinig verschillende in verscheiden onderwerpen, schoon men aan hetzelve altoos twee hoorns erkende, die meer of minder lang waren: het pisvlies bevatte een geelagtig vogt, in hetwelk dryvende lighaampjes waren van eene onregelmaatige gedaante en met franjes op hunne randen, derzelver kleur was minder donker dan die van het vogt, en zy waren zeer zagt en van dezelfde natuur als het vogt uit het pisvlies van andere dieren: na het pisvlies te hebben opgeblaazen, opende ik het lamsvlies (*H H H*), daar een helder vogt uitkwam, in hetwelk eenige uitwerpsels (*I*) van de vrugt (*K*) zwommen: wanneer deze vrugt uit het lamsvlies genomen wierdt, zag ik dat de navelstreng slegts vier of vyf lynen lengte hadt tot aan de plaats, alwaar zyne vaaten van malkanderen afweeken: de vrugt hadt vier duimen drie lynen lengte van de kruin af tot aan den aars toe: de omtrek des lighaams, op de dikste plaats gemeeten, was van vier duimen: de kop hadt eenen duim drie lynen van de plaats tusschen de ooren tot aan het eind van den smoel, en drie duimen omtrek tusschen de oogen en de ooren gemeeten: de lengte van den staart was van eenen duim negen lynen: men zag reeds het hair op eenige deelen van het lighaam: de tong was zeer dik, en van boven holrond in de gedaante van eene goot: de oogen waren geslooten, de oogleden vast tegen elkanderen aan gekleefd, en de eelten van het onderst der voeten reeds gevormd, gelyk ook de nagels, en de meeste tepels.

De afmeetingen, die in de volgende tafel opgegeeven worden, zyn op een wilden en een tammen kater genomen, welker uitwendige maaten in de vorige tafel gevonden worden, en op eene wilde en tamme kat, beiden van dezelfde grootte als de kater van haar ras, die ten onderwerpe voor deze beschryving gediend heeft.

De Seve del. C. F. F. sc.

De Seve del.   C.F.F. sc.

AFMEETINGEN DER WEEKE INWENDIGE DEELEN.	WILDE KAT.			TAMME KAT.		
	v.	d.	l.	v.	d.	i.
Lengte der dunne darmen van den portier tot aan den blinden darm	3.	2.	0.	5.	9.	0.
Omtrek van den twaalfvingerigen darm op de dikſte plaatſen.	0.	2.	0.	0.	1.	7.
Omtrek op de dunſte plaatſen	0.	1.	8.	0.	1.	0.
Omtrek van den nugteren darm op de dikſte plaatſen. . . .	0.	2.	0.	0.	1.	3.
Omtrek op de dunſte plaatſen	0.	1.	10.	0.	1.	0.
Omtrek van den omgeboogen darm op de dikſte plaatſen. .	0.	2.	0.	0.	1.	6.
Omtrek op de dunſte plaatſen	0.	1.	6.	0.	1.	0.
Lengte van den blinden darm	0.	0.	5.	0.	0.	8.
Omtrek op de dikſte plaats	0.	1.	4.	0.	1.	5.
Omtrek op de dunſte plaats	0.	0.	6.	0.	0.	7.
Omtrek van den kronkeldarm op de dikſte plaatſen . . .	0.	3.	2.	0.	3.	6.
Omtrek op de dunſte plaatſen	0.	2.	9.	0.	3.	3.
Omtrek van den regtendarm by den kronkeldarm . . .	0.	2.	9.	0.	3.	6.
Omtrek van den regtendarm by den aars	0.	3.	0.	0.	3.	0.
Lengten van den kronkel-en den regten-darm te ſamengenomen	0.	11.	0.	1.	0.	0.
Lengte van de geheele ingewandsbuis zonder den blindendarm	4.	1.	0.	6.	9.	0.
Groote omtrek van de maag	1.	1.	9.	1.	0.	0.
Kleine omtrek van dezelve	0.	10.	2.	0.	9.	0.
Lengte van de kleine kromte van den ſlokdarm tot aan den hoek, dien het regte deel maakt	0.	2.	4.	0.	2.	6.
Lengte van den ſlokdarm tot aan den grond van den grooten blinden zak	0.	0.	10.	0.	0.	9.
Omtrek van den ſlokdarm	0.	3.	4.	0.	3.	0.
Omtrek van den portier.	0.	1.	3.	0.	1.	2.
Lengte van de lever	0.	3.	6.	0.	4.	8.
Breedte	0.	4.	4.	0.	4.	6.
Derzelver grootſte dikte	0.	0.	6.	0.	0.	9.
Lengte van de galblaas	0.	1.	1.	0.	1.	10.
Derzelver grootſte middellyn	0.	0.	5.	0.	0.	4.
Lengte van de milt	0.	4.	8.	0.	6.	1.
Breedte van het onderſt eind	0.	1.	0.	0.	0.	11.
Breedte van het bovenſt eind	0.	0.	8.	0.	0.	7.
Dikte in het midden	0.	0.	2.	0.	0.	2.
Dikte van het alvleeſch	0.	0.	2.	0.	0.	3.
Lengte der nieren	0.	1.	6.	0.	1.	8.
Breedte	0.	1.	0.	0.	1.	2.
Dikte	0.	0.	9.	0.	0.	10.
Lengte van het zenuwagtig middelpunt des middelrifs, van de holle ader tot aan de punt	0.	0.	6.	0.	0.	7.
Breedte	0.	0.	10.	0.	0.	10.
Breedte van het vleeſchig deel tuſſchen het zenuwagtig middelpunt en het borſtbeen	0.	1.	10.	0.	1.	3.
Breedte van ydere zyde des zenuwagtigen middelpunts.	0.	2.	2.	0.	1.	4.
Omtrek van den bodem van het hart . .	0.	3.	0.	0.	3.	2.

AFMEETINGEN DER WEEKE INWENDIGE DEELEN.	WILDE KAT.			TAMME KAT.		
	v.	d.	l.	v.	d.	l.
Hoogte van de punt tot aan den oorsprong van de longen-slagader	0.	1.	5.	0.	1.	5.
Hoogte van de punt tot aan den longenzak	0.	1.	1.	0.	1.	1.
Middellyn van de groote slagader van buiten naar buiten gemeeten	0.	0.	3.	0.	0.	3.
Lengte van de tong	0.	2.	5.	0.	2.	2.
Lengte van het voorst deel van het toompje tot aan het eind.	0.	1.	0.	0.	0.	10.
Breedte van de tong	0.	0.	9.	0.	0.	9.
Breedte van de vooren van het verhemelte	0.	0.	2.	0.	0.	2.
Hoogte van de randen	0.	0.	1.	0.	0.	1.
Lengte der randen van de opening des strottenhoofds.	0.	0.	$2\frac{1}{4}$.	0.	0.	2.
Breedte derzelfde randen	0.	0.	$0\frac{2}{3}$.	0.	0.	$0\frac{1}{2}$.
Afstand tusschen hun onderst eind	0.	0.	$1\frac{1}{4}$.	0.	0.	1.
Lengte van de herssenen	0.	1.	8.	0.	1.	8.
Breedte	0.	1.	7.	0.	1.	6.
Dikte	0.	0.	11.	0.	0.	10.
Lengte van de agterherssenen	0.	0.	10.	0.	0.	10.
Breedte	0.	1.	1.	0.	1.	1.
Dikte	0.	0.	8.	0.	0.	9.
Afstand tusschen den balzak en den aars	0.	0.	6.	0.	1.	0.
Hoogte van den balzak	0.	0.	5.	0.	0.	6.
Afstand tusschen den balzak en den mond der voorhuid.	0.	0.	6.	0.	0.	5.
Afstand tusschen de randen van de voorhuid en het eind van het roedehoofdje	0.	0.	1.	0.	0.	1.
Lengte van het roedehoofdje	0.	0.	3.	0.	0.	$3\frac{1}{2}$.
Omtrek	0.	0.	$4\frac{1}{2}$.	0.	0.	6.
Lengte van de roede van de splyting der sponsagtige lighaamen tot aan de inplanting der voorhuid.	0.	0.	6.	0.	0.	$7\frac{1}{2}$.
Omtrek	0.	0.	7.	0.	0.	6.
Lengte der ballen	0.	0.	4.	0.	0.	6.
Breedte	0.	0.	3.	0.	0.	5.
Dikte	0.	0.	3.	0.	0.	4.
Breedte van den opperbal	0.	0.	2.	0.	0.	2.
Dikte	0.	0.	1.	0.	0.	1.
Lengte der afvoerende vaaten	0.	4.	6.	0.	5.	6.
Middellyn over het grootst gedeelte hunner uitgestrektheid.	0.	0.	$\frac{1}{3}$.	0.	0.	$\frac{1}{3}$.
Middellyn digt by de blaas	0.	0.	$\frac{2}{3}$.	0.	0.	$\frac{2}{3}$.
Groote omtrek van de blaas	0.	5.	9.	0.	5.	0.
Kleine omtrek	0.	4.	4.	0.	4.	3.
Omtrek van de pisbuis	0.	0.	3.	0.	0.	6.
Lengte van de voorstanderen	0.	0.	3.	0.	0.	3.
Breedte	0.	0.	2.	0.	0.	2.
Dikte	0.	0.	1.	0.	0.	1.

AFMEETINGEN VAN DE TEELDEELEN DER WYFJES.	WILDE KAT.			TAMME KAT.		
	v.	d.	l.	v.	d.	l.
Afftand tusſchen den aars en de klink	0.	0.	7.	0.	0.	5.
Lengte van de klink	0.	0.	2.	0.	0.	2.
Lengte van de ſcheede	0.	2.	0.	0.	1.	10.
Omtrek der dikſte plaats	0.	1.	8.	0.	1.	3.
Omtrek op de dunſte plaats	0.	0.	4.	0.	0.	4.
Groote omtrek van de blaas	0.	9.	0.	0.	5.	0.
Kleine omtrek	0.	7.	8.	0.	4.	0.
Lengte van de pisbuis	0.	1.	6.	0.	1.	3.
Omtrek	0.	0.	6.	0.	0.	3.
Lengte van het lighaam en van den hals der lyfmoeder.	0.	1.	0.	0.	1.	0.
Omtrek	0.	0.	4.	0.	0.	8.
Lengte van de hoornen der lyfmoeder	0.	4.	10.	0.	3.	0.
Omtrek op de dikſte plaatſen	0.	0.	6.	0.	0.	6.
Omtrek aan het eind van yderen hoorn	0.	0.	4.	0.	0.	4.
Afſtand tusſchen de ballen en het eind van yderen hoorn in eene regte lyn gemeeten	0.	0.	3.	0.	0.	3.
Lengte van de kromme lyn die de trompet doorloopt.	0.	1.	3.	0.	1.	0.
Lengte der ballen	0.	0.	4.	0.	0.	4.
Breedte	0.	0.	2.	0.	0.	2.
Dikte	0.	0.	1.	0.	0.	2.

Schoon de kop van de kat voor het uitwendige zeer verſchillend ſchynt van dien van de honden, die den ſmoel lang hebben, vindt men egter dat, wanneer de koppen van deze beide dieren van hunne ſpieren ontbloot zyn, de kop van de kat veel gelykenis heeft met den kop van den hond, zelfs met dien van den wagthond; het grootſt verſchil dat ik tusſchen dezelve heb opgemerkt is, dat het bovenſt kaakbeen, de eigenlyke beenderen van den neus, en het onderſt kaakbeen, minder verlengd zyn in de kat, en wel voornamelyk dat het onderſt kaakbeen minder naar omhoog geboogen is (*A*, *fig.* 4, *Pl. LIX*) ter plaatſe van deszelfs takken; en dat het agterhoofdsbeen (*B*) en het geheel bekkeneel minder verheven zyn: als men ook den kop van de kat op een horizontaal vlak nederzet, komen de knokkelwyze uitſteekzels van het ſlaapbeen zo laag als het midden des lighaams van het onderſt kaakbeen: de randen van de opening der neusgaten (*C*), de eigenlyke neusbeenderen (*D*), de opperhoofdsbeenderen, en het agterhoofdsbeen (*B*) zyn op zulk eene wyze geplaatſt en vereenigd, dat zy eene kromme lyn maaken, byna zo regelmaatig als eenen halven cirkel, wiens middelpunt in het horizontaal vlak zoude zyn, op een gelyken afſtand van het voorſt en agterſt eind van den kop.

Daar zyn op het agterhoofd verlengingen, die zig naar agteren uitſtrekten, en die graaten of ribbetjes maaken, gelyk in den hond: men vindt ook, binnen in het bekkeneel op dezelfde plaats van het agterhoofd eene beenige verlenging tusſchen de herſſenen en de kleine herſſenen; maar deze is uitgeſtrekter in de kat, want zy

heeft aan ydere zyde een vry breeden tak, die aan het slaapbeen vastzit; de oogputten zyn naar evenredigheid veel grooter dan in den hond; zy hebben geene beenige randen aan de agterzyde, maar de opening, die men op die plaats vindt, is op verre na zo groot niet als in den hond, want de randen van den oogput zyn aldaar slegts omtrent een twaalfde gedeelte van hunnen omtrek van één gescheiden; daar is ook een uitsteekzel aan het jukbeen, dat tot den oogput behoort, en dat van het voorhoofdsbeen is langer dan in den hond: het voorhoofdsbeen is veel platter, en bygevolg is het voorst gedeelte van de kruin des hoofds minder bolrond in de tamme dan in de wilde kat: daar is op den agtersten rand van de takken des ondersten kaakbeens van de katten een uitsteekzel, tennaastenby gelyk aan dat van de honden; maar gelyk het lighaam des kaakbeens van de kat veel minder krom is over zyne lengte, is dat uitsteekzel aan het agterst eind van het lighaam des kaakbeens geplaatst.

De kat heeft zes sny-en twee honds tanden in yder kaakbeen, gelyk de hond, maar zy heeft slegts vier baktanden aan ydere zyde van het bovenst kaakbeen, en alleenlyk drie aan ydere zyde van het onderst, hetgeen in het geheel een getal van dertig tanden maakt: schoon dezelve dus merkelyk minder in getale zyn dan die van den hond, gelyken zy hun ondertusschen veel door hunne gedaante en plaatsing: de snytanden zyn zeer klein naar evenredigheid der snytanden van den hond, en zelfs van de meeste andere tanden van de kat: ik heb aan dezelve eenige gootjes en eenige ribbetjes gezien, gelyk by den hond, maar veel minder duidelyk, omdat deze tanden stomper zyn; zy schynen dezelfde gedaante te zouden gehad hebben, indien zy ook gepunt waren geweest: de hondstanden verschillen, behalven in grootte niet van die van den hond, dan daarin dat zy eenige gootjes in de lengte hebben; de laatste en vooral de eerste maaltand van ydere zyde des bovensten kaakbeens, zyn zeer klein, voor het overige hebben alle de baktanden veel overeenkomst met die van den hond; wanneer de mond gesloolen is, is 'er nog meer dan een lyn afstands, van boven tot beneden, tusschen de eerste tanden van ydere zyde der beide kaakbeenderen, en over het algemeen, staan alle de tanden van het bovenst kaakbeen aan den buitenkant van die van het onderst, zo dat de kat haare spyzen slegts door eene der zydelyke oppervlaktens van haare baktanden samendrukken kan; zy kan ook zo gemakkelyk niet knaagen of kluiven als de hond, omdat zy, wanneer haar mond geslooten is, minder tanden heeft die van malkanderen afstaan.

Het tongbeen van de kat bestaat uit hetzelfde getal beenderen als dat van den hond, maar de beide eersten hebben byna geene kromte.

Het grootst verschil, dat ik tusschen de uitsteekzels der wervelbeenderen van den nek van den hond en van de kat heb opgemerkt, bestaat daarin, dat de onderste tak van het uitsteekzel van ydere zyde des zesden wervelbeens, in de kat, gespleeten is.

Het getal der wervelbeenderen van den rug, van de ribben, van de beenderen welke het borstbeen samenstellen, en van de uitsteekzelen van de wervelbeenderen der lendenen, is hetzelfde als in den hond, en de gedaante van die beenderen is ook tennaastenby gelyk, behalven dat de doornagtige uitsteekzels van de wervelbeenderen der lendenen, in de kat, meer naar voren geboogen staan, dat de dwarsche uit-

uitſteekzels langer zyn, en dat niet een der bykomende uitſteekzelen aan hun eind geſpleeten of gevorkt is, gelyk in den hond, ook heeft die ſplyting niet eens in alle honden plaats.

Het heiligbeen beſtaat ſlegts uit drie valſche wervelbeenderen, en de ſtaart uit drie-en-twintig, waar van de middelſte de langſte zyn: het bovenſt gedeelte (*E*) van het heupbeen is minder breed in de kat dan in den hond.

Daar zit op den rand van den doorn des ſchouderblads van de kat een uitſteekzel (*F*), vier lynen boven de punt geplaatſt; dat uitſteekzel is plat, en agterover geboogen, het heeft drie lynen lengte, en tennaaſtenby dezelfde breedte, de voorſte en bovenſte zyden van het ſchouderblad maaken te ſamen een boog van een cirkel: het armbeen is minder geboogen, zo wel naar voren als naar agteren, dan in den hond, daarenboven is 'er nog eene opening, die boven het onderſt eind tot in het binnenſt gedeelte van het been doorgaat: het dijebeen (*G*) en het ſcheen- en kuitbeen zyn ook minder krom dan in den hond, het laatſtgenoemde (*H*) raakt het ſcheenbeen (*I*) niet dan aan zyne beide uiteinden.

De beenderen van den voorarm, van de voorhand, de agterhand, den voorvoet, den agtervoet, en de regels van de vingeren der voorſte en agterſte pooten, ſcheenen my toe van die zelfde deelen, in den hond beſchouwd, niet te verſchillen, dan door eenige maaten die in de volgende tafel worden opgegeeven: het been van den laatſten regel der vingeren is veel grooter naar evenredigheid dan in den hond, en ſteekt boven en beneden het been van den tweeden regel zodanig uit, dat het plaats verſchaft aan de uitſtrekkende en buigende ſpieren van den derden regel, waar aan de nagels vaſt zitten, om zig verder en dieper in te planten; die ſpieren zyn ook ſterker en werkzaamer in de katten, want zy ſteeken haare nagels uit, en haalen dezelve in, naar haar welgevallen, zy vertoonen of verbergen dezelve, door ze met veel gemakkelykheid en vaardigheid naar omhoog en naar agteren te beweegen.

Daar is zo veel overeenkomſt tuſſchen het geraamte van de tamme en wilde kat, dat het my nutteloos is voorgekomen de afmeetingen der beenderen van die beide geraamtens op te geeven: men zal dus in de volgende tafel ſlegts die van de tamme kat vinden, op dezelfde wyze als wy in de beſchryving van het varken ſlegts de afmeetingen der beenderen van het tam varken opgegeeven hebben.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van den kop van het eind der kaakbeenderen tot aan het agterhoofd	0.	3.	6.
De grootſte breedte van den kop	0.	2.	4.
Lengte van het onderſt kaakbeen, van deszelfs voorſt eind af tot aan den agterſten rand van het knokkelwyze uitſteekzel.	0.	2.	2.
Breedte van het onderſt kaakbeen ter plaats van de hondstanden.	0.	0.	6.
Breedte ter plaats van de bogt der takken . . .	0.	0.	7.
Breedte der takken onder de groote uitranding . . .	0.	0.	6.
Afſtand tuſſchen de buigingen der takken, van buiten naar buiten gemeeten	0.	1.	5.
Afſtand tuſſchen de knokkelwyze uitſteekzels . .	0.	1.	0.
Dikte van het voorſt deel des bovenſten kaakbeens . .	0.	0.	1½.
Breedte van dat kaakbeen, ter plaats der buitenſte ſnytanden.	0.	0.	5.

	voeten,	duimen,	lynen.
Breedte ter plaats van de hondstanden	0.	0.	10.
Lengte der bovenste zyde	0.	1.	3.
Afstand tusschen de oogputten en de opening der neusgaten.	0.	0.	7.
Lengte van die opening	0.	0.	5.
Breedte	0.	0.	5.
Lengte der eigenlyke beenderen van den neus	0.	0.	11.
Breedte ter breedste plaats	0.	0.	3.
Breedte der oogputten	0.	1.	0.
Hoogte	0.	0.	10.
Lengte der langste snytanden buiten het been	0.	0.	2.
Breedte van het eind	0.	0.	$\frac{2}{3}$.
Lengte der hondstanden	0.	0.	5.
Breedte aan de basis	0.	0.	2.
Lengte der grootste baktanden buiten het been	0.	0.	3.
Breedte	0.	0.	$4\frac{1}{2}$.
Dikte	0.	0.	2.
Lengte der twee voornaamste stukken van het tongbeen	0.	0.	5.
Omtrek in het midden	0.	0.	1.
Lengte der tweede beenderen	0.	0.	4.
Omtrek in het midden	0.	0.	$1\frac{1}{2}$.
Lengte der derde beenderen	0.	0.	2.
Omtrek in het midden	0.	0.	2.
Lengte van het middelst been	0.	0.	4.
Omtrek	0.	0.	$2\frac{1}{2}$.
Lengte der takken van de vork	0.	0.	$1\frac{1}{2}$.
Omtrek	0.	0.	3
Lengte van den hals	0.	2.	6
Breedte van het gat des eersten wervelbeens van boven naar beneden.	0.	0.	4.
Lengte van de eene zyde na de andere	0.	0.	5.
Lengte der dwarsche uitsteeksels van voren naar agteren	0.	0.	7.
Lengte van het voorst deel des wervelbeens	0.	0.	10.
Breedte van het agterst deel	0.	1.	2.
Lengte van de bovenste zyde	0.	0.	4.
Lengte van de onderste zyde	0.	0.	2.
Lengte van het lighaam des tweeden wervelbeens	0.	0.	8.
Hoogte van het doornagtig uitsteekzel	0.	0.	3.
Breedte	0.	1.	0.
Lengte van het kortst wervelbeen, dat het zevende is	0.	0.	4.
Hoogte van het langst doornagtig uitsteekzel, hetwelk dat van het zevende wervelbeen is	0.	0.	5.
Breedte	0.	0.	1.
De grootste dikte	0.	0.	$1\frac{1}{2}$.
Hoogte van het korst uitsteekzel, hetwelk dat van het vyfde wervelbeen is	0.	0.	2.
Omtrek van den hals op het zevende wervelbeen, dat de dikste plaats is, gemeeten	0.	3.	3.
Lengte van het gedeelte der ruggraat, dat uit de wervelbeenderen van den rug bestaat	0.	4.	11.
Hoogte van het doornagtig uitsteekzel des eersten wervelbeens.	0.	0.	10.
Hoogte van dat van het tweede, dat het langst is	0.	0.	11.

	voeten,	duimen,	lynen.
Hoogte van dat van het elfde, dat het kortst is	0.	0.	2.
Breedte van dat van het tweede, dat het breedst is, om laag	0.	0.	3.
Breedte van dat van het vierde, dat het smalst is, van boven	0.	0.	1.
Lengte van het lighaam des laatsten wervelbeens, dat het langst is.	0.	0.	5½.
Lengte des lighaams van het eerste wervelbeen, dat het korst is.	0.	0.	3½.
Lengte der eerste ribben	0.	1.	2.
Afstand tusschen de eerste ribben, ter breedste plaats	0.	0.	10.
Lengte van de negende rib, die de langste is	0.	2.	10.
Lengte van de laatste der valsche ribben, die de kortste is.	0.	2.	1.
Breedte van de breedste rib	0.	0.	2.
Breedte van de smalste	0.	0.	½.
Lengte van het borstbeen	0.	4.	10.
Breedte van het breedst been, dat in het midden het breedst is.	0.	0.	3.
Lengte van het eerste been, dat het smalst is aan het voorst eind.	0.	0.	½.
Dikte van het derde been, dat het dikst is	0.	0.	3.
Dikte van het agtste been, dat het dunste is	0.	0.	1.
Hoogte van de doornagtige uitsteekzelen der lendenwervelbeenderen.	0.	0.	4½.
Breedte van dat van het tweede, dat het breedst is	0.	0.	3.
Breedte van dat van het laatst, dat het smalst is	0.	0.	1.
Lengte van het dwarsch uitsteekzel des zesden wervelbeens, dat het langst is	0.	0.	9.
Lengte van het lighaam des zesden wervelbeens der lendenen, dat het langst is	0.	0.	8.
Lengte van dat van het eerste, dat het korst is	0.	0.	5.
Lengte van het heiligbeen	0.	0.	10.
Breedte van het voorst gedeelte	0.	1.	0.
Breedte van het agterst gedeelte	0.	0	3.
Hoogte van het doornagtig uitsteekzel des valschen wervelbeens, dat het langst is	0.	0.	4.
Lengte van het negende valsch wervelbeen van den staart, dat het langst is	0.	0.	7.
Lengte van het laatst dat het kortst is	0.	0.	3.
Middellyn	0.	0.	1.
Breedte van het bovenst gedeelte des heupbeens	0.	0.	6.
Hoogte van dat been, van het midden der panswyze holligheid tot aan het midden der bovenste zyde	0.	1.	10.
Breedte boven de panswyze holligheid	0.	0.	5.
Middellyn van die holligheid	0.	0.	5.
Breedte van den tak des zitbeens, dat het lighaam des beens vertoont.	0.	0.	4½.
Dikte	0.	0.	2.
Breedte der waare takken te samen genomen	0.	0.	1½.
Lengte van de goot	0.	1.	4.
Breedte in het midden	0.	1.	0.
Diepte van de goot	0.	0.	6.
Diepte der uitranding van het agterst eind	0.	0.	2.
Afstand tusschen de beide einden der uitranding, van buiten naar buiten gemeeten	0.	1.	6.
Lengte der eyronde gaten	0.	0.	9.
Breedte	0.	0.	6.
Breedte van het bekken	0.	1.	0.
Hoogte	0.	1.	2.

	voeten,	duimen,	lynen.
Breedte van het schouderblad	0.	2.	8.
Breedte in het midden	0.	1.	4.
Lengte der agterste zyde	0.	2.	3.
Lengte van het schouderblad ter smalste plaatse	0.	0.	5.
Hoogte van den doorn, op de plaats alwaar hy het hoogst is.	0.	0.	5.
Middellyn van de panswyze holligheid	0.	0.	4.
Lengte van het schouderbeen	0.	3.	5.
Omtrek ter dunste plaats	0.	1.	0.
Middellyn van het hoofd	0.	0.	5.
Breedte van het bovenst gedeelte	0.	0.	8.
Dikte	0.	0.	9.
Breedte. van het onderst gedeelte	0.	0.	8.
Dikte	0.	0.	4½.
Lengte van de ellepyp	0.	3.	11.
Dikte ter dikste plaats	0.	0.	2.
Hoogte van den elleboogsknokkel	0.	0.	5.
Breedte aan het eind	0.	0.	4.
Dikte ter dunste plaats	0.	0.	1½.
Lengte van het straalbeen	0.	3.	3.
Breedte van het bovenst eind	0.	0.	3.
Dikte	0.	0.	2½.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	2.
Dikte	0.	0.	1.
Breedte van het onderst eind	0.	0.	5.
Dikte	0.	0.	3.
Lengte van het dijebeen.	0.	3.	9.
Middellyn van deszelfs hoofd	0.	0.	4½.
Middellyn van het midden des beens	0.	0.	3.
Breedte van het onderst eind	0.	0.	7.
Dikte	0.	0.	8.
Lengte der knieschyven	0.	0.	5.
Breedte	0.	0.	3.
Dikte	0.	0.	2.
Lengte van het scheenbeen	0.	4.	0.
Breedte van deszelfs hoofd	0.	0.	8.
Dikte	0.	0.	7.
Omtrek van het midden des beens	0.	1.	0.
Breedte van het onderst eind	0.	0.	5.
Dikte	0.	0.	3½.
Lengte van het kuitbeen	0.	3.	8.
Omtrek ter dunste plaats	0.	0.	3.
Breedte van het bovenst eind.	0.	0.	4.
Breedte van het onderst eind	0.	0.	4.
Hoogte van de voorhand	0.	0.	3.
Lengte van het hielbeen	0.	1.	1.
Breedte	0.	0.	3.
Dikte ter dunste plaats	0.	0.	2.
Hoogte van het eerste wigge-en schip-been te samengenomen.	0.	0.	4.
Lengte van het derde been der agterhand, dat het langst is.	0.	1.	2.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	1½.

	voeten,	duimen,	lynen.
Lengte van het eerste been der agterhand; dat het korst is.	0.	0.	4.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	1.
Lengte van het tweede been van den agtervoet, dat het langst is.	0.	1.	9.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	2.
Lengte van het eerste been van den agtervoet, dat het korst is.	0.	1.	7.
Breedte van het midden des beens	0.	0.	$1\frac{1}{2}$.
Lengte der eerste regelen van den middelsten vinger van yderen voet.	0.	0.	6.
Breedte	0.	0.	2.
Lengte der tweede regelen	0.	0.	$4\frac{1}{2}$.
Breedte	0.	0.	1.
Lengte der derde regelen	0.	0.	3.
Breedte	0.	0.	1.
Dikte	0.	0.	4.
Lengte van den eersten regel van den duim	0.	0.	5.
Dikte	0.	0.	1.
Lengte van den tweeden regel	0.	0.	3.
Breedte	0.	0.	1.
Dikte	0.	0.	4.

BESCHRYVING

VAN DAT GEDEELTE VAN HET KABINET,

HETWELK BETREKKING HEEFT TOT DE NATUURLYKE HISTORIE

VAN DE KAT.

No. DXXXV. *Een jong geboorene kat.*

Dezelve heeft vier duimen twee lynen lengte, van de kruin van het hoofd af tot aan den aars toe; derzelver hair is wit, zeer kort, en byna glad: men onderscheidt de kunne door de voorhuid van den kittelaar, die zig onder de klink vertoont: de lengte van den staart is van eenen duim agt lynen; daar zyn vier tepels aan ydere zyde, twee op den buik en twee op de borst, de tong is zeer groot en als eene goot geboogen, tennaastenby gelyk die der vrugten van eene teef.

No. DXXXVI. *Vier ongebooren katjes door den navelstreng met malkanderen vereenigd.*

Yder, van deze vrugtjes is omtrent vier duimen drie lynen lang, van de kruin des hoofds af tot aan den aars toe, twee van deze zyn wyfjes, de beide andere mannetjes; in dezen erkent men de kunne door de voorhuid en door den balzak, die reeds zeer duidelyk is, en aan welken men de beide bolrondheden onderscheidt, die door de ballen gemaakt worden.

De Hr. DAUBENTON, Advokaat voor het Parlement van Bourgogne, heeft deze vrugtjes te Dijon, alwaar zy geboren waren, eenigen tyd in moutwyn bewaard, en verzekerde my, dat zy by haare geboorte, alle vier aan eenen moederkoek vastzaten; maar deze moederkoek niet bewaard zynde, heeft men de vrugtjes te zamen gebonden, door een knoop in hunne vereenigde strengen te leggen.

No. DXXXVII. *Monsteragtige jong geboorene kat.*

De kop van dit monster is ten uitersten mismaakt; het bekkeneel is geopend en gedeeltelyk weg genomen, hetzelve schynt door een waterhoofd uitgezet te zyn: men ziet op de plaats van het voorhoofd een zwartagtig en scherp knobbeltje, dat vyf lynen lengte heeft van de regter-naar de linkerzyde, op eene breedte van vier lynen: daar zyn op dat knobbeltje twee schyven van eene roodagtige kleur, en van twee lynen middellyns; zy zyn naast malkanderen geplaatst, met omtrent eene lyn afstands tusschen beiden: zy zyn elk omringd met een kleinen witagtigen kring, en het schynt dat zy de beide oogen van het dier moeten verbeelden: deze kat heeft voor het overige geen bek, maar haare ooren zyn wél gemaakt, en al het overige des lighaams is in een natuurlyken staat: verder is deze kat vier en een halven duim lang van de kruin des hoofds tot aan den aars; het is een mannetje, en deszelfs kleur is wit, met rosse vlakken.

No. DXXXVIII. *Andere monsteragtige jong geboorene kat.*

Deze heeft niet meer dan één oog, dat in het voorhoofd, een weinig naar de lin-

De Seve del. C.F.F. sc.

kerzyde, geplaatst is: de bol heeft omtrent vier lynen middellyns, zo wel als de opening die in het vel is; de randen gelyken niet naar oogleden, en men onderscheidt in dit oog noch druivenvlies, noch appel, enz; deze kat is grys, en heeft vier duimen negen lynen lengte.

No. DXXXIX. *Andere monsteragtige jong geboorene kat.*

Men ziet aan dezelve twee lighaamen, die aan de borst vereenigd zyn, zo dat de buik van het een tegen over den buik van het ander staat: yder lighaam heeft vier pooten, eenen staart, eene klink, enz; de beide borsten zyn vereenigd, en voor beiden is slegts een hals en een kop, maar de hals is veel dikker dan gewoonlyk, en zo veel men daar, voor het uiterlyke, van kan oordeelen, schynen de wervelbeenderen van den hals dubbeld te zyn: voor het overige zyn 'er slegts twee ooren, en de kop heeft niets monsteragtigs, behalven zyne plaatsing op de beide lighaamen: de bek zit voor den regter schouder van het lighaam, dat aan den regterkant van den kop is en voor den linker schouder van dat, hetwelk aan de andere zyde zit; dit monster heeft omtrent vier duimen lengte, van de kruin van den kop af tot aan den aars van zyne beide rompen, en het is gedeeltelyk zwart en gedeeltelyk wit van kleur.

No. DXL. *Andere monsteragtige jong geboorene kat.*

Dit monster heeft twee koppen (*A B*, *Pl. LX*), die aan de kruin, aan het agterhoofd (*C*), en aan eene der zyden van den kop vereenigd zyn, zodat de beide koppen slegts twee ooren (*D E*) hebben, maar de voorste of uitsteekende gedeeltens (*F G*) van de koppen zyn gescheiden, en hebben yder een volkomen mond: daar zyn ook vier oogen, maar de beide koppen zitten op eenigen afstand van de splytingen der lippen aan elkanderen vast, op zulk eene wyze dat de opening van het regter oog (*H*) van den kop (*F*) der linkerzyde niet van de opening van het linker oog (*I*) van den kop (*A*) der regterzyde, gescheiden is: ik heb in het overig gedeelte des lighaams niets buitengewoons opgemerkt, deze vrugt is vier en een halven duim lang, van de kruin van den kop tot aan den aars; dezelve is mannelyk, en wit van kleur, met eenige zwarte vlakken; zy is op bevel van myn Hr. den Graaf D'ARGENSON, in den jaare 1750, aan het Kabinet gezonden.

No. DXLI. *Andere monsteragtige jong geboorene kat.*

Deze verschilt niet van de voorgaande, dan voor zo ver dezelve een weinig korter is; zy is muisvaal van kleur.

No. DXLII. *Andere monsteragtige jong geboorene kat*

Dit monster heeft twee koppen, op dezelfde wyze als de beide voorgaande aan elkanderen gevoegd; maar de kop die aan de regterzyde is, heeft geen onderst kaakbeen, ook ziet men daar geen mond of kin aan; zy heeft dezelfde lengte, en tennaastenby dezelfde kleuren als dat, hetwelk No. DXL beschreeven is.

No. DXLIII. *Het geraamte van eene huiskat.*

Dit is het geraamte hetwelk ten onderwerpe voor de beschryving der beenderen van de kat gediend heeft: deszelfs lengte is van een voet vier duimen, van het voorst gedeelte der kaakbeenderen af tot aan het agterst eind des heiligbeens; de kop is drie en een halven duim lang, en heeft zes duimen vier lynen omtreks, op de dikste plaats gemeeten: het voorste stel is een voet hoog, zo wel als het agterste stel.

No. DXLIV. *Gedeelte van het bekkeneel eener kat.*

Het agterhoofdsbeen zit in dit ſtuk aan een gedeelte der opperhoofds- en ſlaap-beenderen vaſt: het is van het overig gedeelte des bekkeneels geſcheiden, om het beenig middelſchot te vertoonen, dat tuſſchen de groote en kleine herſſenen gevonden wordt, en van 't welk ik in de beſchryving van de kat blz. 199 geſprooken heb.

No. DXLV. *Het tongbeen van eene kat.*

Men heeft van dit ſtuk in de beſchryving van het geraamte der kat blz. 200 melding gemaakt, en deszelfs afmeetingen zyn met die der overige beenderen van dit dier aangeteekend.

No. DXLVI. *Het beentje uit de roede van een kater.*

Men heeft de evenredigheden van dit beentje in de beſchryving van de kat blz. 195, opgegeeven.

No. DXLVII. *Het geraamte van eene wilde kat.*

Dit ſtuk is anderhalven voet lang, van het eind der kaakbeenderen tot aan het agterſt eind des heiligbeens: de lengte van den kop is van drie en een halven duim: de uitſteekzels der jukbeenderen zyn door den ſnaphaanſchoot, waar mede het dier gedood is, gebrooken: het koffer van dit geraamte heeft elf duimen omtreks op de dikſte plaats: het voorſte en agterſte ſtel is een voet hoog.

Einde des vyfden Deels.

BERIGT AAN DEN BINDER.

In dit vyfde Deel zyn LXII Plaaten, die op de volgende wyze moeten ingezet worden.